

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA YÖN DERGİSİ (1961-1967)

Atıl Cem ÇİÇEK

Danışman: Doç. Dr. Hasan BURAN

Doktora Tezi

Malatya 2013

ONAY SAYFASI**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Enstitümüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi Atıl Cem ÇİÇEK tarafından Doç. Dr. Hasan BURAN danışmanlığında hazırlanan “TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA YÖN DERGİSİ (1961-1967)” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Selma KARATEPE

Danışman: Doç. Dr. Hasan BURAN

Üye: Doç. Dr. Abdülkadir BAHARÇİÇEK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA

Üye: Yrd. Doç. Dr. Selçuk AYDIN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2013

Müdürü

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ
Enstitü

ONUR SÖZÜ

Doktora tezi olarak savunduğum “Türk Siyasal Yaşamında Yön Dergisi (1961-1967)” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Atıl Cem ÇİÇEK

ÖNSÖZ

27 Mayıs 1960'ta ordunun müdahalesiyle askıya alınan çok partili demokratik yaşam, yeni anayasanın kabulü ve gerçekleştirilen genel seçimler sonrasında bir takım zorluklarla birlikte kaldığı yerden devam etmiştir. 1961 Anayasası ve dönemin konjonktürünün sağladığı ortam, demokratik anlamda da fikirsel çeşitliliğe zemin hazırlamıştır. Bu fikirsel çeşitlilik ortamında birçok siyasal ideoloji, bir takım dergi ve gazeteler gibi periyodikler vasıtasıyla gelişim gösterme şansı bulmuştur.

Dönemin koşullarının sağladığı bu elverişli ortamda yayınlanmaya başlayan dergilerden belki de en ses getireni Yön'dür. Sosyalizme inanan bir grup aydın tarafından çıkarılan dergi, kısa zamanda Türkiye'nin "yön"ünün belirleme kaygısı taşıyan bir akım-hareket olma niteliğine bürünmüştür. Dönemsel olarak büyük bir okuyucu kitlesine sahip olan Yön, tasarladığı "Türkiye'ye özgü sosyalizm" modeliyle, kapitalist olmayan kalkınma yolu vurgusu yaparak, özellikle dönemin "sol" akımlarında kayda değer etkiler bırakmıştır. İşte bu çalışmada, yayımlandığı dönem ve sonrasında Türk siyasal yaşamında önemli bir yere sahip Yön Dergisi'nin, Türkiye'nin kalkınabilmesi adına ileri sürdüğü reçeteler ele alınmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bir takım akademik yardım ve teşviklerin etkileri yadsınamaz. Bu bağlamda; çalışmanın her aşamasına önemli katkılar sunarak, bilgi ve birikimini benden esirgemeyen tez danışmanım Doç Dr. Hasan BURAN'a, özellikle tez izleme komiteleri sürecinde çalışmanın daha da netleşmesi adına beni yönlendiren hocalarım Doç Dr. Abdülkadir BAHARÇİÇEK ve Doç. Dr. Ahmet KARADAĞ'a, yazma işlemi sırasında elinden gelen bütün motivasyon araçlarını kullanan hocam Yrd. Doç. Dr. Yüksel KOÇAK'a, yaşamımın her devresinde olduğu gibi, doktora süreci boyunca da desteklerini benden esirgemeyen annem, babam ve abime, son olarak bu yorucu ama bir o kadar da zevkli sürecin her aşamasında bana, maddi ve manevi her türlü desteği veren eşime teşekkürü bir borç bilirim.

TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA YÖN DERGİSİ (1961-1967)

Doktora Tezi

Atıl Cem ÇİÇEK

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak, 2013

Danışman: Doç. Dr. Hasan BURAN

ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER

Periyodikler içinde buldukları dönemi yansıtır, yayımlandıkları coğrafyayı etkileyen önemli iletişim araçlarındandır. Dergi ve gazete gibi periyodikler üzerinde yapılacak olan çalışmalar, ilgili coğrafyanın belirli bir dönemine, belki de daha sonrasına ışık tutulması açısından önemlidir.

Yazar kadrosu ve dönemin önemli baskı odakları (aydınlar, gençlik ve ordu) arasındaki etkisi nedeniyle geniş kitlelerce tutulan ve bir grup aydın tarafından çıkarılan Yön Dergisi de 60'lı yılların Türkiye'sinin anlaşılması ve yorumlanması açısından kayda değer bir süreli yayındır. 1961-1967 yılları arasında 222 sayı olarak yayınlanan dergi, hem bulunduğu dönemin tartışmalarını yansıtmış hem de Türkiye'nin kalkınabilmesi adına bir takım çözüm önerileri ortaya atarak, kısa zamanda bir hareket niteliğine bürünmüştür. Ele aldığı konular, savunduğu fikirler, yıkmaya çalıştığı tabular ve yazar kadrosuyla dikkat çeken dergi, “sol” düşün dünyasındaki bölünmelerde rol oynayarak, siyasal tarihimize etki etmiştir.

Araştırmada, 1960'lı yılların Türkiye'sinde önemli bir tiraj yakalayıp, bir “akım” haline dönüşen Yön Dergisi'nin, Türk siyasal yaşamındaki yerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu yapılırken, “sosyalist bir Türkiye” düşüncesiyle yola çıkan derginin, özellikle dönemin sol çevreleriyle olan ilişkisi de çözümlenmeye çalışılmıştır. Bir yönüyle siyasi tarih çalışması olan bu araştırmanın, ilgili dönemdeki

Türk siyasal hayatını çalışmak isteyen araştırmacılara katkı sağlaması da amaçlanmıştır.

Araştırmada, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmaya konu olan derginin basılan 222 sayısı temin edilerek, dönemin fikir tartışmaları ve Türkiye'deki siyasal yaşam ekseninde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bağımsızlık, Demokrasi, Devletçilik, Kalkınma, Milliyetçilik, Ordu, Siyasal Partiler, Sosyalizm.

YÖN JOURNAL IN TURKISH POLITICAL LIFE (1961-1967)

Doctoral Thesis

Atıl Cem ÇİÇEK

Institute of Social Science, İnönü University

January, 2013

Supervisor: Asso. Prof. Dr. Hasan BURAN

ABSTRACT AND KEY WORDS

Periodics are ones of the important means of communication reflecting their periods and affecting geography where they were published. Studies which will be made about periodics like journal and newspaper are important in the terms of shedding light on a specific or subsequent period of related geography.

The Yön Journal approved by large masses because of its writer staff and effect among period's important suppression focuses (intellectuals, youth and military) and issued by a group of intellectuals is a remarkable periodical in the way of that 1960's Turkey is being understood and interpreted. The journal published as 222 issues between 1961 and 1967 reflected its period's arguments and also became a movement in a short time by introducing solution offers for development of Turkey. The journal taking attention with subjects it addressed, ideas it advocated, taboos it worked to subvert and its writer staff affected today by acting a part of seperation at leftwing thinking world.

In this study to bring up the situation in Turkish political life of Yön Journal that became a "trend" by taking an important circulation in 1960's Turkey is aimed. Especially the relationship between left-wing environment and the journal which set out with the idea of "socialist Turkey" has been studied to analyse, too. It has been

aimed that this research, as well as is a political history study, will help researchers who want to study Turkish political life.

In this study descriptive and historical research methods have been used. The published 222 issues of the journal have been obtained and analyzed in detail in the axis of period's idea arguments and political life in Turkey.

Keywords: Independence, Democracy, Etatism, Development, Nationalism, Army, Political Parties, Socialism.

TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA YÖN DERGİSİ (1961-1967)

Atıl Cem ÇİÇEK

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER	v
ABSTRACT AND KEY WORDS	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA HAKKINDA	1
1.ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ, AMACI VE YÖNTEMİ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Önemi	1
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Denenceleri	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi	3
1.6. Araştırmanın Bilgi Derleme ve İşleme Araçları	3
1.7. Araştırmanın Kavram Tanımları	4
1.8. Araştırmanın Sunuş Sırası	5
İKİNCİ BÖLÜM: YÖN DERGİSİ'NİN YAYINLANDIĞI DÖNEMDEKİ (1961- 1967) SOSYO-EKONOMİK VE SİYASAL ORTAM VE YÖN DERGİSİ'NİN TANITILMASI	6
2.1961-1967 ARASINDA TÜRKİYE'DE SOSYO-EKONOMİK VE SİYASAL ORTAM	6
3. DÖNEMİN SEÇİLMİŞ SİYASİ VE FİKİR DERGİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	18
3.1. Akis	19
3.2. Diriliş	20
3.3. Dönüşüm	21
3.4. Eylem	22

3.5. Forum.....	22
3.6. Ötüken.....	24
3.7. Sosyal Adalet.....	25
3.8. Tohum.....	26
3.9. Türk Yurdu	27
4. YÖN DERGİSİ'NİN YAYIN HAYATINA BAŞLAMASI	28
4.1. Yön Dergisi'nin Kurulması	28
4.2. Kurucu ve Yazar Kadrosu	30
4.3. Derginin Genel Çizgisi	32
4.4. Yön Dergisi'nin Yayın Hayatı	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖN DERGİSİ'NİN TÜRK SİYASAL YAŞAMINDAKİ YERİ (1961-1967)	40
5. YÖN'ÜN TÜRKİYE'DEKİ SİYASAL YAŞAMA BAKIŞI	40
5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	40
5.2. Tek Parti Dönemi (1923-1946).....	52
5.3. Çok Partili Dönem (1946-1960)	57
5.4. 27 Mayıs ve Sonrası Dönem	69
6. YÖN VE SİYASAL AKIMLAR	77
6.1. Liberalizm	78
6.2. Milliyetçilik	81
6.3. Faşizm.....	88
6.4. Sosyalizm	90
6.5. Komünizm	102
6.6. Kapitalizm	105
6.7. Atatürkçülük.....	107
7. YÖN VE EKONOMİ.....	113
7.1. Devletçilik	113
7.2. Planlama	117
7.3. Kalkınma Sorunu	119
8. YÖN VE SİYASAL REJİM.....	126
8.1. Anayasa	126
8.2. Demokrasi	128
8.3. Seçimler	133
8.4. Gericilik	135

9. YÖN VE ÖRGÜTLENMEMİŞ TOPLUM KESİMLERİ	138
9.1. Gençlik.....	138
9.2. Aydınlar	140
9.3. Dini Cemaatler	143
10.YÖN VE BÜROKRATİK-SİYASAL ÖRGÜTLENMELER	145
10.1. Başlıca Siyasi Partiler	145
10.1.1. AP.....	145
10.1.2. CHP	148
10.1.3. TİP	151
10.1.4. CKMP (MP).....	155
10.1.5. Diğer	157
10.2. Sendikalar	157
10.3. Ordu	159
11. YÖN VE “DOĞU MESELESİ”	164
11.1. “Doğu Meselesi”ne Bakış	165
11.2. “Doğu Meselesi”ne Çözüm Önerileri	169
12. YÖN VE DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFLERİ	172
12.1. Türkiye-ABD İlişkileri	172
12.2. Türkiye-NATO İlişkileri	176
12.3. Türkiye-SSCB İlişkileri	179
12.4. Türkiye-Üçüncü Dünya İlişkileri	181
12.5. Kıbrıs Meselesi	183
12.6. Tam Bağımsız Türkiye ve Emperyalizm.....	189
13. TÜRKİYE’DE SOL VE YÖN’ÜN TÜRKİYE SOLUNA ETKİLERİ.....	194
13.1. Türkiye’de “Sol”	194
13.2. Yön’ün Türkiye’deki Sola Etkileri	205
14. SONUÇ	210
EKLER.....	216
KAYNAKÇA	250

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AP	: Adalet Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MDD	: Milli Demokratik Devrim
MP	: Millet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RG	: Resmi Gazete
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YTP	: Yeni Türkiye Partisi

BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA HAKKINDA

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ, AMACI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde; araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları, kavram tanımları ve sunuş sırasına yer verilerek, genel bir tanıtım yapılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusunu, 20 Aralık 1961 ile 30 Haziran 1967 arasında 222 sayı olarak yayımlanan Yön Dergisi'nin söz konusu döneme yönelik Türk siyasal yaşamındaki yerinin irdelenmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda Yön Dergisi'nin Türkiye'deki siyasal yaşama, ekonomik, toplumsal ve bürokratik yapıya ve o dönemin sosyal meseleleri ile dış politikaya yönelik bakışı ele alınarak, değerlendirmeler yapılmış, sanat ve spora ilişkin yazılar konu dışı bırakılmıştır. Ayrıca çalışmada, Yön'ün dönemin Türkiye'sindeki "sol" yapılanmaya ne şekilde etki ettiğine de yer verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Sürelî yayınlar, yayınlanmaya başladıkları günlerden itibaren, içinde buldukları coğrafyayı siyasal, sosyal, ekonomik vb. yönlerden etkilerler. Dergi ve gazete gibi periyodikler üzerinde yapılacak olan çalışmalar, ilgili coğrafyanın belirli bir dönemine, belki de daha sonrasına ışık tutulması açısından önemlidir.

Yazar kadrosu ve dönemin önemli baskı odakları (aydınlar, gençlik ve ordu) arasındaki etkisi nedeniyle geniş kitlelerce tutulan ve bir grup aydın tarafından çıkarılan Yön Dergisi de 60'lı yılların Türkiye'sinin anlaşılması ve yorumlanması açısından kayda değer bir süreli yayındır. Yön Dergisi üzerine yapılacak bir çalışmanın, Türkiye'nin yakın dönem siyasi tarihinin aydınlatılmasına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Zira Türkiye'deki siyasal hayatın 27 Mayıs sonrası nasıl şekillendiğini, “sol” düşünüşteki bölünmelere nelerin sebep olduğunu ve “Yön Hareketi”nin neleri içerdiğini bilmek isteyen araştırmacılar, Yön Dergisi'nin incelenmesine vakit ayırmak durumundadırlar.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, 1960'lı yılların Türkiye'sinde önemli bir tiraj yakalayıp, bir “akım” haline dönüşen Yön Dergisi'nin, Türk siyasal yaşamındaki yerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu yapılırken, Yön'de yer alan ve Yön'e mal edilebilecek yazılardan hareketle, Yön'ün, dönemin Türkiye'sindeki siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşantıya ilişkin değerlendirmelerinden yararlanılmıştır.

Yön Dergisi, yayınlandığı dönem itibariyle, Türkiye'deki siyasal, sosyal ve ekonomik hayatı yönlendirmeye çalışmış bir yayın organıdır. Çalışmada, Yön akımının, Türkiye'nin “yön”ünü belirlemeye çalışırken ortaya attığı sosyalist strateji ve “sosyalist bir Türkiye” düşüncesiyle yola çıkan derginin, özellikle dönemin sol çevreleriyle olan ilişkisi çözümlenmeye çalışılmıştır. Derginin, dönemin sol düşünce dünyasını ne şekilde etkilediği ortaya koyulmak istenmiştir.

Yön, Türkiye'ye özgü sosyalizm düşüncesinden hareketle, sosyalizme gidiş stratejisi için sürekli olarak orduya vurgu yapılmıştır. Çalışmada Yön'ün, ordunun siyasete müdahalesini meşru sayan zihniyetin, dönemin “sol” siyaset zeminine yerleşmesinde oynadığı rolün ortaya konması da hedeflenmiştir.

Bir yönüyle siyasi tarih çalışması olan bu araştırmanın, ilgili dönemdeki Türk siyasal hayatını çalışmak isteyen araştırmacılara katkı sağlaması da amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Denenceleri

Denence 1: Yön Dergisi, milliyetçi-sosyalist bir ideoloji benimseyen süreli bir yayındır.

Denence 2: Yön Dergisi, ordunun siyasete müdahalesini meşru sayan zihniyetin, dönemin “sol” siyaset zeminine yerleşmesinde rol oynamıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, tarihsel ve var olan bir olay ya da durumu, olduğu gibi tanımlayan bir niteliksel yöntem olan betimsel (Gökçe, 1999: 65-66; Karasar, 1982: 80) araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Basılı ve elektronik ortamdaki yazılı kaynaklar taranarak bilgi toplanmış, elde edilen bulgular çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmaya konu olan derginin basılan 222 sayısı temin edilerek, dönemin fikir tartışmaları ekseninde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1.6. Araştırmanın Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

Araştırma ile ilgili bilgi toplanırken, konu ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili eserler ve internet sayfaları incelenmiş, TBMM ile Ankara ve İstanbul'daki bazı üniversitelerin kütüphaneleri taranarak derginin tüm sayıları temin edilmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında yapılan yorumlarla, ilgili konu işlenmeye çalışılmıştır.

1.7. Araştırmanın Kavram Tanımları

Bağımsızlık: Bir devletin gerek iç gerekse de dış politikaya ilişkin bulunduğu tasarruflarda özgür olmasıdır. Yön akımı bağımsızlık ile ekonomiyi doğrudan ilişkilendirmiş, dönemin Türkiye'sini ABD güdümünde, tam bağımsızlığını elde edememiş bir ülke olarak değerlendirmiştir. Ekonomik bağımlılığın, siyasi bağımlılığı da beraberinde getirdiği savunulmuştur.

Cumhuriyet: İnisiatifin halka ait olduğu devlet veya hükümet biçimi ya da doğrudan veya dolaylı bütün halkı temsil eden yönetim şekli (Aydın, 2006: 266).

Demokrasi: Halkın kendisini, ya doğrudan doğruya kendisinin ya da seçtiği temsilciler eliyle yönetmesi ve temel hak ve özgürlüklerin anayasal teminat altına alınması şeklinde tezahür eden bir yönetim biçimi (Flew, 2005: 109).

Bir diğer tanıma göre de demokrasi; üstün iktidarın halkta bulunduğu veya halk tarafından doğrudan ya da özgür bir seçim sistemi içinde seçilmiş temsilcileri aracılığıyla kullandığı halk tarafından yönetimdir (Dursun, 2008: 165).

Demokrasi, Yöncülere göre bir amaç değil, kalkınma adına feda edilebilecek bir olgudur.

Devrim: Bir ülkede ve/veya ülkeler arasında ekonomik, askeri, siyasi, bilimsel, kültürel, vb. alanlarda köklü tedbirlerle ve kısa bir süre içerisinde meydana getirilen büyük değişiklik, büyük yenilik (Parlak, 2011: 173).

İktidar: Yürütme erkinin kullanımını elinde bulunduran siyasi parti(ler).

Kalkınma: Sosyal ve ekonomik anlamda gelişim gösterme.

Milliyetçi Sosyalizm: Marksizmin enternasyonal niteliğini bir kenara bırakarak, yerli/milli bir sosyalizm oluşturma amacı güden melez bir akım. Bu akımı savunanlara göre milliyetçilik ve sosyalizm birbirlerini tamamlayan ideolojiler durumundadırlar. Özellikle azgelişmiş ülkelerde bağımsızlık ve sosyal devrim amaçlarının birbirleriyle kaynaştırılmasıyla ortaya çıkmıştır. (Belge, 2003: 19-20; Heywood, 2006: 171-172; 2007: 221)

Parlamento: Halkın seçtiği temsilcilerden oluşan, yasama organı.

Siyaset: İktidarı ele geçirmek ya da en azından ona ortak olmak ve pay almak için gerçekleştirilen eylemlerin tümü.

Siyasi Parti: İktidarı ele geçirmek ya da ona ortak olabilmek amacıyla örgütlenmiş yasal birim.

Sosyalizm: İktidar ve üretim araçlarının halk tarafından kontrol edilmesi gerektiğini savunan ideoloji ve sistem.

1.8. Araştırmanın Sunuş Sırası

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, denenceleri, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları ve kavram tanımlarına yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde 1961-1967 yılları arasında Türkiye'deki siyasal, sosyal ve ekonomik ortam ele alınmış, dönemin siyasi ve fikir dergileri genel olarak tanıtılmış ve çalışmaya esas teşkil eden Yön Dergisi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda Yön Dergisi'nin kuruluşu, kurucu ve yazar kadrosu, genel çizgisi ve yayın hayatı ile ilgili tanıtıcı açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın "Yön Dergisi'nin Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri (1961-1967)" başlıklı üçüncü bölümünde, öncelikle Yön'ün Türkiye'deki siyasal yaşamın gelişimine bakışı irdelenmiştir. Daha sonra dergideki tartışmalar çerçevesinde Yön Hareketi'nin; fikir akımları, ekonomi, anayasa, toplum kesimleri, doğu meselesi ve dış politika konularındaki yaklaşımı tartışılmıştır. Araştırmanın son kısmında çalışmaya ilişkin sonuca yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM: YÖN DERGİSİ'NİN YAYINLANDIĞI DÖNEMDEKİ (1961-1967) SOSYO-EKONOMİK VE SİYASAL ORTAM VE YÖN DERGİSİ'NİN TANITILMASI

Çalışmanın bu bölümünde, Yön Dergisi'nin yayınlandığı süre zarfında Türkiye'deki sosyal, ekonomik ve siyasal ortam irdelenerek, Yön'ün genel anlamda tanıtılması amaçlanmıştır.

2.1961-1967 ARASINDA TÜRKİYE'DE SOSYO- EKONOMİK VE SİYASAL ORTAM

Türkiye Cumhuriyeti 60'lı yıllara askeri bir darbe ile girmiştir. 1950-54 ve 57'de gerçekleştirilen genel seçimlerle birlikte üç dönem tek başına iktidar olma fırsatı yakalayan DP, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri darbesi sonucu düşürülmüştür. Kısa bir süre sonra TBMM feshedilmiş ve tüm yetkileri MBK'ya devredilmiştir. Darbeyi gerçekleştirenlerin hareketin nereye varacağını kestiremedikleri düşünüldüğünde, MBK'nın homojen bir yapıda olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ahmad'a göre (1992: 163-164) MBK, üç farklı hizipten oluşmuştur. Bunlardan ilki, DP'lilerin devrilip İnönü'nün iktidara getirilmesini, ikincisi rüşvetçi politikacıların elenerek, seçimlerin yapıp, iktidarın tekrardan politikacılara bırakılmasını, üçüncüsü de parlamenter demokrasiyi kurmadan önce köklü reformları gerçekleştirmek için silahlı kuvvetlerin iktidarı elinde tutması gerektiğini savunmuşlardır. Daha genel bir bakışla, MBK'nın ikili bir yapıda olduğu da savunulmuştur. Bu görüşe göre de hizipler, iktidarı sivillere devretmek isteyenler ile iktidarı sivillere devretmeden köklü reformlar yapmak isteyenler şeklinde oluşmuştur (İpekçi ve Coşar, 1965: 427). Sonunda iktidarı sivillere devretmek isteyen "ılımlı" kanadın istediği olmuş ve "radikaller" tasfiye edilmiştir.¹

¹ Kısa bir süre sonra 14'ler diye anılan, genç ve radikal grup komiteden atılarak, Türkiye'den uzaklaştırılma adına yurtdışında belirli görevlere getirilmişlerdir. "Sürgüne" gönderilen 14'lerin gözüyle MBK için bkz. Numan Esin, Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anıları, İstanbul, Doğan Kitap, 2005.

Cunta yönetiminin Dışişleri Bakanı Selim Sarper düzenlediği basın toplantısında, yeni hükümetin NATO ve CENTO'ya bağlı kalacağını bildirirken (Milliyet, 2 Haziran 1960), Ticaret Bakanı Cihat İren, dış yardım almaya devam edeceklerini ve daha fazla dış yardım beklediklerini belirterek, ekonomik anlamda radikal değişikliklere gidilmeyeceğini söylemiştir (Yeni İstanbul, 2 Haziran 1960).

MBK, üniversiteleri gençleştirme, tembellik ve reform düşmanlığı gibi gerekçelerle toplam 147 öğretim üyesi ve elemanını görevlerinden azletmiştir² (Havadis; Cumhuriyet; Vatan, 28 Ekim 1960). Azledilmelerde, sunulan gençleştirme ve tembellik gibi gerekçelerden çok reform düşmanlığı düşüncesi etkili olmakla beraber, azledilenlerin farklı siyasal görüşlerde oldukları da bilinmektedir³. Özellikle basın ve üniversitelerden gelen tepkiler neticesinde birkaç yıl sonra ilgili akademisyenlere üniversitelerine geri dönme olanağı sağlanmışsa da 147'ler olayı Türkiye tarihinin unutulmazları arasındaki yerini almıştır.

MBK çok geçmeden, DP döneminde yaşanan sıkıntıların kaynağı olarak gördüğü mevcut anayasayı değiştirmek için harekete geçmiştir. Temsilciler Meclisi ve MBK'nın birleşiminden oluşan Kurucu Meclis, toplantılar düzenleyerek yeni anayasa taslağı üzerinde çalışmalar yapmıştır. Çeşitli toplumsal kesimleri bünyesinde barındıran Temsilciler Meclisi'nde siyasal partilerden CHP ve CKMP bulunmuştur. Geniş bir toplumsal desteğe sahip DP ise kapatıldığı için Temsilciler Meclisi'nde yer alamamıştır. Zaten askeri darbe DP yönetimine karşı yapıldığından, parti açık olsa bile DP'nin Temsilciler Meclisi'ne üye göndereceği ya da üye gönderse bile MBK'nın bu üyeleri kabul edeceği tartışmalıdır.

² Görevlerinden azledilenler arasında Ord. Prof. Ali Fuat BAŞGİL, Prof. Takiyettin MENGÜÇÖĞLU, Prof. Tarık Zafer TUNAYA, Doç. İsmet GİRİTLİ gibi öğretim üyeleri bulunmaktadır. Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLGEN'in kadrosu ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne aktarılmıştır. 147'lerin tam listesi ve 147'liklerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şemsi Arkadaş, 147'ler Meselesi Beyaz Kitap, İstanbul, Sermet Matbaası, 1962.

³ 147'ler olayındaki bir ilginç durum da, azledilenlerden Tarık Zafer Tunaya ve İsmet Giritli'nin 27 Mayıs'ı meşru gösteren 28 Mayıs Raporu'nun altına imza atmış 7 kişilik ekibin içerisinde yer almalarıdır. Rapor'un tamamı için bkz. Resmi Gazete, 1.7.1960-10540; 2.7.1960-10541.

Yeni anayasanın oluşturulması için çalışmaların başlaması ve bu çalışmalarda Temsilciler Meclisi'nin yer alması sivilleşme adına önemli girişimler olarak düşünülse de Temsilciler Meclisi başkanlığına Emekli General Kazım Orbay'ın seçilmesi (Yeni Sabah; Milliyet 10 Ocak 1961), MBK'nın desteklemediği maddelerin anayasa metnine girmesinin olanaksızlığını ortaya koymaktadır.

Bir taraftan yeni anayasanın hazırlanması adına çalışmalar yürütülürken, diğer taraftan da 27 Mayıs rejiminin onay verdiği ölçüde siyasi parti faaliyetlerine izin verilmiştir. Zaten açık olan CHP ve CKMP siyasi faaliyetlerine başlarken, kapatılan DP'nin mirasına talip olan AP ve YTP adlı iki yeni parti de siyaset sahnesindeki yerlerini almışlardır.

Siyasi parti faaliyetlerine izin verilmesiyle birlikte kurulan bir diğer parti de TİP'tir⁴. MBK'nın siyasal partilerin kurulması için tanıdığı sürenin dolduğu 13 Şubat 1961'de İstanbul'da 12 sendikacı tarafından kurulmuştur (Aren, 1993: 31). Dönemin tek işçi konfederasyonu olan Türk İş'in sol kanadına mensup kurucular, siyasiler tarafından sürekli ertelenen sendikal örgütlenme, grev ve toplu sözleşme gibi sorunlarla siyasal düzeyde çözümler üretebilmek amacıyla bu oluşuma gitmişlerdir (Ünsal, 2002: 2).

Siyasi faaliyetlerin serbest bırakılması, siyasi partilerin kurulması ve tamamlanan 1961 Anayasası'na yönelik propaganda faaliyetlerine başlanması sivil siyasetin önünü açmıştır. MBK bu anayasayı "devrim" in bir sembolü olarak gördüğünden, yeni anayasaya evet denilmesi için büyük bir kampanya başlatmıştır (Ahmad, 1976: 234). Siyasi partilerden CHP ve CKMP anayasa oylamasında evet doğrultusunda çalışmalar yaparken, AP "hayır'da hayır vardır" sloganı ile karşı

⁴ 27 Mayıs 1960 sonrasında, siyasi faaliyetlere izin verildiğinde kurulan partiler AP, YTP ve TİP'le sınırlı değildir. Türkiye'nin siyasal hayatındaki önemli yerleri gereği, bu partilere değinilmiştir. O dönemde kurulup, kısa zaman sonra çeşitli nedenlerle varlıkları son bulan partiler; Cumhuriyetçi Mesleki İslahat Partisi, Çalışma Partisi, Mutedil Liberal Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Memleketçi Parti, Düstur Partisi, Kemalist Gençlik Partisi, Millete Hizmet Partisi, Muhafazakar Parti ve Güven Partisi'dir. Bkz. F. Hüsrev Tökin, Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965, İstanbul: Elif Yayınları, 1965, s.103.

propaganda yürütmüş, YTP ise ikircikli bir tutum sergilemiştir. (Tanör, 2000: 376; Çavdar, 1985: 2090). Aslında AP'nin de pek aktif bir karşı propaganda kampanyası yürüttüğü söylenemez. Zira dönemin siyasal ortamı, buna yeterince elverişli değildir.

Anayasa için yapılan referandum, yaklaşık olarak %61,5 “evet”e karşılık, %38,5 “hayır” ile sonuçlanmıştır. 13 milyon civarındaki seçmenin, 6,5 milyonu evet derken, 4 milyon civarı hayır demiş, yaklaşık 2,5 milyon seçmen de sandık başına gitmemeyi tercih etmiştir (RG, 20.7.1961, S.10859). Hayır oylarının yüksek çıkmasında, eski DP'lilerin anayasa yapım sürecine dahil edilmemeleri ve ortamın 1982'deki referandum döneminden daha rahat olması yatmaktadır⁵. Referanduma katılmayanlarla hayır oyu verenler bir arada değerlendirildiğinde, neredeyse seçmenlerin yarısının kabul edilen anayasaya destek vermediğini ve DP'nin gücünün toplum nezdinde sürdüğünü göstermektedir.

Kabul edilen yeni anayasa ile birlikte birçok alanda değişikliğe gidilmiştir. Tek meclis yerine Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan çift meclisli bir yapı, nispi temsil seçim sistemine geçiş, yürütmenin dışında bağımsız yargı organları, yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimini yapan Anayasa Mahkemesi, 27 Mayıs öncesi dönemin plansız kalkınma uygulamalarına bir tepki olarak planlı ekonomi (Devlet Planlama Teşkilatı ve beş yıllık kalkınma planları), sendika grev ve toplu sözleşme haklarının anayasal güvence alınması gibi düzenlemeler temel değişiklikler olarak göze çarpmaktadır.

Getirilen yeni değişikliklerle birlikte düşünce, ifade ve yayın özgürlüklerinin güvence altına alınması toplumsal hareketliliğe yol açmıştır. Ortaya çıkan görece özgürlük ortamında o döneme kadar yer altında faaliyet gösteren radikal örgütler de legal alanda tartışma zemini bulmuşlardır. Anayasanın garanti ettiği bu özgürlükler neticesinde, radikal ve sol eğilimli Fikir Kulüpleri, Türkiye'nin mevcut sorunlarını

⁵ Her ne kadar 1982 Anayasası, yapılan referandum sonucu %91 oranında evet oyu ile kabul edildiyse de, dönemin koşulları 1961 referandumundan çok farklıdır. Çıkan “evet”i, askerinin artık kıyısına dönmesi adına değerlendirmek sağlıklı olacaktır.

tartışıp açığa çıkarmak üzere üniversitelerde örgütlenmişlerdir. Çeviri eserlerle birlikte, siyasi yazının çeşitlenmesi, burjuva aydınların ve işçi sınıfının siyasallaşmasını hızlandırmıştır (Ahmad, 1992: 187). Bu siyasallaşma, Türkiye'deki siyasal hayatın 60'lı ve 70'li yıllarına damgasını vurmuş, 12 Eylül'le birlikte çözülmüştür.

Anayasanın kabulü sonrası siyasilerin ilk önemli sınavı 1961 yılında gerçekleşen genel seçimlerdir. Seçim sonucunda partilerin aldıkları oy oranları; CHP %36.74, AP %34.79, CKMP %13.96 ve YTP %13.73 şeklindedir (www.tbmm.gov.tr, 2011). Büyük bir fark olmasa da CHP'nin seçimlerden birinci parti olarak çıkması büyük bir sürpriz değildir. Karaosmanoğlu'nun da belirttiği gibi, DP mirasına talip olarak kurulmuş olan AP hızla büyüye de acemi siyasetçilerin elinde olduğundan, YTP cılızlığından, eski muhalefet partisi olan CKMP ise teşkilat açısından CHP ile boy ölçüştüremeyeceğinden, CHP'nin karşısında ciddi bir rakip yoktu (Karaosmanoğlu, 2006: 227). Aslında bu sonuçlar daha ayrıntılı bir okumaya tabi tutulduğunda, CHP'nin seçimden birinci parti olarak ayrılmasının büyük bir başarı olduğu söylenemez. Zira bir önceki seçimde %40 civarında olan oylar düşmüş ve DP'nin mirasçıları konumundaki AP ile YTP toplamda %48 oy alarak CHP'ye üstünlük sağlamışlardır. Aslında bu durum, halkın 27 Mayıs ve sonrasında yaşananlara karşı tepkisinin bir tezahürü şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan genel seçimler sonrasında oluşturulan meclis, oy çokluğuyla MBK Başkanı Cemal Gürsel'i cumhurbaşkanı seçmiştir. Gürsel de genel seçimlerde en çok oyu alan siyasi parti olan CHP'nin genel başkanı İnönü'ye hükümeti kurma görevi vermiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında CHP ve AP'nin zoraki anlaşmalarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk koalisyon hükümeti kurulmuştur (Akın, 2010: 376). Kurulan koalisyon hükümeti, İnönü'nün de başbakan oluşunun etkisiyle, yeni bir darbeye karşı düşünülmüş bir formül olmuştur (Akyol, 2012). Gevgilili de (1981: 217) koalisyon hükümetini, yeni cunta şokları yaşamamak ve olası bir siyasal affin ancak İnönü'nün imzasıyla gerçekleşebileceğini düşünen DP'liler ve Bayar'ın başarısı olarak değerlendirmiştir.

Çok partili siyasal hayata geçildikten ve özellikle DP tek başına iktidar olduktan sonra, 27 Mayıs darbesine kadar orduda sürekli olarak kaynamalar baş göstermiştir. Yeni anayasanın kabulü sonrası yapılan genel seçimlerden çok kısa bir süre sonra da ordu içindeki bir grup, siyasilerin memleketin geleceğini mahvedecekleri gerekçesiyle toplantılar yapmış ve imzalanan 21 Ekim Protokolü ile TSK'nın duruma müdahale etmesi gerektiği konusunda fikir birliğine varmışlardır (Aydemir, 1968: 108-109). Her ne kadar başarılı olunamasa da ordu içinde Talat Aydemir'in öncülüğünde harekete geçen bir grup, 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 tarihlerinde iki kez darbe girişiminde bulunmuştur.

22 Şubat girişimini engelleyerek hemen hemen tüm siyasi çevrelerden olumlu tepkiler alan İnönü, suçluların affedilmesini sağlayarak tepki çekmiştir. Özellikle AP'liler, darbe plancıları affedilirken, 27 Mayıs sonrası yargılanıp cezaevine konulan Yassıda mahkûmlarının hala orada tutulmalarının yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Zaten AP ve CHP içerisindeki radikallere rağmen kurulan koalisyon hükümeti çatırdamaya başlamış ve İnönü'nün ifade ettiği gibi bu koalisyonla bu memleketi idare etmek olanağı kalmamıştı (Altuğ, 1976: 313). İnönü'nün istifası, ortalığın hemen darbe söylentileriyle çalkalanmasına neden olmuştur. Kurulan sivil hükümetle sivilleşmeye çalışan rejim hala çok kırılıyordu.

İnönü'nün kurduğu ikinci koalisyon hükümetinde AP yer almamış, hükümet CHP, YTP, CKMP ve bağımsızlardan oluşmuştur (Günel, 182). Bu koalisyon hükümeti, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev, Lokavt ve Sendikalar Kanununa imza atmıştır. Dış politikada Kıbrıs'ta yaşanan problemler dışındaki en önemli gelişme, 1959'da başvurulmuş AET'ye tam üyeliğin sağlanabilmesinin yolunu açacağı düşünülen Ankara Anlaşması'nın 1963'te imzalanmış olmasıdır⁶. Temelleri sağlam olmayan bu koalisyon da, yapılan yerel

⁶ 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan anlaşma, 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Bkz. Fatma Doğruel ve A. Suut Doğruel, Türkiye'de Enflasyonun Tarihi, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2005, s.167.

seçimlerde YTP ve CKMP'nin AP lehine oy kaybetmeleri neticesinde, bu partilerin hkmetten çekilmeleriyle son bulmuştur (Kongar, 2004: 163).

nc İnönü koalisyon hükümeti, 24 Aralık 1963'te CHP ve bağımsız vekillerin bir araya gelmeleriyle kurulmuştur. Dönemin en önemli sorunu Kıbrıs meselesidir. Yaşanan sıkıntıları gidermek adına Ada'ya müdahale etmeyi düşünen hükümet, siyasi tarihimizde “Johnson Mektubu” olarak bilinen, ABD başkanının İnönü'ye yazdığı mektupla sarsılmıştır. Mektupta, ABD'nin Türkiye'ye sağıladığı askeri malzemelerin kullanılmayacağından hareketle, aba altından sopa gösterilmiştir. Adeta pamuk ipliğine bağılı bu koalisyon hükümeti de 1965 bte görüşmelerinde, btenin meclise reddedilmesi sonrası İnönü'nün istifa etmesiyle birlikte son bulmuştur. 60'ların son koalisyon hükümeti, Türkiye'yi genel seçimlere hazırlamak amacıyla, CHP dışında mecliste temsil edilen siyasi partilerin⁷ bir araya gelmeleriyle, Suat Hayri rgpl'nn başkanlığında kurulmuştur.

Yeni anayasa sonrası ilk kez bir siyasi parti -1965 Genel Seçimlerinde- tek başına iktidar olma fırsatı yakalamıştır. Kullanılan oyların yaklaşık %53'n alan AP (Abadan, 1966: 390), Demirel liderliğinde büyük bir zafer kazanmıştır. CHP ve diğer sağı partilerin de önemli oranda oy kaybettiğı bu seçimde, uygulanan “Milli Bakiye” sisteminin temsilde adaleti sağılamasıyla (Buran, 2005: 110), ilk kez bir sosyalist parti 15 sandalye kazanarak mecliste temsil edilme olanağı bulmuştur. Seçimlerden nce CHP tarafından dillendirilen “ortanın solu” söylemi, CHP'li bazı kesimlerce oy kaybının temel nedeni olarak ileri sürülmüş ve uzun vadede partide bölünmelere neden olurken, siyaset sahnesine de Güven Partisi adında bir parti kazandırmıştır.

Bu AP hükümeti dönemi hem sağı hem de sol ideolojinin sürekli olarak toplumun geniş kesimlerine yayıldığı bir dönemdir. Bunun gerekçesi, Demirel'in iktidarının güvencesini devlete karşı sivil toplumun güçlenmesinde görmesi ve yeni anayasanın sivil toplumun çeşitlenmesine zemin hazırlamasıdır (Eroğul, 2003: 146).

⁷ Bu partiler AP, YTP, CKMP ve MP'dir.

Bununla birlikte AP'nin tek başına iktidar oluşu, dönemin Türkiye'sinde sivil siyasetin tam anlamıyla egemen olduğu düşüncesini doğurmamalıdır. AP yönetimi ve seçmeninde oluşan ihtilal fobisi, lider ve seçmenleri etkileyerek, hareket alanlarını sınırlandırmıştır (Cizre, 2002, 68; Beriş, 2007: 439). Demirel'in orduyu da dikkate alarak siyaset yapması ve Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte AP ile ordu arasında "sağlıklı" ilişkiler kurulmaya başlamıştır (Karpat, 2007: 204). Zaten 27 Mayıs sonrasındaki dönemde, orduyu denkleme katmadan siyaset yapmak neredeyse olanaksız gibiydi. AP'den önceki koalisyon hükümetlerinde de asker sivil ilişkileri pek farklı olmamıştır. Aydemir'in de ifade ettiği gibi, "koalisyonlar devrinde İnönü ne iktidardadır ne de muhalefette". Perde arkasındaki asıl iktidar Silahlı Kuvvetler Birliği'dir (Aydemir, 1975: 557-566).

Yön Dergisi'nin yayın hayatında olduğu dönem, uzunca bir süre başını CHP'nin çektiği koalisyonların, sonrasında da merkez sağ söyleme sahip bir parti olan AP'nin iktidarı ile sona ermiştir. Bu yıllar; bürokrasinin ülke yönetimindeki ağırlığının arttığı⁸ (Sencer, 1974: 278), siyasetçilerin, orduyu siyasetten uzak tutmaya çalıştığı, planlı ekonomiye geçme çabalarının var olduğu, ithal ikameci sanayileşme modelinin benimsendiği (Boratav, 2002: 354), sağ ve sol ideolojilerin geniş toplum kesimlerine yayıldığı, yıllar olarak göze çarpılmaktadır.

1961'den itibaren aydınların sosyal ve ekonomik olaylara olan ilgisi artmıştır. Bu bağlamda dönemin Türkiye'sinde ideolojik bir saflaşma görülmektedir. Bir tarafta girişimci, tüccar ve toprak sahibi grupların savunduğu (sosyal durumlarına uygun görünen) liberalizm ve anti-devletçilik, bir tarafta aydınların imkanlarının az olduğunu ileri sürdüğü sosyal gruplar adına savunduğu, devletçilik ve melez bir sosyalizm, bir tarafta da bir diğer aydın grubunun savunduğu milliyetçilik yer almıştır (Karpat, 2011: 198-199). Böylelikle belirli bir toplumsal hareketliliğin yaşandığı 1960'lı yıllar kimin gerçek, kimin sahte aydın olduğu tartışmalarıyla geçmiştir.

⁸ 1951-1960 arasında bürokrasinin ulusal gelir içindeki payı, ortalama %8,33 iken, bu oran 1961-1969 döneminde %9,67'ye yükselmiştir. Bkz. Muzaffer Sencer, Türkiye'de Siyasi Partilerin Sosyal Temelleri, İstanbul, May Yayınları, 1974, s.278.

60'lı yıllarla birlikte işçiler de önemli bir sosyal sınıf olarak varlık bulmuşlardır. Sanayileşmenin, kalkınmanın “lokomotif” sektörü sayılmasıyla birlikte, sektördeki işçi sayısı da artmaya başlamıştır. 50'li yıllarla birlikte ivme kazanan iç göç ve artan nüfus⁹, 60'lı yıllarda da artarak devam etmiştir (Karpat, 2003: 100-114). Kırsaldan kentlere doğru gerçekleşen göç, gecekondulaşmayı (Keyder, 2003: 64) ve büyük kentlerdeki nüfus yoğunluğunu da beraberinde getirmiştir. 1950'de %18.4 olan kent nüfusu, 1955'te %22.4, 1960'ta %26.3 ve 1967'de 32.1 olmuştur (Tütengil, 1979: 15-16). İşçi sayısındaki artışı tetikleyen bu gelişmeler, 1961 Anayasası sonrası dönemde sendikal güvenceye de kavuşan işçilerin, örgütlenerek siyasallaşmalarını doğurmuştur. Bununla birlikte sendikaların grev hakkına sahip, toplu sözleşme yapabilen kuruluşlar haline gelmeleri de işçilerin sendikalara olan ilgilerini artırmıştır (Işıklı, 2003: 337). Aslında dış konjonktürün de etkisi düşünüldüğünde, işçilerin ideolojik tartışmaların içerisinde olmasında sendikalaşmanın payı fazla görülmemelidir. Zira 1963 yılında 296.000 olan sendikalı sayısı, 1967'ye geldiğinde 613.000 olmuştur (Kongar, 2004: 630). Özellikle Kara Avrupa'sında gelişim gösteren işçi hareketleri, ağır bir seyir izlese de Türkiye'yi de etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye'deki zayıf koalisyon hükümetleri de işçi faaliyetleri için elverişli koşullar yaratmış (Karpat, 2011: 206), bu da bir takım işçi grevlerini beraberinde getirmiştir. 1961 Anayasası sonrası dönem, işçi kesimi açısından, 12 Eylül 1980 kadar sürecek bir hareketlilik dönemi olmuştur.

Bu dönemdeki sosyal hareketlilik, gönüllü üyeliğe dayalı girişimci derneklerinin kurulmasını da beraberinde getirmiştir. 1960-1971 döneminde dernek başına düşen nüfus azalması, örgütlülük düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. Dernek başına düşen nüfus, 1950 yılında 20.868 iken, 1968'e geldiğinde bu sayı 1088'e düşmüştür (Tuncel, 2005: 725-726). Her ne kadar 1950 ile 1980 arası dönemde sivil toplumun gelişimi açısından bir takım önemli gelişmeler yaşansa da

⁹ 1960 yılında 27.754.820 olan Türkiye nüfusu, 1970'e geldiğinde 35.605.176 olmuştur. Bkz. Kongar, 2004, s.523.

sivil sosyal gruplar siyasal yaşamın gerçek aktörleri karşısında çok etkin olamamışlardır (Duman, 2007: 373).

1950'nin ilk yarısında gerek içte gerekse de dıştaki elverişli koşulların bir araya gelmesiyle ekonomide önemli nicel gelişmeler elde edilmiştir. Ancak 1950'li yılların ortalarıyla birlikte üretimde baş gösteren yavaşlama, giderek artan dış borçlar ve enflasyon gibi etkenler ekonomik hayatı olumsuz anlamda etkilemiştir. 1950-1960 dönemindeki yıllık ortalama büyüme hızı %6,3 oranında gerçekleşmiş, kişi başına gayri safi milli hasıla 166 dolardan 359 dolara yükselmiştir. Bu rakamlara rağmen, ilgili dönemde büyük bir dış ticaret açığı ortaya çıkmıştır. 1950-1959 dönemindeki toplam dış ticaret açığı 1 milyar 105 milyon dolar olarak saptanmıştır (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 52). Yaşanan ekonomik bunalımın kaynağı plansızlık olarak görülmüş ve birçok çevreler makro planlamanın gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bu çevrelerin başında, sivil-asker bürokratlar, sanayiciler ve dış kredi çevreleri gelmişlerdir (Şahin, 2000: 126). 27 Mayıs sonrasındaki dönemi bu açıdan bir fırsat olarak gören ilgili çevrelerin etkisiyle, plansız ekonomiye bir tepki bağlamında 1961 Anayasası ile birlikte planlı döneme geçilmiştir. 1960'lı yıllar planlama çerçevesinde ithal ikameci sanayileşme modelinin benimsendiği dönem olarak göze çarpmaktadır. Yerli sanayiye korumak adına ithalata kısıtlamalar getirilmiş (ithalat anlamında montaj sanayininin talepleri dikkate alınmıştır), montaj sanayine ağırlık verilerek, ithal edilmek durumunda olan malların ülke içinde üretimi sağlanmaya çalışılarak, dışa bağımlılıktan kurtulmak hedeflenmiştir. Ancak yerli sanayicinin kullandığı teknolojiyi sürekli ithal etmek durumunda kalması ülkede önemli bir döviz kaybına neden olmuştur. Buna ek olarak, üretilen politikalar yerli sanayicinin büyümesi ve iç pazarın genişlemesine yönelik olmuş, ihracatı artırmak için önemli girişimlerde bulunulmamıştır. Böylelikle döviz gelirlerinde bir artış sağlanamamış, içeride büyüyen iş adamları da artık dış pazarlara açılmak istemişlerdir. Bu durum da, dış ticaret ile ilgili yeni düzenlemeleri gerektirmiş ve ekonominin dışa açılmasını zorunlu kılarak, ekonomik bir buhran dönemi oluşturmuştur (Suğur, 1998: 163-164).

Yön'ün yayın hayatında olduğu dönemdeki temel makro değişkenler aşağıdaki tablodaki gibidir (Erdal ve Dilek, 2008: 127-129):

Yıllar	Büyüme Oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Kişi Başı GSMH (\$)
1961	2,0	2,9	10,1	194
1962	6,2	5,6	10,7	220
1963	9,7	4,3	9,8	249
1964	4,1	1,2	9,0	258
1965	3,1	8,1	8,2	271
1966	12,0	4,8	7,2	315
1967	4,2	7,6	6,0	341

1963-1967 dönemini içeren Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, hedefler ve gerçekleşen durum şeklinde bir incelemeye tabi tutulduğunda, sektörel ölçütte genel olarak hedeflerin tutturulamadığı görülmektedir. Büyüme hızları açısından; tarımda hedeflenen 4.2 3.2'de, sanayide hedeflenen 12.3 9.7'de, inşaatta hedeflenen 10.7 8'de ve ulaşırmada hedeflenen 10.5'lik oran 7.2'de kalmıştır. Sadece 6.8 olarak hedeflenen hizmetler sektöründeki büyüme hızı tutturularak, 7.9'a ulaşılmıştır. 6.9 olarak hedeflenen GSYİH büyüme hızı 6.4'te ve 7 olarak hedeflenen GSMH de 6.7'de kalmıştır (Şahin, 2000: 134).

Yön'ün yayın hayatında olduğu dönemde, Türkiye'de bir takım ekonomik başarılar elde edilse de ekonominin yapısal sorunları da su yüzüne çıkmıştır. Uygulanan ithal ikameci modelle birlikte dış kaynaklara olan bağımlılığın da net bir şekilde görüldüğü söylenebilir. Altan'ın da ifade ettiği gibi (2006: 111), ithal ikameci büyüme stratejisi hem "iş bölümünün" Türkiye'ye verdiği bir görev, hem de 1960-1969 yılları arasında işleyen dünya ekonomisinin Türkiye'ye yansıması olmuştur. Zaten 60'lı yıllardaki kısmi ekonomik başarının arkasında dünyadaki ekonomik büyümenin, Batı dünyasını model alarak Keynesyen politikalarla kalkınma yolunu seçen ülkelerin fazlalılığının da önemli rolü bulunmaktadır.

Dönemin Makro ekonomik göstergelerindeki işsizlik oranlarındaki düşüş de bir açıdan dış konjonktürle açıklanabilir. Özellikle işgücü ihracatçısı konumuna gelen dönemin Türkiye'si, yurtdışına birçok işçi göndermiştir. İşsizlik rakamları

açısından olumlu görülebilecek bu gelişme, ilerleyen dönemlerde ülke içinde kalifiye eleman bulma sıkıntısına neden olmuştur. İşsizlik oranlarındaki düşüşün bir diğer önemli nedeni de 1960'lı yıllarla birlikte başlayan sanayileşme olmuştur. Bu noktada büyük oranda kırdan kente gelenlerle sağlanmaya çalışılan işgücü ve bu işgücünün ikamet ettiği gecekondu bir sosyal olgu olarak kökleşmeye başladığı söylenebilir. Aslında ithal ikameci sanayileşme modeli çerçevesinde, gecekondulaşmanın devletin bir takım resmi çevrelerinden de destek bulduğu söylenebilir (Şengül, 2009: 129). Ancak 1961 Anayasası'nın getirdiği görece özgürlük ortamı, ekonomik buhranla birleşince, artarda gerçekleşen grev ve lokavtlar, çalışma barışını bozarak bir takım sosyal ve siyasal sorunları beraberinde getirmiştir.

Mardin (2006: 74-76), Türk siyasal yaşamını açıklamak için bir anahtar olarak kullandığı “merkez-çevre” modelinin 60'lar Türkiye'sinde de geçerli olduğunu belirtmiştir. Buna göre cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren merkezi temsil eden devlet bürokrasisi ve aydınlarla, merkezin dışında olan toplum kesimleri arasındaki “çatışma” devam etmiştir. Bir tarafta yılların getirdiği kazanımları kaybetmek istemeyen merkez (DP döneminde bu kazanımların kısmen kaybedildiği söylenebilir), diğer tarafta değişim isteyen çevre, yine mücadele eder duruma gelmişlerdir. Çevreyi temsil eden politik odakların gözünde yeni Anayasa merkezin öngörülerini doğrultusunda oluşmuşken, merkeze göre de karar alma mekanizmaları tam anlamıyla çevreye bırakılamayacak kadar hayati olmuştur. 60'lı yıllarda kırdan kente gerçekleşen geniş çaplı göç olayı da merkez-çevre ayrımından farklılaşarak, bir kır-kent ayrımına ve işçi sayısındaki hızlı artıştan da anlaşılacağı gibi bir işçi-işveren ayrımına doğru eğilim göstermiştir (Kalaycıoğlu, 2007: 476-477). Gönenç'e göre de (2006: 144), bu dönem sağ-sol tabanlı ideolojik bölünme, yavaş yavaş merkez-çevre bölünmesinin önüne geçmeye başlamıştır. Dış dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle 68 Olayları'na giden süreç başlamıştır.

Keyder'in ifade ettiği gibi (1983: 1082) 1960'lı yılların Türkiye'sinin temel özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

-Ekonomik büyümeye açık ve bunu kısmen gerçekleştirmeye başlamış bir toplum,

-Toplumdaki sınıfların belirginleşmesi ve aralarındaki çelişkinin büyümesinin oluşturduğu sorunlar,

-Toplumsal yapıdaki değişimin de etkisiyle yığınların daha sivil bir toplum yaratma arzularının artması,

-1961 Anayasası'nın sağladığı ortamın iktisadi düşünceye yönelik tartışmalara getirdiği canlılık.

3. DÖNEMİN SEÇİLMİŞ SİYASİ VE FİKİR DERGİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1961 Anayasası'nın getirdiği görece özgürlük ortamında kendilerine yer bulan bir takım siyasi ve fikir dergileri, kadrolarının benimsemiş oldukları ideolojiyi okuyucularına yaymak ve yeni okuyucu kitlelerine ulaşabilmek için yayın hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu dergilerin bir kısmı 27 Mayıs öncesi de yayın hayatındayken, diğer kısmı kabul edilen yeni anayasa sonrası kurularak, yayın hayatlarına başlamışlardır.

Çalışmaya temel teşkil eden Yön Dergisi de yeni anayasa sonrası yayın hayatına başlamış bir dergidir¹⁰. Yön Dergisi'nin nasıl bir siyasal zeminde var olma mücadelesi verdiğini ortaya koymak adına, dönemin başlıca siyasi ve fikir dergilerini genel hatlarıyla değerlendirmek önem taşımaktadır. Bu çerçevede dönemin önemli İslamcı, Sosyalist, Türkçü vb. dergileri seçilmiş ve genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılmıştır.

¹⁰ Zürcher, 1960'ların her çeşit siyasal ve toplumsal mesele üzerine canlı bir entelektüel tartışmaya sahne olduğundan hareketle, bu ortamda da bir çok yeni derginin çıktığını ve bunlardan ilkinin Yön olduğunu belirtmiştir. Bkz. Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s.371.

3.1. Akis

Akis, 1954-1967 yılları arasında yayın yapmış, Türkiye'deki siyasal hayatın önemli dergilerinden biridir. CHP lideri İsmet İnönü'nün damadı olan Metin Toker'in adı, "Akis ortaklığı adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eder" sıfatıyla yer almıştır (Hürkan, 2006: 7).

Haftalık çıkan Akis, daha ilk sayısında kendisini tanıtarak, tek bir alana yönelmeyeceğini, her insanın ilgi alanı ile ilintili bir şeyler barındırdığını belirtmiş ve gaye olarak da güncel bir dergi oluşturabilmek belirlenmiştir (Akis, 1954: 3). Dergi, sınırlı konuların derinlemesine işlenmesinden ziyade, çok çeşitli konuları geniş bir yelpazede işlemeyi tercih etmiştir. Akis, iç politikadan dış politikaya, iş hayatından ekonomiye, modadan sanata kadar birçok konuyu bünyesinde barındırmış ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

Dergi 27 Mayıs öncesi DP'ye karşı oluşan muhalefetin en etkili basın ayaklarından birisi olmuştur. İktidar partisi ile giriştiği sert mücadele, derginin yazarlarının sık sık cezaevine girmesine neden olmuştur. Ordu içerisinde de geniş bir okur kitlesine ulaşan dergi, 27 Mayıs İhtilali'ni de olumlayarak karşılamıştır. İhtilali gerçekleştiren kadronun önemli isimlerinden biri olan Orhan Erkanlı, "Biz, ihtilali Akis dergisini okuyarak yaptık" diyerek (Arcayürek, 1984: 185) durumu özetlemektedir. İhtilal'den üç gün sonra çıkan 30 Mayıs 1960 tarihli Akis, kapağında üzerine çarpı atılmış bir Menderes resmi ve altında "Sabık Başbakan" şeklinde çıkmıştır.

Yeni anayasanın kabulü sonrası da yayınlanmaya devam eden Akis, koalisyonların büyük ortağı konumunda olan CHP'nin çizgisinde yayın hayatına devam etmiş ve AP'yi şiddetle eleştirmiştir (Akis, 23 Ekim 1965). Ancak yılların CHP'sinin bile ortanın solu söylemine kaydığı yıllarda, tartışılan "derginin kurtuluşunun sola kaymakta olduğu" fikrine karşı çıkan Toker, "haberlin sağı solu olmaz, yoksa dergiyi kapatırım" diyerek (Şahin, 1984: 60) tavrını belli etmiştir.

31 Aralık 1967 günü yayın hayatına son veren Akis, genel hatlarıyla klasik bir Atatürkçü çizgide, radikal sağ ve radikal solun en büyük tehlikeler olduğunu düşünen ve merkez bir dergi görünümünde olmuştur¹¹.

3.2. Diriliş

Nisan 1960'ta yayın hayatına başlayan Diriliş Dergisi, belirli dönemlerde yayınlarına ara verse de 1992 Şubat'ına kadar değişik biçim ve periyotlarda basılmış önemli bir dergidir. 27 Mayıs 1960'a kadar iki sayısı çıkmış olan dergi, bu dönem sonrası 1966 Mart'ına kadar yayın hayatına ara vermek durumunda kalmıştır.

Sezai Karakoç'un katkılarıyla hazırlanan derginin ikinci dönemi¹² Mart 1967'ye kadar aylık olarak sürmüş ve aralarında Cahit Zarifoğlu, İsmet Özel ve Nuri Pakdil gibi yazarların yazılarının da bulunduğu 12 sayıdan oluşmuştur (Günyol, 1984, 113). Diriliş, İslam kültür ve uygarlığı üzerine temellendirilmiş, klasik İslam düşüncesinin egemen olduğu bir fikir, edebiyat ve siyaset dergisi olarak kendine yer bulmuştur. Dergide, güncel siyasete ek olarak şiir, hikâye ve çeviriler de yer almış, mevcut sorunlara İslamiyet'in rehberliği ile bulunan çözümler yer verilerek, İslamcı bir kimlik benimsenmiştir.

Derginin ismi olan "Diriliş" kelimesiyle, İslam dünyasının ve İslam halklarının dirilişi hedeflenmiştir. Çünkü İslam ilkelerinin hiçbir zaman ölmeyeceği ve bu ilkelerin ezeli ve ebedi olduğu görüşü savunulmuştur (Diriliş, Nisan 1966). 1960 sonrası Türkiye'nin Marksist bir maceraya sürüklenmesinin bir felaket olacağı, edebiyat alanında bile bir Marksist hegemonyanın amaçlandığı ve "sağ"ın ruhani

¹¹ Akis'in 1954'ten 1968'e kadar olan hikâyesi ve derginin çizgisi için bkz. Akis, "Akis'in Hikâyesi", 31 Aralık 1967, Sayı:12. Dergi, kapanmadan önce yeni bir atılım yaparak, 16 Ekim 1967'den itibaren 1 numaralı sayı ile basılmıştır.

¹² Çalışma açısından bizi ilgilendiren, derginin ikinci dönemi olarak belirtilen (1966-1967 Mart) zaman dilimindeki derginin temel söylemleridir.

yönünün, “sol”un materyalizmine tercih edilmesi gerektiği işlenmiştir (Karakoç, 1966a: 18; Karakoç, 1966b: 10).

3.3. Dönüşüm

Dönüşüm 15 günde bir yayınlanan, dönemin önemli siyasi dergilerindedir. 1965-1966 yılları arasında 12 sayı olarak çıkan derginin ilk dönemlerindeki sahibi Ataol Behramoğlu iken daha sonraki dönemlerdeki sahibi ise Abdullah Nefes'tir. Dönüşüm ilk sayfasında yer verdiği “bugün yarına çıkar” (ilk döneminde) ve “yaşasın emekçiler yaşasın Türkiye” (ikinci döneminde) sözleriyle, geniş kitleleri uyandırma vazifesi üstlenmiştir.

Bir avuç üniversiteli öğrenci tarafından çıkarılıp, Ankara Kızılay sokaklarında satılan Dönüşüm'ün amacı ilk sayısında, Türk basınının genel olarak güvenilirlik oluşu ve bu güvensizlik neticesinde oluşan boşluğun doldurulmasına yönelik bir hareket şeklinde açıklanmıştır (Çavdar, 1997: 28; Dönüşüm, 20 Haziran 1965). Kuşkusuz derginin basın hayatındaki dönüşümden, Türkiye'deki “dönüşüm”e kadar birçok alanda değişimi hedeflediği aşikârdır. Dönüşüm, sosyalist dünya görüşüne sahip gençlerin oluşturduğu ve TİP çizgisine uygun yazı ve haberlerin yer aldığı bir dergi niteliğindedir. Zaten derginin sahibi Abdullah Nefes de TİP'in değişik kademelerinde çok çeşitli görevler üstlenmiştir.

Dönüşüm'de ağırlıklı olarak Behice Boran, Mehmet Ali Aybar, Sadun Aren, Çetin Altan, Ömür Sezgin gibi sol düşünceye sahip yazarların yazılarına yer verilmiştir. Dergi, dönemin Türkiye'sinin önemli güncel olaylarından hareketle sosyalist çözümler sunmuştur. Dönemin moda kavramlarından olan “kalkınma”nın yolunun Türkiye gibi ülkelerde sosyalizm olduğu (Behramoğlu, 1965: 11) ama bu sosyalizmin jakoben (tepeden inme) bir biçimde olmaması gerektiği (Dönüşüm, 1 Aralık 1966) ve sosyalizm için sosyalist olmayan gençlerin de kazanılması gerektiği vurgulanmaktadır (Altan, 1967). Dönüşüm'de dönemin diğer sol eğilimli

dergilerinde olduğu gibi Amerikan emperyalizmine karşı durulmasının gerekliliği üzerine yazılar da mevcuttur.

3.4. Eylem

1 Mart 1964-15 Mayıs 1966 tarihleri arasında tam 34 sayı olarak aylık çıkan Eylem Dergisi'nin sahibi bir sosyalist olan şükran Kurdakul'dur. Kurdakul, yeni anayasa sonrasında kurulup, örgütlenen TİP'in çeşitli kademelerinde görev yapmıştır. Kurdakul, Eylem'i yayınlamaya başlamadan hemen önce, Ataç Dergisi'ne son vermiştir. Bu açıdan Eylem, Ataç'ın bir devamı niteliğindedir.

Eylem'in yayınlanan ilk sayısında dönemin medeni hukuk profesörlerinden Sungurbey (1964: 5), "Uyutulmaktan Bıktık Artık Eylem İstiyoruz" başlıklı yazısında adeta derginin oluşturulma gerekçesini özetlemiştir. Buna göre; yıllarca uyutulan emekçi halk yığınları ile emekten yana olan aydınlar, örgütlü bir şekilde hareket ederek, hukuki ve demokratik yollardan iktidara gelip sosyal hukuk devleti ve sosyal adaleti sağlamalıdır.

Dergi, AP iktidarı tarafından uygulandığını belirttiği kapitalist kalkınma modelinin, sermayenin kalkınmasından başka bir şey olmadığını ve çoğunluğun anayasanın sunmuş olduğu özgürlüklerden yararlanamadığını ileri sürerek (Kurdakul, 1965: 3), muhalif bir anlayış geliştirmiştir. Eylem 20. sayısını TİP Özel Sayısı olarak belirlemiş, bu sayıda partinin kuruluşundan gelişmesine kadar olan dönemle ilgili söyleşiler, yazılar yayınlamıştır.

3.5. Forum

1 Nisan 1954-28 Nisan 1970 yılları arasında toplam 371 sayı olarak çıkan Forum, ABD'de eğitim gördükten sonra Türkiye'ye dönen bir grup akademisyenin, Batılı anlamda demokrasiyi Türkiye'ye yerleştirme çabalarına hizmet etmek

amacıyla kurulmuştur. Forum'u kuran ekip, memlekette her konunun enine boyuna tartışılarak demokrasinin derinleşebileceğine inandıkları için bu dergiyi kurduklarını açıklamıştır (Somel, 2010: 17). Forum'un yazar kadrosuna bakıldığında Aydın Yalçın, Bahri Savcı, Turan Güneş, Bülent Ecevit, Turhan Feyzioğlu, Osman Okyar, Kudret Ayiter, Ziya Müezzinoğlu, Şerif Mardin, Sadun Aren, Metin And, Cahit Talas, Muammer Aksoy, Coşkun Kırca, Mümtaz Soysal, Şevki Canlı gibi değişik yelpazeden gelen aydınların varlığı görülmektedir.

Kurulduğu dönemlerde DP ile iyi ilişkilerde bulunan Forum, DP'nin baskıcı uygulamaları sonrasında iktidara muhalif seslerin odağı durumuna gelmiştir. Bu bağlamda kurulduğu dönemde liberal demokratik rejim hedefine bağlı görünen Hürriyet Partisi de liberal eğilimli bir grup aydın tarafından kurulan Forum ile yakın ilişkiler kurmuştur (Erdoğan, 2005: 34). Liberal demokratik eğilimlerin yanında, adeta dönemin modası olan Keynesyen büyüme modelini de savunan Forum'da devletçi ve sosyal demokrat aydınların varlığı da söz konusudur (Koraltürk ve Çetin, 2005: 340). Forum'da oluşan bu harmoninin, liberal eğilimlerle Kemalist devletçiliğin sentezi şeklinde karşılık bulduğu söylenebilir.

Türkiye'deki dergicilik hareketinde önemli bir yeri olan Forum'un, özellikle kuruluşundan 27 Mayıs 1960'a kadar olan dönemde, büyük bir okuyucu kitlesi tarafından takip edildiği ve düşün hayatına etki ettiği muhakkaktır. Özellikle 1961 Anayasası'nın getirdiklerine bakıldığında, ilgili düzenlemelerin hemen hepsinin yeni anayasa öncesinde Forum'un sayfalarında tartışmaya açılmış olması, Toprak'ın (1984: 54) Forum için kullandığı "1960'ların habercisi" benzetmesinin yerindeliğini ortaya koymaktadır.

Forum, 1960'lı yıllarda basındaki çeşitliliğin de etkisiyle belirleyiciliğini kaybetmeye başlamıştır. 1970'e kadar yayın hayatını sürdürmekle birlikte eski önemini kaybeden Forum'un yazar kadrosunda da 1950'li yıllardakine oranla bir değişiklik olmuştur. Bu dönemde derginin çizgisi konusunda değişik görüşler olmakla birlikte, genel eğilim Forum'un liberal çizgide devam ettiği yönündedir. 27

Mayıs sonrası Forum için; “nispeten liberal” (Özipek, 2005: 607), “sosyalist” (Beriş, 2005: 533), “orta yolcu” (Kanbolat, 1979: 69) gibi yakıştırmaların yapıldığı görülmektedir. Belki de liberal-demokrat etiketin Forum’a yakıştırılamamasının en önemli sebebini, 27 Mayıs Darbesi’ni desteklemiş olması oluşturmaktadır (Demirel, 2005: 490).

3.6. Ötüken

Ötüken, Ocak 1964’ten Kasım 1975’e kadar 143 sayı olarak aylık yayınlanan fikir ve ülkü dergisidir. Derginin sahibi ve yazılarıyla dergiyi şekillendiren kişi Hüseyin Nihal Atsız’dır. Ötüken’in, Atsız’ın diğer dergileri olan Atsız Mecmua, Orhun ve Orkun Dergilerinin devamı olduğu söylenebilir. Aralık 1975’te Atsız’ın ölümü ile birlikte Ötüken’in yayın hayatı da son bulmuştur.

Ötüken de selefleri gibi Türkçü ve Turancı dünya görüşünü savunan bir dergi olmuştur. Türkçülük düşüncesini, Atsız’ın biçimlendirdiği şekilde işleyen yazı ve şiirlere, güncel olayların yorumlarına yer veren dergide, dil ve tarih konularındaki yazılara da sıkça rastlanmaktadır (Sefercioğlu, 2008: 60). Derginin kapağını oluşturan ilk sayfasında bazen bir kurt resmi bazen de Ziya Gökalp’in “Bütün Türkler Bir Ordu, Katılmayan Kaçaktır” sözü yer almıştır.

Ötüken, dönemin Türkiye’inde kendisine hatırı sayılır bir okur kitlesi bulmuştur. Dergi çevresinde toplanan Türkçü gençlerin katılımları ile, sonradan adı Türkiye Milliyetçiler Birliği’ne dönüşen Türkçüler Derneği kurulmuştur (Sefercioğlu, 2008: 61). O dönemlerde Atsız, CKMP ile iyi ilişkiler içerisinde olsa da daha sonra Türkeş’le doğan fikir ayrılıklarından ötürü, inandığı çizgide yoluna devam etmiştir.

Ötüken, Atsız liderliğinde çizilen Türkçü-Turancı çizgi çerçevesinde, İslam birliğinden ziyade kurulacak bir Türk birliğinin mantıklı olacağını ileri sürmüştür.

Atsız'ın (1964: 8) söylemiş olduğu; “Bizim için Endülüs’ün düşmesi değil; Kazan’ın, Kırım’ın, Türkistan ve Azerbaycan’ın kaybı meseledir” ve “Tarihi gerçek şudur ki: Türkler Müslümanlık sayesinde değil, Müslümanlık Türkler sayesinde yükselmiş ve yaşamıştır” gibi sözlerle durum daha iyi anlaşılmaktadır. Atsız (1966: 2), Türklüğü daima ön plana çıkararak, dönemin Türkiye’inde Türklüğe düşman üç zümrenin varlığına işaret etmiştir. Bunlar: Moskofçular, Kürtçüler ve Siyasi Ümmetçilerdir.

3.7. Sosyal Adalet

Mart 1963’ten Ekim 1965’e kadar yayınlanan¹³ Sosyal Adalet, sosyalist bir dünya görüşünü savunmuştur. TİP’in yayın organı olan Sosyal Adalet, partililer ve sempatanlar arasında yapılan bir kampanya sonucunda toplanan paralarla finanse edilen haftalık bir dergidir (Ünsal, 2002: 248). İmtiyaz sahipliğini 1965 seçimlerinde TİP’ten İzmir milletvekili olarak seçilecek olan Cemal Hakkı Selek’in yaptığı dergide, ağırlık siyasette olsa da ekonomi, kültür, sanat gibi alanlarda da yazı ve çeviriler yer almıştır.

Sosyal Adalet’in 19 Mart 1963 tarihli ilk sayısında, derginin ortaya çıkış amacı; emek, demokrasi ve anayasadan yana olanlara ulaşarak bir birlik oluşturmak ve anayasada yer alan sosyal adaletin sözde değil özde olması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir (Sosyal Adalet, 1963; 2). Bu doğrultuda şekillenen dergi, Mehmet Ali Aybar, Niyazi Ağırnaslı, Sadun Aren, Adnan Cemgil, Behice Boran gibi dönemin önemli sol eğilimli aydınları tarafından kaleme alınan yazılara yer vermiştir.

Sosyal Adalet’in TİP’in yayın organı olarak kurulması neticesinde, TİP içerisinde yaşanan fikir ayrılıklarının Sosyal Adalet’in sayfalarına yansıdığı da söylenebilir. Aziz Nesin (1963a: 5; 1963b: 8; 1963c: 8-9) de kaleme aldığı birkaç

¹³ Bu zaman zarfında, dergi mahkeme kararıyla 9 aylık bir suskunluk dönemi geçirmek zorunda kalmıştır.

yazıda, sosyalizme giden yolda öncülüğü hangi toplumsal zümrenin yapması gerektiği, Türkiye’de burjuva ve emekçi sınıfının var olup olmadığı gibi konulardaki tartışmaları Sosyal Adalet’in sayfalarına taşımıştır.

3.8. Tohum

Tohum, “Fikre Sanata ve Ruha...” ve “Uyanış!... Tıpkı Bir Tohum Gibi” sloganlarla aylık olarak çıkan, 1963 yılında yayın hayatına başlamış ve belirli aralıklarla devam etmiş bir dergidir. Edebiyat, sanat, kültür ve siyaset hakkında yazıların yer aldığı derginin sahibi ve yazı işleri müdürü İmam Hatip Okulları Mezunları Cemiyeti adına Ahmet Semiz’dir.

Ahmet Arvasi, Fehmi Cumalioğlu, Kemaleddin Nomer, Nurettin Topçu, Nihat Sami Banarlı gibi dönemin düşünce ve edebiyat dünyasının önemli isimleri Tohum’da yazmışlardır (Albayrak, 2003). Tohum, dönemin güncel tartışmaları ve toplumsal-ahlaki bozulmanın getirdiği yanlışlar çerçevesinde okuyucularına İslami ilkelerin yol göstericiliğini anlatmaya çalışan İslamcı bir dergi görüntüsünde olmuştur.

Dergi’nin yedinci sayısında, sosyalist fikirlerin sürekli olarak gündemde olduğu 60’lı yıllarda, İslamiyet’te toprak mülkiyetinin bir yanlışlık içermediği, yasal yollarla elde edilmiş bir eşyayla toprağın farklılık taşımadıklarından hareketle kişisel toprak mülkiyetinin kaldırılmasının yanlışlığını ifade eden bir yazı (Karaman, 1964: 6), Tohum ekibinin konuya bakışını yansıtmak açısından kayda değerdir. İslami değerleri referans alan Tohum, din ve milliyet birlikteliğinden hareketle (Uçer, 1967: 18-20) bir Türk-İslam sentezine varmıştır. Aslında kurulduğu ilk yıllarda Türkçülüğü de ağır basan Tohum’un, komünist söylemin getirdiği çekinceler doğrultusunda daha Ümmetçi bir çizgiye kaydığı da söylenebilir.

3.9. Türk Yurdu

Türk Yurdu, Türkiye'deki dergiciliğin en köklü temsilcilerinden birisi konumundadır. 1911 yılında başlayan serüveni, arada bazı kesintiler olmasına rağmen günümüze kadar devam etmiştir. Siyaset, tarih, sanat, ekonomi, dış politika gibi birçok alanda yazıların bulunduğu Türk Yurdu, kurulduğu tarihten bu yana okuyucu kitlesini çok çeşitli alanlara yönlendirmiştir.

Türk Yurdu, aralarda kesintilerin dışında yıllara göre, günümüze kadar yedi devre geçirmiştir (Tuncer, 2001): Birincisi Cumhuriyet öncesi dönem olan 1911-1918 dönemidir. Dergi'nin kuruluş dönemi olan bu dönemde, Balkan Savaşlarıyla birlikte, artan Türkçülük dalgası Türk Yurdu'nu da etkisi altına alır (Toprak, 1984: 23). İkinci dönem 1923-1931 tarihleri arasındaki dönemdir. Üçüncü dönem bir yıllık bir zaman dilimini içeren 1942-1943 dönemidir. Uzunca bir aradan sonra 1954-1957 arasındaki dördüncü dönem yaşanmıştır. İki yıllık aradan sonra 1959-1968 arasına denk gelen beşinci dönem yaşanmıştır. Dergi'nin 60. yılı olan 1970'te sadece iki sayı çıkan dergi, altıncı dönemini tamamlamıştır. Sonuncu ve yedinci evre olan 1987 sonrası dönem halen devam etmektedir.

Türk Yurdu kuruluşundan bu yana birçok el değiştirmekle birlikte, 1961 Mayıs'ından Temmuz 1966'ya kadar derginin sahibi Hamdullah Suphi Tanrıöver'ken, bu tarihten 1970'e kadar derginin sahibi Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'dur. Dergi, 60'lı yıllardaki sayılarında da diğer sayılarda olduğu gibi Türk Ocağı paralelinde yayınlar yapmış, Ocak ile ortak çalışmalar düzenleyerek yayının hayatını sürdürmüştür.

Türk Yurdu, kültürde milli unsurlara bağla kaymak kaydıyla, Türkiye'nin yüzünü Batıya dönmesini, Türkçülük bilinciyle hareket edilmesini savunmuştur. Milli unsurların terk edilmemesi adına, Türk Dili'ne sahip çıkılması ve Türk Dili'nin Arap ve İran dillerinin baskısından kurtarılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Baltacıoğlu, 1965: 4). Dergi'de kaleme alınan bir yazıda da milli şuur ve

geleneklerden ödün verilmemesi bağlamında sık sık Göktürkler ve Kül Tegin'den söz edilerek, milli değerlerin unutulmamasının gerekliliği üzerinde durulmuştur (Sançar, 1965: 14).

4. YÖN DERGİSİ'NİN YAYIN HAYATINA BAŞLAMASI

Yön Dergisi'nin ve yazar kadrosunun Türkiye'deki siyasal hayata ilişkin genel söylemlerini anlamlandırabilmek adına, Yön'ün kuruluş dönemi, kurucuları, genel yayın çizgisi ve yayın dönemi ile ilgili genel bir bilgi aktarımının faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.1. Yön Dergisi'nin Kurulması

Yön Dergisi, kendisinden önce gelen muhalif basından kendine has özellikleriyle ayrılrsa da derginin bünyesinde bu muhalif basının sözcülerini de görmek mümkündür. DP'nin giderek büründüğü baskıcı anlayış, kendisine karşı oluşan muhalefetin de çeşitlenmesine neden olmuş, bu doğrultuda kaybedilen aydın ve basın desteği, DP'yi önemli ölçüde yıpratmıştır. Baskıcı uygulamaların var olduğu bu ortam, DP döneminin en ses getiren dergilerinden olan Forum'un kurulmasını da doğurmuştur. Dönemin diğer dergilerine oranla, daha zengin ve akademik tartışmaların odağında olan Forum, değişik dünya görüşüne sahip birçok yazarı bünyesinde barındırarak, Türkiye siyasetinde önemli bir iz bırakmıştır. Forum'un 1950'lerde toplumda gösterdiği etkinin bir benzerini 1960'ların Türkiye'sinde Yön için söylemek mümkündür. Yön'ün, Forum'un 1950'lerde aydın hareketinde gerçekleştirdiği yükselişin kenarlarından doğduğunu belirtmekle birlikte (Küçük, 1988: 636) Forum'la aynı çizgide olmadığını belirtmekte fayda vardır.

Yön'ün çekirdeğini oluşturan yazar kadro sadece Forumculardan ibaret değildir. CHP'nin yayın organı konumunda olan Ulus, Metin Toker'in sahibi olduğu

Akis, DP'nin antidemokratik uygulamalarına karşı çıkan Kim¹⁴ gibi dergiler de yazan aydınların bir bölümü de Yön'ün sayfalarındaki yerlerini almışlardır. Derginin kurucularından; Doğan Avcıoğlu Akis, Kim ve Ulus'ta, Mümtaz Soysal Forum'da¹⁵, İlhami Soysal ise Akis'te yazmıştır. İlhan Selçuk ise Dolmuş'ta¹⁶ karikatürler vasıtasıyla DP'ye karşı mizahi bir muhalefet görevi üstlenmiştir.

1961 Anayasası'nın görece özgürlük ortamında 20 Aralık 1961'de, 164 kişi tarafından imzalanan "Yön Bildirisi"nin¹⁷ de içerisinde yer aldığı ilk sayıyla yayın hayatına başlayan Yön, sosyalizm kelimesi telaffuz edilirken bile çok çeşitli çekincelerin yaşandığı bir Türkiye'de ortaya çıkmıştır. İlhan Tekeli Yön Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemi sol açısından şöyle değerlendirmiştir (Barbaros, 2009: 279):

"1961 Anayasası ilk defa Türkiye'de solu siyasete açtı. Daha önce sol maazallah, boğulması gereken bir şey. Demokrat Parti dönemi, demokrasi dönemi gibi görünmesine rağmen demokrasi dönemi değildir sol açısından. Sol kesin olarak yasaklanmıştır. Ben o zamanlar lise öğrencisiydim. Bu komünizm lafları geçiyor öğreniyim diye İzmir çarşısını dolaştım, bir tane sol kitap yok. Bir tane buldum. O kitap da Peyami Safa'nın sosyalizm diye sosyalizmi kötölemek için yazılmış bir kitabı. Sola nasıl açılacak Türkiye? Yön Dergisi, Doğan Avcıoğlu burada önemli bir rol oynuyor.

İlhan Selçuk (1967a: 5), Yön'ün kuruluşu ile ilgili olarak; "1958'den beri Doğan Avcıoğlu ile bir dergi düşünmeye ve konuşmaya başlamıştık. Belki,

¹⁴ 30 Mayıs 1958'deki ilk sayısı ile yayın hayatına başlayan Kim, 1968'e kadar yayın hayatında kalmıştır. Şahap Balcıoğlu, Ali İhsan Göğüş, Orhan Birgit ve Özcan Ergüder tarafından çıkarılan dergi, CHP'ye yakın bir çizgide yayın hayatını sürdürmüştür. Bkz. Haluk Şahin, "Haftalık Haber Dergileri", *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984, s. 55-70.

¹⁵ Küçük'e göre Mümtaz Soysal'ın Forum'daki yazılarından mı, yoksa Yeni İstanbul Gazetesi'ndeki yazılarından ötürü mü tanındığı tartışmaya açıktır. Zira Küçük, Soysal'ın yazılarının Forum'a damga vuracak türden olmadığını düşünmektedir. Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler*, Cilt: 5, Birinci Basım, İstanbul, Tekin Yayınevi, s. 637.

¹⁶ İlhan Selçuk ve Osman O. Kerim'in sahibi olduğu mizah dergisi. Dergi DP uygulamalarına karşı mizahi bir muhalefet yürütmüştür. Derginin ilk sayısının kapağında, iki ayrı Menderes figürü yer almış ve 3. Menderes hükümetinin 4. Menderes hükümeti tarafından sorgulanmasından hareketle Menderes'in kontrolsüz gücüne vurgu yapılmıştır

¹⁷ Bildirinin tam metni için ekler bölümüne bakınız. İlk etapta 164 kişi tarafından imzalanan bildiri, sonradan gönderilen imzalarla birlikte toplam 1042 kişi tarafından imzalanmıştır. Bildiriye sol çevrelerden olumlu tepkiler olduğu gibi, olumsuz tepki gösterip, bildiriye eksik bulanlar da olmuştur. Bildirinin eksikliği için savunan bir görüş için bkz. Mehmet Ali Aybar, Mehmet Ali Aybar'ın Müdafaaları ve Mektupları (1946-1961), Barış Ünlü (yay. haz.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s.153-154.

Doğan'da bu fikir daha eskiden de vardı, ama 27 Mayıs'tan önce Türkiye'de sosyalist bir derginin yaşaması imkânsızdı.” diyerek, zamanlama üzerine bir değerlendirmede bulunmuştur. Yine, 27 Mayıs esnasında askerlik görevini yerine getirmekte olan Selçuk, mektuplar vasıtasıyla da Avcıoğlu ile çıkarmayı planladıkları sosyalist dergiyi ele aldıklarını söylemiştir (Atılgan, 2008: 49). Derginin isim babası ise Mümtaz Soysal'dır. Soysal; “çıkarılacak haftalık dergiye bir ad ararken, ‘Yön’ sözünü söylediğimde, Doğan Avcıoğlu, o her zamanki kesin kararcılığıyla, ‘tamam’ demişti” diyerek (Özdemir, 1986: 13) “Yön” isminin nasıl ortaya çıktığını anlatmıştır. O dönem CHP'nin Araştırma Bürosu'nu yöneten Avcıoğlu'na, çıkacak yeni dergi için arşiv çalışmalarında yardım ettiğini belirten Küçük ise (1988: 637; 1984: 2), dergi için düşünülen ilk ismin “Devrim” olduğunu ancak sonradan “Yön”e karar verildiğini yazmıştır. Cemal de (1999: 337) “Devrim” ismini kendi kütüğüne geçiren kişinin, isim hakkını Avcıoğlu'na satmaya ikna edilemediğinden Yön'de karar kılındığını ifade etmiştir.

4.2. Kurucu ve Yazar Kadrosu

Yön Dergisi'nin yayın hayatına başladığı 20 Aralık 1961 tarihli ilk sayısının ikinci sayfasında “imtiyaz sahibi ve mesul müdür” olarak Doğan Avcıoğlu'nun adı yer almaktadır. On birinci sayıya kadar bu durumda bir değişiklik olmazken, derginin 28 Şubat 1962 tarihli on birinci sayısının ikinci sayfasında “kurucuları” ibaresinin yanında, Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu isimlerinin yazdığı görülmektedir. Aslında İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'ın da Yön Dergisi'nin çekirdek kadrosunda yer almalarına rağmen, Selçuk'un Vatan¹⁸, Soysal'ın da Milliyet Gazetesi'nde çalıştıkları için künyede yer almadıkları söylenebilir.

Özdemir'in (1986: 53-54) Avcıoğlu ile yaptığı görüşmeden aktardığına göre, Yön'ün ilk sermayesini Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından konulan 70.000 TL oluşturmuştur. Sonraları buna Doğan Avcıoğlu'nun arabasının satışından elde edilen

¹⁸ Selçuk, kısa bir süre sonra da Cumhuriyet'e geçmiştir.

10.000 TL ile Hamdi Avcıoğlu'nun¹⁹ Akşam Gazetesi'nden kıdem tazminatına karşılık olarak aldığı senetlerin kırdırılmasından elde edilen 40.000 TL de eklenmiştir. Dergi satışı ve dergi sayfalarında yayınlanan reklamlardan²⁰ da elde edilen gelirler eklendiğinde, kendi yağıyla kavruan bir durumun varlığından söz edilebilir.

Yön'ün yayın hayatına başlamasıyla birlikte, dergide yer alan yazıların ağırlıklı olarak çekirdek kadrodan geldiği görölse de birçok yazar da yazılarıyla dergiye katkı sunmuşlardır²¹. Çekirdek kadrodan sonra Yön'de sıkça yazı kaleme alan tanınmış yazarlardan bazıları; Niyazi Berkes, Mehmed Kemal, Şevket Süreyya Aydemir, Sadun Aren, Aziz Nesin, Atilla İlhan, İdris Küçükömer ve Cahit Tanyol şeklindedir.

Çalışmada, Yön akımının fikirleri ele alınırken, öncelikle çekirdek kadro olarak değerlendirilebilecek olan; Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, Cemal Reşit Eyüboğlu, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'ın yazıları ile imzasız yazılardan yararlanılmıştır. Derginin öncü takımı olarak nitelendirilebilecek bu ekipten sonra, diğer “Yöncü”lerin yazıları incelenmiştir. Derginin genel çizgisi çerçevesinde fikirsel bütünlüğünü benimseyerek belirli aralıklarla da olsa düzenli yazan yazarlar, çekirdek kadroyla birlikte “Yöncü” olarak adlandırılabilir bir ekibin meydana gelmesini sağlamıştır. Çekirdek kadro dışında yer alan bu yazarların başlıcaları Mehmed Kemal, Fethi Naci, Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Cahit Tanyol şeklindedir. Çalışmaya temel oluşturan da “Yöncü” olarak değerlendirilebilecek yazarların kaleme aldıkları yazılar ile imzasız yazılardır. Yön'de sadece birkaç kere

¹⁹ Hamdi Avcıoğlu, Doğan Avcıoğlu'nun abisidir.

²⁰ Yön'de yer alan reklamlar incelendiğinde, bankaların ağırlıkta olduğu görölmektedir. Yapı ve Kredi, İş, Türk Ticaret, Ziraat, Şeker, Emlak Kredi ve Vakıflar Bankası gibi bankalar Yön'e reklam vermişlerdir. Bunun dışında Ford ve General gibi dönemin önemli özel sektör kuruluşları da reklam verenler arasındadır. Resmi kuruluşlardan Türkiye Petrolleri ve Basın İlan Kurumu'na ait reklamlar da Yön sayfalarındaki yerlerini almışlardır. Sağlık sektörüne ilişkin Opon ve Gripin de Yön'ün reklamını yaptığı ürünler arasında olmuşlardır. Bazı sayılarda da Vatan Gazetesi ve çeşitli yayınevlerine ilişkin reklamlara da rastlanmaktadır. Mümtaz Soysal, Yön için “resmi ilan şöyle dursun, hemen hemen hiç özel ilan almadan da yaşayabilmiştir” şeklinde bir söylem de bulunmuşsa da dergi sayfalarında yukarıda belirtilen ilanları bulmak mümkündür. Soysal'ın söylemi için bkz. Soysal, 1962a, s.3.

²¹ Yön'de yazarların listesi ekler bölümünde yer almaktadır.

yazıp ya da Yön akımının genel çizgisini yansıtmayan yazılar kaleme alan yazarların yazıları, Yön'e mal edilemeyeceğinden göz ardı edilmiştir. Zira sosyalizmi savunmakla birlikte, çok çeşitli gerekçelerle Yön'den ayrılan birtakım yazarlar da çok sık olmasa da Yön'de yazmışlardır. Bu tip yazıların Yön'ü bağlamadığını belirtmek için, derginin 78. sayısında, Yön'ü ancak başyazılar, imzasız yazılar ve kurucuların yazılarının bağladığı ifade edilmiştir (Yön, 1964: 2). Yön'de özellikle sosyalist stratejiye ilişkin birtakım tartışmalar yer almıştır. Buna rağmen Avcıoğlu'nun dergi üzerinde belirli bir disiplin kurmuş olduğu da söylenebilir. Yöncülerden Mehmed Kemal de (2000: 336) Avcıoğlu'nun Yön'deki yazılar üzerindeki otoritesini; "Başkalarının yazıları üstünde de oynardı, kimse ses edemezdi. Eğer bir şey yazdıracak, bir yazı ısmarlayacaksa, inceden, çaktırmadan, usuldan yapardı. Bir gazete kupürünü önüne kor, "Bakın ne yazıyor", diye sorar, sizi konuya doğrulturdu. İster istemez; "Bunu ben yazayım," derdiniz. "Olur," derdi. Böylece dilediği yazıyı yazdırmış olurdu" sözleriyle izah ederek, Avcıoğlu'nun dergi ve hareket üzerindeki etkinliğini ortaya koymuştur. Çalışmada, tüm bu etkenler göz önünde tutularak, dergi ve akımın fikirsel bütünlüğünü yansıtan yazılara yer verilmiştir.

4.3. Derginin Genel Çizgisi

27 Mayıs öncesinin DP iktidarına muhalif yazarlardan oluşan Yön, 1961 Anayasası'nın getirdiği görece özgürlük ortamında sosyalist fikirleri yaymak ve kalkınmaya giden yolun devletçilikten geçtiğinin tartışılması için yayın hayatına başlayan bir süreli yayın olarak siyasal hayatımızda kendine yer bulmuştur. Zaten Yön, ilk sayısında yayınlanan bildirinin son bölümlerinde, ortaya çıkış amacını, Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunların tartışılması adına katkı sunmak olarak belirtmiştir. Her ne kadar ilk sayıda yayınlanan bildiride sosyalizm sözcüğü yer almamışsa da Yön sayıları incelendiğinde, sosyalizmin Yön yazarları için ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Yön Dergisi, 1930'lu yıllarda çıkarılan ve Kemalizmi sistemli bir hale getirerek yapılan düzenlemelerin halka benimsetilmesini amaç edinen Kadro Dergisi'ne benzetilmekle birlikte²², bu hareketten ayrılan yönleri de bulunmaktadır. Yön'ün Kemalist devletçiliği savunması ve Kadro'nun beyin takımından Şevket Süreyya Aydemir'e²³ sayfalarında sıkça yer vermesine rağmen, Kadro bir iktidar ideolojisini yayma uğraşısında iken²⁴ Yön muhalif bir tavırla sosyalizm fikirlerini yayma ve tartışma çabasında olmuştur. Bizzat Yön ekibi, Kadro'ya benzetilmeyi ciddiyetsiz bir yakıştırma olarak değerlendirmiştir. Yön'e göre (Yön, 1962: 4) kendilerini Kadro'dan farklı kılanlar şöyledir:

“Kadro, o zamanın şartlarına göre mevcut iktidar için bir doktrin hazırlama gayretine girişmişti. Kadro, siyasi bağımsızlığına kavuşmuş az gelişmiş memleketleri, otarşik [kendi kendine yeten] bir düzen içinde iktisadi bağımsızlığa kavuşturma yollarını arıyordu. Kadro'nun bu gayretlerini takdirle hatırlıyoruz. Fakat Kadro'nun halkçılık cephesini zayıf buluyoruz. Devletçiliğin emekçiden yana cephesi iyi belirtilmiş değil...

Yön ise, her şeyden önce mevcut bir iktidarın fikriyatını yapmamaktadır. Geleceğin Türkiye'si ile ilgilidir. Yön, iktisadi bağımsızlığın yanı sıra, içerideki her türlü sömürüye karşıdır. İç sömürme düzeninin tasfiyesi ve halkçı bir idarenin kurulması için savaşılmaktadır.”

Yön, bu noktada, Kadro'nun “sınıf mücadelesi” kavramından kaçmasını, sömürülen kesimlerin susturulması anlamına gelebileceği gerekçesiyle reddeder. Burada, dönemin siyasal ortamının ve Yön'ün iktidarla herhangi bir organik bağının olmayışının etkisiyle, Yöncülerin, sistem muhalifi söylemlerini rahatlıkla dile getirdikleri söylenebilir. Atılğan da (2008: 95-96) Kadro'nun devletçiliği, hem kapitalizme hem de sosyalizme alternatif bir yol olarak önerdiğini, Yön'ün ise devletçiliği sosyalizme geçişin bir olanağı olarak anlamlandırdığını ifade etmiştir. Küçük ise (1997: 431) hareketleri bir siyasal misyon dahilinde farklılaştırarak,

²² İki hareket arasında özde bir fark olmadığını belirten bir görüş için bkz. Hikmet Kıvılcımlı, 27 Mayıs Yön'ün Yönü ve Devletçiliğimiz, İstanbul: Bibliotek Yayınları, 1989. İki hareketin devletçiliğini benzeştiren bir görüş için bkz. Korkut Boratav, 100 Soruda Türkiye'de Devletçilik, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1974.

²³ Aydemir 1932'de yayınlanan “İnkılap ve Kadro” adlı çalışmasının 1968'de yapılan ikinci baskısının önsözünde “...gerek bu kitapta, gerek Kadro neşriyatında yer alan sayfaların hepsinin altına, bugün de imzama atabilirim” demiştir. Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, İnkılap ve Kadro, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1968, s.17.

²⁴ 1927 yılındaki komünist tutuklamalarından sonra, Yakup Kadri hariç, bütün kadrocular hapse girmiş, af sonrası mevcut rejimin sözcülüğünü üstlenmişlerdir. Bkz. Lütfi Sunar, “Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri: Türk Devlet İdeolojisi ve Sol Kemalizmin Oluşumu Bağlamında Bir Analiz”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 2004, s.511-526

Kadrocu devletçiliğin solun Kemalizm içerisinde eritilmesini amaçladığını, Yöncü devletçiliğin ise sosyalist ve sol fikirlerin canlılığına hizmet ettiğini savunmuştur. Kaçmazoğlu da (2000: 87) iki grubun farklılığına işaret ederken, Kadrocuların, Marksizmi, geliştirmek istedikleri Kemalizm için, Yöncülerin ise Kemalizmi, yorumlamak istedikleri Marksizm için kullandıklarını belirtmiştir. Ele alınan bu farklılıklarına rağmen, sürekli bir şekilde sol jargonu kullanan bu iki aydın hareketinin, emek eksenli politikalar doğrultusunda işçi sınıfına vurgu yapmaları beklenirken, bu sınıfın önemini yadsıyan söylemlerde buldukları söylenebilir.

1961 genel seçimlerinden kısa bir süre sonra yayın hayatına başlayan Yön, ilk etapta CHP içinde etkin bir konuma gelme uğraşı vermiştir. Sonra dönemin siyasal partilerinin birbirlerine benzediği savıyla yeni bir partinin gerekliliği üzerinde durmuştur. TİP kurulduktan sonra, tezlerini bu parti üzerinde gündemde tutma savaşı veren Yön, Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran'la yaşanan fikir ayrılıkları neticesinde bu partiden de beklediğini bulamamıştır.

Kanbolat'ın (1979: 38) Yön için kullandığı, “fiili olarak olmasa da yayın hayatında kaldığı dönem boyunca “tüzüksüz bir parti” olarak çalışmıştır” ifadesi Yön'le ilgili doğru bir tespit gibi görünmektedir. Zira Yön, dönemin özellikle iktidardaki siyasal partilerini önemli ölçüde rahatsız eden bir muhalefet odağı olmuştur.

Yön'ün çizgisinin Yöncülerin gözüyle kısa özetini, derginin son sayısında, çekirdek kadrodan Selçuk'un (1967a: 5), şu cümlesi aslında net bir şekilde gözler önüne sermektedir: “Türkiye'nin bütün ana davalarını en büyük gayretle incelemeye çalışan bir üniversiteydi Yön...” Gerçekten de Yön sayfalarında, dönemin Türkiye'sindeki hemen hemen bütün sorunlarla ilgili yazılar bulmak mümkündür.

Kalkınmayı önceleyen milliyetçi-sosyalist bir akım olan Yön, Türkiye'nin kalkınabilmesi için kendi tarihine özgü bir “sosyalizm” modelini uygulamak

durumunda olduğunu savunan bir aydın hareketidir. Az gelişmiş ülke sosyalizmi olarak adlandırılan bu yöntem, klasik Marksist teorinin ötesinde sınıf önderliği, güçlü işçi sınıfı, güçlü sanayi toplumu gibi olguları bir kenara bırakarak, köklü değişikliklerin, zaman kaybetmeden bir çeşit ihtilalle uygulamaya konulmak istenmiştir. Batı ekonomilerinin aldıkları mesafenin kapatılması için bu durum zaruri görülmüştür. Kuşkusuz bu ihtilal ya da hareketin motor gücü de ordu olarak sunulmuştur. Zinde kuvvetler ve ara tabakalar çözümlenmesiyle sunulan model, sınıf önderliği davasının gereksizliğini ilke edinerek, özellikle parlamento dışı muhalefet odaklarının harekete geçirilmeleriyle işletilmek istenmiştir. Bu bağlamda ortaya atılan gerici-ilericilik tartışmasında, ilericiliğin bayraktarlığını yaptığına inanılan ordunun önemine vurgu yapılarak, dönemin Üçüncü Dünya Ülkelerinde gerçekleşen ordu destekli militer sosyalizm denemelerine bir öykünme söz konusu olmuştur. Bu açıdan Yön çizgisi, askerin sivil siyasete müdahalesinin, dönemin “sol” dünyasında kabul görmesinde etkili olmuştur.

4.4. Yön Dergisi'nin Yayın Hayatı

Yön Dergisi'nin yayın hayatı, ilk sayının çıktığı 20 Aralık 1961 ile son sayının çıktığı 30 Haziran 1967 arası dönemi kapsamıştır. Dergi toplam 222 sayı çıkmıştır²⁵. 5 Haziran 1963'te 77. sayıdaki Bahri Savcı tarafından kaleme alınan “Karşı İhtilal Akımı” adlı yazı gerekçe gösterilerek sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatılan dergi, 25 Eylül 1964'te yeniden yayınlanmaya başlanmıştır. Yön, kapatıldıktan sonraki ilk sayısında, kapatılma kararının kaldırılmasına ilişkin Danıştay'a açmış olduğu davada, sıkıyönetim komutanlığının yapmış olduğu savunmayı yayınlamıştır. Orgeneral Cemal Tural savunmasında, 23 Mayıs 1963 tarih ve Cemal Hüsnü Taray imzalı “Kim Sorumlu?” başlıklı yazıdan ötürü Yön'ün sözlü olarak uyarıldığını ve bu tür zararlı yazılara devam edilmesi durumunda kapatılmasına karar verileceğinin bildirildiğinin ancak bu durumun düzeltilmeyerek, sonrasında da Bahri Savcı'nın kaleme aldığı yazının dergide yayınlanarak 27 Mayıs

²⁵ Yön'ün 78. sayısında yer alan bilgiye göre, dergi Ankara'da hazırlanıp, İstanbul'da basılmaktadır. Bkz. “Yönden Yöncülere”, Yön, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.2.

İnkılabını koruma kanununa açıkça aykırılık oluşturduğunu ifade etmiştir (Yön, 1964: 11). Taray'ın yazısı Talat Aydemir'in ikinci darbe girişimi ile Savcı'nın yazısı ise doğrudan 27 Mayıs'a aykırı olmakla ilişkilendirilmiştir. 77. sayıyla birlikte yeniden yayın hayatına dönen dergi, yayın hayatına son verdiği 222. sayıya kadar kesintisiz olarak çıkmıştır.

Son sayı olan 222. sayıdaki Yön'ün çekirdek kadro yazarlarının yazıları birer veda yazısı niteliği taşımaktadır. Avcıoğlu (1967a: 3), “İleride daha sık ve daha güçlü biçimde sesimizi duyurmak ümidiyle...” derken, Selçuk ise (1967a: 5) “Yeni Ufuklara Doğrulurken” başlıklı yazısında okurlarına, “Mücadele asıl bundan sonra başlayacaktır” şeklinde bir veda etmiştir.

Her ne kadar siyasal hayatımızda ve bu çalışmada Yön için dergi yakıştırması yapılmışsa da Yön'ün ilk sayısından itibaren derginin birinci sayfası da olan kapağında “Yön” yazısının hemen altında, “Haftalık Gazete” ibaresi yer almıştır. Ancak Yön, görüntüsü, içeriği ve haftalık oluşu gibi özellikleriyle bir gazeteden çok dergiyi andırmaktadır. Yön'ün orta kısmı, derginin o dönem ağırlıklı olarak işlediği konuya ilişkin bir resme ya da resim ile anlamlı bir yazıya ayrılmıştır. Sol alt köşede sırasıyla, yıl (derginin kaçınıcı yılında olduğu) ve onun yanında sayı yer alırken, sağ alt köşede ise derginin fiyatı bulunmaktadır. Derginin ikinci sayfası okuyuculara ve dergi ile ilgili genel bilgilere ayrılmıştır. Bu sayfada okuyucuların Yön'e gönderdikleri mektuplara yer verilmiştir. Üçüncü sayfa ise “Bakış” genel başlığı altında yer alan başyazı sayfasıdır. Derginin o sayısına ilişkin başyazı her sayıda üçüncü sayfada yer almıştır. Kuşkusuz en çok başyazı sahibi Avcıoğlu iken²⁶, sırasıyla Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk, Sadun Aren, İlhami Soysal, Cemal Hüsnü Taray ve İbrahim Çamlı da dergide başyazısı bulunan yazarlar arasında bulunmuşlardır. Üçüncü sayfadan sonraki sayfalarda, birkaç sayfa “iç durum” başlığı altında dönemin Türkiye'sine ilişkin “siyasi notlar”a ve bundan hareketle yorumlamalara yer verilmiştir. İlerleyen sayfalarda Türkiye'nin karşı karşıya olduğu

²⁶ 17. sayıya kadar kesintisiz olarak başyazı sahibi Avcıoğlu'dur. 17. sayıyla birlikte ilk kez Mümtaz Soysal başyazarlık yapmış ve sonrasında da değişik isimler başyazı sahibi olmuşlardır.

çok çeşitli sorunların masaya yatırıldığı bölümler derlenmiştir. Son sayfalara doğru ise, dış durum, inceleme, açık oturum, sanat, çalışma, röportaj, kitaplar, tarih, eğitim, kadın ve spor gibi genel başlıklar altında da bir takım haberler ve dosyalar yer almıştır²⁷. Yine orta sayfalarda Yön için önemli olduğu düşünülen bazı çeviri eserlere de yer verilmiştir. Son sayfada ise, 36. sayıya kadar dönemin sorunlarına yönelik eleştirel karikatürler yer alırken, bu sayıdan itibaren okuyuculardan gelen istek doğrultusunda²⁸, ikinci başyazılara rastlamak mümkündür.

Yön'ün yayın hayatı boyunca, ağırlıklı olarak 16 sayfa çıkarıldığı görülmektedir. Aslında derginin ilk altı sayısı 24 sayfa olarak çıkarılmıştır. Yedinci sayıyla birlikte 20 sayfa olarak çıkarılmaya başlanan dergi, 47. sayı olan “Atatürk Özel Sayısı” dışında (çünkü bu özel sayı 24 sayfa olarak çıkarılmıştır), 50. sayıya kadar bu şekilde devam etmiştir. 50. sayıyla birlikte, derginin son sayısı olan 222. sayı da dahil olmak üzere, dergi 16 sayfa olarak çıkmıştır.

Fiyat politikası konusunda uzunca bir süre istikrarını koruyan Yön, 78. sayısında fiyatını arttırmak durumunda kaldığını ifade ederek, okuyucularından anlayış beklemiştir. 78. sayının okuyuculara ayrılan bölümünde, 14 ay kapalı kalmanın, zaten kısıtlı olanaklarla çıkarılan Yön'ü olumsuz anlamda çok etkilediği okuyucuyla paylaşılmış, katlanılan ağır külfetler neticesinde derginin fiyatında artış olduğu duyurulmuştur (Yön, 1964: 2). Böylelikle ilk 77 sayı 100 kuruş iken, derginin sıkıyönetim tarafından 14 ay kapalı tutulduğu dönem sonrasında çıkan 78. sayıyla birlikte, derginin fiyatı 125 kuruş olmuştur.

Yön'ün yayınlanmasındaki en büyük yükü Avcıoğlu kardeşler üstlenmiştir. Hamdi Avcıoğlu derginin teknik işleri ile uğraşırken, Doğan Avcıoğlu genel olarak

²⁷ Bu sayılan genel başlıklardan dış durum ve sanat hemen hemen her sayıda yer almışken, diğerleri bu iki genel başlığa nazaran daha az yer almışlardır. Spor başlığı ise, ancak birkaç sayıda kendine yer bulabilmiştir.

²⁸ Yön, okuyuculardan gelen birçok mektupta başyazılar üzerinde durulduğu gerekçesiyle bazı sayıların son sayfalarında “ikinci bir başyazı” yayınlacağını okuyucularına duyurmuştur. Bkz. “Okuyucularımıza”, Yön, 22 Ağustos 1962, Sayı:36, s.2.

yazılarla ilgilenmiştir²⁹. Atılğan'ın ifadesiyle (2008: 244), Yön kurucuları ve Doğan Avcıoğlu dışında hazırlanan tek bölüm sanat sayfalarıdır. Sanat sayfalarında, diğer sayfalardaki istikrarın hakim olduğu söylenemez. Zaten Doğan Avcıoğlu'da, Atilla İlhan'ın Yön'ün sanat sayfalarını eleştirisine verdiği cevapta, İlhan'dan yardım isteyerek, sanat sayfalarının yetersizliğinin farkında olduğundan söz etmiştir (Sarmaşık, 2001: 345).

Tüm zorluk ve sıkıntılara rağmen, Yön'ün önemli sayıda bir okuyucu kitlesi tarafından takip edildiği söylenebilir. Doğan Avcıoğlu'nun Özdemir'e verdiği bilgiye göre (Özdemir, 1986: 54), Yön'ün tirajı, 78. yani Yön'ün sıkıyönetim tarafından kapatıldığı sayıya kadar 30.000 iken, yeniden yayına başladığı dönemde 10.000'e kadar düşmüştür. Karpat da (1966: 185; 1973: 356) ilk dönemlerinde 30.000 olan Yön'ün tirajının, sonradan 5.000'e kadar düştüğünü ifade etmiştir. Belge de (2003b: 168) ilk yayınlandığı dönemlerde 30.000 tirajı yakalayan Yön'ün, o dönemin solcu dergileri içerisindeki en yüksek rakamı yakaladığını belirtmiştir. Kürkçü'ye göre (1988: 2006) ise, sol eğilimli sayılabilecek hemen hemen herkesin elinde olan Yön'ün haftalık baskısı 20.000 adet olmuştur. Ozankaya'nın (1966: 35) Ankara Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada da Yön en sevilen dergi olarak seçilmiştir. Dönemin siyasal bilgiler profesörlerinden Landau ise (1979: 75), Yön'ün tirajının 30.000'e ulaşmasını, o tarihlerde, siyasal-ideolojik bir süreli yayın için "korkunç" bir rakam olarak değerlendirmiş, ancak 1965 yılında bu rakamın haftalık 6000-7000 dolaylarında olduğunu aktarmıştır³⁰. Amerikan milli arşiv belgelerinde yer alan ve dönemin ABD Büyükelçiliği tarafından rapor edilene göre ise (Balı, 2003: 31), özellikle öğrenciler tarafından ilgi gören Yön'ün, ilk gün basılıp aynı gün satılan ilk sayısı 20.000, ikinci sayısı 50.000 tiraj yakalamış, buna karşın özellikle 1967'de popülaritesi kaybolmaya başlamış ve tirajı 15.000'in altına

²⁹ Selçuk, Avcıoğlu kardeşlerin gece gündüz demeden derginin yükünü omuzladıklarını ifade etmiştir. Bkz. İlhan Selçuk, "Yeni Ufuklara Doğulurken", Yön, 30 Haziran 1967, Sayı:222, s.5.

³⁰ Landau aynı eserinde, ilk dönemdeki başarıda yayınlan bildirinin payı olduğunu belirterek, bildirinin Profesör Frank Tachau tarafından İngilizceye, Profesör Rene Giraud tarafından da Fransızcaya çevrildiğini aktarmıştır. Küçük de Sovyet kaynakları izlendiğinde, dönemin dikkat ve önemle izlenen hareketinin Yön olduğunun görüldüğünü belirtmiştir. Bkz. Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2006, s.536.

düşmüştür. Kahraman da (2010: 215) 1961-1965 dönemini “Yön yılları” olarak değerlendirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖN DERGİSİ'NİN TÜRK SİYASAL YAŞAMINDAKİ YERİ (1961-1967)

Bu bölümde, Yön Dergisi'nde yer alan iç ve dış politikaya ilişkin fikir tartışmaları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme kapsamında Yön'deki makale ve yazılar temel referanslar olarak alınsa da “Yön Akımı³¹”nın fikir bütünlüğünün sağlanması adına Yön'de sıklıkla yazan yazarların konuya ilişkin çeşitli eserleri de incelenmiştir.

5. YÖN'ÜN TÜRKİYE'DEKİ SİYASAL YAŞAMA BAKIŞI

Türkiye Cumhuriyeti'nin “Yön”ünün tayin etme yolunda bir oluşum olarak karşımıza çıkan Yön'de, dönemin Türkiye'sine gelene kadar yaşanan bazı olaylar ve yapılan tartışmalar bir takım yazılarla mercek altına alınmıştır. Bu yazıların incelenmesinin, Yön'ün Türkiye tarihine bakışının gözler önüne serilmesine, böylece Yön'ün ileri sürdüğü fikirlerin daha net anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yön Dergisi'nin Türkiye'deki siyasal yaşama bakışını dört başlık altında incelemek mümkündür. Bu çerçevede Yön'ün Türkiye tarihine ilişkin görüşleri; “Cumhuriyet Öncesi Dönem”, “Tek Parti Dönemi”, “Çok Partili Dönem” ve “27 Mayıs ve Sonrası” şeklinde dönemsel bir ayrıma tabi tutulmuştur.

5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

³¹ Yön'ün bir dergiden ziyade, bir akım olduğu söylemini dillendiren İlhan Selçuk'tur. Selçuk'a göre “Yön bir dergi değil, bir akımdır”. İlhan Selçuk, “Gerçeklerin Yönü”, Yön, 25 Eylül 1964, Sayı: 78, s.6.

Yön Dergisi'nde Cumhuriyet öncesi döneme ilişkin 22 yazının yer aldığı görülmektedir. Bu yazılardan 12 tanesi Niyazi Berkes imzası taşırken, Cahit Tanyol 3, Doğan Avcıoğlu ve Taner Timur 2'şer yazı kaleme almışlardır. Özellikle Berkes'in Cumhuriyet öncesi dönem ve sonrası ile ilgili olarak kaleme aldığı ve Yön'ün 57 ile 69. sayıları arasında aralıksız olarak yayınlanan "200 Yıldır Neden Bocalıyoruz?" adlı yazı dizisi³², Yön'ün Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerine bakışını yansıtmaya bakımından kayda değerdir.

Berkes (1963a: 8), 17. yüzyılla birlikte Osmanlı devlet sisteminin, dünyayı saran büyük değişimin etkisiyle, bozulmaya başladığını belirtmiştir. 18. yüzyıla gelindiğinde ise, imparatorluğun yalnız eski gücünü kaybetmekle kalmadığı, gerilemeye başladığı da ifade edilmektedir. Feodalizmin çözülmesiyle birlikte özellikle Avrupa coğrafyasında başlayan değişim, Osmanlı İmparatorluğu'nun önce duraklama belirli bir dönem sonra da gerileme dönemine girmesine büyük etki yapmıştır.

16. ve 17. yüzyıllarda Batı dünyası, Osmanlı sistemindeki kendilerinden üstün yanları kabul ederek incelemeye başlamışlardır. Ancak Osmanlı Devleti özellikle 17. yüzyılda Avrupa'ya yabancı kalmış, 18. yüzyılda Batılı devletlerin uydusu haline gelmiş, 19. yüzyılda ise Batı nezdinde varlığı gereksiz bir devlet halini almıştır (Berkes, 1965a: 12).

Osmanlı Devleti'nde işlerin iyiye gitmediğini gören düşün adamları, Berkes'e göre (1963a: 8) isabetli tahliller yapamamışlardır. Çünkü değişim olgusunun kaçınılmazlığını fark edemeyen bu kesim, hayatı, duran ve değişmemesi gereken bir düzen olarak nitelendirmişlerdir. Durum; "... var olan düzen (nizam-ı alem) tanrının takdir ettiği bir düzendir; ideal olan odur. Gene bu düşünüşün sonucu olarak bu yazarlar Türk-İslam topluluğunun, devletin yüz yüze geldiği Avrupa dünyasındaki

³² Yön sayfalarında yayınlanan bu yazı dizisi, aynı isimle 1964 yılında Berkes tarafından kitap olarak bastırılmıştır. Daha sonra benzer konulardan oluşan "Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler" adlı kitap yayınlanmış ve nihayet iki kitabın birleşiminden oluşan "Türk Düşününde Batı Sorunu" 1975 yılında yayınlanmıştır.

şartlarda olagelmekte olan değişikliklerin etkisi altında olduğunu görememişlerdir” şeklinde ifade edilmiş, Osmanlı yazarlarının Ortaçağ zihniyetinden kurtulamadıkları için değişimi doğru okuyamadıkları belirtilmek istenmiştir. Dünyanın değişen yapısı tam anlaşılardan koyulan yanlış teşhis, 17. yüzyıl boyunca, geleneksel yapının bozulduğundan hareketle eskiye dönüş fikrinin egemen oluşuna zemin hazırlamıştır.

Ancak 18. yüzyılın başlarından itibaren çözümün eskiye dönüşte değil, Avrupa dünyasında doğan yeni uygarlığın sezilmesiyle birlikte, yapılacak reformlarla bu uygarlığa ayak uydurmada olduğu görülmüştür (Berkes, 1963a: 8). Berkes (1965b: 8), Osmanlı Devleti’nde 18. yüzyıla kadar hüküm süren “Batı” algısını şu şekilde özetlemiştir:

“Kâfir kavramı On altıncı yüzyıl başlarında dünyayı Müslüman – Kâfir diye ikiye ayıran Arap ortodoksisinin üstün gelmesiyle yerleşti. Bunu Rumlardan gelen Frenk kavramı tamamladı. ...Osmanlı devletinin gerileme devrinde batı demek kesin olarak frenk küffarı demek olmuştur. ...Bu iki kavramın gerdiği perde yüzünden on sekizinci yüzyıla kadar batı ile hemen hemen bütün ilgiler kesilir. Orada olup biten dini, teknolojik, ekonomik, bilimsel gelişmelere karşı mutlak bir ilgisizlik vardır. Batının dini rengi değişmiş, ticaret ve merkantilizm devletleri kurulmuş, siyasi ve ekonomik müesseselerde büyük değişiklikler olmuş, batı kendi dışındaki dünyaya yayılmağa bile başlamıştır.”

“Orada böyle önemli gelişmeler olan bir dönemde Osmanlı İmparatorluğunun da benzer meseleleri vardı. Çünkü batı Avrupadaki değişiklikleri zorlayan aynı tarihi kuvvetler bu imparatorluğa da çarpmış; onun da düzenini bozmuş, onu da yeni bir düzene geçmeye zorluyordu. Fakat, batıdaki tersine bütün çabalar yeni bir düzene doğru gelişme şeklinde değil, bozuluştan önceki eski düzene dönmeye doğru yönelmişti. ...İşte uzun süredir zorlandıkları reformları eski düzene dönme şeklinde başaramayacaklarını kavradıkları zamandır ki, devlet adamları nihayet frenklere döndüler.”

Batıya ilgisiz kalınan dönemden sonra ilişkilerin geliştirilmeye çalışıldığı ilk ülke Fransa olmuştur. Ancak kurulan ilişkiler askeri ve diplomatik planlardan öteye gidememiştir. İlişkiler, batı uygarlığının yeniliklerini kavrayarak, ekonomik ve kültürel hayata bir yön vermekten çok, Fransız diplomasisinin isteklerini dikkate alarak, dış yardımlara ulaşabilmek şeklinde gelişmiştir. Böylelikle gerekli toplumsal reformlar bir kenara bırakılmış ve halk daha da yoksullaşmıştır. Zaten Osmanlı Devleti’ni geliştirip kalkındırmak gibi bir amacı olmayan Fransızların ilerleyen

dönemlerde Osmanlı topraklarına da göz dikmesi, batının, kafirlik anlayışı modelinin üstün gelerek kuvvetlenmesi sonucunu doğurmuştur. Daha sonra ilişkilerin kurulduğu İngiltere ile de benzer problemler yaşanır. Tanzimat modeli batıcılığın iflas etmesiyle, yaklaşılan devlet Almanya olmuştur. Almanya'dan da bilim, endüstri, felsefe gibi şeyler yerine kan, ırk ve dünya egemenliği gibi geleceği olmayan şeyler alınmıştır (Berkes, 1965b: 8-9).

Osmanlı Devleti'nin duraklama ve gerileme döneminde Batı ile olan ilişkileri, devleti daha kötü duruma düşürmekten öteye gidememiştir. Berkes'in ifade ettiği gibi (1963b: 9), reform denen işler, Türkiye'nin gerçek gereksinimlerine göre değil, Batı devletlerinin isteklerine uyacak şekilde yapılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak, imparatorluğun birçok ulusa bölünüşünün temelleri atılmıştır. Aslında Ortaçağ düzeninden modern uygarlık düzenine geçişte kaçınılmaz olan bu süreç, daha da hızlanmıştır.

Batı ile başlayan ilişkilerin neticesinde ortaya çıkan Tanzimat hareketine, Tanyol'un ifadesiyle (1965a: 12); ekonomik açıdan "Tanzimatı Hayriyye" değil "Tanzimatı Şerriyye" demek gerekmektedir. Çünkü Tanzimat'ın mali portresi bataklıkçılığa, siyasi portresi ise sömürgeleşmeye dayanmıştır. 1839'da ilan edilen "Gülhane Hattı Hümayun"u Osmanlı Devleti'ni parçalayıp, sömürgeleştirmek amacıyla Batı'nın yapmış olduğu ilk "resmi aş" olarak nitelendiren Tanyol (1966: 16), süreci dış dinamiklerin yönlendirdiğini vurgulamaktadır. Zaten devlet idealinin adalet olduğu bir ülkede, güya tebaanın mal, can ve namus güvenliğini garanti altına alan Gülhane Hattı Hümayun'dan kısa bir süre sonra ilk defa devlet, topraklarını ele geçirmiş olan eşkıya ve zorbalara ellerindeki arazileri tapu etmeye başlamıştır. Böylelikle üretim araçlarının mülkiyeti, yasaların garantisi altına alınmıştır. Tanzimat'ın getirdiği mal güvenliğinden de yine Batılı unsurlar faydalanmışlardır.

Avcioğlu'na göre (1965a: 3), Tanzimat ilericileri bilerek ya da bilmeyerek, Avrupa emperyalizminin çıkarına olan reformlara yönelmişlerdir. Anadolu esnafının

büyük bir yara almasına yol açan 1838 Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşması³³, bütün engelleme çabalarına rağmen, Tanzimat ilericileri tarafından Anadolu'nun sefaleti pahasına imzalanmıştır.

Berkes de (1963c: 8) Tanzimat'ın, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek reformlardan çok, dış baskılar altında gerçekleşen reformlar ve Batılı devletlere borçlanma şeklinde bir seyir izlediğini belirterek, durumu şu şekilde özetlemiştir:

“Tanzimatta borçlanma siyaseti aslında ekonomik kalkınmayı finanse etme düşüncesiyle başladığı halde devletin ve hükümdarın masraflarına, silahlara ve donanmaya ve birtakım karışık işlerle (padişah Abdülaziz de dahil olmak üzere) bir takım şahısların meşru olmayan servetler edinmelerine gitti. İkinci safhada, ulusal üretim ve gelirin artmaması yüzünden önceki borçların faiz tediyesine [ödeme] ve sermaye itfasına [ödenmesine] harcanmaya başladı. Reformlar yapılmamakla bundan kaçınıldığı sanılırken, alacaklı Avrupa'nın baskısıyla reformlar oldu ve bunlar ulusal ekonominin kalkınmasını gerçekleştirecek reformlar şeklinde olmadı.”

Yavaş yavaş Batı devletlerinin güdümüne giren Osmanlı Devleti'nin üst düzey yöneticilerinin zihin dünyası Batılıların tesiriyle, Rus korkusu ve Osmanlı'nın barbar ve kanunsuz bir devlet düzenine sahip olduğu fikirleriyle dolup taşmıştır (Tanyol, 1966: 16). Bu iki fikrin tesiri uzunca bir dönem Osmanlı Devleti'nde karşılık bulmuştur. Batı dayatmasıyla ardı ardına yapılan reformları ve Rusya ile olan savaşları bu düşünceden bağımsız olarak okumak olanaksızdır. İşte bu ortamda patlak veren Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devletinin yanında yer alan Batılı devletler, Osmanlı'yı bir Avrupa devleti saymışlardır. Şüphesiz bu korumanın Osmanlı Devleti'ne duyulan bir “sevgi”yle ilgisi yoktur. Rusya'nın, Osmanlı Devleti üzerindeki egemenliği ve sıcak denizlere inmesi, Avrupa devletlerinin bu bölgedeki çıkarları ile çelişmektedir.

Kırım Savaşı sonrası imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın Osmanlı siyasetini büyük devletlerin eline verdiği belirten Berkes (1963b: 9-10), antlaşmanın devletin uluslar ölçütünde çözülme sürecini tetiklediğinin de altını çizer.

³³ Baltalimanı Antlaşması (Baltalimanı Ticaret Konvansiyonu)

Bu çözüme sırasında bir ulus olarak ortaya çıkamayan tek ulus da Türklerin bizzat kendileridir. Paris Barış Antlaşması'nın dayatmasıyla oluşturulan reformlar, diğer halkların uluslaşmasına hizmet ettiği halde, Türklerin adsız, örgütsüz, iradesiz ve temsilcisiz bir kalabalık olarak kalmasından başka bir işe yaramamıştır. Kırım Savaşı ile başlayan Avrupa devletler ailesine katılımın ikinci önemli hediyesi zengin müttefiklere borçlanma olmuştur. Alınan paralar, herhangi bir planlı kalkınmaya harcanmadığından, getirisi olmadı. Aksine faizli geri ödemeler Osmanlı Devleti'ni Batı'ya iyice bağımlı hale getirdi. Üçüncüsü Osmanlı, bir ulus temeli olmayan Ortaçağ teknolojisinin egemen olduğu, siyasal ve mali sebeplerle Batı devletlerinin desteğine muhtaç, yapma bir devlet haline gelmiştir. Tanyol'a göre (1964: 6), “hasta adam” zaten ölmüştü. Ancak Batılı devletlerin arasındaki rekabet ve çatışma ortamı bunun görünmesini engellemiştir. “Ölü”ye gerçek anlamda bir “ölü” muamelesi yapılsa idi, belki de bu durumdan kurtulmak mümkün olacaktı. Ancak, Batı kapitalizminin azgın rekabeti, onu kendi kalıplarıyla mumyalayarak, ortaya “bostan korkuluğu” bir devlet çıkarmıştır.

Kısa bir zaman sonra da İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya ve Hollanda'dan oluşan bir konsorsiyum, Türk kaynaklarının yönetimini Düyun-u Umumiye adı verilen Genel Borçlar rejimine teslim etmiştir. Genel Borçların oluşturulması ile ulusal gelir kaynaklarının birçoğu adeta ipotek edilmiş, çok geçmeden de bir yabancı sermaye akını ve bir imtiyaz dağıtımını furyası başlamıştır. (Berkes, 1963c: 8-9).

Yön, Osmanlı Devleti'ni artık tam anlamıyla bağımlı bir hale getiren Düyunu Umumiye rejiminde tahtta bulunan Abdülhamit'in basiretsizliğinden söz ederek, Abdülhamit dönemini, Türk tarihinin en utanç verici dönemlerinden birisi olarak nitelendirmiştir. Özellikle ekonomi anlamındaki kritik noktalar Abdülhamit'e yakın yerli ve yabancıların eline geçmiş, halk yoksullaşmıştır (Yön, 1965: 8). Avcioğlu (1969: 19), bu dönemin, yabancıların çıkarlarına dokunulduğunda, bu paşaların tepetaklak edildiği bir dönem olarak değerlendirmiştir.

Berkes de oluşturulan Düyunu Umumiye sisteminin, ulusal geliri arttırdığını ancak bu ulusal gelir artışının devleti ayakta tutmaya, modernleşmeye ve mevcut borçları ödemeye değil yabancı sermayeyi daha da zenginleştirmeye yaradığını belirterek, bu durumun, gelirin ülkeden gitmesine neden olduğunu vurgulamıştır. Yine Berkes (1963c: 9); “Demek ki Abdülhamit devrinde başlayan dış yardım ve dış sermaye yatırımı Türk toplumunun bedenine batırılmış gıda verici şırıngalar değil, serveti dışarıya çekmek için sokulmuş kan alma şırıngalarına benzetilebilir. Ulusal üretimin artmayışı, daha rasyonel işletilmeye başlayan tabii kaynaklardan sağlanan fazla gelirin yeniden ulusal yatırıma konmaması yüzünden devletin bütçe açığının, aleyhte ticaret muvazenesinin kronik bir hale gelmesi yabancı sermayeyi hiç ilgilendirmez.” tespitinde bulunarak, Abdülhamit döneminin yıkıcı etkilerini ve kalkınmadaki yanlış stratejiyi vurgulamak istemiştir. Kısaca Abdülhamit döneminde Osmanlı Devleti’nin bağımsız bir devlet durumuna geldiği söylentilerinin gerçeği yansıtmadığının altını çizen Berkes (1965c: 12), Batılı devletlerin zaten imparatorluk içerisinde cirit atmakta ve alınan hayati kararlarda önemli roller oynamakta olduklarını ifade etmiştir. Özellikle Meşrutiyet devrine gelindiği zaman bütün endüstri, nafia (demiryolları, limanlar, sulama işleri), amme menafii işletmelerin çoğu, bütün madenler, ticaretin çoğu, bankacılığın tümü, sigortacılık, deniz, göl, nehir nakliyat işletmeleri, bir kısım tarım yatırımları yabancı sermayenin elinde bulunmaktaydı (Berkes, 1963c: 9).

Meşrutiyet idarecileri de Batı’nın küstürülmemesi gerektiği düşüncesini savunmuşlardır. Aslında Batılı devletler bir taraftan Abdülhamit’le iyi ilişkiler kurarken diğer taraftan da istibdat rejimine karşı “hürriyet” hareketlerini desteklemişlerdir. Zaten Osmanlı’daki Batı yanlısı düşün adamları da Batı’nın düşman olduğu istibdat’ın yerine hürriyetin geldiğini görünce, Avrupa’nın istediği liberal “açık” rejimin geldiğinden hareketle Osmanlı’ya dışa yardım akacağını ummuşlardır.

Yön yazarlarına göre Osmanlı Devleti'nde cereyan eden fikir hareketlerinin de kötü gidişe dur demek adına pek katkıları olmamıştır. Türkçülük hareketi halktan kopuk, iktisada yabancı, şiir ve edebiyat meraklısı olan yazarlarca ele alınmış, tarihi Türk kahramanlıkları ve efsaneleri ile ilgili dergiler çıkarmaktan öteye gidememiştir (Berkes, 1963d: 9). Avcıoğlu da (1978: 50) Türkçü fikirlerin Osmanlı Devleti'ne Rusya'daki Türkçüler eliyle geldiğini ifade etmiştir. Yöncüler Osmanlı'daki fikir akımlarının dış konjonktürle şekillendiğinin altını çizmişlerdir. Özellikle Panislamizm ve Turancılık Birinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde şekillenmiştir. Berkes'in (1963e: 8) bu konuda Yön'de kaleme aldığı yazının aşağıdaki kesiti, Yön'ün bu konudaki görüşünü ortaya koymasına bakımından önemlidir:

“Türkiye ya yaklaşan savaştan kaçınmaya çalışacak ya da ona sırf askeri hizmeti karşılığında başka Batılı devletlerin esirgediği yardımı vadeden tarafın uğruna, varını yoğunu kumara yatıracaktı. İşte Pan-İslamcılığın ve Turancılığın rolü, Türkiye'yi ikinci yolla meyilleme işini üstüne almaktı. Alman genel kurmayının üç büyük rakibe karşı hazırladığı iki büyük projesi vardı: biri, Türk ve Arap alemi içinden ilerleyip İngilizlerin Hindistan hakimiyetine, Fransız ve İngilizlerin yakın ve uzak doğu ticareti üstünlüğüne son vermek; diğeri: Berlin-Bağdat yoluna eş olacak Berlin-Buhara mihveri üzerinden hem Rusyaya hem Hindistandaki İngiltereye kesin darbe indirilecekti. Pan-İslamizm bu birinci projenin, Turancılık da ikinci projenin propaganda aracı olacaktı.”

Berkes'in belirttiği gibi (1963e: 8), özellikle Almanlar için o dönemde Osmanlı Devleti'nde dinci ve Turancı akımların bulunması ideal bir durumdu. Türklerin İslam nüfusunun bulunduğu taraflara çekilmesi hem Türklerin Balkanlardan uzak durmalarını sağlayacak hem de Arap ve Orta Asya coğrafyalarında Almanların ilerleyişi kolaylaşacaktır. Bu düşünce kalkınmanın anahtarını dinde bulan kesime de çok cazip gelmiştir. Hem İslamcılık hem de Türkçülük düşünsel zeminden öteye gidememiş, özellikle Türkçülük zamanla Almanların etkisiyle hayalci bir Turancılığa dönüşerek, Türkiye'yi büyük bir maceranın içine sokmuştur.

Baticılığın da peykçilikten ibaret olduğunun ifade eden Berkes (1965d: 10), Tanzimat dönemi Baticıları için; “Onlar için bu uygarlık, toplumun yapısı ile ilişkisi olmayan, Avrupadaki mağazaların camekânlarından alınıp getirilecek medeniyet

malları idi. Bunu böyle görenlerin, toplumun hangi tabakalarından gelme kimseler olduğuna bakarsak nedenini kavrarız. Bunların çoğu ya hükümet memuru, ya dünyadan konyadan habersiz gençler, ya da azbuçuk şark edebiyatı, biraz da yabancı dil bile kimselerdi. Hiç biri, toplumun ekonomik yapısındaki yeri üretim süreci ile tanışıklığı ilişkiliği olan kişiler değildi. Batı uygarlığının ulusal ekonomilerin yapısı içinde derilen mahsuller olduğunu göremezlerdi.” şeklinde bir düşünceye sahiptir. Bu okumuş kitlesi yerine, halka daha yakın olan köylü ya da esnaf kesimi Batı’yı görebilseydi, bu coğrafyanın farklı toplum düzenini daha iyi çözümleyebilirlerdi.

Abdülhamit dönemiyle birlikte artık Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Osmanlıcılık iflas etmiştir. Batıcılık anlayışı ile hem devlet hem de toplum batı uygarlığın kölesi haline gelmiştir. İslamcılık anlayışı, emperyalist kışkırtmalarla Türk hilafetine düşman bir Arar dünyası yarattı. Osmanlıcılık da Bulgar, Sırp, Yunan ve Ermenilerin milliyetçi hareketleriyle hayal olarak kaldı. Tüm bunlarla birlikte Abdülhamit rejimine karşı açılan savaşın sloganı devrim değil hürriyet olmuştur. Toplumsal devrim ve reformlar unutulmuş Batının da önyak olmasıyla “hürriyet” peşinde koşulmuştur (Berkes, 1965c: 13). İşte böylelikle Timur’un da belirttiği gibi (1962a: 8), 19. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde kişisel özgürlüğe karşı en büyük tehlike, daha önceki yüzyıllarda Avrupa’da olduğu gibi, siyasi iktidardan gelmekteydi. Bu yüzden özgürlük mücadelesi, Osmanlı İmparatorluğu devrinde Padişah’la mücadele şeklinde cereyan etmiştir. Ancak burada Batı’daki özgürlük mücadelesiyle, Osmanlı’daki mücadeleyi karıştırmamak gerekmektedir. Zira, Batı’da üretim ilişkilerindeki değişiklik temelli patlak veren bu tabansal mücadele, Osmanlı’da herhangi bir ekonomik ve tabansal temelden yoksundur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıflamaya başladığı dönemlerde istenilen gelişmenin gerçekleştirilememesinin Berkes’e göre (1963a: 9) üç temel nedeni vardır. Bunların ilki, Osmanlı İmparatorluğu’nun kendi yapısından kaynaklanan gerici odakların güçlü oluşlarıdır. Hemen her dönemde gerici güçlerin, ilerici güçlere üstünlük kurdukları söylenebilir. Bunun nedeni ise, ilerici güçlerin köksüz, gerici güçlerin ise toplumun en derin noktalarına kadar kök salmalarındır. İkinci neden,

modernleşme hareketlerine girişildiği zamanlarda dünya konjonktürünün buna elverişli olmamasıdır. Batı'dan ithal fikirlerle düzlüğe çıkmaya çalışan devlet, kendini Batı dünyasının çıkar çatışması içerisinde bulmuş, bunlardan kaçınacağı yerde bunlara bulaştığı için Batılı devletlerin siyasal ve ekonomik uydusu³⁴ olmuş ve hiçbir reform programını sürekli olarak uygulayamamıştır. Üçüncü neden ise, ıslahat ve reform işlerini yürütenlerin yeteneksizlikleridir. Bu yeteneksizlik sonucu egemen duruma gelen gericilik, emperyalizm ve ekonomik yoksullaşma toplumsal değişimi baltalamış, ileri doğru bir gelişme yerine bir gerileme meydana getirmiştir. Bu yüzden de halk yığınları arasında devrim veya reform girişimlerine karşı bir güvensizlik hatta nefret oluşmuştur.

Yöncüler, Osmanlı İmparatorluğunun 1720'den 1920'ye kadar süren iki yüz yıllık batı politikasının, yani son dakikada denizden kurtulmak için bir batı devletinin politikasına sarılmak güdümünün, aynı batı devletlerinin elinde parçalanmak ve bölüşülmek ile sonuçlandığını ifade etmişleridir. Bu imparatorluğu idare edenlerin temel unsuru olan Türk toplumunda, modern dünyanın gereklerine uygun hiçbir reform yapamadıkları için bu siyasete sarılmışlar; bu siyasete sarıldıkları için hiçbir reform yapamamışlar; yapmağa kalkıştıklarını da bu reformları gerçekleştirememişlerdir (Berkes, 1965a: 12). Tanyol'a göre de (1965a: 12) Osmanlı Devleti'nin yıkılışı tam anlamıyla bir yönetsel bozukluktan değil, yönetsel bozukluğa da temel teşkil eden ekonomik görüş ve bilimsel eksiklikten kaynaklanmıştır. Talana dayalı ekonomi, üretimi zorlamayan ve tüketimi artıran bir sistem şeklinde gelişme göstermiştir. Ancak talanın olanak ve koşulları bitince, devlet bütçesi dış yardımlardan medet ummuş ve Osmanlı Devleti içinden çıkamayacağı bir borç batağına sürüklenmiştir.

Berkes'in ifadesiyle (1965e: 10) Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkleri milli bağımsızlığa kavuşunca, yani Osmanlı toplumu padişahsız, halifesiz, Balkansız, Arapsız kendi başına kalınca gerçek bir Türk toplumu ve ulusu oluşturabilmiştir.

³⁴ Yazar burada ve birçok yazısında uydu yerine "peyk" kelimesini kullanmıştır. Peyk, politikasını daha güçlü bir devletin etkiye göre düzenleyen devlettir. Bkz. Yeni Ansiklopedik Büyük Sözlük, Isparta: Türk Köyü Yayınları, s.623.

Meşrutiyet döneminden beri halkçı aydınların ulaşamadığı, fakat politikacıların Osmanlıcılık, İslamcılık ve Turancılık uğruna bol bol harcadığı Türk toplumunu, savaşın sonucu, Batı'nın ateş çemberi ile çevrili olarak tarihin sahnesine çıkarmıştır. Türk toplumunun varoluşunun gerçek temeli, anti-emperyalist cepheye karşı bir ulusçuluk halinde kurulmuş olmasıdır. Kurtuluş Savaşı ile birlikte Batı denilen uygarlığın emperyalist bir yanı olduğu da anlaşılmış (Berkes, 1965a: 12), böylece Batı'ya karşı takınılacak tavır da bu gerçek ışığında şekillenmeye başlamıştır.

Yön, Kurtuluş Savaşı milliyetçiliğinin Batı'da görülmeyen bir tür olduğunu vurgulamaktadır. Berkes (1965e: 10), bu konu ile ilgili kaleme aldığı bir yazıda aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır:

“Kurtuluş savaşı milliyetçiliği Batı için de yeni bir şeydi. Birinci cihan savaşı sonu Wilson prensipleri Batı önderlerine ulusçuluk kavramını kabul ettirmişti. Fakat bundaki ulusçulukta Batı'nın ekonomik ve siyasi hükmünden bağımsız olma anlamı yoktu. Wilson prensipleri Hıristiyan hayırseverliği altında Batı'dan bağımsız değil, Batı'ya bağlı bir ulusçuluk demektir. Bunun en iyi örneği, Osmanlı imparatorluğundan bağımsız olmak isteyen Arap ulusçuluğunun aldığı manda ulusçuluğu şeklindedir. O zamanki Arap milliyetçilerinin kabullendiği bu manda batıcılığına karşı, bizde olduğu gibi bir milli kurtuluş savaşı yapamadıklarından ancak ikinci cihan savaşından sonra buna dönebilmişlerdir.”

Yön, Kurtuluş Savaşı'nın ilk dönemlerinde İslamcılarının da önemli roller oynadığını düşünmektedir. Bunlara göre, bu savaşa İslamiyet'in Avrupa medeniyeti denen tek dişi kalmış canavara karşı kurtuluşu ve Asr-ı Saadet'in gelmesi olacaktır. Aslında Mustafa Kemal'in hesapları başka şekildedir. Mustafa Kemal'in Osmanlı sisteminden yeni bir cumhuriyete geçme düşüncesinden bırakın halkı, yanındaki birkaç kişiden başka kimse bilmiyordu (Kemal, 1966a: 7). Böylece TBMM'deki birçok temsilci de savaşın hilafeti kurtarma savaşı olduğuna inanmıştır. Ortaya çıkan rejim belirsizliği yüzünden bu rejim, ilericiler arasında yeni türde bir rejim, şariatçılar arasında ise geçici bir rejim olarak algılanmıştır. Mustafa Kemal'in esas niyeti sezilince, İslamcı, Osmanlıcı ve Peykçiler onun yeni bir rejim kurmak istediğini, bunun da Bolşevizm olacağını dillendirmeye, hep bir ağızdan Mustafa Kemal'in devrimciliğinin komünizme kayma olduğunu yaymaya başlamışlardır. Mustafa Kemal böyle bir niyeti olmadığını ve Türkiye'de böyle bir şey

gerçekleşmeyeceğini anlatmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Zaten bu kesimin Mustafa Kemal'e karşı çıkışlarının gerçek nedeni de hilafet ve saltanata dayalı Osmanlı sisteminin muhafaza edilmesinden yana olmalarıdır (Berkes, 1965e: 10-11; 2005: 501).

Sonunda Osmanlı Devleti tarih sahnesindeki yerini tamamlamak durumunda kalmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yön (1965: 9), Osmanlı Devleti'nin yok olmasında büyük etkileri olan yerli ve yabancı tekellerin “kompradorlar diplomasisine” Atatürk ve etrafındaki vatansever subaylarla aydınların son verdiğini savunmuştur. İstanbul'daki kompradorların ve yabancı efendilerinin egemenliğinden kurtulunca biraz nefes alan Anadolu burjuvazisi, Kurtuluş Savaşı'na destek vermiştir. Osmanlı Bankası'nın imtiyazları alınmış, Deutsche Bank'ın inşa ettiği Bağdat Demiryolu millileştirilmiş ve Düyunu Umumiye'ye son verilerek bağımsız bir dış politika uygulayabilmenin koşulları oluşturulmuştur.

Berkes (1963f: 8), Kurtuluş Savaşı'nın kendine özgü bir hareket olduğunu belirtmek için şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ulusal Kurtuluş Savaşı, içinde cereyan ettiği şartlara göre ne Batı anlamında bir liberalizm, ne de bir sosyalizm davası idi. Emperyalizme karşı bir savaş olarak sosyalizme benzemekle beraber sınıflar arası bir savaşla değil, sınıflar arası elbirliği gerçekleştirilebilirse yürütülebilecek bir savaştı. Gericiliğe karşı bir savaş olarak liberalizme benzemekle beraber, kapitalist bir gelişmenin öncüsü olan bir orta sınıf yokluğu karşısında Batı liberalizminin mahsulü olan yabancı kapitalist hakimiyetine yol açmayı önlemek isteyen bir savaştı.”

Avcıoğlu da (1964a: 3) Kurtuluş Savaşı'nın, emperyalizme karşı olma niteliği ile 1917 İhtilali'ne benzediğini ancak onun bir işçi ihtilali, Kurtuluş Savaşı'nın ise bir burjuva ihtilali olduğunu ifade etmektedir.

Yön'ün cumhuriyet öncesi dönemle ilgili görüşleri ana hatlarıyla bu şekildedir. Kuşkusuz Yön, yayın hayatını devam ettirdiği 1960'lı yılların Türkiye'si için bir takım reçeteler sunmak isteyen düşün insanların oluşturduğu bir akımdır.

Yön'deki yazılarda zaman zaman cumhuriyet öncesi Türkiye'nin inceleme altına alınması, Yön'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmesi için Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinin iyi bilinmesi gerektiği düşüncesini savunması olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin özellikle gerileme ve çöküş devreleri incelenerek, bunların nedenleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

5.2. Tek Parti Dönemi (1923-1946)

Yön sayfalarında tek parti dönemine ilişkin toplam 18 yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 6'sı Doğan Avcıoğlu'na, 4'ü Mümtaz Soysal'a, 3'ü Niyazi Berkes'e, 2'si ise Nimet Arzık'a aittir. Yön yazarlarının Kurtuluş Savaşı sonrasında ilan edilen cumhuriyet ve tek parti dönemi ile ilgili görüşleri kayda değer bir tutarlılık göstermektedir. Yeni kurulan devletin; egemenliğinin kaynağı ve kullanılışı gibi olgular bir kenara bırakıldığında, Osmanlı Devleti'nden mutlak bir kopuş şeklinde değil, aksine Osmanlı Devleti'ne benzer bir şekilde devamlılık gösterdiği düşünülmüş ve ele alınan yazılarda bu konu üzerinde durulmuştur.

Soysal (1962b: 3; 1962c: 20), cumhuriyetin ilk yıllarındaki öncü kadronun, toplumsal sınıf açısından, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki reformcu kadrodan pek de farklı olmadığını savunmuştur. Bu öncü kadronun ikili bir yapıdan ibaret olduğu belirtilmiştir. Bu ikili yapı, asker ve memurlardan ya da onların ailelerinden oluşan okumuş ve kentlileşmiş bir orta sınıf görünümündedir. Zaten Yön sayfalarında Atatürk devrimlerinin, bir bakıma, İmparatorluğun son yıllarındaki reformcu askerler ile uyanık memurları bir araya getiren hareketin sonucu olduğu yer almıştır. Reformcu askerlerin ve uyanık memurların öncülüğünde başlamış bu hareketin geniş halk kitlelerine inmemesi için de hiçbir sebep yoktur. Bu iniş öncü kadroya hiçbir şey kaybettirmeyeceği gibi, aksine ona güç kazandıracak ve dayandığı zemini genişletecekti. Ancak öncü kadronun etrafını çeviren ve kendilerine yapışan diğer gruplar bu inişi önlemişlerdir. Zira, engelleyişin mimarı olan bu grubun, topraksız ve mülksüz kitlelerden gelecek emek ve bu sayede elde edeceği kâra

muhtaç oluşu, geniş halk kitlelerinin çıkarlarıyla çelişmiştir. Cumhuriyetin öncü kadrosunun kasaba eşrafı ile iş birliği yapması, öncü kadronun köylüden uzaklaşmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü kasaba eşrafı, ticaret yoluyla sömürdüğü köylünün geri kalmasını istemiş ve devrimci kadroya köylüleri gerici ve devrim düşmanı diye tanıtmıştır. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Türk eşraf, Avrupa'daki burjuvaziye benzer bir orta sınıf oluşturamamıştır. Osmanlı toplumunda orta sınıftan varlığından bahsedilebilmekle birlikte, bu sınıfı çok geniş ölçüde Rum ve Ermeni unsurlarının oluşturduğu bilinmektedir. Kurtuluş Savaşı sonrasında Anadolu topraklarındaki Rum ve Ermeni unsurların hemen hemen yok oluşları, orta sınıf adına asker, memur ve biraz da eşrafın kalması sonucunu doğurmuştur. Bu az sayıdaki eşraf azınlıkların geride bıraktıkları bütün ticaret mallarını ele geçirerek, bir hayli yeni mal ve mülk elde etme fırsatı yakalamıştır. Bu noktada yeni devletin kuruluşunda ön safta gözüken ve CHP³⁵ şeklinde örgütlenen asker ve memur kadro ile bu az sayıdaki eşraf rahatlıkla bir araya gelmiştir. Bu yüzden öncü kadro konumundaki CHP'nin, merkezde okumuş orta sınıf ve taşrada Kurtuluş Savaşı sayesinde güçlenen eşraftan oluştuğu söylenebilir. Zamanla, kasabalara gelip ticaret yapmaya başlayan bazı büyük toprak sahipleri de bu gruplaşmaya katılmakla birlikte, Osmanlı devrinden kalma toprak sahiplerinin çoğu, yeni kervana katılmaktansa, muhafazakarlığı yavaş yavaş kırmaya çalışan hareketlerden uzak kalmayı tercih etmiştir.

Yön'ün bir numarası Doğan Avcıoğlu da (1965a: 3) Kurtuluş Savaşı'ndan sonra devrimci asker ve memur kadrosunun yeni bir Türkiye yolunda önemli adımlar attığını ancak Anadolu halkının kaderinde köklü bir değişiklik gerçekleştiremediğini belirtmiştir. Türkiye'deki siyasal hayata ilişkin yazılarıyla Yön sayfalarında yer bulan Tanyol ise (1964: 6), tıpkı Osmanlı Devleti zamanında olduğu gibi Kurtuluş Savaşı sonrasında oluşturulan devletin, bütün milli görüntüsüne rağmen tam anlamıyla bir milli devleti gerçekleştiremediğini ifade etmiştir. Halka kendi devletini

³⁵ Örgüt 1923 yılında kurulduğunda adı Halk Fırkası'dır. Örgütün adı 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası ve nihayet 1935 yılında da Cumhuriyet Halk Partisi olarak belirlenmiştir.

kurma olanağı verilmediği ve Mustafa Kemal'in de bu gerçeği değiştiremediğini şu cümlelerle belirtmiştir:

“...Kurtuluş Savaşı'nın toplayıcı lideri Mustafa Kemal, devletin adını değiştirdiği zaman yorgundu ve yalnızdı. Devleti çürüten kadro, onu da efsanelerle, tabularla mumyalayarak, halka giden yolları kesti. Devrimlerin halkla ilgili iki prensibi Halkçılık ve Devletçilik kavramları Osmanlıca yorumlanarak devletçilikten, devleti soyma halkçılıktan uygarlık adına, halka baskı yapma anlamı çıkarıldı. İnsanlar ürkütüldü.”

Yön akımı, Kurtuluş Savaşı sonrasında oluşturulan yeni devletin, ilk etapta kendini halka anlatamadığını, sonrasında ise uygulanan ekonomi programları ile halkın yönetime tamamen yabancılaştığı düşüncesini savunmuştur. Özellikle 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar sonrasında uygulamaya geçirilen ekonomi devrimi yapan öncü kadro ile geniş halk yığınlarının arasını daha da açmıştır.

Avcıoğlu'na göre (1964a: 3; 1965a: 3; 1966b: 9), kapitalist ekonomi daha İzmir İktisat Kongresi'nde kabul edilmiş ve İş Bankası 1924 yılında kapitalizmin kalesi olarak kurulmuştur. Devletin sahip olduğu kaynaklar ve harcamalar, bir müteahhit sınıf yaratma yolunda kullanılarak milli bir kapitalizm kurma yoluna gidilmiştir. Kongre'ye, Kurtuluş Savaşı yıllarını işgal altındaki İstanbul'da tatlı kâr peşinde geçiren İstanbul Ticaret Odası'nın tüccar temsilcileri egemen olmuştur. Kongre'de boş çiftliklerin fakir köylülere verilmesi teklifi, toprak ağalarından ibaret olan köylü delegelerin de katılımıyla reddedilmiştir. 1924 Anayasasına konan “bedeli peşin ödenmeden kamulaştırma” yapılamaz hükmü ile toprak reformu yolu da tıkanmıştır. Berkes de İzmir İktisat Kongresi'nin, Mustafa Kemal'in değil, ona daha halk hükümeti meselesinden beri aleyhtar olan Kazım Karabekir'in hakimiyetinde geçtiğinin altını çizmektedir. Karabekir'in etkisi kongrenin, ekonomik kalkınma meselelerinden çok ahlaki ıslah için toplandığı izlenimi oluşturmuştur. Kongrede Mahmut Esat Bozkurt'un ortaya attığı devletçilik fikri fazla ilgi toplamazken, asıl ilgiyi sanayi, ticaret ve eğitimi teşvik, köylü yükünü hafifletme ve büyük toprak sahiplerine kolaylıklar sağlama gibi konular görmüştür. Yabancı kapitalist hakimiyeti altında güçsüzleşen özel sektör temsilcileri ve büyük toprak

sahipleri devletten yardım talep etmişlerdir. Özel sektöre dayalı bir ekonominin gerçekleşmesi için gerekli sermaye birikimi ve koşulları da devletin oluşturması istenmiştir. Berkes'e göre (1963g: 10-11) bunun adı kapitalizmdir. Zaten gerektiğinde devletten yardım almanın da kapitalizme aykırı bir tarafı yoktur. Özel teşebbüs, devletten gereken yardımları aldığı anda kalkınmanın gerçekleşeceğine inanmıştır. Köylü, devlet tarafından okutulacak, köylü okuyunca aydınlanacak, aydınlanınca da modern teknikleri kullanan bir çiftçi olacaktır. Bu yüzden toprak reformu gibi ihtilalci fikirlere gerek olmadığı savunulmuştur.

Alınan olumsuz ekonomik kararlar neticesinde, toprak reformu gerçekleştirilememiş, iyi niyetlerle kurulan Ziraat Bankası eşraf egemenliğinden kurtulamamış ve buğday fiyatları birkaç kuruşa düşmüştür. İhtilal kadrosunun bir kısmı, İş Bankası yoluyla, iş hayatına atılmıştır. Sağlam teminat karşılığı verilen Ziraat Bankası kredileri, sadece ve sadece eşraf ve tüccara yaramıştır. Tüccar yüzde 10 ile aldığı parayı, yüzde 80-120 faizle fakir köylüye kiralamıştır. Bu gelişmeler devrimci kadro ile halk arasında büyük bir uçurum oluşturmuş, Kurtuluş Savaşı'nda, devrimci burjuvazinin peşinden giden halk kitleleri, aldatıldıkları hissine kapılarak, devrimci kadrodan uzaklaşmışlardır (Avcıoğlu, 1964a: 3; 1965a: 3). Avcıoğlu (1966b: 9), toprak reformunun ihmalinin, o tarihlerde bir toprak sıkıntısının olmayışı ve kitlelerden gelen baskının azlığına bağlamıştır. Yine ihtilal kadrosun iktisatçılarının, kapitalizmden başka bir yol tasavvur edemeyişleri de, kapitalist gelişmeye yönelmeyi teşvik etmiştir. Yön'ün kurucularından Soysal'a göre (1962d: 3) ekonomik anlamdaki bütün başarısızlığın temel nedeni, iktisat bilgisi zayıf bir kadronun bu zorlamalarla ülke ekonomisini yanlış yönlendirmesidir.

Yön yazarları gidilen kapitalist yolun yanlışlığının özellikle 1929 ekonomik bunalımı ile görülmeye başlandığını kaleme almışlardır. Berkes'e göre (1963g: 10-11) 1929³⁶ dünya ekonomik bunalımıyla birlikte, özel sektör eliyle kalkınma düşüncesinin iflas ettiği görülmüştür. 1930'larla birlikte devletçiliğin tercih edilmesi

³⁶ Berkes, "1930 dünya buhranı" ifadesinin kullanmış olsa da bu çalışmada yazında genel kabul gören "1929" yılı tercih edilmiştir.

bir zorunluluk haline gelmiş ve ekonomik anlamda sağlanan bağımsızlıkla mali, siyasi ve ulusal itibar hızla yükselmiştir. Avcioğlu ise (1965a: 3), 1929 buhranının esnasındaki yanlış ekonomi politikalarının ve bu politikalar sonucu öncü kadro ile halk kitleleri arasında oluşan kopukluğu şu şekilde belirtmiştir:

“1929 Dünya Buhranı, hububat fiyatlarını feci ölçüde düşürmüştü, fakat Toprak Mahsulleri Ofisi ancak 1938’de kurulabilmiştir. Perişan köylü, yetişkin adam başına 8 ila 15 lira yol vergisi ödemek zorunda bırakılmıştır. ...Köylü ve kasabalı, öğretmenin maaşı da dahil, ilkokul giderlerini karşılamak zorundaydı. Bu ağır yükü kaldırması mümkün olmayan fakir köylü ve esnaf, okul da öğretmen de istememiştir. Bu tabloya, Osmanlılıktan kalma, yüzyıllar boyu sürüp giden geleneksel jandarma ve tahsildar baskısı eklenince, bir kısım eşrafın da halk çoğunluğunun da ilerici kadroya neden karşı olduğu kolayca anlaşılabilir.”

Yöncülerin ekonomik model olarak savundukları devletçilik, 1930’larla birlikte uygulanmaya başlanmıştır. Soysal (1962d: 3), 1929 ekonomi buhranından sonra uygulanan devletçiliği, 1923’ten sonra devlet eliyle yapay bir şekilde tüccar ve sanayici zümresi oluşturulmaya çalışıldığı gibi bir zorlama olarak görürken, Avcioğlu (1964a: 3), cılız özel teşebbüsün yapamadığını yaparak kapitalizmi güçlendirme çabası olarak görmüştür. Avcioğlu’na göre (1966b: 9), devletçiliğe geç ve sistemsiz girilmiştir. Ekonomik alandaki başarısızlığın temeli de burada yatmaktadır.

Avcioğlu’na göre (1966a: 3) her ne kadar büyük yanlışlar yapılarak milli bir kapitalizme yönelik söz konusu olsa da komprador-eşraf ittifakı 1945 yılına kadar, Türkiye siyasetinde önemli bir rol oynayamamıştır. Kurtuluş Savaşı sonucunda iktidar, tarihi gelişim içerisinde eşraf ve komprador sınıfının dışında bulunan memur kesiminin dinamik kanadının elinde kalmıştır. Antiemperyalist savaşı başarı ile yürüten bu kanat, içeride devrimi, antifeodal ve antikapitalist bir yönde geliştirememiştir. Devrimci kadro ile uzlaşmaktan başka çaresi olmayan, yetersiz güçteki eşraf ve komprador temsilcileri, tek parti saflarına ve TBMM’ye geniş ölçüde girmişlerdir.

Yön'ün, cumhuriyetin ilk yılları ve tek parti dönemine ilişkin atılan yanlış adımları nasıl algıladığının ortaya konulması bakımından Avcıoğlu'nun (1965b: 3) tespitleri dikkate değerdir. Avcıoğlu, kuruluş yıllarında yapılan iki kritik yanlıştan söz etmiştir. Bunlardan birincisi, ülke düşman unsurlardan temizlendikten sonra, Türk köylüsünü ağa, eşraf ve tefeci baskısından kurtararak, onu gerçekten milletin efendisi yapacak olan köklü bir toprak reformunun gerçekleştirilememesidir. İkinci yanlış ise Türk geleneği ve şartlar devletçiliği zorunlu kılarken, milli bir kapitalizm kurmaya yönelmek olmuştur. Çok kısa süreliğine uygulanan devletçilik, küçümsenemeyecek başarılarla imza atsa da esas itibariyle kapitalizmi geliştirme aracı olmuştur. Böylelikle Yön'ün, Atatürk dönemine yönelik iki büyük eleştirisi ortaya koyulmuştur. Bu dönemde olumlu yönde birçok adımlar atılsa da geniş kitlelerin küstürülmelerine neden olan bir toprak reformu ihmal edilmiş, ekonomik anlamda da yanlış bir yol izlenerek milli kapitalizm tercih edilmiştir.

Yön'ün tek parti dönemine ilişkin görüşlerinin ana zeminini ekonomi oluşturmuştur. Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ve cumhuriyeti ilan eden kadronun sınıfsal bir çözümlemesinin yapılmasından sonra, katı bir ekonomizme kaçıldığı görülmektedir. Kuşkusuz sosyalist bir dünya görüşü çerçevesinde şekillenen Yön'ün, sosyolojik anlamda altyapıya önem vermesi kaçınılmazdır. Ancak tek parti döneminin ele alınmasında, üstyapı kurumları olan siyaset, hukuk da son derece önem arz etmektedir. Yön yazarlarının, öncü kadronun gerçekleştirdiği devrimlerin geniş halk kitlelerine inememesinin gerekçesini sadece ekonomi ile açıklar görmeleri, çözümlemenin eksikliğini göstermektedir. Dönemin otoriter, katı ve jakoben niteliğine ilişkin tespitlere yer verilmeyişi, Yöncülerin, dönemin halk yığınlarına ait düşüncelerini de yavan bırakmıştır.

5.3. Çok Partili Dönem (1946-1960)

Yön Dergisi'nde, çok partili dönemle ilgili 36 yazı kaleme alınmıştır. Bu yazılardan 15 tanesi çekirdek kadroya aittir. Konuya ilişkin, Doğan Avcıoğlu 8,

Mümtaz Soysal 4 ve İlhan Selçuk da 3 yazı yazmıştır. Çekirdek kadro dışında, Nîmet Arzık'ın 5, Turan Güneş'in 3, Niyazi Berkes, Cahit Tanyol ve Sadun Aren'in 2'şer yazı ile konuya katkı sundukları görülmektedir.

Yön'de yazılan yazılar incelendiğinde, Yöncülerin çok partili dönemle ilgili pek de olumlu yazılar kaleme aldıkları söylenemez. Yazıların büyük bir çoğunluğunda, Türkiye'nin Batı dünyasının uydusu olması, bu dönemin eseri sayılmış ve bu dönem adeta kayıp yıllar olarak değerlendirilmiştir.

İsmet İnönü'nün, 19 Mayıs 1945'te Gençlik Bayramı dolayısıyla yapmış olduğu konuşmada, yeni siyasi partilerin kurulabileceğini duyurduğundan beri, açılan siyasi devreye çok partili hayat adı verilmiştir (Güneş, 1962a: 15). Kuşkusuz bu konuşma ile başladığı düşünülen çok partili dönem, aslında dünyadaki konjonktürün de doğrudan bir sonucudur. İkinci Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanması ve Türkiye'nin insan hakları beyannamesine imza atması, iç bünyeyi, dış şartlara uydurma gereksinimini de beraberinde getirmiştir (Arzık, 1962: 17). Selçuk'a göre (1962a: 6) özellikle, sonucunda BM'nin kurulduğu toplantı olan San Francisco Konferansı ile birlikte Türkiye bir yol ayrımına girmiştir. Selçuk, "Birinci Cumhuriyet" in 27 Mayıs 1960'a kadar sürdüğü görüşüne karşı çıkararak, "Birinci Cumhuriyet" in San Francisco konferansına kadar sürdüğünü ifade etmiştir. "İkinci Cumhuriyet" in tohumları 1946 yılında atılmış, meyveleri de 1950'de derlenmiştir.

Yön, 1946 Türkiye'sinin devlet eliyle atılmış bir takım adımların, halk yığınları tarafından içselleştirilemediği bir dönem olduğunu savunmuştur. Devrimci devlet fikrini memlekette gerçekleştirmek için çalışan idare teşkilatı, Osmanlı dönemindeki Babîâli felsefesinden kurtulamamış ve Türkiye'nin bütününde bir memur aristokrasisi yürürlüğe girmiştir. Atatürkçü fikirlerin halk içerisinde yerleşmesini sağlayacak atılımlar yapılamamış, Halk içinde yerleşikleşmeyen devrimci fikirler, halkın üzerinde bulunan bir devlet teşkilatının elindeki yasalarda, yani kağıt üzerinde kalmıştır (Selçuk, 1963a: 3). Bu ortamda kabul edilen tek dereceli seçimlerle, cumhuriyetin kuruluş yıllarından beri iktidar konumunda olan

CHP'ye karşı birikmiş tepki de açığa çıkmıştır. Kuşkusuz çok partili siyasal hayata geçildikten sonra bu tepkinin toplanma adresi de DP olmuştur³⁷.

Yön akımı, Demokrat Parti hareketini hiçbir zaman gerçek bir halk hareketi olarak görmemiştir. Avcıoğlu'na göre (1964a: 3), Demokrat Parti, bir halk hareketi olarak değil, halkı da peşinden sürükleyen bir muhafazakar burjuva hareketi olarak gelişmiştir. Ona göre hareketin asıl sahipleri eşraf ve kompradorlardır. İşçi, köylü ve küçük esnaf, tıpkı Fransız İhtilali'nde işçi ve köylünün aristokrasiye karşı burjuvaya cephe alması gibi, eşraf ve kompradorun iktidarı ele almasını tam bir coşkunluk içerisinde desteklemiştir. Ancak 1950'de iktidara gelen bu ittifak, demokratik hareketin öncüsü görünümüyle bir takım aydın tabaka tarafından desteklense de tam anlamıyla muktedir olamamış, ABD'nin önemli desteklerine rağmen, Asya-tipi toplumlarda hakim sınıfı teşkil eden memur aristokrasisinin mirasçıları olan aydın tabakanın (zinde kuvvetlerin) direnmesiyle karşılaşmıştır. Bu direnişi kırma inadiyla, şiddet tedbirlerine giren Menderes, 27 Mayıs hareketiyle devrilmiştir (Avcıoğlu, 1966a: 3). Soysal ise Demokrat Parti hareketinin, devrimi yapan öncü kadro ile kasaba eşrafının birleşmesine karşı bir tepki olarak doğduğunu düşünmektedir. Bu tepkinin sac ayaklarını; sürekli olarak tepeden bakmalara maruz kalarak gericilikle suçlanan köylü, köşe başlarını tutmuş olan eşraf karşısında yeni fırsatlar arayan genç tüccar ve sanayi burjuvazisi ile arasında menfaat ilişkisi kuran serbest meslek mensupları oluşturmaktadır. Öncü kadrodan kopan ve bütün bu kırgınlık ve bekleyişleri bilen bir grup, Demokrat Parti hareketini güçlendirip bir halk hareketi durumuna getirmeyi becermiştir. Bu hareketin güçlenmesine katkı sağlayan en büyük destekçiler ise yeni türeyen kasaba burjuvazisi ile muhafazakarlıklarına nihayet bir kapı bulabilen büyük toprak sahipleri olmuştur. DP öncüleri, köylüye türlü yalanlar söyleyerek, köylüleri her icraatın köylü yararına yapıldığı konusunda ikna etmişlerdir (Soysal, 1962b: 3). Güneş (1962a: 15) ise Demokrat Parti'yi bir siyasal partiden çok bir "olay" olarak görmek gerektiğinin altını çizmektedir. Çünkü DP'nin başındakiler kim olursa olsun, hatta hangi fikirleri temsil ederlerse etsinler, DP sadece bir

³⁷ Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan ilk siyasi parti Nuri Demirağ liderliğindeki Milli Kalkınma Partisi olsa da bu parti DP kadar başarılı olamamış ve kağıt üzerinde bir parti olmaktan öteye gidememiştir.

“kitlelerin isyanı” olayından başka bir şey olmamıştır. Özellikle tek dereceli seçim sistemine geçilmesi ile birlikte, o döneme kadar siyasi iktidarın dışında kalmış olan büyük kitleler bu isyanı DP’de canlandırmışlardır.

Güneş (1962a: 15), bu geniş kitlelerin isyan gerekçelerini şu şekilde sıralamıştır: Yazara göre, bunun ilk nedenini Türkiye’nin ekonomik anlamda geri kalmış bir ülke olması oluşturmaktadır. Genel olarak kaderine razı bir şekilde yaşadığı düşünülen kitleler, kendilerine bazı haklar tanındığında, birdenbire davacı ve talepçi hale gelmişlerdir. İkinci sebep ise, bizzat CHP’nin yapısından kaynaklanmıştır. Bir memur ve eşraf teşkilatlanması şeklinde görüntüye sahip olan CHP, siyasal ve toplumsal hayatın dışında kalmış kitlelerce bu işin sorumlusu olarak görülmüştür. Halk kitlelerinin desteğiyle her geçen gün büyüyen DP, bir takım CHP’lileri tedirgin etmiş ve bu CHP’lilerin DP’lileri “Hasolar”, “Memolar” ve “baldırı çıplaklar” diye adlandırmaları sonucunu doğurmuştur. Böylece, halk kitleleri üzerinde CHP’ye karşı bir antipati oluşturmuş, bu durum da DP liderleri tarafından sonuna kadar kullanılmıştır. Aslında her biri kitleleri peşinde sürüklemeye yeterli olan “altı ok”, vatandaşa, hürriyetsizliğin ve fakirliğin kaynağı gibi gösterilmiştir. Üçüncü sebep de Türk toplumunu bir İslam cemaati olmaktan çıkarıp, Batı medeniyetine sokan devrimlerin bazı çevreleri rahatsız edişidir. Bu rahatsızlık çok partili hayatla birlikte gün yüzüne çıkmıştır.

DP hareketini, geniş kitlelerin kendilerini ifade etme şansı olarak görmelerinden ibaret sayan Yöncülerden Güneş (1962a: 15), CHP’nin yirmi yedi yıllık döneminde, oldukça disiplinli bir devlet düzeninde kendilerine yeterli derecede olanak tanınmadığı düşüncesinde olan zümrelerin DP’de yer aldıklarını ifade etmiştir. Yine DP’nin devletin ekonomiye müdahalesini azaltacağını düşünen ve giderek çoğalan sanayici ve tüccar kesimi ile kasaba ve kentlerde, Cumhuriyet döneminde gelişmiş olan yeni zengin ve esnaf kesim de hem DP’nin iktisadi yönü hem de buldukları yerlerin hiyerarşisinde mevki kazanabilme şansı bakımından DP’ye rağbet göstermişlerdir. Devrimlere karşı olan muhafazakâr zümreler de kendi emellerini bu yeni parti içerisinde rahatça gerçekleştirebileceklerini

düşündüklerinden DP'yi desteklemişlerdir. Bütün bunlara ek olarak CHP'deki tıkanık kadro mekanizması bir çeşit irsiyet egemenliğini ortaya çıkarmış, bu durum da yetişen dinamik ve enerjik kadro teşkil eden genç kuşakların da DP'ye kaymaları sonucunu doğurmuştur. Yön yazarlarından Arzık da (1961: 11) “Biz zaten kimseye oy atmamıştık ki, İnönü'ye karşı kullanmıştık oyumuzu o kadar” diyerek, adeta Güneş'in “tıkanık CHP”ye bir tepki savını destekler niteliktedir.

Yön sayfalarında özellikle çok partili hayatın ilk dönemlerinde halk ile aydınların yakınlaştığını belirten yazılara rastlamak da mümkündür. Ancak daha sonra bu yakınlaşmanın son bulduğu ifade edilmiştir. Selçuk, 1946 ve sonraki birkaç yılı hatırlayanların, Türkiye'de aydınlar ile halkın muhalefetin duygu ve düşünce alanında birbirine yakınlaştığını gördüklerini savunmuştur. Ancak 1950'de başa geçen Demokrat Parti, Türk aydınları arasında daha ilk günlerden itibaren itibarını yitirmiştir. Ancak kalabalık seçmen kitlelerinin, 1950'den sonraki iktidarları desteklediği görülmüştür. Geniş halk kitlelerine ulaşamayan fikirleriyle, aydınlar, demokrasinin karşısında olmakla itham edilmişlerdir. Selçuk'a göre (1965a: 3) 20 milyonu okuma yazma bilmeyen bir toplumda, aydın denen kişinin halka ulaşması pek mümkün değildi. Böylelikle çok partili hayatın ilk dönemlerinde yaklaşan aydın ve halk, DP iktidarı ile birlikte tekrarda birbirlerinden uzaklaşır hale gelmişlerdir.

DP hareketi her ne kadar kitleleri peşinden sürükleyen bir hareket olarak gelişse de Yön'ün çekirdek kadro yazarlarından Soysal da bu kitlenin tepkisel niteliğine dikkat çekmiştir. Soysal'a göre (1965a: 3) o zamana kadar; tepeden inme ve yüzeysel kalan devrim hareketlerine, bu devrimciği en gülünç tedbirlerle köylü gözünde küçük düşürenlere, kötü devletçilik uygulamalarına, Osmanlı kalıntısı kendini beğenmiş bürokrasiye ve kötü yönetilen ekonominin sıkıntılılarına karşı kırıngınlığı olan kitlenin oluşturduğu DP hareketi, aslında halka karşı olan çevrelerce yönetilmiş bir hareket olmuştur. Soysal'ın (1965a: 3), DP kitesine bakışı, kendi ifadeleriyle, aşağıdaki gibidir:

“İkinci Dünya Savaşı boyunca vurgunculuk, istifçilik ve karaborsacılık yoluyla zenginleşenler, çok elverişli koşullar ortasında işlerini geliştiren ama köşe başları uzun yıllardan beri tek parti kanadı altındaki gözdelece tutulduğu için piyasa üzerinde tam egemenlik kurmak fırsatını henüz ele geçirememiş olanlar, aslında tek partinin halktan kopuk kadrosu içinde yetiştikleri halde yöneticilere karşı kişisel nedenlerle kırgınlık duyanlar, toprak ve eğitim alanlarındaki devrimci kıpırdanışlardan telaşa kapılanlar... Hareket, ilk bakışta, ana çizgileriyle bu zümrenin tepki duyan kütleleri peşinden sürükleyişinden ibaretti.”

DP'nin ilk döneminde partinin genel olarak sadece geniş halk yığınları ve bir takım eşraftan oluştuğu söylemi tartışmalıdır. Zira Soysal'ın ifade ettiği üzere, DP'nin kurulduğu ilk yıllarda hareketin içinde, şekilci ve özenti niteliğinde de olsa klasik anlamdaki demokrasiye yürekten inanmış hayli yaygın bir entelektüel³⁸ de bulunmuştur. Özellikle Batı'daki siyasal liberalizmden esinlenen bu kesimler, Türkiye'deki sorunların oluşturulacak liberal ortamda çözüme kavuşacağına inanmış ve okumuş insanlar olarak ulusa karşı borçlarını bu açık rejim bağlamında kitlelere öncülük ederek ödeyeceklerini düşünmüşlerdir. Ancak dünyanın temel yönelişlerini yıllarca önce Avrupa kentlerinde edindikleri klasik kitaplardan izleyen bu entelektüel kesim, “yeni sömürgeciliğin ince oyunları”nı bilmediklerinden ümitsiz çırpınışlarda bulunmaktan öteye gidememişlerdir (Soysal, 1965a: 3).

Cumhuriyet tarihi boyunca iktidar partisinin ilk kez değiştiği 14 Mayıs 1950 genel seçimi Yön'ün bakış açısıyla, Türkiye'de iktidarın reformcu askerler ve uyanık memurlardan, tam anlamıyla ticaret, toprak, sanayi ve serbest meslek burjuvazisine geçiş tarihidir (Soysal, 1962b: 20). Çok partili hayata geçişle etkin konuma gelen bu kesim, genel seçimlerle birlikte tam anlamıyla iktidar haline gelmişlerdir.

DP'nin yapılan genel seçimleri kazanarak iktidar olması ve geniş halk yığınları peşinden sürüklemesi Yöncüler tarafından devrimlerin tam olarak yerleşmemesine bağlanmıştır. Selçuk (1963a: 3), 1950'deki Türkiye manzarasına bakıldığında, ülkede tek bir devrimci oluşumun varlığına rastlanmadığını ve bu yüzden ilk serbest seçimi sağcıların kazandığını vurgulamıştır. Dil devriminden

³⁸ Yazar intelligentsia sözcüğünü tercih etmiştir.

halkçılığa, laiklikten devletçiliğe kadar Atatürk'ün getirdiği bütün yeniliklere karşı cephe alındığını ifade etmiştir. Yazar, Türkiye'de demokrasi hareketinin Atatürk ihtilaline karşı bir davranış şeklinde gelişmesinin sebebini de bu duruma bağlamaktadır. Avcıoğlu'na göre de (1965b: 3) çok partili hayata sosyal yapıda önemli değişiklikler yapmadan girilmiştir. Böylece ağa, eşraf, tefeci ve komprador egemenliği net bir şekilde ortaya çıkmış ve uzun yıllarca cumhuriyetin tasfiye edemediği bu geri unsurlar, halkın oyunu kolayca alarak hüküm sürmüşleridir. Soysal da (1962d: 3) demokrasi denemesine, temel şartları iyi hazırlanmadan gidildiğinden, yüze göze bulaştırıldığını ifade etmiştir.

DP hareketini olumlu bir gelişme olarak görmeyen Yöncüler, DP'nin seçimlerdeki başarısını da sürekli olarak halkın kandırılmasına bağlamışlardır. Güneş'e göre (1962b: 12), DP'nin önce iktidar olup ardından bu iktidarı devam ettirmesine ilk gerekçesi, demokrasi ve özgürlüğün büyük kitleler tarafından DP'nin eseri sayılışdır. Çok partili hayatın başlaması ve DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte, vatandaşların kamusal işlere somut olarak katılma olanağı bulmaları ve DP liderlerinin, demokratik bir düzeni bütün unsurlarıyla uygulamayı düşünmemiş olmakla birlikte, halktaki özgürlük algısını sezerek hareket etmeleri DP'nin demokrasi ve özgürlük savunucusu gibi görünmesini sağlamıştır. DP'yi başarıya götüren ikinci etken, DP'li yerel liderlerin büyük bir bölümünün siyasi hayata yeni başlamaları, dolayısıyla halkla olan bağlarını tam anlamıyla koparmamış olmalarıdır. Bu durumun önemini iyi sezinleyen DP'liler, iktidarlarının son yıllarına kadar halkın içinde iş görmek veya halkın içinde iş görür görünmek politikasını dikkatle takip etmişlerdir. Zaman zaman oligarşiye kayılsa da DP, akışkanlığı yüksek bir açık cemiyet tipini muhafaza etmiş, büyük kitleler de bu politikayı halkçılık olarak nitelendirmiştir. Üçüncü ve Güneş'e göre diğer ikisine oranla daha az etkili olan sebep ise, irticaya taviz ve devrimlerden fedakârlıktır. İrtica konusunda taviz, DP'nin son yıllarında daha da artmış, ancak DP oy kaybetmeye devam etmiştir. Din konusunda oluşan baskı ortamının kalkması halk için yeterli olmuştur. Bu noktada halk açısından düşünüldüğünde önemli olan din konusundaki baskının kalkması değil, baskının kalkmasıdır. Nitekim din konusunda DP'den daha radikal söylemleri

olanlar, halktan fazla rağbet görmemişlerdir. Yön hareketince de savunulan ve halkın DP tarafından aldatıldığı tezi, yıllarca muhalifler tarafından dillendirilmiştir.

DP iktidar olduktan sonra CHP'nin devletçiliğine karşı olmakla işe başlamıştır. Bu durum iki açıdan DP'ye yaramıştır. Her şeyden önce, İkinci Dünya Savaşı'nın çok çeşitli kısıtlamalarına rağmen oldukça geniş bir kazanç olanağı sağlayan ve bu kazançlarında da enflasyondan bir hayli faydalanan kasaba esnaf ve tüccarları, bu kısıtlamaların kalkmasını memnurlukla karşılamışlardır. Buna ek olarak büyük kitleler ise, kendi sefaletlerinin kaynağını CHP'nin devletçi oluşundan – veya öyle sanılmasından – bilmişlerdir. (Güneş, 1962b: 12).

Yön, DP döneminde aldatılan halkın durumun farkına geç vardığı hatta tam da varamadığı savını desteklemiştir. Halk, dünyadaki iktisadi konjonktür ve uygun iklim şartlarının etkisiyle yaşanan dönemsel refah döneminin pamuk ipliğine bağlı olduğunu enflasyon yıllarında en ağır şekilde görmüştür. Soysal (1962b: 3), cumhuriyet tarihinin en önemli yalanlarından birisi olarak işaret ettiği bu durumu ve sonrasında yaşananları şöyle özetlemektedir:

“Küteler önce bu büyük yalanın farkına varamadılar. Varmalarına da imkan yoktu. Dünyadaki iktisadi konjonktür ile güzel havalar ve başka elverişli şartlar bir araya gelince, genel refah dalga dalga köylere ve işçi kulübelerine doğru yayılmağa başladı. Ama bu dalgalardan ne kadarının ağa çıkımındaki, tüccar kasasındaki ve politikacı cüzdanındaki mendireklerde kırıldığı anlaşılabilmek için enflasyon yıllarını beklemek lazım geldi. İşçiler, köylüler ve halk yığınları, ortada büyük bir yalan olduğunu, yeni bir ticaret, sanayi ve toprak burjuvazisinin kendilerini dolandırdığını yıldan yıla daha iyi anlıyordu. 27 Mayıs, bir bakıma, bu anlayışın gerçek bir toplum şuuruna erişmesini yarıda kesmiştir. Bazı şeyler tam ispat edilemeden ortada kaldı. Halk, olup bitenlerle kendi çektikleri arasında tam bir bağlantı kuramadı; meseleyi sadece siyasi haksızlıklardan ibaret saydı.”

Yön yazarlarının çok partili döneme getirdiği eleştirilerinden belki de en önemlisi kabul edilen dış yardımlar vasıtasıyla Türkiye'nin Batı dünyasının bir uydusu durumuna sokulması düşüncesidir. Berkes (1963i: 11), bu durumun sorumlusu olarak sadece 1950 sonrasının iktidarı konumunda olan DP'yi görmemiş,

CHP'nin de bu duruma kayıtsız kaldığını ifade etmiştir³⁹. Ona göre dış yardım fikrinin Türkiye'nin gelişmiş bir toplum olma, yani ekonomik kalkınma davası ile ilgisi yoktur. CHP'nin sadece kendi tutunmasını sağlamak amacı ile kabul ettiği dış yardım, sadece askeri bir yardım olarak görülmüş, devletçiliğe olası olumsuz etkileri önceden kestirilememiştir. DP yönetiminin ise Kemalizmle herhangi bir bağı olmadığından zaten devletçilik ile ilgili bir kaygısı olmamıştır. DP, kökü dışarı da olan özel teşebbüsçülük ve liberalizmin peşinden gitmiştir. Bu noktada devreye giren Marshall yardımı projesiyle, Türkiye'nin kalkınmasının, ülkenin kendi gücü ile değil, yabancı devlet yardımı ve yabancı sermaye yatırımı ile olacağı düşünülmüştür. Oysaki Marshall yardımı, Hitler'in yıkıma uğrattığı Avrupa ekonomisini, devrimci hareketlerden kurtaracak şekilde, kalkındırma amacını güden, bir plan niteliğinde hazırlanmıştır.

DP'nin özellikle ilk iktidar döneminde, yapılan dış yardımların ilk etaptaki olumlu etkileriyle, tarımsal kalkınma ve buğday ihracatı kısa zamanda sıçramalar kaydederek, kısa zamanda Türkiye'yi dünyanın dördüncü buğday ihracatçısı durumuna getirmiştir. Berkes'e göre (1963i: 12) bu durumu yabancı boyunduruğuna girme olarak görenler vatan haini ilan edilir olmuştur. Kore Savaşı sonuna kadar da yeni ekonomik siyasetin sıçramalı kalkınması sürmüştür. Zira, savaş sırasında ABD ve Kanada gibi dev buğday üreticileri içeride muazzam stoklar yapmış, bu sayede Avrupa, Türk buğdayına muhtaç kalmıştır. Ancak savaşın bitiminden hemen sonra ABD'nin buğdayını dünya piyasasına sürmesiyle, Türk buğdayı Avrupa'ya hem kalitesiz hem de pahalı gelmeye başlamıştır. Kore Savaşı sırasında buğday ihracatında dünya dördüncülüğüne kadar yükselen Türkiye, 1955'ten itibaren buğday ithal eden bir ülke konumuna gelmiştir. Tarımda makineleşme de sürekli bir nitelik taşımayınca, tarımsal anlamda sıkıntılı bir döneme girilmiştir. Bu dönemde, tarım ihracatçılığı ile kalkınma bir yana, sanayinin gelişmesi bile tehlikeye girmiştir.

³⁹ Benzer görüşler için bkz. Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, Birinci Kitap, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1990, s.522-532

DP dönemi Kurtuluş Savaşı sırasında “vatan batarken düşmanla ticari ilişkiler kuranlar”ın iktidarı olarak nitelendiren Yön yazarlarından Kemal de (1966b: 6) memleketin bu dönemde bir borç ekonomisine sürüklendiğini, yeni sömürgeciliğe kucak açıldığını ve bağımsızlığı yitirici anlaşmaların bu dönemde imzalandığını belirterek, Kore’de ölen askerlerin faturasını DP’ye çıkarmıştır. Türkiye’nin çok partili dönemde Batılı devletlerin uydusu durumuna geldiği tartışmalarını Yön sayfalarından eksik etmeyen Yöncüler, Lord Curzon’un Lozan görüşmeleri sırasında söylemiş olduğu “yine bize muhtaç olacaksınız” cümlesinin özellikle DP döneminde yerini bulduğunu düşünmüşlerdir. Bayar-Menderes ikilisinin bir takım anlaşmalarla bazı toprakların kullanım haklarını yabancılara kiralamış olmaları ve zenginlik kaynaklarının yabancı şirketlere peşkeş çekildiği düşüncesi, Yöncüler tarafından yeni bir “Düyunu Umumiye” olarak değerlendirilmiştir (Yön, 1965: 9). Berkes ise (1965b: 8), Menderes modeli batıcılıkta, Türk toplumunun vazifesinin Batı medeniyetinin dış kale bekçiliğini yapmak olduğunu ifade etmiştir. Zaten Yön akımı, hemen her alandaki politikanın iç dinamiklerden çok Batı medeniyeti eksenli dış dinamikler neticesinde şekillendiğini savunmuş ve bu durumdan da DP’yi sorumlu tutmuştur.

Yön hareketi, Türkiye’nin Batı yanlısı politikalara bu kadar çabuk uyum sağlamasının nedenlerinden birini de SSCB’nin tutumunda aramaktadır. Yön yazarlarından Başar (1965: 8), SSCB’nin savaş sonrasında Türkiye’den toprak ve üs talebinde bulunmasının, emperyalizmin ve onun Türkiye’deki işbirlikçilerin işlerini son derece kolaylaştırdığını kaydederek, bu durumun Amerikan taraftarı bir dış politika gütmeyi de kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. Ona göre Kore yardımı sonrasında NATO’nun Türkiye’yi kabul etmesi de bunun bir göstergesi olmuştur.

Yön hareketi, çok partili dönemi sadece ekonomik yönden değil siyasal yönden de olumsuz anlamda eleştirmiştir. Özellikle DP yanlısı kesimler tarafından demokrasi dönemi olarak adlandırılan bu dönem, Yön yazarları tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Ekonomik anlamda dışa bağımlı bir anlayışın, siyasal anlamda ise

demokrat görünümlü ama özünde Menderes-Bayar ikilisinin egemenliğinde geçen yıllar olduğu ifade edilmektedir.

Aslında daha İnönü döneminde başladığı düşünülen “İkinci Cumhuriyet”in, esas itibariyle 1950 ile birlikte kendini gösterdiği ifade edilmiştir. Selçuk’a göre (1962a: 6) halktan ağalara, devletçilikten liberalizme, devrimcilikten muhafazakârlığa yönelen bu “İkinci Cumhuriyet”, saray adamını iktidardan uzaklaştırıp, asker ve memur aydını iktidara getiren “Birinci Cumhuriyet”e, ağaları iktidara getirerek karşılık vermiştir. Doğan Avcıoğlu da (1965b: 3) çok partili dönemi, bir geriye gidiş olarak değerlendirerek, CHP’nin de bu artan gerici unsurların karşısında direnme yolunu seçmeyerek, kendini akıntıya bıraktığından yakınmıştır. Toprak reformu, köy enstitüleri, kalkınma planları bir kenara bırakıldığından şikayet ederek, çok partili rejim yakıştırmasının dönemin gerçekliğini yansıtmadığını ifade eden Avcıoğlu (1963a: 3), Nadir Nadi’nin “Biz, Atatürk devrimlerini baltalama hürriyetini demokrasi sandık. Çok partili açık rejim dediğimiz de aslında çok hizipli tek parti rejiminden başka bir şey değildir. Bunun aksini söylemekle kimseyi kandıramayız. Bari boş yere kendimizi aldatıp durmayalım” sözlerine destek vermiş ve aslında dönemin mevcut partileri arasında ufak tefek ayrılıklar dışında pek bir fark bulunmadığının altını çizmiştir. Berkes’e göre de (1963h: 11), DP ile CHP arasında çok partili dönem boyunca cereyan eden savaş, aslında, iki siyasi parti arasında demokrasi uğruna yapılan bir savaş değil, iki parti içindeki oportünist unsurların kendi partilerini iktidara taşımak adına katıldıkları anti-Kemalist bir savaş niteliğinde gelişim göstermiştir.

Yön akımının, çok partili hayata geçiş ve özellikle de DP iktidarıyla birlikte, Kemalist milliyetçilik ve batıcılığın terkedildiğini savunduğu görülmektedir. Berkes (1965e: 11; 1963h: 11), zamanla milliyetçiliğin mukaddesatçılığa, batıcılığın da Menderesçiliğe dönüştüğünü ifade ederek, Kemalizmin öz itibariyle her ikisine de karşı olduğunu vurgulamıştır. Çok partili bir “tek parti rejimi” kurarak, demokrasiyi Kemalizmin zıddı gibi gösteren DP, Batı dünyasına, demokrasinin Türkiye’ye kendi dönemlerinde geldiğini inandırmaya çalışarak, zaman zaman Batı basınında çıkan

Türkiye’de Kemalist diktatörlüğün yerine demokrasi geldiği haberlerini övgüyle karşılamıştır.

Sosyalist bir dünya görüşüne sahip Yöncülerin, çok partili hayat dönemindeki sosyalist görüşlere karşı tavizsiz tutumu da eleştirmesi kaçınılmazdır. Avcıoğlu (1963a: 3), sosyal konuların tartışılması bakımından, çok partili hayat devresinin, tek parti yıllarına nazaran çok daha müsamahasız davranıldığını belirtmiştir. Yön yazarlarından Kemal ise (1965a: 7), çok partili hayatla birlikte hem iktidarın hem de muhalefetin sosyalist düşüncelere karşı cephe kurduklarını, onu ezmeye çalıştıklarını vurgulayarak, Türkiye’de demokrasıcılık oyunu oynayanların, sürekli olarak sosyalist düşüncelerden çekindiklerini ve bu düşüncelere karşı ortaklaşa bir şekilde “cihat” ilan ettiklerini yazmıştır. Buna ek olarak Menderesçilik de her türlü sosyalist fikri komünistlikle suçlayarak, bu tartışmaları engellemek istemiştir. Öyle ki, DP döneminde, İnönü bile komünistlikle suçlanmıştır (Yön, 1961: 12-13). Bir başka sosyalist Aren’e göre (1962a: 3) ise, çok partili dönemle birlikte görülen en önemli eksikliklerden biri sosyalist bir partinin olmayışıdır. Eğer DP ile birlikte bir sosyalist partinin kurulup gelişmesi mümkün olsaydı, gerçek bir alternatif olacak ve yaşanan rejim buhranlarının önüne geçilebilecekti. Bir siyasi partinin başarısızlığı diğer bir partiyi iktidara getirir. Ancak mevcut partiler büyük ölçüde birbirlerine benziyorlarsa, bu başarısızlık tüm partilerin başarısızlığı anlamındadır. Demokrat Parti dönemi de bu savı destekler niteliktedir.

Yön genel itibariyle, genel oy ve çok partili dönemin her ne kadar ülke gidişatına olumlu katkılar yapmadığını savunsa da, bu girişimi halk kitlelerinin seslerini az çok işittirmelerine olanak sağlaması açısından bir bakıma ilerici bir hamle olarak da değerlendirmiştir. Ancak bu hamle iktidarın muhafazakar güçlere teslim edilmesini de beraberinde getirmiştir. Böylece başta toprak reformu olmak üzere birçok önemli reform engellenmiştir (Avcıoğlu, 1962a: 3). Kuşkusuz Yön’de yer alan çok partili hayat öncesi, halledilmesi gerekli reformlar fikri Avcıoğlu’nda da egemen durumdadır.

Yön akımının çok partili döneme ilişkin değerlendirmelerinin belirli bir olumsuzluk taşıdığı görülmektedir. Zira çok partili döneme, önemli atılımlar yapılmadan, devrimlerden büyük tavizler verilerek ve Batılı devletlerin uydusu olma yolunda yapılan anlaşmalarla girildiği düşünülmüştür. Böylece elde edilen kazanımlardan birer birer vazgeçilmiş ve içerideki ağa, eşraf gibi Yöncülerin tabiriyle “kompradorlar”ın da çıkarlarına uygun şekilde ulusal bağımsızlık sekteye uğratılmıştır. İlk dönemlerde çok çeşitli nedenlerle, halkın gözüne iyi gidiyormuş gibi görünen ekonomik hayat, Kore Savaşı’nın bitişi ve Avrupa’nın yavaş yavaş toparlanmaya başlamasıyla kırılma eğilimi göstermiş ve halk da bundan olumsuz yönde etkilenmiştir. Zaten Yöncüler tarafından tek parti döneminden bile daha anti-demokratik olarak değerlendirilen DP dönemi, ekonomik gerçekliklerin de giderek ortaya çıkışıyla halk için de sıkıntılı bir dönem haline gelmeye başlamış ve ordunun yönetime el koyması ile sonuçlanan -Yön sayfalarında sürekli olumlanan- 27 Mayıs olayı ile son bulmuştur.

5.4. 27 Mayıs ve Sonrası Dönem

27 Mayıs ve sonrasındaki dönem ile ilgili 120 civarında yazının, dergi sayfalarında yer aldığı görülmektedir. Bu yazılardan 14 tanesi Mümtaz Soysal’a, 13 tanesi Doğan Avcıoğlu’na, 4 tanesi İlhan Selçuk’a, 3 tanesi Fethi Naci’ye ve 2 tanesi Sadun Aren’e aitken, birçok yazı da imzasız yayınlanmıştır. Yön Dergisi sütunlarında çıkan yazılar incelendiğinde, dönemin DP iktidarına karşı girişilen 27 Mayıs Müdahalesi’nin, Türkiye’nin gidişi adına bir umut olarak yansıtıldığı görülmektedir. Yön yazarlarının büyük bir bölümünün 27 Mayıs öncesinde DP’nin baskıcı tutumuna yönelik yazılar kaleme almaları ve DP’ye karşı oluşturulan geniş muhalefet cephesinde bulunmaları DP karşıtlığını da beraberinde getirmiştir. Yöncülerin özellikle 27 Mayıs sonrası kabul edilen 1961 Anayasasına attıkları önem de, 27 Mayıs’ı meşru kılmaları açısından yeterli sayılmıştır.

Yön yazarlarından Güneş (1962b: 12), DP iktidarının sonlarına doğru Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu, 27 Mayıs'ı da halka mal ederek şöyle özetlemiştir:

“DP iktidarının sonlarına doğru Türkiye’de efkârı umumiyenin durumu şöylece özetlenebilir sanıyorum: Büyük kitleler yavaş yavaş iktisadi sıkıntılarla karşı karşıya gelmeğe başladıkları için, DP’den oylarını esirgemeye doğru meyletmiş, fakat ona karşı büyük bir husumet duymaya başlamamış durumda idiler. Buna mukabil aydınlar ve gençlik demokratik düzen ve hürriyetler için oldukça heyecanlı ve azimli bir mücadeleye girmişlerdi. Bu mücadelenin büyük kitlelerde tesirini göstermediği söylenemez. Uzun zamandan beri devam eden basın ve muhalefet kampanyası, vatandaşların DP’ye karşı itimadında ciddi azalmalar husule getirmişti. Bu bakımdan 27 Mayıs sabahı Devrim karşısında gençler, aydınlar ve memurlar muhalefet partileriyle beraber büyük sevinç duymuşlar, kitleler ise bunu tevekkülle hatta biraz da gönül rahatlığı ile kabul etmişlerdir.”

Yön’ün imtiyaz sahibi Avcıoğlu (2003: 766-775), 27 Mayıs’ı doğru okumak gerektiğini ifade ederek, bu “ihtilal”in 1946 sonrası uygulanmaya çalışılan ölçüsüz kapitalist sistemin çöküşünü simgelediğini vurgulamaktadır⁴⁰. Ona göre çöken; siyasi alanda toprak ağalarını ve büyük sermayeyi egemen duruma getiren, bunun sonucu olarak, özel teşebbüse sırtını dayayan bir sistemden başka bir şey değildir. Partiler arasındaki iktidar çekişmeleri, iktidarın muhalefeti sindirmek istemesi, muhalefetin her geçen gün güçlenmesi ve silahlı bir müdahalenin ortaya çıkması Avcıoğlu’na göre (1962a: 3) teferruatlardan oluşmaktadır. İhtilalin temel sebebi, bir sistemin ve o sistemin adamlarının iflas edişidir. Zira, iktisadi başarısızlık, artan adaletsizlik ve ahlaki çöküntü manzarası, vatan sathında geniş ve yaygın bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Yön’de sıkça siyasal yazılar kaleme alan Kemal’e göre (1965b: 5) ise 27 Mayıs, Atatürkçülükle Menderesçiliğin çelişme ve çatışmasından doğmuştur. Atatürkçülük antiemperyalist bir nitelik taşıırken, Menderesçilik, demokrasi adına büyük kitleleri, yani halkın iradesini aldatma yoluyla, kitlelerin ve milli çıkarların aleyhine bir hareket şeklinde gelişmiştir.

⁴⁰ Mazıcı da Avcıoğlu’nun 27 Mayıs’ın, 1945’te yapılmamasının büyük şanssızlık olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Bkz. Nurşen Mazıcı, “27 Mayıs, Kemalizmin Restorasyonu Mu?”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Kemalizm, Cilt 2, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.563.

Yön, 27 Mayıs hareketini, 14 Mayıs 1950 hareketine karşı, cumhuriyetin kuruluşunda önemli rol oynayan öncü kadro zihniyetinin galip gelmesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu hareket de öncü kadro ile geniş kitlelerin birleşmesini sağlayamamıştır. Subaylar yaptıkları “hareketin” anlamını tam olarak kendi kendilerine ifade edemedikleri gibi ne yapmak istediklerini de derinlemesine düşünmemişlerdir. Askerin, işbirliği yapmak istediği bilim çevreleri ve memurlar da olup bitenler hakkında yanlış hükümler vererek, hareketin halka inmesini sağlayamamışlardır (Soysal, 1962c: 20).

Yön, 27 Mayıs hareketinin basit bir hükümet darbesi olarak değerlendirilmesine karşı çıkmıştır. Soysal’a göre (1962c: 20; 1963a: 3) 27 Mayıs hareketini hükümet darbesi⁴¹ saymak doğru değildir. Yönetime, halkın menfaatleriyle çatışmaması gereken bir kesim geldiğinden bu gerçek bir ihtilaldir. Ancak, iş başına gelenler halk kitleleriyle bir köprü kuramadıklarından, 27 Mayıs’ı bir halk ihtilali haline getirememişlerdir. 27 Mayıs’ın halkçı anlamda bir ihtilale yaklaştığı günler de oldu, kötü kadroların elinde ters istikamete gittiği günler de. Bu yüzden 27 Mayıs’ın niteliği aydan aya değişkenlik gösterebilmiştir. Yine de tüm eksikliklerine rağmen 27 Mayıs, düşünce ve ifade özgürlüğüne giden yolda büyük bir hamle olmuştur. 27 Mayıs’tan sonra da bu ihtilali kabullenemeyen bir takım çevreler, 27 Mayıs’ı tarihi niteliğinden arındırmaya çalışarak, sinsî bir karşı ihtilal uğraşısı içine girmişlerdir.

27 Mayıs’ı kimlerin gerçekleştirdiği sorusuna verilen cevaplar da dergide kendine yer bulmuştur. Timur’a göre (1962b: 13), bu “ilerici” hamleye öncülük eden kitle aydınlar, gençlik ve ordu mensuplarının oluşturduğu zinde kuvvetlerken, Kemal’e göre ise (1966b: 6), devrim ve cumhuriyete karşı kuvvetlere dur diyen,

⁴¹ Soysal, askerlerin yaptığı hükümet darbelerine dünyanın her yerinde “pronunciamiento” denildiğini ifade ettikten sonra, 27 Mayıs’ın bu sözcükle anlatılamayacağını belirtmiştir. “Pronunciamiento” sözcüğü İspanyolca “hükümet darbesi” anlamındadır. O dönem bu tip olaylar Güney Amerika’da sıkça görüldüğünden, bu sözcük dünyadaki benzer olaylar için kullanılan popüler bir sözcük haline gelmiştir.

okumuş askerlerdir. Yazar, 1961 Anayasasını da bu kesimin eseri saymış ve bir “Kurucu Meclis” olmasaydı bu anayasanın yapılması olanaksızdır demiştir.

27 Mayıs sonrasında oluşturulan 1961 Anayasası, Yön yazarlarından olumlu tepkiler almış ancak her fırsatta önemli olanın, bu anayasayı eksiksiz olarak uygulayabilmek olduğunun altı çizilmiştir. Avcıoğlu (1963a: 3), 1961 Anayasasının geniş özgürlükler sağlamaya açık olduğunu ama anayasaya aykırı bazı kanunların yürürlükte olmasından ötürü fikir özgürlüğünün tesis edilemediğini ifade etmiştir. Yazar, özellikle 141 ve 142. maddelerin, komünizmle mücadele bahanesiyle, en masum sosyal tenkitleri ağır şekilde cezalandıracak nitelikte olduğundan şikayet etmektedir.

Yön sayfalarında her ne kadar Yöncülerin 27 Mayıs ve yeni anayasayı olumladıkları görülse de hemen her geçen sayıda durumun bir başka vaziyete bürüldüğü görülmektedir. 1961 ve özellikle de 1965 seçim sonuçlarıyla birlikte ülkenin gidişatından da memnun kalmayan Yön, 27 Mayıs hareketinin eksikliklerini tartışmaya başlamıştır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu eksikliklerden kastedilen 27 Mayıs hareketinin meşruiyeti ya da haklılığı gibi konular değil, hareketi yapanların ülke sorunlarını doğru teşhis edemeyişleridir.

Soysal’a göre (1962e: 14), 27 Mayıs’ı yapan askerlerin oluşturdukları bilim kurulu, yanlış bir teşhis koyarak, “Türkiye’de demokrasi neden yürümedi?” sorusunu bütün unsurlarıyla tartışmak yerine, kabahati aslında suçsuz olan 1924 Anayasası’nın üzerine yıkarak kolay yolu seçmiştir. Böylelikle Türkiye’nin karşılaştığı rejim buhranı, basit bir anayasa buhranı haline getirilmiştir. Yazar, 27 Mayıs’tan sonraki bir buçuk yılın, kısır anayasa çalışmalarıyla geçtiğini, eğer bu vakit devletçiliği genişletmek, sağlamlaştırmak ve çok verimli duruma sokmak için harcanmış olsaydı, ülkedeki demokrasinin daha dayanıklı raylara oturtulmuş olurdu. Yani işe anayasadan değil, devletçiliğin genişletilmesi adına atılacak hamlelerle başlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Timur (1962b: 13), 27 Mayıs ve MBK'nın başarısızlığını şu şekilde ifade etmektedir:

“27 Mayıs'ta iktidarı devralan inkılapçılar, tatbika koyabilecekleri hazır projeler bulamamışlardır. Memleketin birçok temel meselesini, geçici devrenin avantajlarından istifade ederek çözmek isteyen bir kısım Milli Birlik üyesinin, kısa zamanda tam bir başarısızlığa uğramasının sebebi budur. Siyasi hayatımızdaki fikir boşluğu, belki de en acı bir şekilde kendini bu devrede hissettirmiştir.”

Avcıoğlu da (1963a: 3; 1962a: 3) süreci yönetenlerin 27 Mayıs'ın gerçekleşme nedenini doğru teşhis edemediklerinden hareketle, 27 Mayıs'ın sosyal ve ekonomik bir düşünce boğulması yaşadığından ötürü büyük bir boşluk içinde kaldığını, bunun da siyasal, sosyal ve ekonomik buhranlara yol açtığını ifade etmiştir.

Yöncüler MBK'nın başarısızlığında, bölünmenin de önemli bir etken olduğunu ifade etmişlerdir. Aydemir'e göre (1962a: 8), MBK içinde iki ayrı cereyan var olmuştur. Bunlardan cereyanlardan ilkinin amacı, Batılı anlamda bir demokratik ve hukuk devleti oluşturmakken, ikincisinin amacı inkılapçı bir heyecan yaratmak, bu heyecanı kitlelere maletmek ve inkılapların devamlılığını sağlayacak müesseseler kurmak olmuştur. İkinci cereyana mensup olanlara göre, ihtilal derinleşmeliydi. Bu derinliği, 1920-1960 arasında aydınların sağlamaları gerekirken, bu başarısızdı. İkinci cereyana mensuplar tasfiye edilmiş, MBK parçalanmış ve bu da MBK'nın şanssızlığı olmuştur.

Oluşturulan sistemin başarısını adeta “sağcılar”ın iktidar olamamalarına endeksleyen Selçuk (1963a: 3), 15 Ekim 1961 genel seçimlerini de “sağcılar”ın kazanmasını sürpriz olarak karşılamamıştır. Zira ona göre 14 Mayıs 1950'den beri, ülkede yer alan ilerici güçlerin örgütlenme ve kurumsallaşmalarına izin verilmezken, “sağcılar” alabildiğince örgütlenmişlerdir.

27 Mayıs sürecinin ve sonrasında kabul edilen yeni anayasanın tüm sorunlara çare olmadığını ifade eden Yöncüler, ülkenin içinde bulunduğu bütün elverişsiz koşullara rağmen, bu süreç ve yeni anayasanın müspet yanlarını da kaleme alarak, bu kazanımların küçümsenemeyeceğini vurgulamışlardır. Timur (1962b: 13), bütün olumsuzluklara rağmen, 27 Mayıs'la birlikte sorunların daha gerçekçi bir yöntemle ele alındığını ifade etmiştir. Aren (1962a: 3); sosyalizmin uzun yıllar memleketimizde baskı altında tutulmuş olmasına rağmen, 27 Mayıs devriminin getirdiği hürriyet havası içinde, süratle yayılmak imkânı bulmuştur diyerek, Selçuk (1965a: 3); “kendimize dönüş bir anlamda 27 Mayıs'tan sonra Atatürkçülük ve toplumculukla başlamıştır” diye yazarak, Başar ise (1965: 8) “27 Mayıs'tan sonra ağır hava dağıldı, terör kalktı; toplumcular seslerini duyurmaya başladılar. Dış politika, eleştirilmeye, tartışılmaya başlandı” şeklinde bir ifade kullanarak, bu süreci olumlamışlardır. Yön'ün bir numarası Avcıoğlu da (1966c: 3) aslında 27 Mayıs'ın başarıya ulaştığını söylemiştir. Zira, 1946-1960 dönemindeki siyasal ve entelektüel mücadele; nispi temsil sistemi, çift meclis, Anayasa Mahkemesi, bağımsız yargı gibi istekler üzerine şekillenmiş ve 1961 Anayasası ile bu talepler yerine getirilmiştir. Yöncülerin 27 Mayıs'ı sorgularken yaşadıkları karmaşıklığa bir örnek de Kemal'in (1965a: 7) kaleme almış olduğu satırlarda şu şekilde ifade edilmiştir: “Bugün, 1961 Anayasası ile toplumcu fikirler söylenebiliyor. Ama dün olduğu gibi, bugün de egemen çevreler, eski alışkanlıklarından gelen bir davranışla toplumcu fikirleri yine yasak bölgeye itmeye, baskı altına almaya çabalyorlar”. Yöncülerin genel olarak 27 Mayıs'ı olumlu bir gelişme olarak değerlendirdikleri ancak geçen yıllar sonrasında, özellikle devletçilik ve sosyalizm konularındaki umulanların bu süreçte gerçekleşmeyeceği görüldükten sonra, ülkede pek de değişen bir şeyin olmadığını düşündükleri görülmektedir.

Yön'e göre, 27 Mayıs öncesi iflas eden sistem, adeta yeniden kurulmuştur. Toprak ağaları ve büyük sermayedarlar 27 Mayıs öncesinde olduğu gibi siyasal anlamda yine egemen konuma gelmişlerdir. Aynı iktisadi felsefe, tek fark olan “plan yapıyoruz”u saymazsak, yine rağbet görmektedir. Zaten parlamento çoğunluğu planlamaya karşı olan ve güçsüz bir hükümete sahip bir ülkede gerçek bir planlama

yapılamaz. Önce, çok güvenceli bir Anayasanın bütün sorunları çözeceği beklenirken, şimdi de planlamadan mucizeler beklenmektedir (Avcıoğlu, 1962a: 3). Kuşkusuz Avcıoğlu, tüm bunları söylerken, denenmiş ve başarısız olmuş bir sistemin yeniden denenmesinin yeni bir başarısızlığı getireceğini ifade etmek istemiştir.

Yöncülerin en büyük endişeleri, yeni dönemin de 27 Mayıs öncesi döneme benzemesi tehlikesi olmuştur. Berkes'e göre (1965b: 8; 1963h: 10), Menderes modeli batıcılıkta Türk toplumunun vazifesi batı medeniyetinin dış kale bekçiliği iken, artık Batı medeniyetinin dış kaleye ihtiyacı kalmamıştır. Artık bu dış kalelerin bütün kapılarını Batı ekonomisinin işletmelerine açacak ve açmayı garanti edecek olan hükümetlerin iş başına gelmesi beklenmektedir. Tüm bu çıkar ilişkileri sonucu, rejimin en önemli ilkesi olan Kemalizm devletçiliğinin uygulanamayışı, Türk toplumunun geri kalmış toplumlar arasında yer almasına neden olmuştur.

Geniş halk kitlelerinin kısmen uyanışı, ülkenin gidişatı adına Yöncülerin büyük umudu olmuştur. Avcıoğlu (1963a: 3), 27 Mayıs öncesi ve sonrasındaki Türkiye'nin farkını anlatmak için şu ifadeleri kullanmıştır:

“15-20 yıl önce sosyal tenkitleri önleyerek, Türkiye'yi rahatça idare etmek belki mümkündü: Kütleler yeteri kadar uyanmamıştı. Genel oy yoktu. Dış dünyaya kapalıydık. Nüfus artışı ve şehirleşme temposu yavaştı. Ekime elverişli bol toprak vardı. Durum, İkinci Dünya Savaşından sonra hızla değişmiş Türkiyemiz, politik, sosyal ve ekonomik bir ihtilal devresine girmiştir. Genel oy, halk kitlelerinin az çok uyanışı ve iktidarlardan hizmet istemeyi öğrenmesini sağlayarak, siyasi alanda başlı başına bir ihtilal olmuştur. Dış alemle temasların artması, memleketteki uyanışı hızlandırmıştır. Bu uyanış devresinde hızlı nüfus artışı ve ekime elverişli toprakların tükenişi gibi meselelerin çözümü, sosyal ve ekonomik alanlarda, çok köklü değişikliklerin yapılmasını zaruri kılmaktadır.”

Aslında Avcıoğlu'na göre (1965c: 3), “sermaye, iç ve dış müttelikleriyle birlikte, 27 Mayıs öncesinin ünlü deyimiyle ile “dikensiz gül bahçesinin”, yani faşizmin özlemi içindedir”. Bir anlamda Menderes'in çoğunluk tahakkümüne karşı bir tepki olan ve iktidarları kısıtlayan 1961 Anayasası, Menderes mirasçılarını fena halde sıkıntıya sokmaktadır (Avcıoğlu, 1966a: 3). Bu faşizme duyulan özlem bir tesadüf değildir. Ekonomik bağımsızlığını kaybederek, emperyalizmin baskısıyla

kapitalizme sürüklenen bütün az gelişmiş ülkelerde, ister istemez sosyal ve ekonomik bir nitelik kazanan milli uyanış, yerli ve yabancı sermayeyi, faşist rejimlerde güvenlik aramaya zorlamıştır. Güney Amerika’da, halkın oyu ile yönetime gelen demokratik eğilimler, kitlelerin baskısıyla, emperyalist çıkarlara dokunan demokratik reformlara el atınca, emperyalizmin düzenlendiği faşist askeri darbelerle devrilmişlerdir (Avcıoğlu, 1965c: 3). Yine Avcıoğlu (1965b: 3) Türkiye’de ise 20 yıllık denemenin ortaya koyduğu sonucu şu cümlelerle ifade etmiştir: “Feodal kalıntılardan hala kurtulamamış ve az sayıdaki işçisi dahi bölgesel bağılıkların etkisi altında bulunan bir toplumda parlamentoculuk, geri unsurların egemenliğini sağlamaktadır. Halbuki az gelişmiş bir ülkede sistemin yaşaması ve istikrara kavuşması, parlamentonun zorunlu reformları gerçekleştirebilmesine bağlıdır”. Bu noktada reformların hem ulusal hem de uluslararası sermaye tarafından engellendiğini ifade eden yazar, 27 Mayıs öncesi yaşanan DP iktidarı dönemini de bir nevi faşizm olarak değerlendirmiştir.

27 Mayıs’ın eksik yönlerini tartışmakla birlikte, artılarını daha fazla öne çıkaran Yöncülere göre, Anayasanın beğenilmemesinin temel sebebi DP’nin mirasçısı konumunda olan AP’nin bu “dar” elbiseyi beğenmemesinden kaynaklanmıştır. Aydın tabaka tarafından hazırlanan bu anayasa, Menderes’in yaptığı gibi bir çoğunluk tahakkümüne izin vermediğinden, azınlığın çoğunluğuna tahakkümünden söz edilir duruma gelinmiştir. Avcıoğlu (1966a: 3), mevcut sorunu şu sözlerle özetlemiştir: “Sosyal güçlerin mücadelesini perdeleyen hukuk soyutlamaları bir kenara bırakılırsa, dün olduğu gibi bugün de mesele, esas itibariyle komprador-eşraf ittifakı ile sivil ve askeri bürokraside sağlam dayanakları bulunan aydın tabaka arasındaki çatışmadan ortaya çıkmaktadır”.

Müdahalenin yapıldığı günden bugüne kadar süregelen, 27 Mayıs’ta ABD’nin parmağı var tartışmaları, Yön’ün sütunlarında da yerini almıştır. Yön, 27 Mayıs’ta CIA’in bir rol oynayıp oynamadığı ile ilgili kesin bir şey söylemenin mümkün olmadığı üzerinde durmuştur (Yön, 1963: 10). Zaten 27 Mayıs hareketini olumlayan ve ABD emperyalizmine karşıtlık ile sosyalizm üzerine bir politika geliştiren

Yön'ün, 27 Mayıs'ın ABD güdümünde gerçekleştiği düşüncesini taşımış olması pek olası görünmemektedir. Buna karşın Menderes'in ABD'den talep ettiği kredi desteğini bulamaması neticesinde SSCB ile temas kurmaya karar vermesi ve 27 Mayıs sonrası devlet personelinin maaşları konusunda ABD'den yardım istenmesi gibi gelişmeler düşünüldüğünde, 27 Mayıs'ın iç ve dış dinamiklerle birlikte şekillendiği söylenebilir.

6. YÖN VE SİYASAL AKIMLAR

Dönemin siyasal akımlarına ilişkin birçok tartışmanın Yön sayfalarında yer aldığı görülmektedir. Ülkenin başına gelen tüm kötülüklerin fikirsizlikten kaynaklandığını iddia eden Yöncüler, milletçe kurtuluşun temel koşullarından birini, oluşturulacak özgürlük ortamı içindeki fikir zenginliğinin oluşturduğuna inanmışlardır (Yön, 1964: 8). Bu bağlamda siyasal akımlarla ilgili bilgiler verilmiş, Yön'ün savunduğu Türkiye'ye özgü "sosyalizm" in felsefi arka planı oluşturulmaya çalışılmıştır. Yön sayfalarında yer alan siyasal akımları; liberalizm, milliyetçilik, faşizm, sosyalizm, komünizm, kapitalizm ve Atatürkçülük şeklinde sıralamak mümkündür.

Her ne kadar kapitalizm, bir takım teorisyenler tarafından oluşturulmuş total bir ideolojiden ziyade, bireyselliğe alabildiğince önem atfeden liberal ideolojinin ekonomik sistemi olsa da kapitalizmin genel bir Marksist çözümlemeyle, her toplumsal ideolojiye eklemlenmeye çalışan bir gerçek oluşu, kavramın bu başlık altında incelenmesinin temelini oluşturmuştur. Kapitalizmin, Yön ekibinin Türkiye'nin temel sorunlarına çözüm olarak önerdiği sosyalizmin selefi konumunda oluşu da bu başlık altında yer almasının nedenlerinden birini teşkil etmektedir.

6.1. Liberalizm

Yön Dergisi'nin sayfalarında liberalizmle ilgili 5 adet yazı yayınlanmıştır. Liberalizmle ilgili bu yazılardan; 2 tanesi Doğan Avcıoğlu'na, 1 tanesi Çetin Altan'a, 1 tanesi İdris Küçükömer'e ve 1 tanesi de Alaeddin Şenel'e aittir.

Yöncülerin liberalizme ilişkin görüşlerinin, Türkiye'deki çevrelerin liberalizm algılarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Türkiye'nin kalkınma reçetesini devletçilikte gören Yön akımının, Türkiye'deki liberalizm algısına karşı çıktığı söylenebilir.

Yön yazarlarından Altan (1961a: 9), ironik bir şekilde, “devlete çalışmak” söylemi üzerinden bir liberalizm eleştirisi yaparken, şu ifadeleri kullanmıştır:

“İnsan devletine çalışmalıymış, memleketine çalışmalıymış; ne tehlikeli, ne ziyanlı düşünce... İnsanın devletine çalışması, memleketine çalışması hürriyetsizlik demektir, felaket demektir, casusluk demektir, rezalet, sefalet, ihanet demektir. Allah kahretsin insanın devlete çalışmasına taraftar olanları... İnsan, efendim, zenginlere çalışmalıdır. Hürriyet, refah, saadet bundadır. Bir adam çıkar ortaya, hem açık göz, hem paralı... Toplar etrafına garipleri, bir güzel çalıştırır onları. Dünyanın en ideal sistemidir bu. Garipler çalıştıkça çalışır, çalıştıkça çalışır. Başlarındaki açık göz de onlara yevmiye verir. Tabii bu yevmiye gariplerin yaptığı işin gerçek değerinden çok daha azdır. ...Böylece memlekette zenginler çoğalır. Zenginler çoğaldıkça iş yerleri artar. İş yerleri arttıkça da garipler çalışma alanı bulur. Hürriyet içinde kalkınma böyle olur.

Böyle fiyakalı bir sistemin aleyhinde bulunmak kadar büyük günah yoktur. Başkalarını çalıştıranlar, bunu anlamayanlara, insanların insanlara değil, devlete çalışmasını isteyenlere çok kızarlar:

- Halt ediyorsunuz namussuzlar, memleketi batıracaksınız, derler.”

Bu sürecin böyle devam etmekte olduğunu belirten Altan (1961a: 9), insanların sırtından bir şey kazananların, kazançlarının sorgulanmamasının, sermayeyi ürkütmemek adına yapıldığını belirterek, durumun yanlışlığına vurgu yapmaktadır. Eğer sermaye ürkütülür ise, bu durumda zenginler de paralarını ülkeden kaçıracağından, memleketin selameti zedelenmiş olur. Bu yüzden üretim araçlarının, şahıslarda değil de devlette olması gerektiği savunmak da vatana ihanetle eş değerdedir. İşte liberalizm, başkalarını çalıştırarak, onların sırtından zenginlerin

oluşmasını sağlayan sistem olarak değerlendirilmelidir. Altan'ın yazdıklarından hareketle, liberalizmin meşrulaştırılması da insanlığa, hürriyete ve adalete yapılan vurgularla sağlanmaktadır.

Sosyalizme inanmış Avcıoğlu da (1962b: 3; 1962c: 3) liberalizmin Türkiye'nin sorunlarına çare olamayacağını öne sürmüştür. Yazarın nezdinde Türkiye'nin kalkınması adına vazgeçilmez unsurlardan olan “plan”, liberal ekonomilerde yama gibi durmakta ve genellikle süsten ibaret kalmaktadır. Oysa sosyalist ekonomilerde ise planın hayati bir öneme sahip olduğu bilinmektedir.

Yön'ün liberalizme olan yaklaşımı, Yön'ü takip eden okuyucuların mektuplarının yayınlandığı “okuyucudan mektuplar” bölümünde yayınlanan mektuplar ile de anlaşılmaktadır. Sonradan Türkiye'nin önemli akademisyenlerinden birisi olacak olan Şenel (1962: 2), Yön'ün okuyucudan mektuplar bölümünde yayınlanan mektubuyla, 20. yüzyıldaki en geniş ilim ve teknik olanaklara rağmen, liberalizmin, insan refah ve saadetini gerçekleştirme konusunda tam bir fiyasko olduğunu ifade etmiştir.

Yön yazarlarından Küçükömer (1962a: 20), tarihsel bir süreç içerisinde bir liberalizm değerlendirmesi yaparak, Türkiye'de kendilerini liberal olarak tanıtanların, gerçek anlamdaki liberalizmden uzak olduklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre gerçek liberaller, tarihsel gelişimin de zorlamasıyla radikal olmuşlardır. Temelleri John Locke'un felsefesinde bulunan liberalizm, ortaçağla birlikte büyümeye başlayan güçlerin akımı olmuştur. Bu güçlerin büyüyüp gelişmesi, mevcut kurumların yıkılmasını gerektirmiştir. Böylece liberalizm felsefesi ile ortaçağa ait kurumlara karşı duruş ortaya çıkmıştır. Gelişen bu yeni güçlerle (burjuva) birlikte, yeni oluşumlara da gerek duyulmuştur. Özellikle Jeremy Bentham ve David Ricardo gibi düşünürlerin sırasıyla siyasal, hukuki ve ekonomik görüşleri bağlamında gerçekleştirilen reformlarla liberalizm yerleşmeye başlamıştır. Bu noktada temel düşünce, bireyin kendi çıkarını, hazzını, mutluluğunu artırması, bireylerin çıkarlarının toplamı olan toplum çıkarının da artması şeklinde gelişmiştir.

Ekonomide de Adam Smith ile birlikte ortaya çıkan klasik iktisatçılar, toplum için en büyük ürünün elde edilip dağıtılmasının “görünmez el” tarafından düzenlenen serbest piyasa ile mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Bu şekilde oluşturulan pazarlar, ancak monopollerin kırılmasıyla (toprak ağalarının etkisizleştirilmeleriyle) oluşturulmuş, bunun için de burjuvanın parlamentolara girmesi gerekmiştir. İşte bu değişiklikler, gelişen güçler ve onun felsefesi ile şekillenen reformlarla olmuştur. Ancak ilerleyen dönemlerde gelişen endüstri ile birlikte ortaya çıkan yeni düzende, bireysel çıkar ile toplumsal çıkarların çatışma halinde olabilecekleri görülmüştür. Zaten John Stuart Mill ve sonrakilerle birlikte değişime uğrayan liberalizm, bireysel çıkarlarla birlikte endüstriyel güce sahip olanların toplum aleyhine güçlendikleri, monopolcü bireylerin oluşması sonucunu doğurmuştur. Yeni liberaller ise, bu yeni gücün toplum aleyhine bir üretim ve gelir dağılımına yol açmasını önleyecek tedbirler ortaya koyarak reformcu kimliklerini korumuşlardır. İşte gerçek liberalin tutumu böyledir. Batıda gerçek liberaller yeni şartlar altında gelişen işçi sınıfı ve sosyalizm etkisini göz önüne alarak, radikal reformlar gerçekleştirmişlerdir. Bizde ise gerçek liberalizmin ne olduğunu bilmeyenler, kendilerine liberal sıfatını yakıştırmayı uygun görmüşlerdir. Zaten tarihsel anlamda Batıdaki gelişim ile bizdeki gelişim farklıdır. Bizim liberaller kurulmuş bir istismar düzeninin içinde, kendilerinin ya da yakınlarının çıkarlarını kollarlar. O yüzden gerçek bir liberal gibi hareket etmelerine de gerek kalmamıştır. Bizim liberaller sahte ve liberalizmin ne olduğunu bilmeyen cahillerdir. Bazı aydın kişilikli samimi liberallerimiz ise herkes kapısını süpürsün şehir temiz olur kuralı ile kendi kapılarını süpürmekle yetinmekte.

Yön’de liberalizme ilişkin yazıların, derginin bütünlüğüne uygun olarak tutarlı bir şekilde olumsuzluk içerdiği görülmektedir. Bir kere Yön’ün, Türkiye’nin diğer bütün konularında olduğu gibi, yapmış olduğu özel tarihi şartlar yorumu, Türkiye’deki liberalizm algısı ile Batı’daki liberalizm algısının aynı olmadığı sonucunu çıkarmıştır. Böyle olunca da Yön açısından Türkiye’deki liberalizm yorumunun, salt ekonomik tezahürü çok çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu noktada gidilen toptan retçilik ya da kabulcülük mantığı çerçevesinde, katı bir ekonomizme kaçılmış, liberalizmin siyasal alana yansımaları göz ardı edilmiştir.

Piyasa ekonomisi olgusuna takılan Yöncülerin, özellikle özgürlük ve çoğulculuk gibi liberalizmin diğer temel ilkelerini dikkate almadıkları görülmektedir.

6.2. Milliyetçilik

Dergide milliyetçilik ile ilgili 20 adet yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 6'sı Doğan Avcıoğlu'na, 4'ü İlhan Selçuk'a ve 3'ü de Mümtaz Soysal'a aittir. Yön'deki milliyetçilik ile ilintili yazılar dikkatli bir incelemeye tabi tutulduğunda, bu ideolojiye gönül verenlerin kazanılması yoluna gidildiği net bir şekilde görülmektedir. Sosyalizme giden yolda önemli bir odak konumunda olan milliyetçilik, Yön'ün itinayla üzerine eğildiği konulardan biri olarak göze çarpmaktadır.

Tarihsel çözümler yapan Yöncüler, Türkiye'ye özgü oluşturmak istedikleri sosyalizmi milliyetçilikle ilişkilendirerek bir altyapı oluşturma çabasına girmişlerdir. Selçuk (1965b: 3) milliyetçiliğe ilişkin yaptığı tarihsel çözümlemede, milliyetçiliğin burjuvaziye paralel olarak ortaya çıktığını ve feodaliteden merkezi yönetimlere geçişle birlikte derebeylikten millet toplumuna doğru değişimin sağlandığını ifade etmiştir. Ekonomik gücün aristokrasiden burjuvaziye geçmesiyle, milli sınırlar içerisinde bir toplumsal alışveriş canlanması yaşanmış, derebeyinin kale duvarları dışında yaşayan ve kendini daha geniş sınırlar içindeki ortak yaşayışta hisseden insanlar, millet bilincine doğru yol almışlardır. Devam eden süreçte Batı ile Doğu'da yaşanan milliyetçiliğin farklı algılanmasının gerekliliğinin altını çizen yazar, bu farklılığı şu şekilde ele almıştır:

“Burjuva sınıfı memleket içinde yönetimi ele geçirmiş, yalnız iç pazarda değil, milli sınırlar dışındaki pazarlarda çıkarlarını aramak akımı gittikçe güçlenmiştir. Sömürgecilik tarihi, geri kalmış ülkelerin, milli pazar adına sömürülmesi tarihidir. Az gelişmiş ülkeler, uzun yıllar boyu Batı kapitalizminin sermaye birikimi için sağılmıştır. Batı kapitalizminin öncülüğünü yapan milletler, bu yükseliş safhasında milliyetçilik akımlarının kaynağı olmuşlardır. Ve bu milliyetçilik akımının öncülüğünü yapan Batı burjuvazisi az gelişmiş ülkelerde daima o az gelişmiş ülkenin komprador adı verilen sınıfıyla işbirliğine girmişlerdir. Az gelişmiş ülkenin iç düzeni muhafaza edilmiş, muhafazakar akımlar bu iç düzenin sürüp

gitmesinde başrolü oynamışlardır. Komprador sınıfı toprak ağalarından ve ticaret işlerini elinde tutan aracı sınıftan ibarettir. Sanayi kurulmamış olduğu için geri kalmış ülkelerde bir milli sanayinin temsilcilerinden söz edilemez. Ağa ve aracı sınıfı, eski düzeni sürdürerek ve kendi fakir ülkelerinin aleyhine palazlanarak, eski düzeni devam ettirmek isterler. Kapitalist ülkelerin burjuvazisi ise sanayisini kurmuş, milli çıkarlarına sahip çıkmış insanlar olarak bu durumdan elbette karlıdırlar. Dış pazarlarda elde ettikleri karları kendi ülkelerindeki işçi sınıfına da bölüştürerek bir refah paylaşımına gidilebilir. Ve kendi milli sınırları içinde dengeli bir demokratik rejimin ekonomik icaplarını yerine getirebilirler. Bu şura sahip bir burjuva sınıfının elbette:

-Milliyetçiyim... demeye, her yerde göğsünü kabartarak övmeye hakkı vardır.

Madalyanın tersi az gelişmiş ülkelerde oynanan oyundur. Batı kapitalizminin geçmiş yüzyıllarda kökleşen milliyetçilik akımları az gelişmiş ülkelerde nasıl yürürlüğe girmiştir? Ve nasıl yürürlüğe girebilir?

Az gelişmiş ülkelerde ne Batıdaki gibi bir burjuva sınıfı gelişimi olmuş, ne kapitalist yönden bir sanayi kuruluşuna gidilmiş... Feodal kalıntıların üstünde bir ümmetçilik duygusunun kırpıntıları, milliyetçilik şuurundan uzakta kalmış... Kendi yakın tarihimize baktığımız zaman bunun belirtilerini açıkça görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünde Galata sarraflarıyla işbirliğine giren şirketler devlete hakim durumda idiler. Devlet katındaki komprador temsilcileri, yabancı şirketlere para ve rüşvetle imtiyaz satarlardı.

...Az gelişmiş ülkelerde milliyetçilik akımı, ileri güçlerin, aydınların, işçilerin, öğretmenlerin, memurların, bütün sağlam kuvvetlerin uyanışıyla başlar ve dış kapitalizmle işbirlikçilerini kontrol altına alabilirse yürür. Nitekim Atatürk'ün milliyetçiliği de böyle olmuştu. Atatürk ilk iş olarak bütün kökü dışarıda şirketleri millileştirmişti."

Batı dünyasındaki doğal gelişimi anlatılan milliyetçiliğin, az gelişmiş coğrafyalardaki durumu Yöncülere yapay bir oluşumu çağrıştırmıştır. Bu noktada önemli olanın "ilerici" bir cephe kurarak, gerçek milliyetçileri tek bir çatı altında toplamak olduğu savunulmuştur. Tek tip bir milliyetçilikle her ülkeye ait özel sorunlar çözülemez. Çünkü "Fransa'daki milliyetçiliğin yeni kurulmuş bir Afrika devletindekinden, Afrika devletindeki milliyetçiliğin sömürge idaresi altındaki milliyetçilikten, ileri ülkelerdeki milliyetçiliğin geri ülkelerdekinden farklı" olduğunu savunan Yön (Soysal, 1962f: 11), milliyetçiliğin, her millet için ayrı ve o milletin gelişimine göre bir takım farklılıklar içerebilen bir ideoloji olduğu düşüncesini savunmuştur.

Yapay ve kökü dışarıda milliyetçiliğin Atatürk tarafından kontrol altına alınarak bertaraf edildiğini savunan Yön, bu noktada milliyetçiliğin tek başına yeterli olmadığını söylemektedir. Berkes (1965e: 10), Kurtuluş Savaşı'nın öncülüğünü yapan ekibin, toplumsal devrimler yoluna giderek, milliyetçiliği devrimlerle beslediğini şu şekilde açıklamıştır:

“İşte o zamandan itibaren ki, ulusçuluk ile devrimcilik Türk siyaset ve düşünüş sahnesinde ilk defa olarak yan yana kol kola gelmiştir. Türk toplumu, Batı uygarlığının kendi kalkınmasına gerekli yanlarını, kendi toplumsal yapısını modern bir ulusa yakışacak şekilde onarma amacı ile, bunu Batı zoru ile değil, kendi bağımsızlığının gereklerine göre uygulamadıkça modern çağ dünyasında bir ulus olarak varolamaz görüşünde bir yandan yeni bir milliyetçilik anlayışı, diğer yanda yeni bir batıcılık anlayışı birleşiyor. İkisi arasında önemli bir denge kavramının, ikisini asıl davanın temeli yapacak bir davanın gelmesi lazımdı.

Bu denge rolünü oynayacak olan kavramın gelişmesinde önemli iki fikir vardır: - ulusal bağımsızlık tek amaç değildir; - batılılaşma da toplumsal değişmeden ayrı, onunla ilgisi olmayan bir amaç olamaz. Milli bağımsızlıkla batılılaşma birbirine karşıt iki ayrı şey değil, ikisi arasında sıkı bir ilişiklik vardır. Milliyetçilik olmadan batılılaşma olamaz; batılılaşma olmadan milliyetçilik olamaz

İşte bu ilişikliğin düğümü toplumsal devrim kavramındadır. Kurtuluş savaşının öğrettiği en önemli tarihi ders budur.”

Milliyetçilik ile sosyalizmi bir potada eritme kaygısını Yöncülerin birçok yazısında görmek mümkündür. Ülkeyi kurtuluşa götürececek yol olarak sunulan sosyalizm, kısaca sosyal adalet içinde hızlı kalkınma metodu olarak tanımlandığından, sosyalizmin en büyük milliyetçilik olduğu tezi savunulmuştur (Avcıoğlu, 1962c: 3). Enternasyonal nitelikteki sosyalist hareketin, milliyetçilik olgusuna bir karşı duruşunun söz konusu olmadığını ve milliyetçiliği asıl zararlı bulanların NATO yanlıları olduğunu savunan Yön'e göre (Yön, 1966: 8), işte tam da bu yüzden milletini ve halkını seven gerçek milliyetçi gençlerin yeri sosyalist cephe olmalıdır (Soysal, 1962a: 3). Çünkü az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'deki milli bağımsızlık davasının sosyalistlerin öncülüğünde gerçekleşeceğinden, sosyalizmin Türkiye'de aynı zaman da milliyetçilik de olduğuna inanılmıştır (Selçuk, 1966a: 5). Yöncülere göre; sömürülen ülkelerde milliyetçilik, antiemperyalist bir çerçevede tam bağımsızlığı savunmaktır. Zira emperyalizm, Türkiye'nin zenginlik kaynaklarını sömürmekte, doğal zenginlik kaynaklarına göz dikmekte ve kar transferiyle milli sermaye birikimine engel olmaktadır. Emperyalizm, Türkiye'yi iflasa götüren

kapitalist yolu empoze etmeye çalışmaktadır. Bütün Türk milliyetçilerine düşen tarihi görev, tam bağımsızlık için emperyalizme karşı birlik olmaktır. Bu durumda en samimi milliyetçi oldukları her geçen gün netleşen sosyalistlere büyük görevler düşmektedir (Naci, 1965a: 5).

Yön hareketi tarafından Türkiye’yi ele geçirdiği ileri sürülen emperyalizmin, ancak milliyetçi ve sosyalist bir birliktelikle bertaraf edileceğine inanılmıştır. Öncülüğünü sosyalistlerin yapacağı ortak bir cephe, kökü dışarıda gelişmelerin önünü tıkayacaktır. Avcıoğlu (1966d: 3), bu zorunluluğun sosyalistlerce bile daha yeni yeni algılandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Milliyetçi mücadele ile sosyalist mücadele tamamen birleşmektedir. Gerçekten antiemperyalist hareket, işçisi, köylüsü, aydını, gençliği, esnafı ve milli sanayicisi ile birlikte, milletçe yürütülen milli bir mücadeledir. Ama sömürge kapitalizminin ve emperyalizminin iki büyük dayanağını tasfiye eden bu milliyetçi hareket, içerde kapitalist gelişme temellerini son derece daraltarak, köklü sosyal ve ekonomik reformlara yönelmiş halkçı ve devletçi bir gidişe açıldığı için, aynı zamanda sosyal bir mücadeledir.

Milliyetçi mücadele ile sosyalizm arasındaki bu çok sıkı bağ açıktır ve günümüzde, bunun aksini iddia eden sosyalist düşünür, sanırız ki pek yoktur. Tartışmalar, daha çok bu milliyetçi mücadelenin öncülüğü noktasında toplanmaktadır. Milliyetçi mücadelenin ancak sosyalist güçlerin öncülüğünde yürütüldüğü takdirde başarıya ulaşabileceğini, aksi halde yeniden emperyalizmin kucağına düşüleceğini ileri süren birçok düşünür vardır. Şüphesiz bu, en ideal çözüm yoludur.”

Yön tarafından kurulması öngörülen cephenin olmazsa olmazlarından milliyetçilerin, sosyalistlerle beraber hareket etmelerini sağlamak adına yapılan çözümlerinin temel noktasının, “gerçek” milliyetçinin neler yapması gerektiği ve “gerçek” milliyetçinin düşmanının kimler olduğu üzerine kurgulandığı görülmektedir. Her fırsatta milliyetçiliğin ilk ve vazgeçilmez şartının tam bağımsızlık olduğu ve tam bağımsızlığın da devrim yolundan geçtiği vurgulanarak, işbirlikçiliği reddeden tüm milliyetçilerin, liberalizm bayrağı altında değil, sosyalist örgütlenme altında birleşmeleri gerektiğinin altı çizilmiştir (Avcıoğlu, 1967: 3; Selçuk, 1962b: 7). Zaten Yön’e göre milliyetçilik bayrağı sosyalistlerin elinde olduğundan, “gerçek” Türk milliyetçisi; Türkiye’nin bağımlı durumuna isyan ederek, tek çözüm yolu olan sosyalizmi benimseyenler ve emekçinin, yani bir avuç parazit

dışında tüm Türk milletinin uğratılmakta olduğu soyguna karşı durarak, insanca yaşamın yolunu bilimin ışığında arayandan başkası değildir (Yön, 1965: 8). Gerçek milliyetçiliğe yüklenen bir özellik de yapıcı olmaktır. Sadece his ve heyecana dayanan mantıktan uzak bir milliyetçilik anlayışının, millet yararına kullanılabilecek enerji ve zamanı israftan ibaret olacağı belirtilmiştir (Avcıoğlu, 1962c: 3). Soysal (1962a: 3) ve Selçuk (1965b: 3) da kuru sıkı palavralar atmakla, süslü sözlerle, davul zurna çalıp marş söylemekle milliyetçi olunamayacağını, milliyetçiliğin her şeyden önce memleket meseleleriyle ilgilenip, bu meselelerin halline ilişkin çözüm önerileri üretmek olduğunu ifade etmiştir. Yöncülere göre gerçek milliyetçiliğin bir diğer önemli özelliği de bağınaz, gerici ve yobaz düşüncelere bağlanmamaktır. Selçuk'un ifadesiyle (1962c: 5), “gerçek milliyetçilik, Türkiye’de, Türk vatandaşını ‘muasır medeniyet seviyesine’ ulaştıracak çareleri hiçbir yobaz düşünceye bağlanmadan araştırmaktır. Bu, yalnız milliyetçilik kavramının yüklediği bir vazife değil, bir vatandaşlık ve insanlık ödevidir”. Oysa Yöncüler ulusçuluğun gittikçe gelenekçiliğe yapışmak halinden dönüştürüldüğünden yakınmaktadırlar (Berkes, 1965e: 10). Topumda milliyetçi geçinip aslında fikir fukarası ve din istismarcısı olan kesimlerin, toplum adına herhangi bir çözüm üretemeyeceğini savunan Avcıoğlu (1962c: 3), düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“İktisadi alanda, ölüm-kalım savaşı verdiğimiz bir an bile unutmuyarak, yapıcı çözüm yolları ortaya koymak ve ciddiyetle çalışmak, vatanseverliğin bugün ilk şartıdır.

Hâlbuki ne görüyoruz? Milliyetçilik lafını ağızda gevezelen bir takım gevezeler ortalıktadır. Bu insanlar milliyetçiliğin gölgesine sığınarak fikirsizliklerini gizlemeye çalışmaktadır. Fikir fukarası gevezelerin yanı sıra, çıkar peşindeki bazı insanlar, milliyetçilik kavramının kafalardaki etkisinden medet ummaktadır.

...Din istismarcıları milliyetçi kesilmişlerdir! Ortaçağ düzeninin savunucuları, demokrasinin ve sosyal adaletin düşmanları, ileri hamleleri durdurmak için, milliyetçilik müzayedesine girmişlerdir.

Milliyetçiliği, ticaret metası veya gevezelik konusu haline getiren bu fikirsiz kalabalığın başvurduğu metod malumdur. Karşılarına dikilen gerçek milliyetçileri, komünistlik damgasını yapııştırarak susturmak, değişmeyen metoddur. Sosyal adalet isteyen vatanseverler komünisttir. Köyün hızla uyanmasını ve istihsal [üretim] gücünün artmasını sağlamak amacıyla Köy Enstitülerini savunanlar komünisttir. Köy Enstitülerinden çıkanlar komünisttir. İnsanca yaşama savaşı yapan işçiler ve sendika liderleri komünisttir. Her türlü istismara karşı dikilen vicdan sahipleri komünisttir. 27 Mayıs Hareketinin yanında yer alan devrimciler komünisttir. Hür düşünceyi savunanlar komünisttir. Çağdaş Batı memleketleri seviyesine bir an önce erişmek için planlı kalkınma ve

devletçilik isteyenler komünisttir. Kısaca onlardan olmayanlar, yani bu milleti ileri götürmek için çırpınan Atatürkçüler komünisttir.

Sorunuz onlara: Artan nüfusu nasıl besleyeceğiz? Açlık tehlikesini nasıl önleyeceğiz? Bu nüfusa, nasıl iş sağlayacağız? İşsizliği nasıl durduracağız? Çocuklarımızı nasıl okutacağız? Büyük şehirlerin gecekondu diyarı haline gelmesine nasıl son vereceğiz? Köylünün sömürülmesini nasıl durduracağız? Milleti fakirlikte nasıl kurtaracağız? Milli tasarrufu nasıl arttıracacağız? Yatırımları nasıl en verimli şekilde kullanacağız?

Sorularınız cevapsız kalacaktır. Fikir fukarası yaygaracılar, küfür ve iftiradan başka cevap bulamayacaktır. Hâlbuki sosyal huzurun gerçekleşmesi ve komünizm tehlikesinin önlenmesi, yukarıdaki meselelerin çözümüne bağlıdır. Kısır bir milliyetçilik, memleketimizi komünizme götürecektir en kestirme yoldur. ...Bu buhranlı durumda, gerçek milliyetçinin ve vatanseverin vazifesi, çıkmazdan kurtuluş yolu aramak, bir çıkar yol bulmak için çırpınmaktır.”

Milliyetçilerin sergilemeleri gereken tutumun, Türkiye'nin kalkınmasına ve tam bağımsızlığına yönelik katkı sunmaları şeklinde olması, Yön'deki milliyetçilik algısının da temelini oluşturmaktadır. Zaten “gerçek” ya da “sahte” milliyetçi ayrımı bu çerçevede şekillenmiştir. Milliyetçiliği millet sevgisiyle halkın refahı için çalışmak olarak değerlendiren Soysal (1962f: 11), bu konuda işin fedakarlık boyutunun görmezden gelindiğinden yakınmaktadır. Bu noktada Yöncülere göre kendini gerçek anlamda milliyetçi olarak tanımlayanların görevi (Selçuk, 1962b: 7; Soysal, 1962e: 7; Avcıoğlu, 1964c: 3; 1966e: 3); liberalizmin ve özel teşebbüsün bekçisi olmamak, halkçılık, devletçilik, devrimcilik ve sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı savunmak, iç ve dış kapitalizmin karşısına dikilmek ve tröstlerin “görünmeyen “işgal”ini kamuoyuna göstermek olmalıdır. Aksi durumda gerçek bir milliyetçilikten söz etmek imkansız görünmektedir.

Kendi menfaatleri uğruna ülkenin geleceğini feda edenlere milliyetçi denemeyeceği ve bazı odakların da bir takım rantlar sağlama adına milliyetçiliği kullandıkları da (Selçuk, 1962b: 7) Yön'ün işlediği konulardandır. Bu durumda olanlar oportünist veya sahtekar olarak nitelendirilmişlerdir (Avcıoğlu, 1964b: 3). Soysal'ın (1962e: 7), bu durumu şöyle izah ettiği görülmektedir:

“Türkiye’de en geçer oyun hangisidir? Bunun cevabı kolay: Ümmet devrini henüz bitirmiş, millet oluşunu henüz idrak etmiş bir az

gelişmiş ülkede halkın hassasiyeti ve dikkati iki noktada toplanmıştır: Din ve milliyetçilik.

Ne yapacak o zaman aşağılık politika esnafı? Zındık olduğu halde dinci... ve sömürgeci olduğu halde milliyetçi görünecek.

...Milliyetçilik ve din bunların gözünde zamanı gelince kazançlarını sürdürmek için kullandıkları menfaat yatırımından başka hiçbir şey değildir. Milliyetçilik ve din propagandasını bir büyük şirketin hileli mallarını satabilmek için yaptırdığı çeşitli rakamlar gibi halka sunarlar.

...Bu ekonomi düzeninde sen ham malını sattıkça fakirleşirsin, o makinesini sattıkça zenginleşir. Bu düzende ipin uçları onların ve onların bu memleketteki uşaklarının elindedir.

Milliyetçilik bu ekonominin ilkeleri arasına girmez. Bir insan hem bu ekonomiyi savunur hem de milliyetçilik gösterilerine girerse, onun adı milliyetçi değil sahtekârdır.”

Toplumdaki milliyetçilik algısının ırkçılığa ya da faşizme dönüşme ihtimalinden rahatsızlık duyan Yöncüler, bu gibi düşüncelerin hakiki milliyetçilikle bağdaşmayacağını savunmuşlardır. Faşizmin içinde barındırabileceği ırkçılık, Türkiye adına olumlu yönde herhangi bir sosyal ve ekonomik değişim getiremeyeceğinden, sorun çözme adına katkı da sunamaz (Ay, 1962a: 9; Küçükömer, 1962b: 11). Selçuk’un (1966a: 5), “milliyetçilik bayrağı faşist cepheye anlamsız bir bez parçası gibi sallanmaktadır. Kısa zamanda yalnızca sopası kalacaktır ellerinde” önermesi, Yön’ün milliyetçilik algısındaki sınırlarını ortaya koyması bakımından anlamlıdır.

Yön akımı açısından önemli bir ideoloji olan milliyetçilik, dergide sıklıkla işlenen konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kapitalist sömürünün engellenerek, tam bağımsızlığın sağlanabilmesi adına önemli rollerinin olduğu varsayılan milliyetçilere sürekli çağrılar yapılmış, gerçek milliyetçilerin slogan atmak ya da rant peşinde koşmaktan ziyade, genel itibarıyla halkın yararına bir takım fikirler üretmeleri ya da ilerici bir cepheye destek vermeleri telkin edilmiştir. Kuşkusuz bu ilerici cephe olarak dillendirilen odağın, Türkiye’nin tam bağımsızlığına inanarak kapitalist olmayan kalkınma yolunu benimsemiş sosyalist cephe olduğu aşikardır. Bu bağlamda bu cepheye destek verenler gerçek milliyetçiler olarak değerlendirilirken, hem mevcut düzenin koruyuculuğunu üstlenip hem de kendine milliyetçi diyenler, milliyetçiliğe düşman kişiler olarak nitelendirilmiştir.

Yön'ün kendi milliyetçilik anlayışını meşrulaştırma adına sık sık Atatürk dönemine atıfta bulunarak bir “Atatürk milliyetçiliği” tanımı oluşturma çabası içinde olduğu da görülmektedir.

6.3. Faşizm

Yön Dergisi'nde faşizm ile ilgili 16 yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan 5 tanesinde derginin imtiyaz sahibi Doğan Avcıoğlu'nun imzası bulunmaktadır. Faşizmle ilgili yazılan 4 yazı imzasız, diğer yazılar da çeşitli yazarlarca kaleme alınmıştır. Faşizm, Yön ekibi tarafından uzak durulması gereken bir ideoloji olarak değerlendirilmiştir. Milliyetçiliğe büyük sempati besleyerek, faşizmi alabildiğince ötelemeye çalışmak, Yön'deki milliyetçilik anlayışının kırmızı çizgilerini ortaya koymaktadır. Zaten Yön'deki yazılardaki sistematik bir şekilde, faşizmin, kapitalist sistemle “dost” olduğu ve dünya üzerindeki sistemlerin kapitalizme evrilmesine katkı sunmaya devam ettiği belirtilmektedir.

Yöncüler, sermayenin diktatörlüğü olarak gördükleri faşizmi, ırkçı, militarist, emperyalist ve totaliter bir rejim olarak tanımlayarak, yeni sosyal güçlerin baskısı altında sallanan ve çökme tehlikesi gösteren bir toplum düzenini, otoriter yöntemlerle ayakta tutma denemesi olarak görmüşlerdir (Avcıoğlu, 1966f: 3; İpekçi, 1961: 15). Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki emperyalist kuvvetler, yerli komprador burjuvazi ve toprak ağaları arasındaki çıkar ilişkisinin gözlerden uzak tutulması adına faşizmden yararlandığı savunulmuştur (Naci, 1965b: 5). Zira Avcıoğlu'nun ifadesiyle (1966f: 3), “sömürge ya da yarı sömürge durumundan kurtulmaya çalışan az gelişmiş ülkelerde de bugün, genellikle iktidarda bulunan toprak ağası-tefecikomprador ittifakı, ortaçağ kalıntılarından kurtulmamış geri bir kapitalizmi ayakta tutma çabası içinde olan faşist bir rejimi temsil etmektedir”. Türkiye'nin durumu da az gelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülke olarak değerlendirildiğinden ve söz konusu ilişkiler ağı kurulduğundan, Türkiye'deki düzen de bir tür “parlamenter faşizm” olarak algılanmıştır. Ekonomik gücü elinde bulunduran güç odakları, hem ekonomik

hem de ideolojik olarak baskı altına aldıkları geniş halk yığınlarının oylarını kendi tekellerine alarak, sözde parlamenter sistemin savunucuları haline gelmişlerdir.

Aslında bir umut olarak görülen 27 Mayıs sonrası rejimin, gün geçtikçe beklentilere cevap veremeyecek bir hal alan görüntüsünün, Yöncüleri 27 Mayıs öncesi ve sonrasının yavaş yavaş örtüştüğünü düşüncelerine yol açtığı söylenebilir. Avcıoğlu (1962d: 3; 1962e: 3), 27 Mayıs öncesindeki dönemi, Türkiye açısından, örtülü bir faşizm (çok partili faşizm) dönemi olarak nitelendirmiştir. Sadece mutlu bir azınlık için özgürlük isteyen iktidar konumundakiler, her türlü ilerici hamleyi susturma yoluna gitmişlerdir. 27 Mayıs sonrasında uyanan emekçi kitleler, varlıklı sınıflar için daha büyük bir tehlike oluşturmuşlardır. Bu yüzden varlıklı sınıf, sermayeden yana bir diktatörlüğün, yani faşizmin rüyasını görmeye başlamış, ancak bu işin riskli olduğunu bilen büyük burjuvazi, demokratik görünüşlü yarı faşist bir idareye razı olmuştur. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde Hitler de sanayileşmiş kapitalist bir toplumun sosyalizme kaymasını önlemeye yönelmiş, ancak tam anlamıyla bir faşizme yönelerek mevcut sisteme taraftar olanları da bertaraf etmiştir. Almanya örneğinden hareketle, faşizm, hem romantik hem de iktisadi yönü olan bir ideoloji olarak değerlendirilmiştir. Yöncülerden Çamlı'ya göre (1962: 7), faşizm, tarihin yalnızca tercihen bir evresini ele alarak, yalnız onu anmakta ve anmakla kalmayıp, onu günlük hayata hakim kılmaya çalışmaktadır. Faşizmde ırkçılık, bu tarih kompleksinin doğal bir sonucudur. Faşizmin iktisadi yönünü anlamak içinse, Hitler dönemindeki Nazi Almanya'sına bakmak yeterlidir. Faşizm iktisadi konumunu, Birinci Dünya Savaşı sonu devresinde büyük sermaye ile yaptığı ittifak sayesinde elde etmiştir. Faşizmin büyük sermayenin hizmetkârı olarak iş başına gelmesine rağmen, şartlara göre bu sermayeyi kendine tabi kıldığının görüldüğü de okuyucularla paylaşılmıştır.

Faşist ideolojinin felsefi arka planını çözümlenmeye çalışan Yön (1966: 14), faşizmin önceleri "kutsal ve üstün değerler" adına ortaya çıkarak, büyüleyici, kışkırtıcı, kanları ateşleyici sloganlarla kitleleri coşturduğunu, sonrasında ise bu değerlere karşı çıkan abartılmış düşmanların "yıkıcı ve yok edici gizli planlarını"

keşfedip, ortaya dehşet saçtığını, en sonunda ise iyi hazırlanmış bir “kahramanlık edebiyatı” kampanyası öne sürerek, duygulu coşkunculukları, iyi hazırlanmış gösteri hareketleriyle birlikte, örgütlemeye başladığını vurgulamıştır. Abartılı değerler ve hayali düşmanlar, adeta faşist ideolojinin can damarları durumundadırlar.

Yöncüler, her fırsatta sosyalizme gönül verenlerin, komünizm ve anarşizmi önlemek amacıyla oluşturulmuş olan Türk Ceza Kanunu’nun 141 ve 142. maddelerini bahane edenlerce suçlanmalarını yadırgamış, esas büyük tehlike olan faşizmin önlenmesine yönelik açık bir maddenin olmayışına karşı çıkmışlardır. Aslında Ceza Kanunu’nun faşist İtalya’dan alınmasının da bu durumu destekler nitelikte olduğu savunulmuştur (Yön, 1962: 14).

Yön açısından bakıldığında mevcut gidişata müdahale edilmediğinde Türkiye’yi bekleyen en büyük tehlike, ırkçılık değil faşizmdir. Zira Türkiye çok çeşitli ırklara mensup grupların bulunması, saf bir ırkın olmaması, ırkçılığın açıkça savunulmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu yüzden en uç noktadaki ırkçılar dahi, ırkçılıklarını milliyetçilik maskesi altında gizlemeye çalışmaktadırlar (Avcıoğlu, 1962d: 3; İdil, 1962: 13).

6.4. Sosyalizm

Yön sayfalarında sosyalizm ile ilgili 200’e yakın yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan; 15 tanesi Doğan Avcıoğlu’na, 9 tanesi Sadun Aren’e, 8 tanesi Şevket Süreyya Aydemir’e, 7 tanesi Mümtaz Soysal’a, 5 tanesi İlhan Selçuk’a, 4 tanesi Cahit Tanyol’a, 2 tanesi Fethi Naci’ye, 2 tanesi İpekçi’ye, 2 tanesi Türkkaya Atatöv’e ve 2 tanesi de E. Tüfekçi’ye aittir. Sosyalizmle ilgili birçok isimless yazı yer almış, bundan başka çeviri yazılar ve açık oturum konuşmalarına da yer verilmiştir.

Sosyalizm, Yön’de en çok işlenen konulardan biri durumundadır. Türkiye’nin kalkınması adına bir takım önerilerde bulunan Yön, Türkiye’nin kapitalist olmayan

kalkınma yolunu tercih ederek, sosyalizme yönelmesi gerektiğini vurgulamış ve bu doğrultuda yazılar yayınlamıştır. Her ne kadar ilk sayısında yayınladığı bildiride “sosyalizm” sözcüğü geçmese de Yön’ün ilerleyen sayılarında Türkiye’nin neden sosyalizmi benimsemek durumunda olduğunun savunusu, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Genel bir çerçeveye, Yöncülerin sosyalizm algısı kendi ifadeleriyle şu şekildedir (Yön, 1965: 9):

“Toplum biçimi olarak biz sosyalizmi insanın insan tarafından sömürülmesine son veren üretim araçlarını toplumun ortaklaşa mülkiyetinde bulunduran sanayileşmiş toplum olarak anlıyoruz. Sosyalizm modern üretim tarzının sosyal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişmeyi ortadan kaldırarak üretim güçlerinin tam gelişmesini sağlayan ve herkesten yeteneklerine göre - herkese üretimine göre şiarını gerçekleştiren toplum biçimidir. Sosyalizmde gerek tarımda gerekse öteki ekonomik faaliyet alanlarında özel girişim dar ölçüde, uzunca bir süre rol oynayacaktır. Bu bakımdan sosyalist ekonomi de ilk safhasında ‘karma ekonomi’ niteliği taşıyacaktır.”

Kapitalist ilişkiler ağıyla kurduğundan söz edilen sömürü düzeninin, ancak sosyalist sistemle bertaraf edilebileceği düşünülmüş, topluma adeta bir “öcü” gibi tanıtılan sosyalizmin, esas itibariyle neleri içerdiği tartışılmıştır. Belki de sosyalizme yönelik en hassas çekincelerden birisini teşkil eden “mülkiyet” konusunda, Yöncüler, “sosyalizmin mülkiyete düşman olduğu” iddiasının gerçeği yansıtmadığını destekler yazılar kaleme almışlardır. Yön yazarlarından Altan’a göre (1962a: 5), bu iddianın aksine aslında sosyalizm mülkiyetten yanadır. Zira mevcut sistemde sayılı kişilerin alabildiğince mülkiyeti varken, çalışanların elle tutulur bir mülkü yoktur. Oysa sosyalizm, daha çok insanın mülk sahibi olmasına olanak sağlayacak bir sistem olduğundan, mülkiyet düşmanı değildir. Aslında sosyalist ideolojinin özünde var olan ve Yöncülerin de ısrarla işlediği “üretilen değerlerin daha dengeli dağılımı”, Avcioğlu’na göre (1962f: 3), fedakarlık ve nimette eşitliği tesis ederek, adaletsiz ilişkilerin ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Kuşkusuz bu adaletsiz ilişkiler ağının sorumlusu olarak görülen kapitalizmin, sosyalizmi aslında kendi bünyesinde beslediği savunulmuştur. Bu açıdan

düşünüldüğünde Aydemir'in tabiriyle (1962d: 20), sosyalizm, kapitalizmin mahsulü ve 19. yüzyılın evladıdır. Özellikle kapitalizmin oluşturduğu, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin kolektif niteliği arasındaki çelişki ve insanın insan tarafından sömürülmesi olgusunun, sosyalist sistemde üretim araçlarının toplumun kolektif mülkiyetine geçişi ile son bulacağı savunulmuştur (Tüfekçi⁴², 1966a: 12).

Türkiye'de de hemen her alanda meydana gelen sorunların kaynağı olarak kapitalizm görülmüştür. Türkiye'nin kalkınmasının, ancak sosyalist bir modelle mümkün olacağı, kapitalist modelin başarısızlığının 1950-1960 devresinde olduğu gibi, 1960 sonrası Türkiye'sinde de görüldüğü ifade edilmiştir (Aren, 1962b: 13; 1962c: 20). Yön'ün Türkiye'de sosyalizm savunusu yaptığı dönemde dünyada bir takım sosyalizm denemelerinin olduğu bilinmektedir. Zaten Selçuk da (1962e: 6), hem Batı hem de Doğu'da sosyalizmin çeşitli görünüşleri, özellikle 1950'den sonra dünya haritasını kaplarken, sosyalizmin modasının geçmiş olduğunu söylemek gerçeklerle bağdaşmaz diyerek bu durumu ortaya koymuş, Aren ise (1962d: 5) Mısır, Hindistan ve Afrika'daki bağımsızlıklarını kazanan birçok devletin sosyalizme yöneldiğini ifade etmiştir. Ancak Yön akımına göre (Yön, 1965: 9), tarih sunulan reçetelere göre gelişmediğinden, her ülkenin kendine özgü bir sosyalizm anlayışı olmalıdır. Zira Selçuk'un ifadesiyle (1962f: 5), "Sosyalizmin tarihi oluşla gelişmiş yolu vardır. Bir de akıl yoluyla azgelişmiş toplumlara uygulanan yolu". Bu noktada Yöncülerin, sosyalizmin ortaya çıkışını, gelişmiş ve azgelişmiş toplumlara göre ayırdığı net bir şekilde görülmektedir. Gelişmiş toplumlarda hüküm süren üretim ilişkilerinin, azgelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlardan farklılıklar göstermesi, bu çözümlemenin temelini teşkil etmektedir.

⁴² E. Tüfekçi, Mihri Belli'nin, Yön'de yazdığı dönemde kullandığı takma isimdir. Bu takma ismin "eski tüfekçi" olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Rasih Nuri İleri, Mihri Belli Olayı-1, İstanbul: Anadolu Yayınları, 1976a, s.32; Sennur Sezer, "Bir Demet Yaban Çiçeği", Radikal, 18.08.2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1060347>, Erişim Tarihi: 10.04.2012; "Mihri Belli Yaşama Veda Etti", Radikal, 16.08.2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1060192&CategoryID=77>, Erişim Tarihi:10.04.2012.

Yöncüler Türkiye'nin sorunlarına ilişkin üretilecek çözüm önerilerinde Türkiye'nin özel tarihsel koşullarının mutlaka dikkate alınmasının gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda, Batı'da gerçekleşen mülkiyet mücadelesini görmeden, oradan ithal edilen demokrasi kalıplarının herhangi bir çözüm üretmeyeceği savunulmuştur. Savunulan sosyalizm için de benzer şeyler düşünülerek, Türkiye'nin kendi gerçeklerine eğilmeden Batı'dan alacağı sosyalist kalıplarla başarıya ulaşamayacağı ifade edilmiştir (Tanyol, 1962a: 7). Aranılan çözüm önerilerinde ortaya atılan "Türkiye'ye özgülük" düşüncesinin, Yöncülerin sundukları reçetelerin hemen hepsinde görülmesi de tesadüfi bir durum değildir.

Her ne kadar sosyalizm için de bir "Türkiye'ye özgülük" tezi savunulsa da bizzat Avcıoğlu tarafından (1962g: 3) aslında ilkesel anlamda sosyalizm tek olduğu ve sosyalist idealin; bütün insanların özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin ışığı altında, en iyi şekilde yaşamlarını sürdürdükleri bir toplum düzenini hedeflediği ifade edilmiştir. Bu idealin de ancak, üretim araçlarının kamulaştırılarak, sınıfsız bir toplum düzenine geçiş ile mümkün olabileceği savunulmuştur.

Bu genel noktaya kadar bir fikir birliği içinde bulunan sosyalistlerin aralarındaki farklılaşma, Avcıoğlu'nun da ifade ettiği gibi, sosyalist toplum düzeninin nasıl kurulacağına yöneliktir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Yön akımına göre sosyalizmin birbirlerinden farklı uygulama şekillerini üç ana grup altında toplamak gerekmektedir (Avcıoğlu, 1962g: 3):

"1) Doğu Sosyalizmi: Az gelişmiş memleketlerin hızla kalkınmasını sağlamak bakımından başarısını kesin şekilde ispat etmiş bulunan bu tip sosyalizmin maliyeti, bir çok sosyalisti sosyalizmden vazgeçirecek kadar pahalı olmuştur. Sovyetler Birliğinde, milyonların ölümü pahasına girişilen kolektifleştirme hareketi, kanlı tasfiyeler hala hatıralardadır. Bu sebeple, Doğu sosyalizmi ancak totaliter bir idare altında yürütülebilmektedir.

2) Batı Sosyalizmi: Uyanık ve teşkilatlanmış geniş emekçi kütlelerine ve gelişmiş bir ekonomiye sahip bulunan Batı memleketlerinde sosyalizm, çok büyük değişikliklere ihtiyaç göstermeden yumuşak metodlarla gerçekleştirilebilir. Az gelişmiş memleketler bakımından en güç iş olan sermaye birikimi meselesi bu ekonomilerde çözülmüş, ortaçağ düzeni çoktan tasfiye edilmiş ve emekçi yığınlar büyük teşkilatlı kuvvetler haline gelmişlerdir. Bütün bunlar batıda sosyalizmin uygulanmasını çok

kolaylaştırmakta ve Batı sosyalizmini ortaçağ düzeninden en kısa zamanda kurtulup çağdaş uygarlık seviyesine erişmek isteyen memleketlerdeki uygulamalardan ayırmaktadır.

3) Az Gelişmiş Ülkeler Sosyalizmi: Batı ekonomilerinin birkaç yüzyılda aldığı mesafeyi hızla kapayıp, en kısa zamanda ileri toplum düzenlerine ulaşma zarureti, az gelişmiş ülkeleri sosyalizme itmektir. Bu memleketlerde sosyalizm, köklü reformlarla ortaçağ kalıntılarını tasfiye etmek, yeni bir insan tipi yaratmak ve hızlı kalkınmayı sağlamak zorundadır. O halde az gelişmiş ülkelerde sosyalizm, çok köklü değişikliklere ihtiyaç gösteren bir cins beyaz ihtilal şeklinde düşünülmelidir.”

Bu gruplandırmanın hemen arkasından Avcıoğlu (1962g: 3), Türkiye için en uygun olanın, üçüncü seçenekte yer alan tipte bir sosyalizm olduğunu işaret etmiştir. Esas itibarıyla de sosyalizmin; halkçılık, devletçilik, devrimcilik, laiklik, cumhuriyetçilik ve milliyetçilik ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en doğal sonucu ve Atatürk devrimlerini geliştirme ve ileri götürme yolu olduğu savunularak tarihsel bir referans noktası oluşturulmaya çalışılmıştır. Bir taraftan Atatürk’ün halkçılık ilkesi ile kurmayı düşündüğü sınıfsız toplumun, sosyalizmin de amacı olduğu ifade edilmiş (Aren, 1962e: 5), diğer taraftan ise Kurtuluş Savaşı’na göndermeler yapılmıştır.

“Türk Sosyalizmi” kavramını en çok kullanan Yöncü olan Aydemir de (1963a: 8; 1963b: 16) Türk sosyalizminin temellerini, Türk Milli Kurtuluş Savaşı’ndan aldığından hareketle, şu prensiplerle belirlemiştir:

- “-Antiemperyalizm: İstiklalcilik
- Antikapitalizm: Milli ve halkçı ekonomi
- Karma ekonomiyi reddetmeyen, fakat parazit bir istismarcılığı reddeden ileri bir devletçilik
- Halk için, halkla beraber halkçılık. Faydanın halk yararına kullanılışı, yani sosyal adalet
- Mustafa Kemal’in anladığı manada bir vatan anlamı. Saldırganlığa ve istilacılığa karşı çıkış
- Mustafa Kemal’in anladığı manada bir millet anlamı. Dil, Tarih ve Kültür işlerinde bilimsel bir milliyetçilik
- Devlette, rejimde, dış politikada ve ekonomide milli olmak vasfı
- Demokratik düzende Sosyal Devlet anlamının işlenmesi ve organlarının yaratılması
- Milli hayatın bütün kollarını içine alan bir plancılık
- Emeğin ve hizmetin korunması ve teşkilatlandırılması. Güçlü ve bağımsız sendikacılık
- Din ve devlet işlerinin kesin olarak ayrılması, laiklik.”

Görüldüğü gibi Aydemir tarafından formülize edilmeye çalışılan Türk sosyalizminin nitelikleri, büyük oranda Kurtuluş Savaşı dönemindeki hakim fikir dünyasından sunulan esintiler niteliğindedir. Özellikle sosyalizme kazandırılmaya çalışılan millilik vasfı, Yöncülerde görülen, milliyetçileri kazanma stratejisi ile de örtüşmektedir. Kurtuluş Savaşı'nın; bağımsızlıkçı, emperyalizm ve feodalizme karşı, devletçi ve millet olmak olgusuna önem veren bir yapıda oluşu (Aydemir, 1962d: 20) vurgusu, Yöncülerin bir ilke haline getirdiği “gerçek milliyetçiler sosyalistlerdir” (Oğuz, 1962: 7) sözünden hareketle, milliyetçileri kazanmaya yöneliktir. Avcıoğlu da (1967c: 3) milliyetçi ve sosyalistlerin bir araya gelerek yeni bir “Misakı Milli” programı oluşturmaları gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Sosyalistlerin bugünkü taleplerini paylaşmak için sosyalist olmaya dahi lüzum yoktur. Gerçekten milliyetçi olmak yeterlidir. Temel dava, bağımsızlık davasıdır. Ama bu dava, köklü ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmedikçe çözülemez. Bu sebeple, bugünün ‘Misakı Milli’si, yalnız politik planda kalmayıp, ekonomik ve sosyal alanları da kapsayacaktır. En bilinçli milliyetçiler olduklarını söyleyen sosyalistlerin görevi, ikinci derecede meseleleri bir yana bırakıp, bütün milliyetçileri tereddütsüz etrafında toplayabilecek yeni bir ‘Misakı Milli’ programını ortaya koymaktır.

...Bugün sosyalist harekette bir bölünmeden söz edilmektedir, sosyalistler birleşsin denilmektedir. Eğer bu birleşme en geniş bir milliyetçi hareket içinde olmayacak da, dar bir sosyalist çerçeve içinde kalacaksa, asıl bu, en korkulacak bölünme ve parçalanmadır.”

Genel bir değerlendirmeye Türkiye’deki odakları ilericiler ve gericiler şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutan Yön, kapitalizmin bertaraf edilerek Türkiye’nin kalkınması adına gerçekleştirilmesi gereken Milli Kurtuluş Savaşı’nın taraflarını; milliyetçi güçler cephesi ve emperyalistler ile ülkedeki işbirlikçileri şeklinde belirlemiştir (Selçuk, 1967b: 5). Bu savaşın kazanılması adına milliyetçi güçler cephesinin, bütün vatanseverleri kapsayan geniş tabanlı bir yapı olması öngörülmüştür.

Aslında Yön hareketi bir taraftan geniş katılımlı bir cephenin oluşabilmesi için uğraş verirken, diğer taraftan da istemeyerek de olsa Türkiye’deki sol eğilimlerin bölünmesine zemin hazırlamıştır. Şöyle ki Yöncülerin savunmuş olduğu sosyalizme

geçiş süreci ile özellikle TİP'in başını çektiği grubun⁴³ görüşleri farklılaşmış, bu durum da sol hareket içindeki ayrıştırıcı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Zira Yön, tasarlanan Türkiye'ye özgü sosyalizmin oluşturulabilmesi için öncelikle bir demokratik devrim sürecinin yaşanmasının gerekliliğine inanarak, demokratik devrime gerek olmadan doğrudan sosyalist düzene geçilmesini savunan sol fikirlerden farklılaşmıştır. Bu noktada Yön, nihai olarak sosyalizmi benimsemekle birlikte, Türkiye'nin (ilerici güçlerin) önündeki ilk aşamayı şu şekilde ifade etmiştir (Yön, 1965: 9; Avcıoğlu, 1967b: 16; 1966d: 3):

“... Önemle belirtmek gerekir ki, bugün Türk toplumunun hemen önünde duran görev sosyalizmi kurma görevi değildir. Yönümüz sosyalizm olmakla birlikte, Türk sosyalistleri için bugünün ödevi, Türkiye'nin bütün ilerici güçleriyle birlikte demokratik devrimi bütün derinliğiyle başarmaktır. Demokratik devrim, Türkiye'nin ekonomik ve politik bağımsızlığını tam olarak gerçekleştirmek demektir. Bu devrim emperyalizme ve emperyalizmle ortaklaşa olan yurt içindeki parazit çevrelere karşıdır. Demokratik devrim ülkemizde feodalizmin bütün kalıntılarını yok etmek demektir. Bu devrim büyük toprak sahiplerine karşı bir devrimdir. Demokratik devrim, yurdun bütün güçlerini seferber ederek halktan yana, planlı bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirerek Türkiye'de sosyalizmin kuruluşuna elverişli ortamı yaratmak demektir.

Demokratik Devrim, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Anadolu toprağına ayak basmasıyla başlayan Büyük Uyanışın, bugünün şartlarında devamından başka bir şey değildir. Demokratik Devrim, şehir ve köy emekçilerinin zanaatkar ve küçük esnafın ücretli ve maaşlıların, asker, sivil bütün Atatürkçü aydınların ve özellikle yurtsever, ilerici Türk gençliğinin devrimidir. Bu antiemperyalist ve antifeodal Devrim emperyalizmin desteklediği komprador-ağa ittifakına karşı bütün Türk milletinin çağımızdaki büyük ilerici hamlesini temsil eder.

... Birçok ülkede, geçilmesi zorunlu aşamaları atlayarak bir çırpıda sosyalizme ulaşmaya heveslenen, bu yüzden ister istemez öteki milliyetçi güçlerle çatışmaya düşen ve sonunda fiilen milliyetçi mücadelenin dışında kalan bütün sosyalist hareketler hüsrana uğramışlardır. Ancak stratejisini ve taktiğini, toplumdaki kuvvet dengesini göz önünde tutarak, antiemperyalist mücadele aşamasının zorunluluklarına uyduran sosyalist hareketler, milliyetçi mücadelenin sınırları içinde birleştirici rol oynamışlar ve giderek başarıya ulaşmışlardır.

Türkiyede de bugün sosyalist hareket, toplumdaki kuvvet dengesini ve geçilmesi zorunlu aşamaları hiç hesaba katmadan, antiemperyalist mücadele ile sosyalist mücadeleyi eş anlamda sayma ve kendi dışındaki milliyetçi güçlerle savaşıma eğilimi göstermektedir. Bu eğilim önlenemediği ve geliştiği takdirde, henüz ilk adımlarını atan sosyalist hareket, kendini zorla öteki milliyetçi güçlerin dışına itecek ve çok korkulur ki, etkisizliğe mahkûm olacaktır.

⁴³ Burada Aybar ve Boran grubu kastedilmektedir. Zira sonradan TİP içerisinde filizlenmeye başlayan Milli Demokratik Devrimcilerin görüşleri sosyalizme geçiş süreci konusunda Yöncülerinkine benzeşmektedir.

Bir an önce, derinlemesine bir düşünce çabası göstererek, toplumdaki kuvvet dengesinin ışığı altında, milliyetçi antiemperyalist mücadele ile sosyalist mücadele arasındaki ilişkileri tam bir açıklığa kavuşturmak ve aksiyon planını ona göre çizmek, sanırım ki, Türk sosyalistlerinin bugün karşı meselesidir.”

Türkiye'nin önündeki aşamanın demokratik devrim olduğunu savunan bu teze göre emperyalist kısıkaç altında kalan Türkiye, henüz tam bağımsız bir devlet olmadığından sosyalizme geçmek olanaksızdır. Dikkat edilirse, Yön'ün sayfalarına taşıdığı sosyalizm tipolojisinden Türkiye'ye uygun olarak sunulan “az gelişmiş ülkeler sosyalizmi” tam da bu görüşle örtüşür niteliktedir. Avcıoğlu da (1962h: 20) bu durumu, “Türkiye bugün, birçok az gelişmiş memleket gibi, milli kurtuluş hareketi safhasında bulunmaktadır” şeklinde izah ederek, bu hareketin başarıya ulaşmamasının, demokrasi ve sosyalizm yolunda ilerlemeyi imkansız kılacağını savunmuştur.

MDD tezinin en önemli teorisyenlerinden Mihri Belli de Yön sayfalarındaki sosyalizm tartışmalarına katılarak, sonrasında TİP içerisinde şekillenecek olan MDD'ci grubun fikirlerini temellendirmiştir. “Türk ulusu kendi ulusal kaderini belirlemede tam olarak özgür müdür?” ve “Türk ulusunun, birlik içinde bir tüm olarak açılıp gelişmesini engelleyen feodal kalıntılar tam olarak temizlenmiş, etkisiz hale getirilmiş midir?” sorularının cevaplarını “hayır” olarak değerlendiren Belli, Türk toplumunun önündeki devrimci görevin, Türk milli bağımsızlığını gerçekleştirmek, feodalizmi tüm izleriyle ortadan kaldırarak, milli birlik içinde ulusun gelişme şartlarını sağlamak olduğunu ve buna da demokratik devrim dendiğini ifade etmiştir (Tüfekçi, 1966b: 10). Sosyalist devrimden önceki zorunlu aşama olarak görülen demokratik devrim aşamasının, ülkedeki feodal ve işbirlikçi kalıntıları temizlemede önemli bir rol oynayacağından hareketle, yadsınamayacak bir aşama olduğu vurgulanmak istenmiştir. Bu noktada Yöncülerin görüşleriyle MDD'cilerin görüşlerinin, özellikle Türkiye'nin halen kendi kararlarını alabilen tam anlamıyla bağımsız bir ülke olmadığı konusunda, benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Sosyalizme geçiş konusunda bizzat sosyalistler arasında önemli bir sorun teşkil eden, sınıf önderliği konusu da Yön sayfalarındaki yerini almıştır. Sosyalizme ulaşmak adına, sürekli olarak bir milli kurtuluş ya da ilericiler cephesi kurulmasının gerekliliğinden söz eden Yöncüler, bu cephenin kurulabilmesi için de Türkiye'deki mevcut sosyal güçlerin iyi bir çözümlemeye tabi tutulması gerektiğini savunmuşlardır. İşte bu noktada diğer sol düşüncelerden (özellikle TİP'ten) farklılaşma olabildiğince artarak sürmüştür. İşçi sınıfının sosyalist mücadele için önemini yadsımayan Yön, uzun yıllar baskı altında kalan bu sınıfın örgütlü ve yeterince bilinçli olmayışından dolayı, bir öncü rolü üstlenmesinde sıkıntılar olacağını vurgulamıştır. Özellikle Türkiye nüfusunun yarıdan fazlasının köylü olduğu düşünöldüğünde, ancak işçi-köylü ittifakının güçlü bir hareketi oluşturabileceği iddia edilmiştir. Oluşturulması planlanan bu ilericiler cephesinin ideolojik sözcülüğu aydınlara ait olmakla birlikte, gençlik ve ordu da bu cephenin önemli destekçileri durumundadır. Burjuvazi ise tek tip olarak ele alınmamalı, burjuvazinin bir blok olarak birleşmesinin önüne geçilmeli ve bazı sanayicilerin, milli sanayiyi geliştirmek isteyen ilerici cephenin (milliyetçilerin) yanında yer almaları sağlanmalıdır (Avcioğlu, 1962h: 20).

Göröldüğu gibi sosyalizme geçiş adına geniş bir cephe öngören Yön, Aydemir'in de dediği gibi (1962d: 20), az gelişmiş, memleketçi ve milliyetçi sosyalizmde sınıf önderliği davasını gereksiz bulmuştur. Zira bu tip ölkeler henüz az gelişmiş bir kapitalizm ya da kapitalizm öncesi (prekapitalist) aşamadadırlar. Böyle toplumlarda sınıf kavgası, sınıf önderliği ya da sınıf diktatörlüğu gibi davalar sağlıklı görülmemektedir. Önemli olan, sosyal adalet ilkelerini ve sosyal mücadeleyi benimsemiş toplumun bütün aktif sosyal tabakalarını, ileri fikirler etrafında birleştirmektir. Gereksiz bir sınıf önderliği davasına tutulmanın, bir milli kurtuluş davası olan sosyalizmi parçalayabileceği savunulmuştur.

Her ne kadar Yön sayfalarında; sosyalist eylemin Anayasa ve yasalar çerçevesinde yürütölmesi gerektiğinden (Selçuk, 1966a: 5), demokratik sosyalizmin tek çıkar yol olduğundan (Avcioğlu, 1962c: 3), İngiltere'deki Fabian Hareketi'nin

demokratik sosyalizmi nasıl tesis ettiğinden (İpekçi, 1962a: 8), Anayasanın sosyalist tutumlu hükümetlerin işbaşına gelmelerine olanak tanıdığından (Soysal, 1962g: 13) ve sosyalizmin bir siyasi parti iktidarıyla gelmesinden (Aren, 1962f: 5) söz edilse de çok partili sisteme temkinli bir yaklaşım göze çarpmaktadır. İlk etapta 1961'deki, sonrasında da 1965'teki seçimleri Yön'ün tanımladığı "ilerici güçler" in kazanamaması, Yön'deki, sosyalizme parlamenter sistemle geçiş görüşlerinin, zayıflamasına neden olmuştur.

Özellikle 1965 seçim sonuçları ve TIP içerisinde tezlerine yeterince destekçi bulamaması, çok partili sisteme zaten temkinli yaklaşan Yön'ün, jakoben bir sosyalizm anlayışına doğrulmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Yön sayfalarında, sosyalizm fikrinin her ülkeye aydın ve elitler eliyle girdiği, halkın arasında doğmuş, halkın içinden çıkmış bir sosyalizm fikrinin olmadığına atıfta bulunan yazılar yayınlanmıştır. Lüzumsuz halk romantizmine gerek olmadığını söyleyen Selçuk (1966b: 5), sosyalizmin, halk dışındaki gruplar eliyle, yukarıdan aşağıya doğru aşılandığını belirterek, Türkiye'nin tarihi gelişiminin göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna göre Tanzimat, Cumhuriyet, Atatürk devrimleri, çok partili rejim ve 27 Mayıs tepeden inme eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sırf tepeden inmeler diye, ilerici hamleleri gerçekleştirenleri tutuculukla itham etmek doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Emperyalizme karşı mücadeleyi sosyalizme giden yol olarak belirlemek, sonrasında ise emperyalizme karşı savaşın dünkü ve bugünkü öncülerini tutucu saymak, bir çelişkidir. Aslında en genel haliyle Yöncülerin tutumu bu şekildedir. Yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya tartışmasının gereksizliğinden hareketle, nitelik ya da sonuçla ilgilenmişlerdir. İktidar "gerici" ya da "komprador" olduktan sonra aşağıdan yukarıya gelişen bir hareket olmasının hiçbir önemi yoktur.

Peki, düşünülen bu sosyalist hareketin öncüsü kim olmalıdır? Yöncülerin bir numarası Avcıoğlu (1966g: 9-10) bu soruya, sosyalist stratejinin ara tabakalar ve halk üzerine oturtulması gerektiği cevabını vererek, zinde kuvvetler ya da ara tabakalar dediği odakları şu şekilde tanımlamıştır:

“Nedir bu ara tabakalar? Bu bir mütecanis [homojen] sınıf, hatta mütecanis bir tabaka değildir. Ama hakim sınıfların nispeten zayıf olduğu toplumlarda, içinden çıktıkları sınıf ve tabakalardan bağımsızlaşmaktadır. Ara tabakalar, politik hayatta sonucu tayin edici unsurdur. Bu büyük güçlerinin bilincine varmışlardır ve bu bilinç onları bağımsız kılmaktadır. Bu ara tabakalar, toplumun ilerici kesimini teşkil etmektedirler. Çıkarları modernleşme ve hızlı kalkınmadan yanadır. Toplum hayatındaki önemli rolleri dolayısıyla, öncü bir rol oynama, kendilerini, özel çıkarlarının üstüne çıkmaya zorlayan tarihi bir misyona sahip sayma eğilimindedirler. Bu tabakalar, burjuvazi kalkınma çabasında başarısızlık gösterdiği ve kütlelerden gelen sosyal baskı arttığı ölçüde, kapitalist olmayan bir kalkınma yoluna yönelebilmektedirler.

Milli Kurtuluş Savaşımız, bu ara tabakaların eseridir. İhtilal kadrosu, eşrafı ve kütleleri peşinden sürükleyerek, savaşı başarıya ulaştırmıştır...”

Kuşkusuz Avcıoğlu'nun ara tabakalar olarak nitelendirdiği kesim, asker ve sivil aydınlar, gençlik ve bir takım işçilerden oluşmaktadır. Dikkat edilecek olursa Kurtuluş Savaşı'na yapılan atıftan da anlaşılacağı üzere aslında kapitalist olmayan kalkınma yolunu (yani sosyalizmi) benimseyen, her kitle kabaca bu gruba dahil edilmiştir. Sınıf ilişkileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, bir toplumdaki hakim sınıfların zayıflığı, ara tabakaların, içinden çıktıkları sınıf ve tabakadan bağımsızlaşarak, siyasal alanda söz sahibi olmasını doğurmuştur. Yön de bu ara tabakalara toplum “ilerici kesimleri” adını vererek, sosyalizme giden yoldaki öncü rolü bu kesime vermiştir. Aslında Yöncülerin de söz ettikleri bu ara tabakaya mensup oluşları, durumu daha da netleştirmektedir.

Sosyalist strateji sorununu bu şekilde çözdüklerine inanan Yöncüler, Sosyalizme yönelik olarak yapılan antipropaganda sorununa da eğilmişlerdir. Sosyalist formülün özellikle sınıf ilişkilerine, üretim araçlarının sahipliğine ve iç-dış sömürü mekanizmalarına eğilmesi (Soysal, 1965b: 3), bazı kesimleri rahatsız ederek, onları karşı propagandaya yöneltmiştir. Kuşkusuz bu antipropagandalardan en önemlisi, sosyalizmin komünizmle aynı şey olduğuna yönelik yapılan propagandadır. Bunun kasten yapıldığını belirten İpekçi (1962b: 7), bu antipropagandanın yanlışlığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Sosyalist bir düzende şahsi menfaatlerinden mahrum kalacaklarını hesaplayanlar, bu sistemin topluma getireceği faydaları

inkar edemediklerinden, böyle bir cankurtaran simidine sarılıyorlar. İşin içine komünizm lafını karıştırınca, bütün akan suları durduracaklarını umduklarından ‘sosyalizm Türkiyeyi komünizme götürür’ sloganını etrafa yaymaya çalışıyorlar.

...Hemen hemen bütün batılı ülkelerde olduğu gibi İngiltere de değişikliği ıslahatçı sosyalistlerin yarattıkları hareket borçluydu. Bugün İngilterede komünist partisi vardır. Ama adını kimse duymaz. Ve bütün İngilterede bir komünist ihtilalini düşünmek komiktir. Hollanda, Danimarka, İsviçre ve İsveçte olduğu gibi...

Fakat bütün bu ülkelerde sosyalistlerin son yarım asırda gerçekleşmesini sağladıkları ve sağlamaya devam ettikleri reformlar yapılmıyorsa da, 50 yıl evvelki durum muhafaza edilseydi acaba komünizme karşı bu kadar garantili bir vasata sahip olunabilir miydi?

...Tarih bu örneklerle doluyken nasıl oluyor da hala sosyalizmin komünizme tezgahçılık yaptığı, sosyalizmin Türkiyeyi komünizme götüreceği iddiasında bulunacaklar çıkıyor?”

Aydemir de (1962b: 7), kitlelerin sosyalizmden, komünizm korkusu yüzünden çekinmemeleri gerektiğini ve Kemalist devletçilikle Batı tipi ıslahatçı sosyalizmin aynı şeyler olduğunu şöyle aktarmıştır:

“Komünizm bir ihtilalci sosyalizmdir demiştik. Bir de ihtilalci olmayan sosyalizm vardır. İhtilalci sosyalizmin bugün Baltıktan, Japon, Çin ve Çinhindi denizine kadar dünyanın üçte birinde kendi nizamını yaymasına karşılık, ihtilalci olmayan, yahut ıslahatçı sosyalizm de, dünyanın diğer parçalarında ve daha çok Batı Avrupada kendi mücadelesini yapmaktadır. İslahatçı sosyalizm, sınıfların kavgasına dayanmaz. Onun gayesi, sınıf kavgalarını geliştirerek bir ihtilale ulaşmak değildir. Bunun yerine, aşırı sınıf farklılaşmalarını devletin iktisadi ve sosyal hayata müdahalesi suretiyle önleyerek, cemiyette gelirlerin dağılımını sosyal adalete uygun bir nizam içine almaktır. Bizim Atatürk devletçiliğimiz, batı manasında bir sosyalizmden başka bir şey değildir.”

Yöncüler, sosyalizm üzerine yapılandırılan dinsizlik propagandasının da bertaraf edilmesinin önemini de farkındadır. Yön sayfalarında sık sık sosyalizmle dindarlığın ya da İslamiyet’in birbirleriyle çelişen değil, örtüşen olgular olduğunun altı çizilmiş, Osmanlı dönemindeki sosyalist akımlardan söz edilmiştir (Yön, 1962: 7). Bu konuda Soysal (1962h: 20), sosyalizmin din düşmanlığı şeklinde gösterilmesine sebebiyet verecek davranışlardan kaçınılması gerektiğini belirtirken, Tokgöz ise (1962: 15), sosyalizmin milliyetçi-dinci görüşlerle uzlaşmasını

savunmuştur. Sosyalizmin, “herkesin üretmesi” ilkesiyle, İslamiyet’teki “çalışmak ibadettir” düşüncesini ilişkilendirmeye çalışan Tanyol (1965a: 12) ve aşırı mülkiyetin hiçbir semavi dinde yeri olmadığını, “Mülk Allah’ındır, göklerde ve yerde ne varsa Allah’ındır” ayetinin sosyalizme ters olmadığını belirten Alkan (1962a: 19) da Yön’ün, burjuva-feodal-gerici çevrelerin, yığınların dini duygularını sosyalizme gidişi durdurmak için kullanmaya çalışmalarının önlenmesine yönelik tepkisel yazılar niteliğindedir.

Yön akımı, çıkmazda gördüğü Türkiye’nin kurtuluşunu sosyalizmde görmüştür. Bu doğrultuda kaleme alınan yazılarda Türkiye’nin sosyalizme gidişi için bir yol haritası sunulmuştur. Yöncülere göre nihai hedef sosyalizm olmakla birlikte, sosyalistlerin önündeki ilk hedef milli nitelikteki bir demokratik devrimdir. Bu demokratik devrimin gerçekleştirilebilmesi için, içinde milliyetçi ve sosyalistlerin yer aldığı bir milli kurtuluş ya da ilericiler cephesi oluşturulmalıdır. Atatürk ve Kurtuluş Savaşı dönemine yapılan atıflar bağlamında aranan meşruiyetle birlikte, bu mücadelenin yeni bir Kurtuluş Savaşı olacağı vurgulanmıştır. Sosyalizme geçiş için, önceleri bir siyasi parti iktidarını olası gören Yön, seçim yenilgileri ve bölünmeler neticesinde çok partili parlamentarizme daha da mesafeli durmuştur. Araçlardan ziyade amaçlara odaklı bir politika geliştiren Yöncüler, sınıf önderliği davasını gereksiz bularak, ara tabakaların önemine vurgu yapmışlardır.

6.5. Komünizm

Yön Dergisi’nin sayfalarında, komünizmle ilintili 25 tane yazının yayımlandığı görülmektedir. Bu yazılardan; 4 tanesi Doğan Avcıoğlu’na, 4 tanesi İlhan Selçuk’a, 4 tanesi Şevket Süreyya Aydemir’e ve 2 tanesi de Cemal Reşit Eyüboğlu’na aittir. Faşizmle ilgili dergide yer alan 7 yazı ise imzasız olarak basılmıştır.

Sosyalist sistem savunucularının bir arada olduğu Yön’ün sayfalarındaki komünizmle ilintili yazıların, ağırlıklı olarak komünizmle sosyalizmin aynı şeyler

olmadıklarının anlatılmasına yönelik kaygılar içerdiği görülmektedir. Komünizmin yayılmacı olduğuna ilişkin Yön'e karşı yapılan suçlamalar, Türk Sosyalizmini savunan ideologların Marksizm ve Leninizm'e yönelik yaklaşımlarını açıklamak zorunda bırakmıştır (Lipovsky, 1992: 88). Yapılan açıklamalarda ortaya atılan Türkiye'ye özgü bir sosyalizm modelinin, tam bağımsızlıkçı ve antiemperyalist niteliklerinin, bu soruna çözüm olması düşünülmüştür

Her ne kadar kendisi de komünist suçlamalarına maruz kalsa da (Eyüboğlu, 1964: 5) Yön akımına göre, Anayasanın yasakladığı komünizmin yayılmasını, ceza müeyyideleriyle önlemeye kimsenin bir itirazı yoktur (Avcıoğlu, 1962ı: 3). Hatta komünizm propagandasını yasaklanması, ancak öncelikle toplumdakilerin komünizmin ne olup ne olmadığını bilmesinin sağlanması savunulmuştur (Yön, 1966: 8). Aksi takdirde mevcut sisteme yönelik her düşünce ya da eylemin, komünizmle ilişkilendirilmesinin kaçınılmazlığını savunan Yön, bu durumun sıkıntılı olduğunu birçok yazıda okuyucularıyla paylaşarak, bir algı yaratma yoluna gitmeyi tercih etmiştir.

Yöncüler, Türkiye'de yaratılan hayali komünizm korkusunun altında, bazılarının ülke gerçeklerinin görünmemesine yönelik çabalarının yattığına inanmışlardır. Selçuk (1962c: 5) gerici ve istismarcı düzeni sorgulayan herkesin komünistlikle suçlandığını, Kemal (1965: 6) kendini sosyalist olarak tanımlayanların, komünist suçlamalarıyla, zorla illegal bölgeye itildiğini, Aydemir (1962b: 7; 1962g: 6) komünizmin bir sokak tabiri haline getirilerek, hayali bir şekilde istenilen herkese ve her şeye yakıştırıldığını, Altan (1962b: 6) Türkiye'de kitlelerin sorunlarını dile getirenlere komünist etiketi yapııştırıldığını, Avcıoğlu (1962e: 3) komünizmle mücadele aldatmacasının hür fikri ve gerçek vatanseverleri susturma, sindirme ve yıldırma çabası olduğunu ve Naci (1965d: 6) komünizmle mücadele altında yapılanları, Türk halkının milli uyanışını geciktirmek ve Anayasa'nın eksiksiz olarak uygulanmasını öteleyerek halkı yabancılarla ortaklaşa sömürmekten ibaret olduğunu ifade etmiş ve böylelikle Yöncülerin konuya ilişkin fikirleri bu şekilde yansıtılmıştır.

Aydemir'in (1962h: 8), Türkiye'de komünizme karşı mücadele tekniğini dayandırdığı başlıca esaslar, Yön'ün fikirlerini de yansıtmaları bakımından önemlidir:

“1) Sosyal meselelerde biraz ıslahatçı veya ilerici görünen herkesin ve hele aydınların komünist olarak tanıtılması.

2) Komünistlerin her tarafa sızmış, her çevreye yayılmış, her olayın teşkilatçısı gibi gösterilmeleri.

3) Komünizmi, bütün dünyayı sarmış bir hayalet halinde göstererek, Türkiye'ye komünizmle mücadele adı altında, salgın bir komünizm korkusu yayılması.”

Yön, komünizmle mücadele adına oluşturulan Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin (Selçuk, 1965c: 3) de yapısı ve işleyişinde bir takım sıkıntılar olduğunu ileri sürerek, bu derneklerin Türkiye'ye bir şey kazandırmayacağını savunmuştur. Selçuk (1965d: 3) bu derneklerin; Fahri Başkanlığını Cemal Gürsel üstlendiğinden, yaptıkları her türlü eylemin Cumhurbaşkanı himayesinde görünmesi, devlet bütçesinden yardım almaları, Adalet Partisi ile çok sıkı ilişkileri olmaları ve her türlü mücadelenin karşısında oluşları gibi birçok sorunlu durumu bünyesinde barındırdıklarını ifade etmiştir.

Yöncüler, kitlelere sahte “komünizm korkusu” pompalamaya çalışanların, toplumsal gelişmeyi iyi çözümleyemediklerinden hareketle, aslında komünizmi kendi uygulamalarının çağırıldığını belirtmişlerdir. Aydemir (1962h: 8; 1962c: 6), Avrupa'yı komünizmden sosyalizmin kurtardığını belirterek, tasarlanan Türk sosyalizminin, komünizmin içinde değil, karşısında olduğunu vurgulamıştır. Komünizmle gerçek mücadelenin bağırp çağırarak değil, ancak milliyetçi, bağımsızlıkçı ve sosyal düzeni tesis edecek bir devletçi Türk Sosyalizmiyle yapılabileceği tezini savunan Yön hareketi, yavaş ve adaletsiz bir kalkınmanın modelinin komünizme sebebiyet vereceğini ifade etmiştir (Avcıoğlu, 1963c: 16; 1962c: 3). Bu noktada Yöncülerin, toplumda oluşturulmaya çalışılan komünizm korkusunu, oluşturulması planlanan geniş cephenin yararına kullanmaya çalıştıkları görülmektedir.

6.6. Kapitalizm

Yön Dergisi'nde kapitalizmle ilgili 18 yazı yayınlanmıştır. Kapitalizmle ilgili yazıların 8 tanesi Doğan Avcıoğlu'na, 2 tanesi İlhan Selçuk'a ve 2 tanesi de Niyazi Berkes'e aittir. 2 yazı imzasız yayınırken, geriye kalanları çeşitli yazarların birer yazıları ile çeviri eserleri oluşturmuştur.

Yön tarafından, mevcut birçok problemin sorumlusu olarak görülen kapitalizm, şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Türkiye'nin kalkınabilmesi adına bir takım öneriler getirerek yola çıkan Yöncüler, her ne kadar imzaladıkları bildiri de doğrudan "kapitalizm" kelimesini telaffuz etmeseler de ilerleyen sayılarda kapitalist kalkınma yolu ile bir yerlere varılamayacağından hareketle, Türkiye için sosyalist bir kalkınma modelini savunmuşlardır.

Kazgan tarafından (1962a: 7), "A. Smith ve D. Ricardo ile teorik bir çerçeve kazanan, fertlerin davranışları itibarıyla 'hedonist' olduğu, müteşebbisin nakdi karını azamileştirmeye çalıştığı ve her malın piyasada tek bir fiyat üzerinden mübadele edildiği, devletin piyasaya müdahalesinin asgari seviyede bulunduğu bir iktisadi düzen" olarak tanımlanan kapitalizm; ortak pazar, yabancı sermaye, sermaye piyasası gibi kavramlara büyük önem atfetmektedir. Yön hareketine göre (Avcıoğlu, 1964d: 3), kapitalist sistemdeki sermaye piyasasının, herkesi sermayedar yaparak, ekonomik alanda demokrasiyi gerçekleştireceğini ve bir halk kapitalizminin kurulmasına yol açacağı ifade edilmektedir. ABD'den aktarma bir kavram olan "halk kapitalizmi" halkın, hisse senetlerini satın alarak teşebbüslerin sahibi haline geleceğini ve kapitalist olacağı anlamında kullanılmaktadır. İthal çözüm reçetelerine karşı olduklarını hemen her yazıda dile getiren Yöncüler, ABD menşeli kapitalist sistemin, az gelişmiş bir ülke konumunda bulunan Türkiye'de kalkınmayı sağlayamayacağını savunmuşlardır.

Dünyada ve Türkiye'de kapitalizmin sırtını ABD'ye yaslayarak, ABD yardımları ile ayakta durduğunu sayfalarına taşıyan Yön, bu yardımların

tükendiğinde, kapitalist sistemin de sonunun geleceğine inanmıştır (Cole, 1963: 16; Selçuk, 1965e: 3). Kapitalizmin dünya üzerindeki bayraktarlığını yapan ABD, Selçuk'a göre (1967c: 5), kapitalist emperyalizmin yeryüzünü kaplamak isteyen iştahı yüzünden, dünya üzerindeki diğer devletlerin iç işlerine karışmaktadır. Avcioğlu da (1966d: 3) Wall Street'in uluslararası kapitalist sınıfın çıkar savaşının genel karargâhı olduğunu ifade ederek, Üçüncü Dünyanın komprador-ağa ittifakı, ideologları, avukatları, uzmanları ve politikacıları ile birlikte, bu karargâhın emrinde olduklarını belirtmiştir.

Yön yazarlarından Küçükömer'e göre (1964: 16), kapitalizmin yayılmacılığı çerçevesinde düşünüldüğünde, öncelikle bu sistemin filizlendiği ülkenin yerli halkının sömürüldüğü, ancak işçi sınıfı ve aydınların mücadeleleri sonucunda elde edilen kazanımlarla iç sömürünün azaldığı ve bir kapitalist denge kurulduğu söylenebilir. Ancak dış sömürü denilen, diğer coğrafyaları kendi refahları için eşya gibi görme devam etmektedir. Dış sömürünün gerçekleştirilebilmesi için de sömürülen ülkelerden bir takım işbirlikçiler temin etme yoluna gidilmiştir. Yön hareketi, işbirlikçi olarak nitelendirdiklerinin, kendi çıkarlarını "Sam Amca"nın koltuğunun altında gördüklerinden, milletlerarası kapitalizmin hizmetkarlığını yaptıklarını ileri sürmüştür. Kapitalist sistemin her alanda kendi yandaşlarını oluşturduğunu savunan Yöncülerden Avcioğlu (1965e: 3), bu durumun basın dünyasına yansımalarını şu sözlerle değerlendirmiştir:

"Onbeş yıl öncesini düşününüz, gazeteler meslekten yetişme patronlara ait az masraflı, ufak işletmelerdi. Şimdi gazeteler, meslek dışı patronların elinde, yüzlerce insan çalıştıran büyük sanayi haline gelmiştir. Küçük gazeteler yıkılmaktadır. Kapitalizmin insafsız kanunu işlemekte, Büyük balıklar küçük balıkları yutmaktadır. Sayıları gittikçe azalan küçükler, resmi ilanlar ve yetkili kurum tarafından gösterilen çeşitli müsamahalar sayesinde ayakta durabilseler dahi, okunmaz olmuşlardır. Türk basın piyasası 4-5 büyük gazetenin elindedir. ...Bu değişikliğin ilk sonucu, yazar ve muhabirlerin, patronların ya da idare meclislerinin hoşlarına gitmeyen haber ve yazıları yazamamaları olmuştur".

Kapitalist sistemin özgürlüğün dayanağı olduğu iddiasının da gerçeklerle ilgisi olmadığını savunan Yöncüler, tam tersine, özellikle de az gelişmiş ülkelerde, kapitalizmin "en aşağılık cinsten" diktatörlüklere destek verdiğini ifade etmişlerdir

(Avcioğlu, 1965d: 3). Bu noktada kapitalizmin, her coğrafyada kendi gelişimine uygun yönetim şekillerini destekleyerek, herhangi bir evrensel özgürlük anlayışı kaygısı gütmeyişinin altı çizilerek, kapitalist gelişme yolu lehine yapılan propagandanın yanlışlığı anlatılmaya çalışılmıştır. Aslında bu gelişme yolunu seçen Türkiye'deki siyasi partilerin de bir şekilde, yardım yapan ülkelerin zoruyla bu savunuyu yapmak durumunda kalmaları (Avcioğlu, 1964d: 3) Yön hareketince dile getirilmiştir. Oysa Yöncülere göre ülke kaderini tayin hakkına sahip olan siyasi partilerin, kökü dışarıda modellerden medet ummaları, kalkınmanın önemli unsurlarından olan millilik sıfatına uygun düşmediğinden, bilerek ya da bilmeyerek büyük bir hatadan ibarettir.

6.7. Atatürkçülük

Yön sayfalarında Atatürkçülük ile ilgili 34 yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan 15 tanesi çekirdek kadroya aittir. Doğan Avcioğlu ve İlhan Selçuk 7'şer, Mümtaz Soysal 1 yazı kaleme almıştır. Çekirdek kadro dışında, konuya katkı sunanlardan Şevket Süreyya Aydemir ve Niyazi Berkes 5'er yazı kaleme alırken, Cahit Tanyol 2 yazı yazmıştır. 3 adet de isimsiz yazı karşımıza çıkmaktadır. Bu yazılarda genel itibariyle, Atatürkçülüğün ne olduğu ve nasıl yorumlanması gerektiğii, gerçek Atatürkçülerin neler yapmak durumunda oldukları, sahte Atatürkçülerin kimlerden oluştuğları ve Atatürk-sosyalizm ilişkisi gibi konular işlenmiştir.

Yön'deki birçok tarihsel çözümlenmeye imzasını atan Berkes (1963f: 8), Kemalizmin, Mustafa Kemal'in arkasındaki bir avuç ilerici ile birlikte, gericiler kitlesine karşı savaşılarak kazanılan, bir devrim olduğundan hareketle, Kemalizmi gerçek bir devrim yapan olgunun, Türkiye'nin ulusal bir devlet olarak kurulmasını ve ortaçağ kalıntısı bir rejime son vermesini sağlamasından ileri geldiğini ifade etmiştir. Kemalist devrimin kazanımlarını göz ardı etmeyen Yön hareketi, Soysal'ın da belirttiğii gibi (1962d: 3), Kemalist harekette yanlış başlatılmış ve uygulanmış taraflar bulunduğunu da belirtmekten geri durmamıştır. Doğru giden işler, Atatürk'le ilgili

her şeyi kutsallaştırmaya çalışan bir kadro yüzünden bozulmaya başlamış, kendi çıkarları uğruna Atatürk'ü adeta bir Osmanlı paşası haline getirenler, halktan uzaklaşılmasına sebebiyet vererek, devrimlerin amacına ulaşmasını engellemişlerdir (Tanyol, 1962b: 8). Ancak Yöncülere göre Atatürk'ün bir son değil, başlangıç olduğunun (Soysal, 1962ı: 4) düşünülerek hareket edilmesi durumu düzeltecektir. Bu noktada sosyalistlerin amacının Atatürkçülüğe yeni bir şeyler katarak, onu, devrimciliğe uygun bir şekilde ileriye taşımak olduğu vurgulanmıştır. Kuşkusuz bu katkıdaki en önemli kaygı da sosyalist bir devletçiliktir. Yöncülerin bu konudaki temel düşüncesi, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devletçiliğin ya uygulanmaması ya da yanlış uygulanması yönündedir. Devletçiliğin gerektiği gibi uygulanamaması, iktisadi anlamdaki reformların halka kadar inememesini ve böylelikle de sokaktaki adamın Atatürk algısındaki bir takım olumsuzlukların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Berkes (1963f: 9) Kemalizmin talihsizliğinin, devrimciliğin, henüz geri-yapısı değişmemiş bir topluma daha ileri bir uygarlığın gerektirdiği zihniyet, yazı, kıyafet, takvim, kanun gibi araçsal niteliği olan şeyler yoluyla yerleştirme olarak anlaşılması ve arkadan gelen kuşaklara da böyle tanıtılmasından kaynaklandığını ifade ederek, Atatürk'ün asıl başardığı işin, toplumsal değişmelerin yapılabilmesi adına gerekli olan elverişli bir ortamın yaratılması olduğunu belirtmiştir. Ancak toplumsal dönüşümü gerçekleştirecek olan halkın temsilcisi konumundaki siyasiler, uzman ekonomistler ve düşünürler “inkılaplar bitti” gibi tartışmalar yaparak, herhangi bir üretkenlik sergileyememişlerdir. Böylece Kemalizm ekonomik anlamda kalkınma işini, belirli bir doktrin ve ona dayanan belirli bir siyasal ideoloji ekseninde değil, hükümetlerin alacağı tedbirler dahilinde gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Kemalist devletçiliğin yanlış uygulanarak, sınıflı bir toplumun ortaya çıkarılması, sınıf savaşına gerek olmadan toplumsal reformlardan yana olan Kemalizmin (Avcıoğlu, 1963b: 3) can evinden vurulması şeklinde değerlendirilmiştir. Yöncülerden Berkes'e göre (1963h: 10), eğer Kemalizm sadece bir parti ya da sınıf ideolojisi olsaydı bu yanlış uygulamanın sonuçları o kadar ağır olmazdı. Toplumların değiştiği bir ortamda ideolojilerin değişmesi de gayet doğal

olmakla birlikte, Kemalizm bir ideoloji değil, bir yasa-ilkesi olarak değerlendirilmelidir. Kemalizm, CHP'nin bir ideolojik aracı değil, modern rejimin hukuki temeli olarak kabul edilmiştir. Kemalist devletçilikte de herhangi bir ideolojinin rol oynadığı söylenemez. Zaten ideolojilere ürkeklik veya bilgisizlikle bakılan bir dönemde (cumhuriyetin ilk yılları) Kemalizmi bir ideoloji olarak görme çabası rağbet görmemiştir. Berkes'in de belirttiği gibi (1963f: 9), Kemalizmin, bilinen ideolojilerden farklı ayrı bir ideoloji veya onlardan birine mensup bir ideoloji olduğu fikri sonraları doğmuştur. Mesela Kemalizmi, Serbest Cumhuriyet Fırkası liberalizm olarak tanıtırken, bir dönemin CHP'si faşizme benzetmeye çalışmış, yakın zamanlarda ise onun sosyalizm olduğu dillendirilmiştir. Bu durum belirli ideolojilere sahip bireylerin kendi ideolojilerini Kemalizm üzerinden konumlandırmalarından kaynaklanmaktadır. Aslında Kemalizm bir ideoloji değil, tarihsel bir olay ve o olay hakkında bir görüştür. Yöncülerden Aydemir de (1964: 16) bu konuya ilişkin olarak, "Atatürk ve Doğmatizm-Doktrin-Aksiyon" başlıklı yazısında şu satırlara yer vermiştir:

“-Mustafa Kemal bir doktrin adamı mıydı?

-Hayır! Çünkü Mustafa Kemal, önceden sistemleştirilmiş, önceden tedvin edilmiş [derlenmiş], tartışılabilir dahi fikir ve hareket prensipleri belli, sınırlı bir fikir sistemine kendini bağlamadı. Zaten, fikri hazırlığı, nazari formasyonu da buna göre değildi. O, tıpkı memleket ve dünya ölçüsünde bir Kurmay gibi hareketini şartlara göre düzenledi ve teşebbüsü daima elinde tuttu. Siyasi ve askeri alanlarda geri çekildiği zamanlarda da, ileri gittiği zamanlarda da...

Şimdi araya bir soru daha koyacağım:

-Mustafa Kemal kendini bir doktrin adamı sayar mıydı?

-Hayır! O hatta doktrinini, kendisinin şartlara ve akla dayanan dinamik müdahalelerinde bir donmuşluk diye alırdı.

Mustafa Kemal'in bu görüş ve inancının canlı ve değerli bir şahidi, bugün, mesut bir olay olarak aramızdadır. Büyük edibimiz, Mustafa Kemal'in, hem en buhranlı, hem en muzaffer günlerinde daima yanında olan sayın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun şu sözlerini size nakledeyim:

Karaosmanoğlu bir gün Mustafa Kemal'e soruyor:

-Pek iyi ama Paşam, bu partinin doktrinini yok?

-Elbette yok çocuğum, eğer doktrine girersek, hareketi dondururuz.

O halde şimdi ikinci soru alalım cevabını vereyim:

-Atatürk bir aksiyon adamı mıydı?

-Evet! Atatürk bir aksiyon adamıydı. Çünkü kendi zuhurunu [ortaya çıkışını] ve hadisesini, şartlar, olaylar ve devrinin atmosferi içinde yarattı. Objektif şartlar, bu şartların objektif idraki ve doğruluğu, hareketin doğruluğuna vicdani kanaatten gelen irade kuvveti ve gayelilik, aklın ve mantığın doğru dinamik müdahalesi... İşte Mustafa Kemal hareketi budur. Atatürk, işte bu aksiyonu başaran liderimizdir..."

Atatürk'ün çeşitli koşullarda, çeşitli sözler sarf ettiğini dile getiren Avcıoğlu da (1964a: 3) onun ne tam anlamıyla bir sosyalist⁴⁴ ne de bir liberal olarak adlandırılabilirliğini söyleyerek, önemli olanın Atatürkçülüğün tarihsel gelişim içerisinde yakalanması olduğunun altını çizerek, şu şekilde bir tarihsel değerlendirme yapmıştır (Avcıoğlu, 1965a: 3):

“Büyük Atatürk, değişik şartlarda, çeşitli yorumlarla elverişli sözler söylemiştir. Bir tarihte ‘antikapitalistiz’ demiştir. Bir süre sonra CHP ilkelerini açıklarken, ‘Memleketimizde, milyonerlerin, hatta milyarderlerin de yetişmesine çalışacağız’ demeyi gerekli bulmuştur. Bir yerde, ‘yabancı sermayenin Türkiye’yi nasıl mahvettiğini’ anlatmıştır. Yeni Başbakanın yabancı sermaye hayranlığını haklı göstermek için Senatoda okuduğu Şubat 1923 konuşmasında da, ‘yabancı sermayelere gereken teminatı vermeye her zaman hazırız’ ifadesini kullanmıştır. Bu sözlerden yalnız birine sarılıp, büyük liderin kapitalizmden yana olduğunu savunmak ne kadar yanlışsa, onun kapitalizme karşı bulunduğunu söylemek de o kadar hatalıdır.”

Yön hareketinin önemli isimlerinden Selçuk (1963a: 3) ise Kemalizmin bir ideoloji olup olmadığı söylemlerine değinmeden, Atatürk'ün “solcu” olduğunu şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

“Atatürk 1923’lerde başı fesli, boynu kravatlı hiçbir Osmanlının havsalasına sığmayacak kadar solcu idi. Çünkü Atatürk milliyetçi idi: Bu, Osmanlının ümmetçiliğine karşı soldur. Çünkü Atatürk laik idi: Bu, dini devlet düşüncesine karşı soldur. Çünkü Atatürk devletçi idi: Bu, yabancı özel şirketlere olmadık imtiyazlar veren liberal görüşe karşı soldur. Çünkü Atatürk halkçı idi: Bu, Osmanlı aristokrasisine öncelik tanıyan saray düşüncesine karşı soldur. Çünkü Atatürk cumhuriyetçi idi: Bu, padişahlık fikrine karşı soldur. Çünkü Atatürk devrimci idi: Bu her türlü muhafazakar düşüncenin karşısında topyekun soldur. Çünkü Atatürk Medeni Kanuncu idi: Bu, şeriatçılığa karşı soldur. Çünkü Atatürk müspet bilimci idi: Bu, rasyonalizme karşı hurafelerin egemenliğini savunan yobaz düşüncesine karşı soldur. Çünkü Atatürk Latin harflerinden yana idi: Bu, Arap harflerinin devamını isteyenlere karşı soldur. Çünkü Atatürk Türkçeci idi: Bu, dilde Osmanlıcadan yana olanlara karşı soldur.”

Görüldüğü üzere Yöncüler, Kemalizmin sistemli bir bütün içeren bir ideoloji olmadığı konusunda benzer fikirler taşımaktadırlar. Bizzat Atatürk'ün, bir ideolojiye

⁴⁴ Yön’de Atatürk’ün sosyalist olduğunu savunan birkaç yazı olmakla birlikte, bu görüşün Yön hareketine maledilmesi olanaksızdır. Bu tip bir yazı için bkz. Behzat Ay, “Ekonomide Atatürkçülük”, *Yön*, 7 Kasım 1962, Sayı:47, 1962b, s.20.

bağlanmanın hareketi donduracağı düşüncesinden hareketle, Kemalizmin olaylar, koşullar ve tarihsel gelişim içerisinde değişebilen bir eylem bütünü olduğu tezi savunulmuştur. Böylece Yöncülerin, Kemalizmi bir ideoloji olarak değil, duruma göre değişiklik gösterebilen, pragmatik bir felsefe şeklinde değerlendirdiklerini söylemek isabetli olacaktır.

Kemalist felsefeyi değerlendiren Aydemir'e göre (1962i: 9) Kemalizmin temel ilkeleri; inkılapçılık, dinamizm ve ilerleyiştir. Karan ise (1962: 6), Kemalizmin altı oku olan devletçilik, halkçılık, milliyetçilik, inkılapçılık, laiklik ve cumhuriyetçiliğin, Türk Sosyalizminin temel taşları olarak değerlendirmiştir. Berkes'e göre ise (1963f: 8-9; 1963g: 10-11) Kemalizmin üç aşaması⁴⁵ bulunmaktadır. Bunların üçü de Kemalizmin olmazsa olmazlarındandır. Bunlardan birincisi, halkçılık ve ulusal bağımsızlık ilkelerinin hayata geçirilişiyle ikinci yöne giden yolun açılışıdır. İkinci aşamada, birinci aşamanın ilkeleriyle uyuşmayan bütün eski müesseselerin kaldırılmasıyla şekillenen devrimcilik ilkesi göze çarpmaktadır. Devrimcilik ilkesi gereği, toplumsal değişme ve kalkınma işlerine engel olan geleneksel örgütler, adetler, alışkanlıklar ve yasalar ortadan kaldırılmalıdır. Kemalizm devrimciliği ile aradaki gemileri yakarak, bu değişimi gerçekleştirmiştir. Kemalizmin üçüncü aşaması ise, yeni toplumu temelinden kurma işidir. On sekizinci yüzyıldan beri sezilip Tanzimat'tan itibaren uygulanmaya çalışılan kalkınma sorunu, bu aşamanın konusudur. İşte bu aşama devletçilik aşaması yani ekonomik kalkınmanın devletçilik politikasıyla gerçekleşeceği ileri sürüldüğü ve buna göre önlemlerin alındığı aşamadır.

Yön akımına göre, Atatürkçülük için en az devletçilik kadar önemli bir başka nokta da bağımsızlıktır. Ne bir Sovyet Cumhuriyeti ne de Amerikan güdümlü bir devlet isteyen Atatürk'ün, tam bağımsızlıkçı ülküsünün iyi bilinmesinin gerekliliği ifade edilmiştir (Selçuk, 1967c: 5). Atatürk, antiemperyalist kimliği ile iktisadi bağımsızlığı siyasi bağımsızlığın şartı sayarak (Selçuk, 1965f: 5), ulusal bağımsızlığa

⁴⁵ Berkes, "aşama" yerine "yön" kelimesini tercih etse de yazı(lar)da ilgili üç maddenin sırasıyla gerçekleşmesi gerektiğinden hareketle, bu çalışmada "aşama" sözcüğü tercih edilmiştir.

öncelik tanımıştır (Ataöv, 1962: 18). Bunun için de gerçek Atatürkçülükte, herhangi bir yabancı devletin güdümünü kabul etmenin yeri olmadığı vurgulanarak, Atatürkçülüğün kayıtsız şartsız milli bağımsızlık demek olduğu ifade edilmiştir (Selçuk, 1966d: 3).

Bu noktada Yön açısından, bir de “gerçek” ve “sahte” Atatürkçülük sorunsalının ortaya çıktığı görülmektedir. Yöncüler, Atatürk’e şeklen sahip çıkmanın bir anlam ifade etmediğini, önemli olanın fikirsel bağlamda O’nu anlayabilmek olduğunun altını çizerek, bu noktada Yön’ün öncülük yaptığını ileri sürmüşlerdir (Soysal, 1962d: 3). Özellikle şekilsel açıdan Atatürkçülüğün, gerçek Atatürkçülüğe büyük zararlar verdiğini ifade eden Selçuk (1966c: 5), “gardrop Atatürkçüsü” olarak adlandırdığı bu kesimi, gerçek Atatürkçülere ve Atatürkçülüğün devletçilik, devrimcilik, halkçılık gibi temel ilkelerine düşmanlıkla suçlamıştır. Bu kesim, yapılan devrimlerden yana göründükleri halde, bu temel ilkeler köklü reformlar gerektirdiğinden, temelde devrim karşıtı olmuşlardır. Aydemir de (1962i: 9), kelime ve fikir Atatürkçülüğünden söz ederek, kelime Atatürkçülüğünün, Atatürk ilkelerinden ayrılmış, onun ilkelerinin idrakinden yoksun kişilerce devam ettirildiğini savunmuştur. Yazara göre kelime Atatürkçülerinin yaptıkları şey fikri anlamda Atatürkçülükle ilgilenmekten ziyade, Atatürk’ün adını bayrak gibi ortalıkta dolaştırmaktan ibarettir. Oysaki esas Atatürkçülük, Atatürk’ü anlamak, açıklamak ve savunmaktan geçmektedir. Yön hareketine göre Türkiye’deki fikir hareketlerin hemen hepsinin Atatürk’ü referans gösterdikleri aşıkardır. Soysal (1962d: 3) bu durumu “şeriatçı” dergilerde bile Atatürk’ten alınma sözler vardır, diyerek ifade etmiştir. Selçuk’a göre (1966d: 3) herkesin Atatürkçü gibi görünmesinin nedeni, kimsenin doğrudan doğruya Atatürk’e karşı olduğunu söyleyememesindedir. Sağcısından solcusuna, ilericisinden gericisine herkesin Atatürkçü olması olanaksızdır. Zira hem emperyalist mücadeleye girişenlerin hem de komprador olanların, Atatürkçüler olarak aynı yerde bulduklarını söylemek doğrularla bağdaşmaz. Yazara göre komprador olup aynı zamanda da Atatürkçüyüm diyenlerin yaptıkları Atatürk tüccarlığı ya da sahteciliğidir. Kuşkusuz bu değerlendirmelerde Yöncülerin kendilerini “gerçek” Atatürkçüler safında gördükleri anlaşılmaktadır.

Yöncülere göre (Selçuk, 1966d: 3; 1962g: 7; Avcıoğlu, 1962i: 3) dağılık durumda olan gerçek Atatürkçüler birleşmeli ve kurtuluş yolunu yine bizzat Atatürk'te bulmalıdırlar. Onlara göre uzun yıllardır gerici kesimlerin elinde bulunan iktidar, ancak bu şekilde ele geçirilebilir. Gerçek Atatürkçü tanımlamasının ise, Yön'deki gerçek milliyetçi tanımlamasıyla benzeştiği görülmekte, bu yüzden gerçek Atatürkçü nitelendirmesinin Türkiye'nin kalkınması adına kapitalist olmayan (sosyalist) modeli benimseyenlere yakıştırıldığı rahatlıkla söylenebilir.

7. YÖN VE EKONOMİ

Yön sayfalarında ekonomiye ilişkin yazıların genel itibariyle devletçilik ve planlama etrafında şekillendiği görülmektedir. Kalkınabilme kaygısının görüldüğü yazılarda, Türkiye'nin yeni bir devletçiliğe ve iyi bir planlamaya gereksinim duyduğu ifade edilmiştir.

7.1. Devletçilik

Yön hareketi, çıkış bildirisinde, Türkiye için, günün gerçeklerine uygun yeni bir devletçiliği zorunlu olarak görmüştür. Hemen her yazıda yakınılan kapitalist sistemden, sosyalist bir devletçi sisteme gidişin önemi vurgulanmıştır. Devletçilik ile ilgili yazıların önemli çoğunluğu, Yön'ün akademisyen yazarlarından Sadun Aren'in imzasını taşımaktadır. Yön'de devletçilik ile ilgili yayınlanan 31 yazının 8 tanesi Aren'e aittir. Konuya ilişkin, Doğan Avcıoğlu'nun 4, Şevket Süreyya Aydemir ve Niyazi Berkes'in 2'şer yazıları yayınlanmıştır.

Yöncülere göre her şeyden önce, hem devletin ekonomik hayata müdahalesine karşı olmak hem de ekonomik kalkınmayı istemek çelişkili bir davranıştır (Aren, 1961a: 18; Bulutoğlu, 1962: 13). Zira devletin ekonomik hayata

müdahalesinin engellenmesinin, kalkınmaya darbe vuracağına inanılmıştır. Devletçilik, halka en yüksek tasarrufu yaptırarak, ekonomik kalkınmayı demokratik düzen içerisinde gerçekleştirmenin yolu ve gerekli koşulu olduğundan (Aren, 1961b: 17), Yön hareketinin vazgeçilmezleri arasında yer almıştır.

Sosyalist bir sistem ülküsü ile yola çıkan Yöncülerin, devletçiliği, sosyalizmin ayrılması bir parçası ve uygulanma aracı olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bir araç olarak söz edilen devletçiliğin, sihirli değnek gibi bütün sorunları bir anda çözemeyeceği, ancak sorunların çözümü adına politikalar üreteceği savunulurken, diğer bütün araçlar gibi devletçiliği harekete geçirecek unsurun da insan olmasından hareketle, devletçiliğin bilgili, yaratıcı ve heyecanlı insan profiline duyduğu gereksinimden söz edilmiştir (Aren, 1962g: 15). Yöncüler tarafından, devletçiliğin ilk meselesinin, devletçiliğe inanmış bir siyasi kadro ve ortamın yaratılması olduğu savunulmuştur (Avcıoğlu, 1962j: 7). Aslında bu bakış açısının, Yöncülerin, önceki dönemlerde ve Yön'ün yayın hayatında olduğu dönemde uygulanan devletçi politikaların başarısızlığının nedenlerine ilişkin görüşlerini yansıttığı da söylenebilir.

Türkiye'de uygulanan ve uygulanmakta olan devletçiliğin sıkıntılı olduğunu savunan Yöncülerden Soysal (1962i: 7), zenginler yaratmak için kullanılan devletçiliğin tarihsel gelişimini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Devletçilik bugün ne çekiyorsa, vaktiyle himaye ve teşvik edip yetiştirdiklerinden çekiyor. 1923'ten 1935'e ve 1948'den 1962'ye kadar birtakım adamları 'büyük tüccar' yapmak, sözde özel teşebbüsü geliştirmek, becerikli iş adamı yaratmak ve ticaret hayatını canlı tutmak için harcanan gayretler, devletçiliği daha rasyonel ve daha inançlı hale getirmek için harcansaydı, bugün Türkiye'nin durumu bambaşka olurdu. ...Bugüne kadar devlet sayesinde bir şeyler yapabilen sanayici, artık devletin elindekileri almak veya en azından devletten pay koparmak sevdasındadır. ...Zaten, Türkiye'de özel teşebbüsün teşviki, 'besle kargayı, oysun gözünü' hikayesinden ibarettir”

Yön hareketi, Türkiye'de geniş bir devlet sektörünün bulunmasının, gerçek anlamda bir devletçilikten söz etmeye yetmediğini savunmuştur (Avcıoğlu, 1962j: 7; Selçuk, 1965g: 5). Türkiye'deki devletçiliğin, devletçiliğe karşı ya da ona inanmayan

kişilerin elinde, özel çıkarların yararına işleyen bir yağma sistemine benzediğini ifade eden Avcioğlu (1962j: 7), devlet teşebbüslerinin siyasi iktidarların arka bahçeleri durumuna gelmelerini ve gerçek anlamda devletçiliğin olmadığını şu örneklerle açıklamaya çalışmıştır:

“1-Devlet teşebbüslerini, özel sektöre devretmek mümkün olmamıştır. Fakat devlet teşebbüsleri, özel şirketle haline getirilmiştir...”

2-Devlet işletmelerinin, özel şahıslar ve şirketlerle birlikte, teşebbüsler kurması modadır. Yüksek Murakabe Heyeti Raporlarının ve İktisadi Devlet Teşebbüsleri üzerinde yerli ve yabancı uzmanlar tarafından yapılan son incelemenin açıkça gösterdiği gibi, iştirakler, devlet teşebbüslerinin özel çıkarlar uğrunda istismarının tipik bir tezahürüdür. Bu iştiraklerde, sermayeyi ve krediyi devlet sağlar, parayı özel şahıslar toplar...”

3-Özel teşebbüs, devlet işletmelerinin sırtından geçinir. Devlet teşebbüslerinin zarar etmesi, birçok halde, kötü idare edilmenin sonucu değildir. Devlet işletmeleri ucuz fiyatlarla özel sektörü finanse eder. Mesela elektrik ve kömür fiyatları, maliyetin çok altında tutmak suretiyle, özel sermayeye milyonlarca lira sağlanır...”

4-Devlet teşebbüsleri, politik tatmin vasıtası olarak kullanılmaktadır. Siyasi yatırım yapma endişesiyle, kötü kuruluş yerleri seçildiği ve teknik bakımdan gerekli büyüklüğün altında ufak işletmeler kurulduğu artık bilinmektedir. Devlet teşebbüslerinin, iktidar partilerinin çiftliği haline getirildiği de kimsenin meçhulü değildir. Devlet teşebbüsleri, partizanlara iş sağlama büroları olmaktan hala kurtarılmış değildir.”

Bu noktada çıkış bildirisinde de belirttiği gibi Yön hareketi, özel teşebbüsün mutlaka verimli, devlet teşebbüsünün de mutlaka verimsiz olduğu şeklindeki yaygın düşüncenin, sağlam delillere dayanmayan ve geniş bir propaganda ile beslendiğini düşünmektedir. Bazı devlet işletmelerinin verimsiz kalış sebeplerinin, Türkiye'nin devletçi oluşunda değil, aksine yeter derecede devletçi olmayışında ve devletçiliği sitemli bir şekilde uygulayamayışında aranması gerektiği savunulmuştur. Aren de (1962h: 17) bu durumu, hükümetlerin devlet sektörü mamulleri için çoğunlukla maliyetin altında fiyat politikası uygulamaları ve iktisadi devlet teşekküllerinin vergilerini -özel sektörün aksine- eksiksiz ödemeleri gibi nedenlerle, devlet işletmelerinin zarar ettiği algısının oluşmasına bağlamıştır.

Bir takım önyargılı algılar sonucu “korkunç” bir şekilde sunulan devletçilik, Yöncülere göre, doğru tanıtılıp uygulandığında korkulacak bir olgu değildir. Yeni devletçilik anlayışında, sürekli olarak hem kamu teşebbüsleri hem de özel

teşebbüsler birlikte faaliyet göstereceklerdir. Ciddi bir devletçilik sisteminde, devlet, rekabet şartlarını, kamu teşebbüsü lehine haksız sayılacak bir şekilde bozmayacak, ancak, önceden tespit edilecek bir çerçevede, büyük hacimli işleri kamu sektörü yaparken, küçük hacimli işleri ise özel sektör yapacaktır. İşte Yön hareketine göre, bu şekilde temellendirilen yeni devletçilik anlayışı kamu sektörünü esas almakla beraber, özel sektörün faaliyet göstermesine de itiraz etmeyecektir (Aren, 1962ı: 16). Bu durumda Yöncülerin yeni devletçilik anlayışının, kamu sektörüne daha ağırlık veren bir karma ekonomi niteliğinde olduğu görülmektedir.

Halkın yeni devletçilik anlayışını rahatlıkla benimseyeceğini savunan Yön, halktan toplanacak vergilerin, özel sektöre aktarılmayıp, bizzat devlet elinde sermaye oluşturmak için kullanılacağından, halkın herhangi bir haksızlıktan söz etmesinin mümkün olmayacağını savunmuştur. Olası şikayetler ise mevcut sistemdeki, özel sektöre aktarılan vergiler yüzünden uğranılan haksızlığın yanında masumane talepler olarak değerlendirilmelidir (Aren, 1961b: 17). Her şeyden önce girişimciler tarafından karlı olan bir yatırımın, ülke bakımından da aynı derecede yararlı olduğunun tartışmalı (Aren, 1962h: 17) olması, halkın yeni devletçiliği benimsemesine de bir neden teşkil edebilir. Özel sektörün aşırı kar beklentisi, gelir dağılımındaki adaletsizliği de beraberinde getirmektedir. İşte Aren'e göre (1962i: 9; 1962j: 18), gelir dağılımının çalışanlar lehine olarak değiştirilebilmesi için de özel teşebbüsün ekonomi üzerindeki hakimiyetini, yani iş hacmini ve fiyat seviyesini istediği gibi ayarlayabilme yetki ve kudretini azaltılması, yani devletçilik gereklidir. Çünkü ancak devletçilik, büyük hamleler yapabilmenin aracı olarak değerlendirilmiştir.

Devletçiliğe büyük önem yükleyen Yöncülerin, en az devletçiliğe inanan bir kadronun varlığı kadar önemli gördükleri bir nokta da planlamadır. Devletçiliğin, planlamadan ayrılamayacağına inanan Yön hareketi, devletin gerçek anlamıyla iş hayatına girmedeği bir ülkede de plancılığın, nasihatçilikten öteye geçemeyeceğini savunmuştur (Aren, 1962h: 17). Bu bağlamda Yön'e göre bu iki kavram arasındaki

bağ iyi okunmalı, birinden birini kabul etmeyenler kendilerini derin bir sorgulamaya tabi tutmalıdırlar.

7.2. Planlama

Planlama ile ilgili Yön Dergisi'nde 94 tane yazı yayınlanmıştır. Doğan Avcioğlu'nun 8, Sadun Aren'in 4, Mümtaz Soysal ve Şevket Süreyya Aydemir'in 3'er ve İdris Küçükömer'in 2 yazıda imzası bulunmaktadır. Bunların dışında bir takım imzasız yazıların, raporların, çeviri eserlerin ve bir takım yazarların birer yazı ile yer aldıkları görülmektedir.

Yön sayfalarında büyük önem atfedildiği görülen planlama, Soysal'a göre (1962k: 7), eldeki olanakları, belirli amaçlara doğru akılcı bir tutumla yöneltmekken, Avcioğlu'na göre (1962k: 3), teknik açıdan ekonomik ve sosyal hayata aklın uygulanmasıdır. Bu yüzden ekonomik hayatın akılcı bir şekilde yeniden planlanmasının gerekliliğine inanılmıştır. Bunun için de uzmanlarla siyasilerin bir uyum içerisinde çalışmalarının önemi vurgulanmıştır. Aksi takdirde plan Avcioğlu'nun ifadesiyle (1962k: 3), "yürütme iktidarından yoksun bir zümrenin hazırladığı akademik bir çalışma olmaktan öteye gidemez". Bu noktada sadece siyasilerin yaptığı plan da yeterli görülmemiş, temel tercihleri yapanların, mutlaka çoğunluğun, yani halkın özlemlerini dikkate almaları gerektiğinin altı çizilmiştir.

Yön akımına göre, ciddi bir kalkınma yapmak isteyen bütün azgelişmiş ülkeler, kalkınmalarını planlı bir şekilde yürütmek durumundadırlar. 1961 Anayasası sonrası, Türkiye'de de Devlet Planlama Teşkilatı bu görevi üstlenmiştir. Aslında ekonomik planlama, Türkiye için yeni bir durum niteliğine sahip olmamıştır. Zira İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, 1930'larda iki kez sanayi planı hazırlanarak uygulamaya koyulmuş, ancak Aren'e göre (1962k: 7), her iki plan da yalnızca devlet eliyle kurulması düşünülen iktisadi tesislerin projelerini gösteren listelerden ibaret kalmıştır. Önemli olan planın kağıt üzerinde kalmasından ziyade, onun uygulama

alanı bulabilmesidir. Uygulanmayacak olan planlar, plandan çok bir iktisadi araştırma niteliğindedir. Bu yüzden Yöncüler, plancılığın uygulanacağı ülkelerde, hükümetlerin aldıkları tedbir ve yaptıkları icraatların plana uygun olmasının gerekliliği üzerinde ısrarla durmuşlardır. Buna ek olarak plan, değiştirilemeyen kutsal bir metin değil, aksine, değişen şartlara göre devamlılığı olan bir vesika niteliğinde olmalıdır. Ancak Yön akımına göre, plandaki bu tip değişikliklerin de planın özünü zedelememesi gerekmektedir.

Plan, bir siyasal ortam içinde işleyeceğinden, Aydemir'e göre (1962j: 16), siyasal düzende istikrar ve sıhate gereksinim duymaktadır. Bu ifadeyle, düzenli bir şekilde planın arkasında duracak siyasi yapının varlığına işaret edilmiştir. Zaten Yöncüler, iyi bir plan yapmakla işin bitmediğini asıl meselenin, plan için gerekli koşulları sağlayarak, reformları yapmak olduğunu, uzmanlar tarafından oluşturulan iyi bir planın, ancak hükümetlerin desteğiyle yürüyebileceğini ifade etmişlerdir (Yön, 1962: 11; Soysal, 1962j: 3). Bu açıdan politikacıların sicillerine pek de güvenmeyen Yöncülerden Soysal (1962j: 3), politikacıları, plana ya inanmamakla ya da Türkiye gibi bir ülkede planlı kalkınma gereklerinin neler olduğunu bilmemekle suçlamıştır. Avcıoğlu da (1967e: 3) bu konudaki umutsuzluğunu, Türkiye'de seçimler iktidara, gerçek bir planlı kalkınmadan yana ve köklü reformları yapmaya kararlı hükümetleri değil, bunlara karşı olanları getirmektedir, diyerek ifade etmiştir. Zira Avcıoğlu'na göre (1962k: 3), gerçek bir plan, ancak sosyalist eğilimli bir yönetim tarafından başarıyla uygulanabilir. Zaten ekonomik ve sosyal hayatın akılcı yöntemlerle değiştirilmesi gerektiği ilkesine, yalnızca sosyalistlerin inandığı ilkesinden hareketle, ancak sosyalist bir iktidarın, mutlu azınlık yerine geniş halk yığınlarının mutluluğunu dikkate aldığı savunulmuştur.

Uzun çalışmalar sonucu ortaya koyulan planların iki şekilde trajik hale getirildiğini ifade eden Küçükömer (1962c: 9), ya planın uzmanların gösterdikleri prensiplerle kabul edilmediğini ya da kabul edilen prensiplerin sulandırılarak yuvarlak ifadelerle kabul edilse de amacı gerçekleştirecek şekilde uygulanmadığını savunmuştur. Aslında bu düşünce yapısının, 1963-1967 dönemini kapsayan Birinci

Beş Yıllık Kalkınma Planı'na, Yöncülerin bakış açısını yansıttığı söylenebilir. Avcıoğlu'nun (1962k: 3), “iyi niyetlerle hazırlamaya konulan planda, hayati konulardan finansman ve toprak reformu gibi konular hükümete bırakılarak hata yapılmıştır” ifadesi de bu savı destekler niteliktedir.

7.3. Kalkınma Sorunu

Yön sayfalarında kalkınmaya ilişkin 53 tane yazı yer almıştır. Bu yazılardan 17'sinde Doğan Avcıoğlu, 5'inde Sadun Aren, 4'ünde Niyazi Berkes, 2'sinde Mümtaz Soysal ve 2'sinde İlhan Selçuk isimleri bulunmaktadır. 20'ye yakın yazı ise imzasız bir şekilde yayınlanmıştır.

Kalkınma sorunu, Yön'ün, Türkiye adına ele aldığı belki de en temel sorun olmuştur. Sosyalist bir Türkiye'ye inanan insanların bir araya gelerek oluşturdukları Yön hareketi, temel kaygı olarak kalkınmayı görmüş, bu doğrultuda reçeteler sunmuştur. “Nasıl kalkınabiliriz” sorusuna verilen cevapların, hemen hepsinin araçsal niteliğe sahip oldukları görülmektedir. Kalkınma felsefesinin hareket noktalarını, bütün olanakların harekete geçirilmesi, yatırımların hızlı bir şekilde artırılması, ekonomik hayatın bütünüyle planlanması, kitlelerin sosyal adalete kavuşturulması, istismarın kaldırılarak demokrasinin kitlelere mal edilmesine dayandıran Yön'ün, kalkınma adına sunduğu en önemli aracın da devletçilik olduğu görülmektedir.

Yöncüler, Türkiye'nin kalkınma sorununu tarihsel bir çözümleme içerisinde değerlendirdiklerinden, sorunun çözümü için de “Türkiye'ye özgülük” söylemini dillerinden düşürmemişlerdir. Yön hareketi (Yön, 1965: 8), Türkiye'deki geri durumun, “zamanında demokratik devrimini yapmamış olan, yani emperyalizm çağından önce, burjuva demokratik devrimler çağında feodal düzeni yıkıp, kapitalist gelişme yolunu tutamamış olan; ve bugün de, yani emperyalizm çağında, sosyalizme yönelmeyip, modası çoktan geçmiş kapitalist çözüm yolları arayan toplumlar için

kaçınılmaz” olduğunu vurgulayarak, geri kalmışlığın faturasını tarihsellikle ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda Yön, gerici güçlerin etkisine büyük önem atfetmiştir. Berkes’e göre (1963f: 8), Türk kalkınma ve modernleşme tarihinde gerici güçlerin baskısı, liberal veya sosyalist ideolojilerin, çağdaş uygarlık özlemi duyan aydınlarca benimsenip yerleşmesine daima engel olmuştur. Bu yüzden Türk siyasi düşüncüsü, Batı’daki ideolojilerin gerisinde kalmış, liberalizm, halkçılık ve sosyalizm gibi ideolojik eğilimler, İslamcılık, Osmanlıcılık ve Turancılık gibi hayali düşüncelerin gölgesinde varlık bulmuştur.

Üretkenlik adına problemler yaşayan Türkiye’deki düşün hayatı, Yöncülere göre, uygulanan politikaların başarısızlığına da zemin hazırlamıştır. Özellikle medet umulan yabancı sermayeden, beklenen bulunamamıştır. Avcıoğlu (1964b: 3), bu durumun dökümünü şu şekilde yapmıştır:

“Tanzimattan beri süregelen yabancı sermaye ile kalkınma efsanesi de resmi rakamların ışığı altında çökmektedir: 1952-1963 devresinde Türkiye’ye gelen yabancı sermaye, nakit 39 milyon, aynı sermaye 200 milyon olmak üzere, 239 milyon liradır. Aynı tarihler arasında, toplam yabancı sermaye transferleri ise 124 milyondur. Döviz olarak gelen 39 milyon lira, döviz olarak giden 124 milyon liradır! Yabancı şirketlerin sağladığı karlar ise korkunçtur: 30 milyon lira sermayeli çok ünlü bir nebati yağ firmasının 1952-62 devresinde, resmi kar toplamı 141 milyon liradır. 2,8 milyon sermayeli bir ilaç fabrikasının 1951-62 karı 26 milyon liradır. Çok nazlı ve ürkek yabancı sermaye, yüzde yüz kardan aşağı çalışmamaktadır. Kaldı ki, bu sermaye, genellikle ilaç ambalajına, montaj atölyelerine, ve Pepsi - Cola, Coca - Cola, Amerikan birası gibi gerçekten yüz kızartıcı sömürge yatırımlarına gitmektedir. İlaç ambalajı ve montaj atölyeleri, pahalı ve garantili ithalat yapma metodudur. Sanayi etiketini taşıyan bu ithalat, mesela taşıt araçları sektöründe, bir otomobil sanayi kurmamızı çok güçleştirmektedir. Türkiye’de dev kumpanyaların yaptıkları petrol harcamaları, ham petrol bu şirketlerden dünya fiyatlarının yüzde 35 üstünde ve dolarla ithal olduğu için, aslında bizim finanse ederek, yabancılara peşkeş çektiğimiz yatırımlardır.”

Türkiye’ye gelen yabancı sermayenin, ülkenin kalkınması adına bir yarar sağlamayacağını ifade eden Yön hareketi, ülkenin hızla kalkınabilmesi için geniş kapsamlı bir devlet müdahaleciliğini ve ekonominin genelini içine alan “şümüllü”⁴⁶ planlama yapılması gerektiğini savunarak (Akçay, 2007: 103), kapitalist gelişme

⁴⁶ Kapsamı geniş olan, birçok şeyi etkileyen ve içine alan

yolunun Türkiye'ye uymadığını ileri sürmüştür. İki yüz yıllık kalkınma serüveninin, Atatürk devrindeki kısa bir sürenin haricinde, yabancı sermayenin ülkeye akışından beklenmesinin büyük bir hata olduğu vurgulanmış (Avcıoğlu, 1964e: 8; 1964f: 3), Altan'ın (1962c: 6) ifadesiyle, sermaye birikimi yoluyla kalkınmanın yarar getirmeyeceği görülmüştür. Berkes'e göre (1963d: 8), gerekli toplumsal reformlar yapılmadan, dışa borçlanma ve yabancı sermaye ile gerçekleşeceği düşünülen kalkınma ters etki yaparak, yıkım getirmektedir. Bu tip bir kalkınmanın; halkın yoksullaşması, ulusal servetin dışarı akması, yatırımların yabancı sermayenin maksimum kar sağlamasına yönelik yapılması, yabancı sermayenin kendine azami hukuki ve siyasi korunma yolları bularak ulusal egemenliğin sınırlarını zorlaması, yabancı sermayenin özel ve kamu teşebbüslerini daraltarak toplumsal reformları engellemesi ve memlekette demokrasiyi olanaksızlaştırması gibi olumsuz sonuçlar doğuracağı savunulmuştur.

Yabancılardan gelen reçetelerin kabul edilemeyeceğini savunan Yön akımı, ülkelerin kendi sorunlarını, yine kendilerinin çözmeleri gerektiğine inanmıştır (Aren, 1962a: 3). Toplumda, bilinçli olarak, tam tersi bir algı yaratıldığını belirten Yöncülerden Selçuk (1965a: 3), yabancılar tarafından telkin edilen fikirleri, şu şekilde tespit etmiştir:

“Siz kendi kaynaklarınızı kendiniz işletemezsiniz. Sizin ne sermayeniz var, ne uzmanınız var, ne yeteri kadar tecrübeniz var. Bırakınız yabancı sermaye gelsin sizin hesabınıza milli kaynaklarınızı değerlendirsin ve işletsin... Uzun bir süreden beri Türkiye'de bu düşünüş geçerlidir. Türkiye'nin kendi başına hiçbir şey yapamayacağı, hatta kendi başına yaşayamayacağı çok vatandaşın kafasında yer etmiştir. ‘Amerika olmasa Türkiye batar, yaşayamaz, kendisini savunamaz; Türkiye ancak yabancılardan yardımıyla ayakta durabilir’ inancı ne yazık ki insanlarımızı sarmıştır.”

Oysa Yön, Türkiye'nin doğal zenginlik ve insan kaynağı açısından, kendi kalkınmasını sağlayabilecek bir ülke olduğunu savunarak, kalkınmayı engelleyen en önemli şeyin, gerekli teçhizat ve bilgi sermayesi açısından dışa bağımlılık durumu olduğunu söylemiştir (Berkes, 1963j: 12). Söz konusu eksiklikler giderildikten sonra, iç dinamiklerle kalkınmama için bir neden yoktur. Bu bağlamda Yöncüler

Türkiye'nin kalkınmasının sanayiyle mümkün olacağına inanmışlardır. Batı'nın ileri sermayeci ülkeleri karşısında Türkiye'nin korumacı bir sanayi politikası gütmeyen başarılı olamayacağını savunan Aren (1962j: 17), milli sanayinin gerekliliğine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Milli sanayiın memleket içinde yabancı sanayiye karşı himaye edilmesi, gümrük vergileri ve ithal kotaları yoluyla olur. Gümrük himayesi, yabancı mallardan hududumuzu geçerlerken bir vergi alınmak suretiyle yapılır. Böylece ithal mallarının fiyatları suni bir şekilde arttırılarak rekabet imkanları azaltılır. Gümrük vergileri kısmen milletlerarası anlaşmalara bağlı olduğundan ve sık sık değiştirilmeleri de pratik olmadığından çok defa yeterli bir himaye sağlayamaz. Bu takdirde kota ile himaye usulüne başvurulur. Bu usulde, ancak kotaya konan mallar ve kotaya konuldukları miktarlarda ithal edilebilirler. Böylece, bazı malların ithali, kotaya koymamak suretiyle tamamen mene, bazı malların da ancak mahdut miktarlarda ithaline müsaade edilir. Böylece, yabancı malların, daha ucuz da olsalar, müessir bir rekabet yapmaları önlenmiş olur.

Bu her iki çeşit himayenin neticesi, yerli sanayi kurmanın külfetine bütün milleti iştirak ettirmektir. Halk bu fedakarlığının karşılığı olarak, sanayileşmenin genel faydalarından istifade eder.”

Aren'in ekonomiye ilişkin korumacı görüşlerinin, Yön akımının sürekli yaptığı millilik vurgusuyla örtüştüğü görülmektedir. Zaten kalkınmanın vazgeçilmez şartının, ekonomik bağımsızlık olduğunu ve ekonomik bağımsızlığa giden yoldaki en önemli adımlardan birinin de millileştirme olduğunu savunan Yön, yayınlanan birçok yazıda da petrolün millileştirilmesinin gerekliliğini belirtmiştir (Avcıoğlu, 1965f: 9; 1965g: 8; 1965h: 3). Avcıoğlu (1962l: 3), özel teşebbüse dayanan ileri Batı ekonomilerinin durumunun, Türkiye ile kıyaslanmasının yanlış olduğunu, oralarda iyi kötü sağlanan sosyal adaletin, çalışanların asırlar süren ıstırapları pahasına, ancak üretim seviyesi yükseldikten sonra gerçekleştirilebildiğini belirtmiştir. Bu yüzden de Batı'dan ithal kalkınma formüllerinin Türkiye'ye uymayacağı, ülkenin kendi gerçeklerinin göz ardı edildiği bir modelin başarıyı getirmeyeceği savunulmuştur (Avcıoğlu, 1962m: 9).

Türkiye gibi henüz az gelişmiş olan ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarının çözümüne bir anahtar olarak sunulan kalkınma, ülkedeki huzurun da şartı olarak görülmüştür (Aren, 1961a: 18; Avcıoğlu, 1962m: 9). Doğru bir kalkınma stratejisi sonucu sağlanan gelir artışının, adaletli dağıtım ilkesiyle birleşmesi sonucu,

ülkedeki birçok önemli sorunun çözüleceğine inanılmıştır. Bu stratejinin de mevcut kaynakların en verimli oldukları yerlerde kullanılması ve asıl imkanları harekete geçirerek üretime koşulacak kaynak miktarını artırılmasından oluşan iki temel koşulunun olduğu savunulmuştur (Aren, 1962h: 17).

Kalkınma adına, her şeyden önce bir tarım toplumu olmaktan kurtulup, sanayiye yönelmelidir. Kalkınmanın zirai gelişmelerle olabileceğini söylemek, gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Aren'e göre (1962l: 6), tarım da yüksek seviyede tutulmakla birlikte, az gelişmiş ülkelerde iktisadi kalkınma ancak sanayileşme ile mümkün görünmektedir. Yöncülere göre tarımdaki en büyük sorun, belirli bir nüfus fazlasının varlığıdır. Nüfusun gereğinden fazla oluşu, tarımsal kalkınmanın önündeki büyük engeldir. Toprakların aşırı bölünmesi, çok küçük işletmelerin çoğalması, ekilmemesi gereken toprakların ekilmesi, ormanların tahrip edilmesi kişi başına düşen tarımsal gelirin yerinde saymasına neden olmaktadır. Bu yüzden ciddi bir kalkınma hamlesinin, tarımdaki bu fazla nüfusun, dış faaliyetlere kaydırıldığında mümkün olacağı düşünülmektedir (Avcıoğlu, 1962n: 8). Ülke ekonomisinin, küçük ve verimsiz aile işletmelerine dayanması Avcıoğlu tarafından (1962o: 8), geri kalmış bir ekonomik hayatın göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden, kalkınma, geri iktisadi bünyenin değiştirilmesini, yeniliklere açık modern işletmelerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Verimsiz ve küçük aile işletmelerine ek olarak, çiftçilerdeki tarlaların da küçük ve bölünmüş olmasının, üretim artışının önündeki büyük engellerden biri olduğu ifade edilmiştir. Bir diğer önemli sorun da, çiftçilerin siyasal ve ekonomik olarak istismarına sebebiyet veren toprak ağalığının varlığıdır. Bu gibi sorunların çaresinin, ağanın ve dağınık işletmelerinin yerini, üretim kooperatiflerinin almasının olduğu savunulmuştur. Çiftçi, toprağını bir arada işletmedikçe, çeşitli üretim araçlarını ortak kullanmaya alışmadıkça, Türkiye'deki tarımın bir sıçrama yapmasının olanaksızlığı üzerinde durulmuştur. Toprağın bir arada işletildiği üretim kooperatiflerine ilişkin Avcıoğlu (1962o: 8), şu görüşleri savunmuştur:

“Üyeler arasındaki iş birliğinin gelişme derecesine göre, istihsal [üretim] kooperatifleri çok çeşitli olabilir. En basit şekliyle, istihsal vasıtalarının, önceden tespit edilen işlerde muvakkat [geçici] bir zaman için

ortak kullanılması düşünülebilir. Bu tip iş birliğinde, toprak dahil bütün istihsal vasıtalarını, ortak çalışmalar dışında sahipleri, istedikleri gibi kullanabilir. Ortak işlerden sağlanan karlar, üyelerin, toprak, iş gücü, hayvan v.s. bakımından iştiraklerine göre, paylaşılır.

Bu, çok gerçek bir iş birliği şeklindedir. Ancak, çiftçileri ortak çalıştırmaya alıştıracak, bir hazırlık safhası olarak faydalı sayılabilir.

Biraz daha ileri bir seviyede, toprakların bir araya getirilerek, devamlı şekilde ortak işlenmesi, fakat diğer istihsal vasıtalarını üyelerin serbestçe kullanması düşünülebilir. Karlar, birinci tip iş birliğinde olduğu gibi, paylaşılır.

Bu tip kooperatif, toprakların rasyonel bir tarzda kullanılması imkanını getirmektedir. Hiç değilse başlangıçta, yeni tesisler kurmaya lüzum olmadığı için, çok az bir yatırımla, topraklardan en elverişli şekilde faydalanılabilir.

Daha ileri bir seviyede, bütün istihsal vasıtalarının, bir dayanışma zihniyetine ihtiyaç gösteren bu üçüncü tipte, üyelerin toprak, iş gücü, hayvan v.s. bakımından getirdikleri hisseye göre veya sadece çalışmaya iştirakleri ölçüsünde, karların paylaşılması mümkündür.

Gerçek anlamda istihsal kooperatiflerini, çok gelişmiş bir dayanışma zihniyetine ihtiyaç gösteren bu üçüncü tip kooperatif teşkil etmektedir.”

Bu üretim kooperatiflerinin devletin ikna metoduyla gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Devletin, hem elindeki hem de ağalardan alınarak kamulaştırılan toprakları, kooperatif halinde bir araya gelmek koşuluyla çiftçilere devredebileceğine ve toprak ıslah çalışmaları ile sulama olanaklarından yararlanmanın da kooperatif kurma koşuluna bağlanmasıyla bu tip bir modele teşvikin önünün açılacağına inanılmıştır. Avcıoğlu'na göre (1962ö: 8) bu teşvikin diğer araçları da kooperatife katılan çiftliklerin borçlarının silinebilmesi, kooperatiflere daha fazla kredi, tohumluk, gübre vb. ucuz fiyatlarla verilebilmesi şeklindedir. Yazar, tarımda kooperatifçiliğin yerleşmesiyle, rasyonel işletme mantığının gelişmesi sonucunda, tarım alanındaki gizli işsizlerin ortaya çıkacağını ve devletin yapacağı iyi bir planlamayla da bu gizli işsizlerin başka alanlara yönlendirileceğini savunmuştur. Zaten Yön'ün savunduğu, devletçiliğe ve plancılığa dayanan sosyalizm anlayışı da buna zemin hazırlar bir sistem olarak görülmektedir.

Yöncüler tarafından kalkınmaya giden yoldaki bir büyük adım da milletçe tasarrufun artırılmasıdır. Bu durum da emekçi kitlelerin şevkle çalışmasını ve fedakarlığa katlanmasını gerektirmektedir. Ancak bunun için de toplumdaki nimet ve

külfetlerdeki eşitliğin sağlanması gerektiği savunulmuştur (Avcıoğlu, 1962p: 3). Külfetlerde eşitlik konusundaki önemli bir nokta olan vergi sorunu da Yön'ün gündemindedir. Aren (1962m: 3), gerekli yatırımların yapılması adına vergi artışının gerekliliğini savunurken, buna paralel olarak vergi adaletinin sağlanmasını da şart koşturmuştur. Zira Yöncüler, halktan beklenen fedakarlığın temin edilebilmesinin yolunun, halkın adaletli bir vergi sistemi olduğunu görmesi ve buna inanmasından geçtiğini düşünmüşlerdir.

Yöncülerin bu konuda hayati gördükleri bir nokta da cumhuriyetin kuruluşundan beri ertelenen toprak reformunun hayata geçirilmesidir. Özellikle feodal ilişkilerin kırılarak, ekonomik bağımlılıktan kurtulan halka birlikte gerçek demokrasiye geçişin yolu toprak reformunda görülmüştür. Demokrasinin yerleşmesi için, geniş toprak mülkiyetinin sınırlandırılması ve mülkiyetin parçalanarak bu topraklar üzerindeki ortakçı ve kiracı olarak çalışan topraksız çiftçilere dağıtılmasının gerekliliğine inanılmıştır (Aksoy, 1962: 7). Aren ve Soysal'a göre (1962c, 20; 1962h: 20), ekonomik verimlilik gibi bir gerekçeyle toprak reformuna karşı olanlar ise, bu sorunun kooperatifçilik halinde örgütlenerek rahatça çözülebileceğini bilmek durumundadırlar. Zira işin siyasal ve sosyal boyutları da hesaba katıldığında (ağalık ve gerçek demokrasi ilişkisi açısından), toprak reformunun getirisinin fazla olacağı savunulmuş, bizzat Avcıoğlu tarafından (1962h: 20), toprak reformu bir "demokratik tarımsal ihtilal" olarak değerlendirilmiştir. Ancak Yön bu konuya ilişkin açık kapı bırakmamak adına, toprağın ıslah ve veriminin artırılmasıyla, toprak reformunun farklı şeyler olduğunu ısrarlar dillendirmiştir. Mesela Aksoy (1962: 7), toplumda hiçbir kesimin toprağın veriminin artırılmasına itiraz etmediğini belirterek, Yöncülerin temel kaygılarının mülkiyete ilişkin olduğunu ifade etmiş olmaktadır.

Yön hareketi için önemli bir yer eden kalkınma sorunu, etraflıca ele alınması gereken bir konu durumundadır. Türkiye'nin kalkınma açısından içinde bulunduğu olumsuz durumu, genel tarihsel nedenlerle ilişkilendiren Yöncüler, Türkiye'ye özgü bir sosyalizmin, mevcut sorunları gidereceğini savunmuşlardır. Dış dinamiklerin

belirlediği ve kapitalist sistemin uygun gördüğü bir modelin Türkiye'ye uymayacağı düşünülmüş, millilik vasfı ağır basan, devletçi ve plancı bir sistemin gerekliliği vurgulanmıştır. Bunun için de sanayileşme, üretimin artırılması, toprak reformu, tarımsal alanda iyileşme gibi hamlelerin bir an önce atılmasının sağlanması adına gerekli girişimlerin öneminin altı çizilmiştir.

8. YÖN VE SİYASAL REJİM

Yön hareketinin siyasal rejimle ilişkin görüşleri anayasa, demokrasi, seçimler ve gericiilik başlıkları altında toplanmıştır.

8.1. Anayasa

Yön Dergisi'nde genel anlamda anayasaya ilişkin 10 adet yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan 3'ü Doğan Avcıoğlu'na, 2'si Taner Timur'a aittir. İlhan Selçuk, Şevket Süreyya Aydemir ve Fethi Naci de konuya ilişkin birer yazı kaleme almışlardır. Yöncülerin, konuya ilişkin her yazıda, Anayasal bir rejimden yanan oldukları görülmekle birlikte, sivil-demokrat bir anayasa kaygısı gütmemişlerdir. Anayasal güvence altında olan seçimlere, pragmatist kaygılar yüzünden mesafeli yaklaşmıştır. Özellikle 27 Mayıs'ta yaşananları destekleyip, 1961 Anayasası'nın oluşturulmasını olumlu karşılayan Yön, aslında kabul edilen anayasaya harfiyen uyulması durumunda, mevcut birçok sıkıntının çözüleceğini savunmuştur.

Avcıoğlu (1965b: 3), Türkiye'deki Anayasal düzenin en samimi savunucularının, reformlara inanan güçler olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda anayasa ve reformlardan yana olan güçlerin, Türkiye'nin daha fazla zaman kaybına tahammülü kalmadığını göz önünde bulundurarak, demokratik devrim yolunu açma durumunda oldukları savunulmuştur. Bu açıklama, demokratik devrim yolunun anayasal sınırlar içerisinde cereyan eden olaylarla açılacağı izlenimini yaratsa da çok

partili sisteme karşı sürekli olarak sergilenen mesafeli tutum, kafa karışıklığını artırmaktadır.

Yöncülere göre 1961 Anayasası'nı kabul etmeyip, her fırsatta onu yok saymaya çalışanlar gericilerdir. Ekonomik açıdan müdahaleci ve reformcu, siyasi açıdan ise dengeci ve frenci bir kimliğe sahip yeni anayasanın (Timur, 1962c: 16), özellikle denge-fren mekanizması yüzünden tehlikeli bir durumla karşı karşıya olduğu vurgulanmıştır (Avcıoğlu, 1965: 3). Zira her istediğini yapamayan hükümetlerin hedef tahtasında olduğuna inanılan anayasanın, sosyal devlete önem veren yapısıyla da rahatsızlık yaratır konumda olduğu düşünülmektedir.

Aydemir de (1962k: 9), anayasanın ikinci maddesinde de yer aldığı gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sosyal devlet olduğunu ve anayasanın temel ilkelerine sadık kalınarak, sosyal devletin gerekleri üzerinde ısrarla durulmasını telkin etmiştir. Bu açıdan, Yöncülerin, yeni anayasanın sorumlulara birçok reform görevi yüklemesini olumlu karşıladığı görülmektedir. Zaten Yön hareketi, anayasanın kağıt üzerinde kalmaması durumunda, sosyal devlet adına olumlu gelişmelerin olacağına inanmıştır. Buna ek olarak, 1961 Anayasası'nın yapım çalışmalarına bazı Yöncülerin de dahil oluşları, anayasanın Yön hareketi tarafından sahiplenilmesinin nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Özellikle sosyalist fikirlerin rahatlıkla ifade edilip yayılabilmesi adına önemli katkılar yapan 1961 Anayasası her fırsatta savunulsa da parlamentarizmden umudunu kesen Yön, bir müddet sonra, anayasa dışı yollarla iktidara gelme hesapları yapan bir hareket durumuna gelmiştir. 27 Mayıs sonrası devlet yönetimini ele geçiren sivil ve askeri bürokrasiyi çok partili sistem içerisinde istediği gibi “yön”lendiremeyeceğini anlayan Yön akımı, anayasal kazanımların da “cici demokrasi” bağlamında bir anlam ifade etmediğini savunmuştur.

8.2. Demokrasi

Yön Dergisi'nde demokrasiye ilişkin 36 yazının olduğu görülmektedir. Bu yazılardan; 7'si Mümtaz Soysal, 5'i İlhan Selçuk ve 3'ü de Doğan Avcıoğlu imzası taşımaktadır. Bir takım imzasız yazıların yer aldığı Yön sayfalarında, Çetin Altan, Mehmed Kemal, Taner Timur da kaleme aldıkları birer yazıyla konuya katkı sunmuşlardır.

Yöncülerdeki demokrasi algısının, kitlelerin ekonomik bağımsızlıklarının sağlanmasını da içeren (hatta buna alabildiğince ağırlık veren) bütüncül, aynı zamanda da çelişkili bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Yön bildirisinden de anlaşılacağı üzere, demokrasi her şeyden önce insan haysiyetine dayanan ve insanı üstün değer olarak sayan bir rejim olarak değerlendirilmiş, sonrasında ise kalkınmaya feda edilebilecek bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Şekli demokrasiye atfen, açlık, işsizlik ve evsizlik gibi sorunlara çözüm üretmeyen, üretim seviyesinin artışını sağlamayan bir rejimin, demokrasi olmaktan çıkmasının kaçınılmazlığı, Yön sayfalarının ağırlıklı tartışmalarındandır.

Genel oyun kabul edilerek, çok partili yaşama geçilmesini büyük bir adım olarak değerlendiren Yön akımı, buna karşın çok partili dönemden beri bir halk idaresinin kurulamadığını savunmuştur. Olup bitenlerin dar bir çerçeve içerisinde cereyan ettiğini savunan Yöncüler, bir takım temel reformların yapılmamasından şikayet etmişlerdir (Soysal, 1962c: 20; 1964a: 3). Bu bağlamda gerçek bir demokrasinin işletilebilmesi için ekonomik ve sosyal anlamda kalıcı bir etkiye sahip iyileştirici reformlar yapmanın vurgulanmasına çalışılmıştır.

Şekli demokrasinin varlığına şiddetli eleştirilerin yükseldiği Yön sayfaları, demokrasi adına çok partili sistemin empoze edilmeye çalışılmasını şu şekilde yansıtmıştır (Yön, 1967: 8):

“Mesela bağımsızlığa yeni kavuşmuş bir ülkede, bir hükümet milli amaçlara uygun biçimde antiemperyalist bir politika izlemektedir. Eğer bu hükümet etrafında, ülkenin sosyo-ekonomik yapısından emperyalizm ve sömürgeciliği söküp atma azmiyle birleşmiş bir halk cephesi toplanmışsa, bu rejime bir siyasi parti halinde muhalefet etmede kimlerin çıkarı olacaktır? Bu özel tarihi şartları hiçe sayarak, demokrasi adına çok partili sistemi empoze etmeye çalışanlar aslında; emperyalizmi bir beşinci kol halinde örgütledirmenin özlemini çekmiyorlar mı?”

Görüldüğü üzere Yön'ün savunusu, Türkiye'de sadece şekli anlamda bir demokrasinin var olduğu yönündedir. Sembolik bir ifadeyle dört koldan sarılan ülkenin, içeriden de çok partili sistem dayatmalarıyla örgütlenen bir “beşinci kol” görünümünde olan emperyalizm tarafından kısıtıldığı ifade edilmiştir.

Demokrasi türküsünü dillerinden düşürmeyenlerin, özde değil biçimde demokrasi savunuculuğu yaptıklarını belirten Yön yazarlarından Ay (1962a: 9), demokrasinin yalnız siyasi anlamının denenmesinin demagoji doğurduğunu, gerçek demokrasiye, halkın ekonomik bağımsızlığı sonrasında ulaşabileceğini savunmuştur. Altan da (1961b: 4) Türkiye'deki demokrasinin, oy almak için geniş halk kitlelerini kandırmaktan öteye geçemeyen bir seçim mekanizması olduğunu ifade ederek, özünde ise demokrasinin bir fikir hürriyeti içerdiğini söylemiştir. Yazara göre (1962d: 5), demokrasi, ezilenlerin haksızlığa uğrayanların ve istismar edilenlerin seslerini duyurmaları için gereklidir. Bir diğer Yöncü Timur ise (1962d: 13) demokrasinin sadece bir örgütlenme şekli değil, aynı zamanda bir hayat felsefesi ve tarzı olduğunu yazmıştır. Yöncülerin, demokrasi algılarını, dönemin Türkiye'sindeki parlamenter sistemde gözlemlenen yanlışlık ve eksikliklerine göre konumlandıkları anlaşılmaktadır. Bu yanlışlık ya da eksikliklerinin temelini de ekonomik kaygıların oluşturduğu görülmektedir.

Aslında sosyalist bir Türkiye düşüncesiyle yola çıkan Yön ekibinin, demokrasi değerlendirmesinde katı bir ekonomizme kaçmasının tutarsız bir tarafı yoktur. Zira temel eksenine kalkınma, büyüme, sosyal adalet, özel mülkiyetin sınırlandırılması, millileştirme gibi konuları alan Yön'ün, ekonomiye verdiği önem aşikardır. Bu durum da herhangi bir ekonomik “altyapı” düzenlenmesi yapılmadan,

“üstyapı”ya ilişkin girişim ve tartışmaların sonuçları, Yöncülere, zamansız gelmiştir. Avcıoğlu (1962r: 3), sermaye sahipleriyle toprak ağalarının adeta seçmen beslemek şeklinde bir demokrasi anlayışına sahip olduklarından hareketle, bu zümrelerin TBMM’de sıkça bulunmasının bir tesadüf olmadığını vurgulamıştır. Zira birbirine benzeyen parti yapıları neticesinde, hemen her partide bu tipler bulunmaktadır. Yazara göre böyle bir sahte demokrasiden son derece memnun olan bu tiplerin, gerçek demokrasiye karşı oldukları da ortadadır. Kemal de (1962: 9) ağaların, seçmenleri her daim ellerinde tutmak için, kendi ekonomik güçlerinden asla taviz vermeyeceklerini belirterek, gerçek demokrasiyi istemediklerini savunmuştur.

Yöncüler, Türkiye’de dış desteklerle uygulanan ve birçok az gelişmiş ülkeye reva görülen bu tip demokrasileri, “tatlı demokrasi”, “cici demokrasi⁴⁷” ya da “Filipin tipi demokrasi” şeklinde adlandırmayı uygun bulmuşlardır. Çünkü ABD’nin az gelişmiş ülkeler için hazırladığı “tatlı demokrasi” rejiminin, dönemin Filipin ve Kolombiya’ında görülen, statükodan yana iki büyük siyasi partiden kurulu bir sistemden ibaret olduğu ve bu sistemde ilerici bir üçüncü partiye yer verilmediği vurgulanarak, çok çeşitli yollarla bu üçüncü partinin yolunun kesilmeye çalışıldığı ve bu ilerici parti oluşturulsa bile iktidara gelme şansının olmadığı savunulmuştur (Avcıoğlu, 1966l: 3; Yön, 1967: 11). Zira halk kitlelerinin bir takım araçlar vasıtasıyla manipüle edilerek, istenen partilere yönlendirilmeleri suretiyle, bir çeşit demokrasi oyunu oynandığı vurgulanmak istenmiştir.

Yön hareketi, Türkiye’de tam anlamıyla bir demokrasiden söz edilememesinin faturasının, doğrudan halka çıkarılmasına karşı çıkmıştır. Özellikle bir kısım aydınların, “halk cahil ve geri”, “yarısından çoğu okuma yazma bilmeyen insanlarla demokrasi olmaz” gibi gerekçelerle, demokrasinin kötü işlemeden halkı sorumlu tutması, Yön’ün katılmadığı bir düşünce şeklidir. Avcıoğlu’nun ifadesiyle

⁴⁷ Avcıoğlu’nun 1970’lerde Türkiye’deki sistem için de bu ifadeyi kullandığı, Uğur Mumcu’nun “Bir Pulsuz Dilekçe” adlı eserindeki giriş bölümünde görülmektedir. Bkz. Uğur Mumcu, Bir Pulsuz Dilekçe, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1977, s.15. Yöncülerin “cici demokrasi” ile vurgulamak istedikleri, şekli değil, öz itibarıyla demokrasinin işletilebilmesidir. Bkz. Doğan Avcıoğlu, Devrim ve Demokrasi Üzerine, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1997, s.7.

(1962r: 3), ileriye gitmek isteyen halkın gerici olduğunu düşünmek gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Gericilerin, halk ile iktidar arasına girerek, halkı uyutmaya çalışan araçlardan oluştuklarına değerlendirilerek, bu araçların kaldırıldığında demokrasinin işleyeceği savunulmuştur.

Yön sayfalarında, bu tip problemlerin bertaraf edilebilmesine adına, eleştirel bir tutuma sahip olmanın önemi vurgulanmıştır. Soysal (1962l: 3; 1962m: 3; 1963b: 3), Türkiye’deki mevcut “demokrasi” anlayışını olduğu gibi savunmak yerine, bu demokrasinin eksiklik ve yanlışlıklarının vurgulanmasının demokrasi düşmanlığı olarak yorumlanmaması gerektiğinden hareketle, demokrasinin ancak yapılan reformlarla kök salabileceğinin savunarak, demokrasinin iyimserlik gözlükleri ve hayır duaları ile ayakta kalamayacağını yazmıştır. Demokrasinin kökleşebilmesi adına yapılması gereken reformlara ilişkin Selçuk (1962h: 6) ise üretim seviyesinin yükseltilmesinin önemine vurgu yapan bir düşüncenin savunuculuğunu yapmıştır.

Yöncüler, demokrasinin sosyalizmle bir arada yürümeyeceğine ilişkin yapılan bilinçli propagandanın başarıya uğraşmaması için de uğraş vermişlerdir. Soysal (1962l: 3), demokrasinin, en genel tanımıyla, sosyalizme hiç de uzak olmadığını şu cümlelerle ortaya koymaya çalışmıştır:

“Eğer demokrasi, etimolojisine uygun en basit tanımıyla bir ‘halk idaresi rejimiye, halkçılığı kendi temel ilkelerinden biri sayan sosyalizmin, bu gerçek anlamına uygun bir demokrasiyle alıp veremediği bir şey bulunmaması gerekir. ‘Halk tarafından’ yönetilen bir devlette yapılan işler de elbet ‘halk için’ olacaktır. Oysa, gelip geçmiş bütün iktisadi sistemler arasında halka, kütleye ve sokaktaki adama en büyük değeri veren, tutumlarında hep bu endişeyi ön plana alan tek sistem sosyalizmdir. Öbürleri, halka ve halkın refahına hep dolambaçlı yollardan gitmekte; mesela bazı kişilerin zenginleşme isteklerinden ve kar niyetlerinden eninde sonunda toplumun da faydalanacağını ispata çalışmaktadırlar. Sosyalizm ise böyle dolambaçlı yollara sapmadan, iktisadi hayatın işleyişinde halkla doğrudan doğruya sahiplik bağlantıları kurmakta, her işi topluma göre ve toplum için ayarlamaktadır. O halde, nazari olarak, gerçek anlamında bir demokrasi ile sosyalizm aynı şeydir.”

Her ne kadar halka inanan sosyalizmin, demokrasi bakımından parlak bir sistem olduğu savunulsa da Yöncülerin evrensel demokrasi anlayışına ilişkin

sıkıntılar yaşadıkları söylenebilir. Zaten temel sorunsal kalkınma olarak belirlendiğinden, diğer konuların genel itibariyle araçsal bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Mesela Avcıoğlu (1965b: 3), Çin lideri Mao'nun yakın mücadele arkadaşı Cai He-Shen'in 1922 yılında Kurtuluş Savaşı'na atfen yapmış olduğu övgü dolu sözleri hatırlatarak, aradan geçen 43 yılın sonunda iki ülkenin gelmiş olduğu durumları değerlendirirken, Mao'nun Çin'ini "rejimi" ne olursa olsun atom bombasına sahip, büyük ve mağrur bir devlet olarak nitelendirmiş, Türkiye'nin ise Amerikan uydusu durumunda olduğunu ifade etmiştir. Kemal de (1966b: 6) yaptığı tarihsel çözümlemede, İkinci Meşrutiyet ve Kanun-i Esasi'yi askerlerin getirdiğini, 31 Mart ayaklanmasını askerlerin bastırıldığını ve Çanakkale önünde kümelenen istilacıları askerlerin engellediğine atıfta bulunarak, halkın her başı sıkıştığında, çözümün yurtsever askerlerden geldiğini belirtmiştir.

Anlatılanlardan hareketle Yön akımının "halka inanma" noktasında büyük sıkıntılarının olduğu söylenebilir. Yöncüler, demokrasinin yerleşerek ilerleyebilmesi ve demokrasi kültürünün kökleşebilmesi için hayati öneme sahip olan sivil siyasete, gerekli değeri vermedikleri gibi, askere yüklenen misyon ve verilen önemin dozajında da problemlili bir noktada yer almışlardır. Aslında bizzat siyaset kurumu tarafından çözülmesi gereken, siyasal, sosyal ve ekonomik sorunların çözümü konusunda, zinde kuvvetlerin önemli bir parçası olarak değerlendirilen ordudan, bir takım beklentilerin oluşu, Yön hareketindeki demokrasi algısının sorunlu yapısını da gözler önüne sermektedir. Demokrasinin iyi işlemediği durumlarda, demokratik sistem içerisinde bir takım çözümler bulmak yerine, demokrasiyi rafa kaldırmanın demokrasi kültürünün kökleşmemesi sonucunu doğurduğu göz ardı edilmiştir. Belirli bir dönem, toplumdaki belli odakların çıkarlarına hizmet edebilecek bir şekli demokrasi bile, zaman içerisinde artan eğitim-gelir seviyesi ile birlikte yığınlara hitap eden bir hal alabilir. Önemli olan tüm demokratik kurumları işletebilmektir. Ancak bu noktada temel kaygıyı kalkınma olarak belirleyen Yön ekibinin, amaçsal anlamda bir demokrasi düşüncesi yoktur. Kalkınmayı getirebilecek herhangi bir sistemin varlığı yeterli sayılmaktadır.

8.3. Seçimler

Yön sayfalarında seçimlerle ilgili 25 yazı bulunmaktadır. Bu yazıların büyük bölümü imzasız olarak basılmıştır. İlhan Selçuk'un 3, Doğan Avcıoğlu'nun 2, İlhami Soysal'ın 2, Niyazi Berkes, Mehmed Kemal ve Fethi Naci'nin de birer yazıları demokrasi ile ilgilidir.

Seçimlerin şekli demokrasinin en önemli unsurlarından biri olduğu düşünüldüğünde, Yön hareketinin seçimlerin her şey demek olmadığı şeklinde bir savı desteklediği söylenebilir. Aslında 1965'teki genel seçimlere kadar görülen temkinli tutumun, 1965 seçimlerinin beklentilere cevap vermemesi neticesinde, yerini umutsuzluğa bıraktığı görülmektedir.

Selçuk (1963a: 3), ilerici kuvvetlerin şuurlu olmadığı toplumlarda, demokrasi ve seçimlerin ileriye değil, geriye götüren mekanizmalar olarak işlediklerinden dem vurmuştur. Yöncüler, Türkiye'nin de bu durumda olduğunu, gerici güçlerin, ilericilerden daha örgütlü hareket ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Soysal da (1962l: 3) Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yapısının, oy sahiplerine pek fazla seçme şansı bırakmadığından yakınmıştır. Seçmen karşısındaki tercihin az çok aynı çevre, çıkar ve tutumları temsil ettiğini belirten yazar, tek farkın neredeyse yakalardaki altı oklu, terazili, başaklı, kitaplı rozetler olduğunu vurgulamıştır. TİP kurulduktan sonra da halkın ilgisinin bu partiye yönlendirilmesinin çok zor oluşu, Türkiye'nin toplumsal yapısıyla açıklanmıştır. Buna ek olarak ilerleyen dönemlerde, TİP ile Yön hareketinin anlaşmazlığa düşmeleri sonucu, seçimlerden beklentiler iyiden iyiye azalmıştır.

Yapılan seçimlerde sosyalist eğilimlerin halktan destek bulamayışını çözümleyen Soysal (1965c: 3), bunun nedenlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Nedenler çok daha derinde. Ekonomik ve sosyal yapısı hala ortaçağ kalıntılarının izlerini taşıyan, sanayi devrimlerinin temel sarsıcı değişikliklerinden geçmemiş Türkiye gibi bir ülkede, büyük halk kütlelerini sadece sözle ve yazıyla uyandırmanın imkanı yoktur. Toplum

yapısında gerçekleştirilmesini istediğiniz değişikliklerden en başta zarar görecektir olan ekonomik güç sahipleri henüz ayaktadır. Siz, istediğiniz kadar çok satıldığını sandığınız, ama kütleye oranla cüce tirajlı gazetelerde devrimci formülleri sıralayınız hatta, dört yılda bir, her eve sokulmuş radyolardan toplumu değiştirecek sloganları haykırınız. İnsancıkların kafalarındaki kanaatleri sinsin sinsin yoğuran ve bu yoğurma sırasında elindeki ekonomik gücün mayasını da bolca kullanan adamlar, sizinle kütle arasında, köy ağası, kasaba eşrafı ve şehir tüccarı olarak dikilmektedirler. Halkın yararına olduğunu yüzde yüz bildiğiniz, bilimsel açıdan da böyle olduğu çoktan ispatlanmış formüller, bu insanların dillerinde, daha doğrusu kullandıkları ekonomik kaldıraçlarda çoktan komünistlik, din ve aile düşmanlığı, gavurluk, vatan hainliği haline sokulmuştur.”

Genel bir değerlendirmeye, Yön akımının seçimlere ilişkin bakış açısının, 1965 genel seçimlerinin hemen öncesi ve sonrasında yayınlanan yazılardan anlaşılabilirliğini söylemek mümkündür. Yön Dergisi, seçimlerin öncesinde bağımsız olmakla birlikte, tarafsız bir yayın organı olmadığını 1965 şu şekilde ifade etmiştir (Yön, 1965: 4):

“Yön, moda deyimle, ‘tarafsız’ bir yayın organı değildir. Yön, ‘tarafli’dir ve ilk sayısından itibaren Türkiye’de sosyalizmin başarısı yolunda mücadele etmektedir. Sosyalist Yön, Türkiye’nin tek sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisi’nin önümüzdeki seçimlerde en büyük başarıyı sağlaması için, elinden gelen çabayı şüphesiz gösterecektir”

Seçimlerden önce Berkes imzasıyla çıkan bir yazıda da (1965f: 16) sürecin Menderes modeli batıcılığın ötesine doğru gittiği, seçimlerin, bu sürece girilip girilmeyeceğini ortaya koyacağı belirtilmiştir. Merakla beklenen seçim sonuçlarının, sadece Türkiye’yi ilgilendirmediğini belirten Selçuk ise (1965h: 3) özellikle ABD’nin seçimlerin adeta içinde yer aldığını belirterek, dış dünyada da seçimlerin izlendiği vurgusunu yapmıştır.

AP’nin mutlak galibiyeti ve tek başına iktidarı ile sonuçlanan 1965 seçimleri, Yöncüleri pek şaşırtmamakla birlikte yine de büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştır. AP’nin başarısı, Yön sayfalarında, “Demirel, Washington’u, petrol şirketlerini ve yabancı sermayeyi çok mutlu etmiştir” (Yön, 1965: 4), şeklinde değerlendirilmiştir. Naci’ye göre (1965e: d), seçim kapitalizmin zaferiyle sonuçlanırken, Kemal (1965d: 7), seçim sonuçlarını “doların zaferi” başlığıyla duyurmuş, Selçuk ise (1965i: 5)

kökü dışarıda kapitalizmin, Türkiye'ye uzanmış kollarıyla doğrudan doğruya ilişkiye girmiş yerli kapitalistlerin, seçimleri ezici çoğunlukla kazandığını yazmıştır.

Seçimlerin bu şekilde sonuçlanması, halkın halen uyanamamasına bağlanmışsa da suçun halkta değil, halkın uyanması işlerine gelmeyen ağa, eşraf ve komprador çevrelerde olduğu dile getirilmiştir. Az gelişmişlik çözülmediği ve geniş kitlelerin ekonomik bağımsızlıkları sağlanmadığı sürece de seçimlerin bu şekilde sürerek, formaliteden ibaret kalacağına inanılmıştır. Yön akımının, Türkiye'nin mevcut şartlarıyla yapılan seçimlerle bir şeylerin değişemeyeceğine olan inancı, net bir şekilde görülmektedir. Bu anlamda, Yöncülerin seçim olgusuna pragmatist yaklaştıkları görülmektedir. İstedikleri kadroların işbaşına getirilmemesi, Yöncülerin seçimleri, geriye doğru işleyen mekanizmalar olarak değerlendirmelerini de beraberinde getirmiştir. Yön akımının, yapısal reformlar yapılmadan gerçekleştirilen seçimleri sadece şekli anlamda demokrasinin uygulatılması olarak değerlendirilmesi, seçimlerin, demokratik rejimlerde olmazsa olmaz teknik bir özellik olduğu gerçeğini değiştirmez. Gerçekten de kalkınma ve gelişmişlik düzeyi açısından “geri” durumda olan ülkelerdeki seçim olgusu bir dönem, toplumdaki belirli çıkar gruplarının yararına işleyebilir. Ancak demokratik siyasal kültürün kökleşmesi, toplumdaki rasyonel çıkarlarla birleşince, siyasal katılmanın en önemli boyutu olarak değerlendirilebilecek olan seçimlerin “ileriye” götüren bir mekanizma olması sağlanabilir. Sadece serbest seçimlerin yapılması bir ülkeyi demokratik yapmasa da, seçimlerin gerçekleştirilmemesinin o ülkenin demokratik olmadığını göstermeye yettiği konusu göz ardı edilmemelidir.

8.4. Gericilik

Yön sayfalarında yer kaplayan önemli bir konu da gericiliktir. Gericilik ile ilgili 14 yazı yer almıştır. Bunlardan 8'i çekirdek kadroya aitken, diğerleri değişik yazarlarca kaleme alınmıştır. Konuyla ilgili; Doğan Avcıoğlu'nun 5, İlhan Selçuk'un 2 ve Mümtaz Soysal'ın 1 yazısı bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden

beri var olan gericiliğin, toplumsal gelişim ve değişime karşı bir odak noktası tekil ettiği vurgulanmıştır. Bu gerici hareketlerin, 1960'ların Türkiye'sindeki en temel hedefinin de sosyalist uyanışı engellemek olduğu savunularak, ilericilerin bir araya gelmelerinin önemine değinilmiştir.

Yön Dergisi'ndeki gericiliğe ilişkin yazıların ağırlı olarak Niyazi Berkes tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Berkes (1963b: 8), gericilik hareketlerine önyak olanların, toparlanmanın eski müesseselere dönüşle mümkün olacağına inandıklarını ifade etmiştir. Gericiler, Batılılaşma çabaları yükselme yerine çökme getirdikçe de bu durumu iddialarına delil olarak kullanmış, felaketlerin hep yeni yöntemler alma yüzünden geldiğine inanmışlardır. Yazara göre hem eskiden hem de ilgili dönemde, akılcı ekonomik yöntemler izlenerek çözümlenecek işler, gericilerin kafasında din, iman, gelenek, mukaddesat, kafirler gibi kavramlarla şekillenmiş ve halk da bunların etkisiyle korku ve temelsiz inançlara yönelmiştir.

Sadece Türk toplumuna özgü olmadığı ifade edilen gericilerin, her toplumda değişime direnme odağı oldukları ifade edilmiştir. Berkes'e göre (1963b: 8), gericilerin değişime direnmelerinin iki temel nedeni vardır. Bunlardan birinci edinilmiş alışkanlıklardan vazgeçmenin zor oluşuyken, ikincisi ise eski durumlarını kaybetme korkusudur. Yazar (1963b: 8; 1963c: 8), esas tehlikeyi teşkil eden ikinci gruptakileri şu şekilde ele almıştır:

“Gericiliğin asıl tehlikeli olan çeşidi belirli çıkarların temsil ettiği gericilik şeklindedir. Çıkarıcı gericiliğin en kuvvetli temsilcisi Türk toplumunun modern bir düzene girmesinden en çok zarar göreceği olan ve çıkarları ellerindeki toprak monopolisinde bulunan ağalar ve derebeyi artıklarıdır. Bunların bir çoğu Paris'te veya Berlin'de de tahsil etmiş olsa çıkar bakımından gene de gerici olabilirler. Gericiliğin aydınlanmış veya okumuş olmanın karşıtı olmadığını gösteren en iyi misal bunlardır. Tanzimata kadar yapılmak istenen bütün reform teşebbüslerini asıl baltalayan kuvvet bu kuvvettir. Tanzimatın çeşitli reformlarını gerçekleştirilmeyen, onları kendi çıkarlarına uyacak şekilde sokmağa muvaffak olan dinciler değil işte bu çeşit gericilerdir. Meşrutiyeti bu kuvvet dejenere etmiştir. ...Cumhuriyetin başarısızlıklarını da bu kuvvet sağlamıştır.”

“Gerçekte bunların meşrutiyetten anladıkları şey eskilerin 'meşveret usulü' dedikleri şeydi; yani hükümdarın ulemaya danışması, özellikle hükümdar kanunlarının şeriatı uygunluğunun sağlanması idi. ...

İşte modern gericiler padişahı ulema ile ‘meşveret’ etmemesinden suçlandıyorlardı. ... Bunların şimdi yeni rejimden istedikleri ‘meşveret usulü’nün uygulanması idi. Millet meclisinin teşri (yasama) yetkisi olamazdı: ‘teşri’ demek ‘şer’i’ koymak demektir; bu ise Allah’a ve Peygambere mahsustur; insanların teşri etmesi, hâşâ, şirk demektir. Meşrutiyetin yapacağı şey ancak ulemanın şeriata uygunluğunu onaylayacağı hükümleri uygulamaktı.”

“Atatürk devrimlerinden sonra yobaz ortamını yok edecek bütün araçlar ortadan kaldırıldığı halde, bugün yobazlık yeni bir Rönesans devrine ulaşmıştır ve belki de o zaman olduğundan fazla yobaz vardır bugün. Bunun böyle oluşu pek de tabiidir. Değişme halka iyi bir şey verirse istenecek, sevilecek bir şeydir. Bunu vermedi mi veya hatta aksini verdi mi halk kütleleri haklı olarak ilerininin karşıtı olan gericinin kafasına kendini kolayca kaptırır. Bu tip gerici halk arasından yetiştiği ölçüde halkın kafasına ve diline daha yatkın, daha çekici olur”

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere, gericilik, aydınlanma veya okumuş olmanın karşıtı olarak değerlendirilmemiştir. Gericiliğin sadece dinsel anlamda kullanılan yobazlarda değil, dinsel gelenekten gelmeyen, hatta Avrupalarda bulunmuş kişilerden gelebildiği de kabul edilmiştir. Bu görüş, Yöncülerin geniş bir gerici cephe tanımlamasıyla da örtüşmektedir. İşte bu noktada ilericilerin yapması gereken de değişimin, halka yarar sağlayacağını açık bir şekilde gözler önüne sererek, halkın gericiler lehine yönlendirilmesine engel olmaktır.

İlerici güçlerin, gericiliğe nasıl engel olacakları sorusuna ilişkin ise Yöncülerin, ilerici cephenin en güçlü kesimi olan ordudan destek beklediği görülmektedir. Avcıoğlu (1962s: 3), “Türkiye, orduya dayanarak ve ordunun desteğiyle, gericiliği ve gericileri yenmesini bilecektir” derken, Berkes (1963f: 8), tarihsel bir meşruiyet anlayışıyla, Mustafa Kemal ve ordunun gericiliğin önüne geçtiğini, bu yüzden ordu ile ilericiliğin her zaman aynı saflarda yer aldıklarını savunmuştur.

Gericiliğe ilişkin bir diğer tartışma konusu da gerici olarak görülenlerin niceliklerine ilişkindir. Yöncüler, halkın gerici olarak değerlendirilemeyeceğinden hareketle, gericilerin azınlıkta olduğunu savunmuşlardır. Ekmek, iş, okul ve sosyal adalet taleplerinde bulunan halkın gerici olduğunu söylemenin doğruları yansıtmadığını savunan Avcıoğlu (1962s: 3), asıl gericilerin halkın seçtiği ve halkın

adına iktisadi siyasi gücü elinde bulunduranların olduklarının altını çizmiştir. Yöncüler, gericilerin toplum içerisinde mutlu bir azınlık olarak yaşamlarını sürdürdüklerini ve halkın da bu gericiler tarafından bizzat geri bırakıldığını ileri sürerek, gericiler kesimlerin halka dost görünerek, adeta halka sürekli olarak gericiliği öğütlediklerini ortaya koymaya çalışmışlardır (Cihan, 1962: 13; Alkan, 1962b: 14; Ay, 1962c: 14).

Genel olarak, halkın emeğinin ürünü olan ulusal ekonomiden alabildiğince yararlanan ağalar, beyler, din istismarcıları ve kısaca “ilerici” hamlelere karşı çıkanlar “gericiler” olarak nitelendirilmişlerdir (Ay, 1962c: 14; Selçuk, 1963b: 4; Soysal, 1962n: 6). Avcıoğlu (1966h: 3), bu noktada sosyalizmin katkısının, gerçek gericilerin kimler olduğunun ortaya koyulmasında önem kazandığını belirtmiştir. Yakın zamana kadar karışık bir durum gibi görünen gericiler-ilerici konusunun, sosyalizm sayesinde çözüme kavuştuğuna inanılmıştır. Kuşkusuz ilerici olarak adlandırılan grubun, dönemin koşulları gereği, sosyalizme gönül verenlerden oluştuğu söylenebilir.

9. YÖN VE ÖRGÜTLENMEMİŞ TOPLUM KESİMLERİ

“Yön ve Örgütlenmemiş Toplum Kesimleri” başlığı altında; gençlik, aydınlar ve cemaatler başlıkları yer almıştır.

9.1. Gençlik

Yön Dergisi’nde gençlik ile ilgili 120’ye yakın yazı yer almıştır. Bu yazılardan belirli bir sistematığı içerenler çekirdek kadro tarafından kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, İlhan Selçuk’un 4, Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal’ın 3’er yazı yazdıkları görülmektedir. Yön hareketi, gençliği, zinde kuvvetlerin içinde yer alan ve kazanılması gereken bir kesim olarak değerlendirmiştir. Kalkınmayı

sağlayacağı düşünülen sosyalizme ulaşmak için kurulması planlanan geniş tabanlı cephenin içinde gençliğin de yer almasının gerekliliği sürekli olarak vurgulanmıştır.

Bizzat Avcıoğlu tarafından (1962h: 20), ayrı bir sosyal sınıf teşkil etmese de gençliğin, dinamik ve ileriye dönük bir güç olarak, ekonomik bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde önemli bir rol oynamaya aday olduğu vurgulanmıştır. 27 Mayıs'tan hareketle, gençliği kazanan bir örgütlenmenin yenilmezliği üzerinde durulmuştur.

Gençliğin kazanılmaya çalışılmasının en önemli sebeplerinden biri de gençlerin, henüz kirletilmemiş temiz idealler peşinde koşmaları olarak sunulmuştur. Selçuk (1963c: 3; 1966e: 5), henüz hiçbir çıkar örgütüne kapılmamış katıksız heyecan olarak tanımladığı gençliği, midesi statükoya bağlanmamış bir güç olarak değerlendirmiştir. Soysal ise (1966a: 3; 1966b: 3) gençlerin kolay satın alınamayacağını ve temiz idealler peşinde koştuklarını vurgulamıştır. Bu yüzden Yöncüler, gençliğin kazanılarak, kirli çıkar ilişkilerinin içine çekilmelerine engel olunması gerektiğini savunmuşlardır.

Yön hareketinin, gençlikten beklentileri de yazarlarca işlenen konulardandır. Her şeyden önce gençliğin, Türkiye'nin satılıklarla milliyetçiler arasındaki tarihi mücadelesine karşı, dikkatli ve uyanık olmasının gerektiği üzerinde durulmuştur (Selçuk, 1965h: 3). Bu algı oluştuktan sonra da örgütlenmeye gidilmelidir. Selçuk'a göre (1963c: 3), bu örgütlenme, içi boş oluşumların çatısına sığınmak değil, bir bilincin, idealin ve hedefin doğrultusunda ne yapacağını bilen insanların tamamen dayanışma içerisinde olması şeklinde cereyan etmelidir. Yöncülerin, bu örgütlenmeyi sağlayabilmek adına sık sık "Atatürk gençliği" ibaresinin kullanıldığı görülmektedir. Türkiye yarınlarının en sağlam sigortasının Atatürk gençliği olduğu, Atatürk'ün "Gençliğe Hitabe" ve "Bursa Nutku" gibi konuşmalarla ülkeyi gençlere emanet ettiğine yönelik yazılar Yön sütunlarında çokça yer almıştır (Selçuk, 1963c: 3; Kemal, 1965i: 6; Yön, 1966: 4; Selçuk, 1967d: 5; Soysal, 1965d: 3). Avcıoğlu da

(1964g: 3) “Atatürk gençliği” söyleminden yola çıkarak, gençlerin yerli malı kullanmaları gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Atatürk gençliği, bugün tek başına da kalsa, kendi öz petrolümüzü almak, kendi meyve suyumuzu, kendi biramızı, kendi nebati yağımızı, tek kelimeyle kendi malımızı kullanmak için Atatürk devrinde olduğu gibi geniş bir kampanya açmalı, yabancı mal salgınına karşı kamuoyunu uyarmalıdır. Gençlik yabancı petrol ve yabancı mal kullanmayı milli bir ayıp haline getirmelidir.

Gençliğin yerli mal kampanyası, milli bir uyanışın başlangıcı olacaktır. Bilmeliyiz ki bir milli uyanış devresine girmedikçe, ne üniversite reformunu, ne de herhangi bir davayı başarabiliriz. Davalarımız bir bütündür ve bütün meselelerimiz, milli bir uyanışın verdiği güç ve imanla çözülecektir...”

Görüldüğü üzere gençliğin, Yön hareketi için büyük bir önemi vardır. Bu doğrultuda, kazanılması gereken bir kitle olarak görülen gençliğin, “ilerici” olarak nitelendirilen safta yer almasının sağlanmasına yönelik yazıların, Yön sayfalarında yer almamış olması kaçınılmazdır. Zaten Yön akımının, zinde kuvvetler içerisinde yer verdiği gençliğin, idealist heyecanın da Yön için bulunmaz bir nimet olmuştur.

9.2. Aydınlar

Yön Dergisi’nde aydınlarla ilgili 100’e yakın yazı yer almıştır. Bunlardan 6 tanesi Niyazi Berkes’e, 3 tanesi Doğan Avcıoğlu’na ve 3 tanesi de İlhan Selçuk’a aittir. Geriye kalanları isimsiz yazılar, çeviriler ve çok çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınan yazılar oluşturmuştur.

Yön akımı tarafından, kurtuluş için kurulması gereken cephenin ideolojik önderliğini üstleneceğine inanılan aydınlar, doğru bildiklerini ve gerçekleri kitlelere anlatmakla yükümlü sayılmışlardır. Kazgan (1962b: 8) aydını, mevcut sorunları doğrulukla açıklayarak, çözüm yollarının bulunmasına katkı sunan kişi olarak tanımlamıştır. Berkes tarafından yapılan tanıma göre ise (1965g: 8-9) aydın, sadece okuryazar ya da tahsilli kişi değil, aynı zamanda antiemperyalist ve antikapitalist olandır.

Aydınım topluma alabildiğince yakın olması gerektiğini savunan Yön'ün, aydınların tarihsel gelişimlerine ilişkin yayınladığı yazılarda, Niyazi Berkes imzası göze çarpmaktadır. Bu yazılarda, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde filizlenmeye başlayan aydın hareketleri genel bir değerlendirmeye ele alınmıştır. Berkes'e göre (1965h: 8), İkinci Meşrutiyet'e kadar, Abdülhamit yönetiminin baskısı altında kalan aydınların idealindeki kavram, devrim değil, özgürlük olmuştur. Berkes (1965h: 8), Tanzimat dönemindeki okumuş kitlenin durumunu şöyle ifade etmiştir:

“... Tanzimat döneminde okumuşlar, hükümete karşı değişiklik uğruna savaşa başlayınca, istediklerini gerçekleştirme kudretinden yoksun olduklarını görmüşlerdi. Avrupa'da bulunan Yeni Osmanlılar, kendilerine para yardımında bulunan zengin Mısır paşası hükümetle uzlaşıp parayı kesince ne yapacaklarını şaşırıldılar. O zaman anladılar ki, kendileri devrimcilik şanslarından mahrumdurlar. Kimisi umudu iyi bir padişahın gelmesine, kimisi iyi bir sadrazamın tayin edilmesine bağlayıp birer birer memlekete dönmeğe başladılar.”

Berkes tarafından vurgulanmak istenen noktanın, geniş halk kitlelerinin, okumuşların aklına gelmemeleri olduğu aşıkardır. Halkta herhangi bir siyasallaşma hareketinin görülmemesi ve düşülen umutsuzluğun, aydınları, iyi niyetli bir padişah ve hükümet arayışına itmiştir. Sonrasında gelen istibdat döneminde de halkla aydın arasında zaten sınırlı olan bağ, iyiden iyiye kesilmiştir. Aslında Abdülhamit döneminde de büyük bir okumuş kitle olmakla birlikte, Berkes'e göre (1965e: 8-9), bu dönem, dört çeşit okumuş kitlesi ve geleneği yaratmıştır. Bu kitlenin; ilki “kapıkulu okumuşları”, ikincisi “toplumdan kaçan bireyci, hayalci, sanatçı okumuşlar”, üçüncüsü “tüm köksüzleşmiş yabancı kuklası züppe veya alafranga okumuş”, dördüncü ise “polis devamlı ilgisi sayesinde hiç gelişmeyen, göz açamayan ciddi aydınlar”, şeklindedir. Yazara göre Meşrutiyete gelene kadar bu okumuş kitlenin çoğunluğu ilk üç gruptadır. Bununla birlikte dördüncü gruba mensup ufak bir aydın kütlesinin de toplumcu fikirlerle yavaş yavaş ortaya çıktığı görülmüştür. Rusya'daki halkçılık hareketi fikirlerinin tesiri ve Meşrutiyetle birlikte hükümetlerin eski hükümetlerle pek de farklı bir tarafı olmadığının görülmesi, bir devrim dönemi yerine hürriyet anarşisi döneminin yaşanmasına neden olunca, aydınlar arasında halka dönme fikri daha da ilgi kazanmıştır (Berkes, 1965h: 8-9).

Cumhuriyet sonrası dönemdeki aydınlarla ilgili kayda değer bir yazıya rastlanmayan Yön sayfalarında, derginin yayın hayatında olduğu döneme ilişkin aydın profiline yönelik yazılar bulunmaktadır. Bu yazılardan birinde Avcıoğlu (1962h: 20), halkta, aydınlara karşı oluşan güvensizliğin, haklı yanları olduğunu belirtmiştir. Aydınların yüksek burjuvalarla sıkı sosyal ilişkileri oluşu, toplumda her kapının aydınlara açık ve demokratik olmaktan gittikçe uzaklaşan eğitim sistemi dolayısıyla aydınların önemli bir kısmının burjuva ailelerinden gelişi, bu haklılığın göstergeleri olarak sunulmuştur. Tüm bunlara ve iktisadi anlamda bir sınıf niteliği taşımamalarına rağmen, yazar, aydınların öneminin yadsınamaz bir gerçek olduğunu belirtmiş ve milli kurtuluş hareketi aşamasında, mücadelenin ideolojik sözcülüğü ile kadro genişletilmesi işinin aydınlar tarafından yapılacağını altını çizmiştir. Bu gerekçelerle Yöncülere göre, sosyalizme gidişi engellemek adına ortaya atılan “aydın sosyalizmi” gibi kötüler ve sosyalist romantizm bir kenara bırakılarak, gerçekler görülmeye çalışılmalıdır. Bu bağlamda da orta sınıfa mensup, Atatürkçü vatansever aydınların milli kurtuluş cephesi altında toplanmalarının gerekliliği savunulmuştur.

Yöncülerin birçok konuyu ele alırken ortaya attıkları “gerçek” kavramsallaştırmasının, aydınlarla ilgili yazılarda da kendini gösterdiği görülmektedir. Berkes (1965g: 9), gerçek aydının antikapitalist ve antiemperyalist olmasının gerekliliğinden söz ederken, Aren ise (1962d: 5) aydınların, fakirlerin sefaletine üzüldükleri, vurguncunun zenginliğine kızdıkları, memleketi hızla kalkındırmak istedikleri ve insanlar arasındaki kardeşliğe özlem duydukları için sosyalist olduklarını ifade etmiştir. Yani Yöncülere göre “gerçek” aydın, aynı zamanda antiemperyalist ve sosyalist olandır.

Yöncüler, iktisadi anlamda bir sınıf teşkil etmeseler de kendilerinin de mensubu oldukları aydın zümrelere büyük önem vermişlerdir. Zaten Yön hareketinin elitist bir aydın hareketi oluşu, Yön bildirisine imza koyanların sosyolojik çözümlenmesinden de ortaya çıkmaktadır. Zinde kuvvetler ya da ara tabakalar çözümlenmesinde kurulması planlanan geniş cephede aydınlara düşen rolü, hareketin

ideolojik önderliği olarak saptamışlardır. Bu saptama ve sonrasındaki MDD'ci görüşler de, klasik Marksist teorideki işçi sınıfı önderliği konusunu itibarsızlaştırmaya yöneliktir. Aslında temel düşünce tam anlamıyla bilinçlenip örgütlenemeyen, güçsüz işçi sınıfının öncülüğü düşüncesi yerine, aydın “yön”lendirmesiyle gerçekleşecek bir öncülük şeklindedir.

9.3. Dini Cemaatler

Yön Dergisi'nde dini cemaatlere ilişkin 10 yazı karşımıza çıkmaktadır. Bu yazılardan 3 tanesi imzasız olarak yayınlanmıştır. Bunun dışında, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'ın 2'ser, Doğan Avcıoğlu, Niyazi Berkes ve Mehmed Kemal'in konuya ilişkin birer yazı kaleme aldıkları görülmektedir.

Dinsel anlamda bir fikir veya inanç sistemi etrafında toplanan insanlarca oluşturulan yapılar olarak değerlendirilen dini cemaatler, Yöncüler tarafından siyasal oluşumlar olarak değerlendirilmişlerdir. Bu tip cemaatlerden, Yön sayfalarında en çok yer alanlar ise Nurculuk ve Süleymancılıktır.

Selçuk (1966d: 3), açıkça bir tavır alma yürekliliğini göstermemekle birlikte Nurcu ve Süleymancı çevrelerin; Atatürk'ü bir “Deccal” gibi gösterdiklerini belirterek, “camilerin ahır yapıldığı” ve “Allahu ekber” diyenlerin zindana atıldıkları devirlerden kasıtlı olarak söz açtıklarını ifade etmiştir. Berkes ise (1966: 9) Nurculuğun körüklediği “Cihat”ın, Johnson “gavur”una değil, Atatürk'e karşı olduğunu, çünkü Nurculuğun inandığı “Deccal”ın, emperyalizm değil, Cumhuriyet Türkiye'si olduğunu belirtmiştir.

Yön akımına göre, çok partili dönem sonrası Demokrat Parti hareketini kendilerinden sayan bu gruplar, 27 Mayıs sonrasında da Adalet Partisi'ne destek vermişlerdir. Bu durumun parayı her şeyden üstün gören büyük kapitalistlerin de

işlerine geldiğini savunan Yöncüler, bu uğurda kapitalistlerin de dindar görünerek, bu oluşumlara tavizler verdiğini ve din sömürücülüğü yaptığını savunmuşlardır.

Dini cemaatlerin Adalet Partisi içerisinde yer bulmalarını pek de yadırgamış görünmeyen Yön hareketi, bu oluşumların Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde yer aldıklarını iddia ederek, bu durumu kamuoyuyla paylaşmıştır. Özellikle Süleymancı çevrelerin CHP içerisinde varlık gösterdiklerinden şikayet edilmiştir. Avcıoğlu (1967f: 3), CHP'deki Süleymancılara, sosyalizm sözcüğünü CHP'den silmek için faaliyette bulduklarından yakınırken, Selçuk ise (1967e: 3) CHP'yi saran Süleymancılardan söz etmiştir. Soysal da (1965: 6) laik devlet düzenine hoşgörülle bakmadıklarını savunduğu Süleymancılara, İslami bir devlet düzeninden yana olduklarının altını çizmiştir.

Nurculuk hareketini de Türkiye Cumhuriyeti için tehlikeli göre Yön hareketi, ışıksız, yolsuz, okulsuz, kitapsız Anadolu'da karanlığa itilmiş çocukların bu harekete itildiklerini, böylelikle de Anadolu'nun karanlık ve geriliğe sürüklendiğini savunmuşlardır (Selçuk, 1966f: 5). Yöncüler tarafından Nurculuğa yöneltilen bir diğer büyük eleştiri de cemaatin gayri milli unsurlarla olan ilişkileridir. Yöncülerden Kemal (1966c: 6), Nurcuların hem devlet bütçesinden hem de dış kaynaklardan beslendiğini yazarken, Selçuk ise (1966f: 5) Nurculuk hareketinin Batı kapitalistlerinin himayesinde faaliyet gösterdiklerini belirterek, Hollanda, Almanya ve Amerika'nın Risale-i Nur Enstitüsü'ne maddi yardımlarda bulduklarını yazmıştır.

Yöncülerin dini cemaatlere yönelik düşünceleri ana hatlarıyla bu doğrultuda şekillenmiştir. Bu cemaatlerin siyasallaşmasından şikayet edilerek, rejim için tehlike oluşturdukları vurgulanmaya çalışılmıştır. Sosyalizme giden yolda dindar vatandaşları kazanmak adına sosyalizm ve İslamiyet'in birbirlerine aykırı olmadıkları yönünde yayınlar kaleme alan Yöncülerin, dini cemaatler konusunda toleranslı olmadıkları net bir şekilde görülmektedir.

10.YÖN VE BÜROKRATİK-SİYASAL ÖRGÜTLENMELER

“Yön ve Bürokratik-Siyasal Örgütlenmeler” başlığı altında, Yön hareketinin, dönemin başlıca siyasi partileri, sendikalar ve orduya ilişkin düşünceleri ele alınmıştır.

10.1. Başlıca Siyasi Partiler

Yön Dergisi'nin yayın hayatı esnasındaki, dönemin başlıca siyasi partileri; Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye İşçi Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (Millet Partisi) şeklinde sıralanabilir.

10.1.1. AP

Yön sayfalarında AP ile ilgili 91 yazı yayınlanmıştır. İdeolojik anlamda belirli olumsuzluklar içeren bu yazıların büyük bölümü imzasız olarak derginin sayfalarında yer bulmuştur. AP'ye ilişkin 12 yazının İlhan Selçuk, 6 yazının Doğan Avcıoğlu, 5 yazının Mümtaz Soysal, ikişer yazının da İlhami Soysal ve Fethi Naci tarafından kaleme alındığı görülmektedir.

Yöncüler, her ne kadar iki partinin birebir aynı olmadıklarını belirtse de AP'yi DP'nin devamı olarak görmüşlerdir. DP ile AP'nin hemen hemen benzer kitlelerden oy almaları ve yeni anayasanın kabul oranının tahmin edilenden düşük olması, bu bakış açısının doğruluğunu yansıtmaktadır.

Soysal'a göre (1965a: 3), DP dönemindeki tepkilerin benzer bir şekilde sürdüğü (bürokrasiye, kötü devletçiliğe vb.) ve buna ek olarak kısa süreli askeri yönetimin acemiliklerinden doğan tepkilerin de eklendiği bir dönemde varlık bulan AP, DP ile önemli benzerlikler taşımakla birlikte, ondan, bazı özellikleriyle farklılaşmaktadır. Aradaki önemli farklardan birisi, kırgın kitleleri yönetenlerin

niteliğindeki farklılaşmadır. Özellikle DP döneminde, bütün eksikliklerine rağmen, milli bir burjuvazinin öncülüğü söz konusu olduğu savunulurken, AP döneminde ise, bu harekete yön verenlerin en ileri gelenleri davranışları, sözleri, ilişkileri ve oylarıyla millilik niteliklerini yitirmiş, kökü dışarıda çevrelerin Türkiye'deki köprübaşlarını savunanlar tarafından idare edildiği vurgulanmıştır. Yazara göre, AP'nin DP'den farklı oluşunun bir diğer göstergesi ise, DP içerisinde kısa süreli de olsa bulunmuş olan ve klasik özgürlükleri savunan entelektüel kesimin, AP içerisinde kendilerine yer bulamamış olmalarıdır. Bu klasik özgürlükleri savunan entelektüel kesim çok çeşitli partilere dağılmış, AP'nin yönetici çoğunluğu ise, Atlantik ötesinden aktarılmış bayat özgürlük sloganlarını geveleyen ama fırsat ve olanak bulunca, bu topraklara en karanlık faşizmi yerleştirmek için can atan sözde demokratlardan oluşmuştur.

Bu genel DP-AP değerlendirmesi dışında, Yöncülerin, her iki parti ve parti destekçisi kitleleri birbirleriyle benzeştirdikleri görülmektedir. Ancak bu noktada, her iki partinin ön planda olan temsilcileriyle, partiye oy desteği sağlayan kitlelerin aynı kefeye koyulmadığı söylenebilir. Soysal (1962o: 3), bu hareketlere oy veren kitleleri şu şekilde çözümlenmiştir:

“Herşeyden önce Demokrat Parti veya Adalet Partisi hareketlerinin sahnede görülen temsilcileriyle onlara oy veren kütleleri, nedenler ve amaçlar bakımından ayırmak gerekir. Türkiye’de bir kütle var: Osmanlılar devrinden beri ihmal edilmiş, Milli Mücadelenin hemen ertesinde bir yana itilmiş, unutulmuş, bürokrasi tarafından hor görülmüş, araya giren eşraf yüzünden devrimcilerle irtibatı kesilmiş bir kütle. Anadolu köylerinin, kasabalarının unutulmuş insanları, yıllarca, kendileri için yapıldığı söylenen, fakat öncelik sırası kendilerine bakılmadan tespit edilen işlere uzaktan seyirci kalmışlar. Bu kütle, 1950’de, oylarıyla koskoca bir iktidarı devirince, ilk defa olarak sözünü dinletebildiğine kanaat getirmiş. Hatta, işbaşına yolladığı kimseler bambaşka amaçlar uğruna börekleri yağma ederken, kıyıdan köşeden arta kalan kırıntılar bu kütleyle ‘demokrasinin nimetleri’ olarak gözükmüş.”

Yön hareketi, halk ile devrimci kadronun irtibatını kesen kasaba burjuvazisi ve geniş esnaf kitlesinin, halka onun yanında olduklarını aşıl原因an DP ve devamı konumundaki AP'nin oy anlamında gelişimine büyük katkılar sunduklarını savunmuştur (Avcıoğlu, 1967g: 3). Yöncüler, bu grupların desteği ve kırgın bir kitle

şikayetin de etkisiyle güçlenen bu oluşumların, halkın kırgınlıklarını istismar ederek, kendi bencil çıkarlarını hayata geçirebilmişlerdir (Soysal, 1964b: 3; 1965e: 3).

AP'nin, özellikle daha önce pek de tanınmayan Süleyman Demirel'in genel başkan olmasıyla, bir ABD projesi haline getirildiğinin altını çizen Yön akımı (Yön, 1965: 4), Selçuk'un da ifade ettiği gibi (1965c: 3), Demirel'in, Türkiye'de sosyalist fikirlerin gelişmesinden korkan kapitalist çevrelerce Morison⁴⁸ firmasının temsilciliğinden AP başkanlığına getirildiğini savunmuştur⁴⁹. Türkiye'ye ABD tarafından biçilen "Filipin Demokrasisi"nin Demirel tarafından sahiplenildiği (Avcıoğlu, 1967d: 3) ve 1965'teki genel seçim sonuçlarının Washington'da sevinçle karşılandığı (Avcıoğlu, 1965i: 3) vurguları, bu iddianın delilleri olarak sunulmuştur. Özellikle bu dönemde kurularak faaliyet gösteren ve Selçuk tarafından (1965j: 3) zorba ve çapulcu bir dernek olarak tanımlanıp, soğuk savaş döneminin ürünü olduğu belirtilen Komünizmle Mücadele Derneklerinde de kapitalist bloğun lideri konumundaki ABD'nin, AP ile ortak hareket ettiğinin altı çizilmiştir. Selçuk'a göre (1966h: 5; 1966i: 3; 1965k: 5), yabancı sermaye avukatı ve Amerikancı olan Adalet Partisi, her dönem kendi yarattığı hayali komünizm tehlikesiyle ülkeyi sürekli oyalamaktadır. Karlı gördüğü komünizm korkusunu sürekli olarak kullanan AP, komünist karşıtı mitinglerle de olayı sıcak tutmakta ve Türkiye'nin temel sorunlarını gündeme getirmemektedir.

Yön hareketine göre, gerçek manasıyla bir demokrasi kaygısı gütmeyen AP, görünürdeki demokrat tutumuyla, ülkenin düşünen insanlarını da sindirmeye çalışmıştır. Sosyalizme inanan aydınlara ve siyasallaşan üniversite öğrencilerine karşı çıkan AP'nin, politikayı sadece politikacıların olması gereken bir zemin saydığı ifade edilmiştir (Selçuk, 1966i: 5). Selçuk'a göre (1966g: 5; 1965i: 5), 27 Mayıs'ın özgürlük anlamındaki kazanımlarını yok etmek isteyen AP, bizzat genel başkanının

⁴⁸ Morrison Knudsen, 1960'lı yılların başında Süleyman Demirel'in temsilciliğini yaptığı ABD merkezli mühendislik şirkettir.

⁴⁹ Küçük, "Morison Süleyman" söylemini ilk yayanın Yön olduğunu yazmıştır. Bkz. Yalçın Küçük, İsyen 2, İstanbul, İthaki Yayınları, 2005, s.473.

“Demokraside Marksist tartışmaya yer yoktur” ifadesinden de anlaşıldığı gibi, fikir çeşitliliğine de karşı olduğunu göstermiştir.

Yöncülerin AP ve özellikle de Demirel’e yönelik olumsuz tutumlarının karşılıksız olmadığı söylenebilir. Zira AP genel başkanı Demirel de Bursa’da yapmış olduğu bir konuşmada Yön için “sol fikrin bütün idealistlerini ilk defa bir araya toplayan, yıkıcı, mütecaviz yayınlarıyla, bütün ihtilalci sosyalistlere ilk hücum işaretini vermiş olan dergi” ifadelerini kullanarak (Yön, 1965: 4), dergiyi doğrudan hedef almıştır

Yön ve çevresi, AP’yi DP’nin –tamamen olmasa da- devamı sayarak, geniş halk kitlelerini, kendi çıkarları doğrultusunda yönlendiren bir siyasal oluşum olarak değerlendirmiştir. Halkın dışlanmışlık ve kırgınlığını sömürdüğü savunulan AP’nin, uluslararası çıkar odaklarıyla ortak hareket ettiği ve kapitalist sistemin çıkarlarını öncelediği işlenmiştir. Aslında Yön hareketinin AP’ye bakışını kısaca, Selçuk’un (1967f: 5) köşesinde kaleme aldığı “Adalet Partisi emperyalizmin maşası komprador iktidaradır” ifadesiyle anlatmak mümkündür

10.1.2. CHP

Yön Dergisi’nde CHP ile ilgili 187 yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 15’i Doğan Avcıoğlu’na, 7’si İlhan Selçuk’a ve 4’ü de Mümtaz Soysal’a aittir. Dergi sayfalarında CHP’ye ilişkin birçok imzasız yazı da bulunmaktadır. Yön akımının çekirdek kadrosunun dönem dönem CHP’ye yakın olmuş isimlerden oluştuğu bilinse de Yön sayfalarında şiddetli CHP eleştirilerinin varlığı da görülmektedir. Dergi sayfalarındaki eleştirinin dozu, CHP’nin sol söylemlerden uzaklaştığı dönemlerde artış gösterirken, sosyal adalet vurgusu yaptığı dönemlerde iniş göstermiştir. Aslında Yöncülerin CHP’yi eleştirdikleri en önemli noktayı, partinin giderek devrimci zihniyetinden uzaklaştığı düşüncesi oluşturmuştur.

Soysal (1962b: 3), Cumhuriyetin ilk yıllarında okumuş-kentli orta sınıf ile Kurtuluş Savaşı sayesinde güçlenen taşra eşrafından oluşan ikili bir yapıya sahip olan CHP'nin, artık okumuş öncü kadroyu bünyesinde barındıramadığını, partinin yavaş yavaş kalemlili burjuvaziden ayrılıp ticaret, sanayi ve toprak burjuvazisinin partisi durumuna girdiğini savunmuştur. Zaten yazara göre (1965e: 3), temel amaçları birbirleriyle çatışan, bir tarafta yukarıdan aşağıya ve ılımlı da olsa bir devrimcilik zihniyetini, diğer tarafta da tek parti devrinden beri yöneticilere kur yapmaya alışmış olan ve gelişmelerini onların himayesine borçlu bulunan bazı iş çevrelerini temsil eden iki zümreyi, bir arada tutmak durumunda olan CHP, çelişkilerle dolu politikalara saplanıp kalmıştır. Yöncülerden Avcıoğlu da (1966k: 3) bu konuya değinerek, birbirine zıt iki unsur olan ağa-eşraf-komprador takımı ile reformlardan yana olana ara tabakaları bünyesinde barındıran CHP'nin, çok partili hayata geçene kadar genel olarak ara tabakaların egemenliğinde kaldığını, çok partili hayat sonrasında ise Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren güçlenmeye başlayan komprador-ağa-eşraf takımının güdümüne girdiğini ileri sürmüştür. Aslında Avcıoğlu (1962i: 3), CHP'nin halkçılık politikasıyla kurulsa bilse, daha ilk dönemlerinde yavaş yavaş köy ve kasabalardaki ağa ve eşrafın eline geçtiğini, bu şekilde gelişim göstererek, halktan uzak olan bürokrasi-eşraf işbirliği halinde memleketi yönetmeye çalıştığını ve bu yüzden de devlet ile halk arasında doğrudan münasebet kurulamadığını düşünmüştür. Yöncülerin, cumhuriyetin ilk dönemlerinden itibaren uygulanan ekonomi politikasına yönelttikleri eleştirinin de bu düşünüşün arka planını oluşturduğu söylenebilir.

Kurulduğu dönemlerde rotasından şaştığı düşünülen CHP'nin, özellikle çok partili dönemle birlikte tamamen başkalaştığına inanılmıştır. Yön hareketi, bu dönemde partinin devrimler konusunda taviz üstüne taviz verdiği konusunda ısrarcı olmuştur (Soysal, 1962m: 3). Güneş (1961: 14), çok partili döneme girerken CHP'yi yaşanmış bir örgüte sahip, toplumu çevreleyemeyen, halk gözünde devlet aristokrasisini temsil eden ve halkla irtibatı kesik bir parti olarak tasvir etmiştir.

Yöncüler, 27 Mayıs dönemi ve sonrasındaki CHP'den de oldukça şikayetçi olmuşlardır. Zamanla halktan uzaklaşıp, inkılapçılık vasfını yitirdiği düşünülen CHP'nin (Hocaoğlu, 1961: 14), reformcu kanadının sindirilerek, iş yapamaz hale getirildiği savunulmuştur. Avcıoğlu (1965b: 3), CHP'nin, servet beyannamesi, vergi açıklaması, tarım vergisi, SSCB ile yakınlaşma gibi girişim ve toprak reformu sözlerinden ürken, varlıklı üyelerinin ihanetine uğradığını belirtmiştir. Yöncülere göre adeta varlık sebebini inkar ederek, reformculuktan uzaklaşan CHP, buna paralel olarak halktan da uzaklaşmıştır. Selçuk'a göre (1965l: 3), tüzük, tarih ve misyonundan uzaklaşan parti, bu değerleri savunanları da bünyesinde barındırmamaya başlayarak, yakın geleceğe gözlerine kapatır hale gelmiştir. Benzer düşünceleri paylaşan Soysal da (1965a: 3) birçok CHP'linin halen Atatürk'ün Partisi'ne mensup olmakla övünmeyi yeterli saydığından yakınlıkla, duruma değişik bir boyut kazandırmıştır.

1965'teki genel seçimlerin hemen öncesinde İnönü tarafından ortaya atılan ve genel itibariyle CHP'yi halka daha da yaklaştıran, bürokrasinin etkisinden kurtarmaya amaçlayan "ortanın solu" söylemi, Yön sayfalarını meşgul eden konulardan birisi olmuştur. Yön hareketi, "ortanın solu" söyleminin, telaffuz edildiği ilk dönemlerde, bu çıkışı, ileriye dönük olumlu bir gelişme işareti olarak değerlendirmiş, ancak sonrasında, yetersiz bulmuştur. Avcıoğlu'na göre (1965i: 3), ortanın solu söylemi, muğlak bir kavram olsa da bu ekseninde gelişen CHP'nin ekonomik bağımsızlık söylemleri önemlidir. Zira ilerici güçlerin ekonomik bağımsızlığı sağlama adına birleşmesi eyleminin, ancak CHP'nin katılımıyla etkili olabileceğini düşünmüştür. Yine Avcıoğlu (1966i: 3), CHP'nin bu söylem sayesinde, yirmi yıldır ilk kez hakim sınıfların çıkarlarını az çok zedeleyen görüşler ortaya attığını savunmuştur. CHP'nin ortanın solunda karar kılmasını, Naci ise (1965f: 5) "CHP'nin ortanın solunda karar kılması, milli çıkarlarımız bakımından da CHP bakımından da önemli bir davranış. Çünkü CHP'nin ortanın solundan vazgeçmesi, hem hiçbir fonksiyonu kalmayarak AP'nin uydusu olması sonucunu doğuracaktı hem de Türkiye'nin emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin şimdikinden de rahat at oynatabildikleri bir ülke haline gelmesi sonucunu..." şeklinde değerlendirmiştir.

Yön'deki bu "ortanın solu" savunusundan kısa bir süre sonra, CHP içerisinde alevlenen tartışmalar Yön'e de sıçramış, özellikle CHP'ce işlenen "ortanın solunun sosyalizm olmadığı" düşüncesi, Yön'ün bu söylem karşısındaki duruşunu netleştirmeye katkı sunmuştur. "CHP'deki yön tartışmalarında, sosyalizmi, artık modası geçmiş bir 'tarihi hatıra' olarak takdime özellikle önem veren 'orta yol' ideologları, özel teşebbüsçülüğü dolaylı yoldan savunarak, tüm millileştirmenin özgürlüklerin ortadan kalkmasına yol açacağını ileri sürdüler" diyerek (Avcıoğlu, 1966j: 3), bu hareketin samimiyetsizliğine vurgu yapan Avcıoğlu (1966k: 3), ortanın solunun aslında "maskeli sağcılık" olduğunu ifade etmiştir. Her ne kadar ortanın solu söylemine Yön hareketince verilen destek azalsa da bu söylem yüzünden partiden ayrılmak isteyenler, Yön'ün hışmına uğramıştır. Ortanın solu yüzünden CHP'den ayrılarak kurulan ve başını Turhan Feyzioğlu'nun çektiği "tutucular"dan oluşan Güven Partisi, "işbirlikçilerin yeni partisi" olarak değerlendirilmiştir (Avcıoğlu, 1967h: 3; 1966i: 3).

Yöncülerdeki CHP algısının inişli çıkışlı bir grafik izlemesinde, partinin, her ne kadar kuruluş felsefesine aykırı işler yapılarak halk ve devrimlerden uzaklaşılsa da içinde barındırdığı "ilerici unsurlar" yüzünden vazgeçilmezliğinin bulunmasının önemli bir payı vardır. Bu yüzden, dönüştürülmeye çalışılan partinin, kazanılmaya çalışıldığı görülmektedir. Yapılan tarihsel çözümlerle, sürekli olarak eleştirilere tabi tutulan CHP'nin, Yöncüler tarafından bir "yön"lendirme çabasıyla, kurulması öngörülen "ilericiler cephesi"ne dahil edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Aslında bu durumun, Yön akımının en büyük milliyetçiliği sosyalistlik sayarak, ilerici cephenin tabanının genişletme kaygısı güttüğü düşünüldüğünde, bir tezat oluşturmadığı da ortadadır.

10.1.3. TİP

Dönemin siyasal partileri içerisinde, Yön sayfalarında en çok yer bulan parti TİP olmuştur. Yön'de TİP ile ilgili 223 tane yazı yer almıştır. Bunlardan 150'ye

yakını imzasız yazılardır. Konuya ilişkin; Doğan Avcıoğlu'nun 9, Fethi Naci'nin 3, Mümtaz Soysal ve İlhan Selçuk'un 2'şer yazısı bulunmaktadır. Sosyalist strateji konusundaki fikir ayrılıkları bağlamında, Yön sayfalarında, TİP tartışmalarına da yer verilmiştir.

Kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi adına sosyalist bir Türkiye hayali ile yola çıkan Yön hareketinin, sosyalist bir grup tarafından örgütlenerek siyaset sahnesine çıkan TİP'e sempati beslememiş olması olanaksızdır. Özellikle düzen partilerinin, birbirlerinin hemen hemen aynısı oldukları düşüncesine sahip olan Yöncüler, Mehmet Ali Aybar'ın partiye genel başkan olmasından sonra partinin kazandığı ivmeyle, TİP'e verdikleri desteği artırmışlardır. Ancak sosyalizme giden yolda Yön hareketi ile TİP'lilerin düştükleri anlaşmazlık, Yöncülerin TİP eleştirisini de beraberinde getirmiştir.

Yön akımının TİP'e verdiği destek, 1965 seçimlerinin hemen öncesinde doruk noktasına ulaşmış ve seçimlerde TİP'in desteklendiği “Sosyalist Yön, Türkiye'nin tek sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisi'nin önümüzdeki seçimlerde en büyük başarıyı sağlaması için, elinden gelen çabayı şüphesiz gösterecektir” (Yön, 1965: 4) satırlarıyla ifade edilmiştir. Yön yazarlarından Soysal (1966b: 10) ve Naci de (1965g: 6; 1965h: 6) açıkça oylarının renklerini belli ederek, TİP'ten yana tavır almışlardır. Avcıoğlu (1965b: 3), TİP'in tercih edilme sebebini, CHP'nin kendi bünyesindeki eşraf-ağa takımına teslim olması ve CHP reformculuğunu yetersiz bulan ilerici unsurların tutarlı bir programla ortaya çıkan bir parti arayışına bağlamıştır. Seçimlerin neticesinde TİP'in parlamentoya girmesini “Türkiye'de sosyalizmin Türkçesi başlayacaktır” (Naci, 1965c: 6) umuduyla karşılayan Yön akımının, TİP'e yönelik iyimserliği ise zamanla yok olmaya yüz tutmuştur.

Yön hareketinin, TİP'li teorisyenlere yönelttiği eleştirilerin kaynağını, TİP'lilerin Türkiye'nin kendine özgü koşullarını iyi çözümleyememeleri oluşturmuştur. Bu noktada Avcıoğlu'nun (1962t: 16), şu tespitleri önemlidir:

“TİP, bütün siyasi partileri, ağaları, yerli ve yabancı kapitalistleri, basının büyük kısmını karşısında bulmuştur. Bu engelleri aşip, halka sesini duyurmak güçtür. İşçi sınıfı ise henüz yeni yeni gelişmektedir. İşçilerimizde, sınıf şuuru ve mücadele geleneği mevcut değildir. Sendikalar zayıf ve dağınıktır, liderler de ekseri halde, burjuvalaşmış kimselerdir. Aydın çevrelerde bile, sosyalizm yeni yeni tartışılan bir konudur. ...Hakim sınıflar, Rusyaya karşı duyulan antipatiyi de istismar ederek, aslında komünizmin panzehiri olan sosyalizmi, komünistlik gibi göstermekte fazla güçlük çekmiyorlar...

Bir defa TİP idarecileri, Türkiyenin gelişme safhasını, sosyal kuvvetlerin durumunu ve mevcut ortamı göz önünde tutmadan, sınıf önderliği davasını, en önemli mesele olarak ortaya attılar. Parti liderleri ve entelektüelleri, işçi sınıfının önderliği meselesinin, içinde bulunduğumuz şartlar altında, sosyalist gelişmenin en hayati davası şeklinde ortaya atılmasını, mevsimsiz sayanlara karşı, hırçın bir tutum takındılar. Bu dogmatik tavır onları, aydınların, gençliğin ve statükoya karşı olan diğer çeşitli kuvvetlerin, sosyalist hareketteki rolünü küçümsemeye itti.

Bazı partili yazarlar, ‘aydın sosyalizmi’, diye hayali kavramlar yarattılar ve kendi yarattıkları kavramlara şiddetle saldırdılar. Bu bölücü ve uzlaşmaz davranış, TİP’in çeşitli tabakalarda taraftar bulmasını ve sempati toplamasını güçleştirdi. Halbuki Türkiyenin somut şartları daha toplayıcı formüllere gitmeyi ve daha uzlaşmacı davranmayı zorunlu kılıyordu. Sosyalizmin, milli felaket şeklinde gösterildiği bir memlekette, ilk hedef, katı bir doktrincilik gayretinden çok, sosyalizmi umacılıktan kurtarmak ve bu fikri meşrulaştırmak olmalıydı. Bu açıdan, sosyalizmin milliyetçi ve istiklalci vasfı, din ve aileye karşı olmayan hüviyeti, hürriyetçi ve demokratik tutumu ve komünizmi önleyecek tek yol olduğu, ilk planda belirtilecek meselelerdi. Sosyalizmin önüne dikilen asırlık engelleri devirmek ve bu cereyan hakkındaki şüphe ve iftiraları az çok giderebilmek için bu, zarurıydı.”

Avcıoğlu’nun tespitlerinden, Yöncülerin TİP’in katı doktriner tutumundan rahatsızlık duydukları anlaşılmaktadır. TİP’in Türkiye gerçeklerine uymayan sosyalizm anlayışının, birleştiricilikten çok, sosyalizme gönül verenleri ayrıştırdığına inanan Yön akımı, sınıf önderliği meselesinin gereksizliğine vurgu yaparak, TİP’lileri öngörüsüzlükle suçlamıştır.

Her tepeden inme hareketin faşizme dönüşeceğini söyleyen TİP Genel Başkanı Aybar’ın, aynı zamanda 27 Mayıs Anayasasını da destekleyerek, tam bir çelişkiye düştüğünü ifade eden Avcıoğlu (1966g: 9), bu çelişkinin sebebini Türkiye’nin kendine özgü şartlarını iyi çözümleyememek olduğunu vurgulamıştır. TİP’in programının, proletarya, milli burjuvazi, komprador burjuvazi, toprak ağaları biçiminde klasik sosyalist çözümlerden ibaret olduğunu belirten yazar,

programda, Türkiye’de önemli bir güç olan ara tabakalardan söz edilmediğine değinmiştir. Batı toplumlarında ara tabakalar önemli bir rol oynamayıları ve Türkiye’deki sosyalistlerin büyük bir kısmının da batı sosyalistlerinin çözümlmelerini aynen aktarılarının, ara tabakaların öneminin kavranamayışına yol açtığına inanılmıştır. İşte bu gibi tarihsel yanlışlıklarla dolu çözümlmeler yüzünden TİP’in, güçlü bir sosyalist stratejiden yoksunluğu vurgulanmıştır.

TİP’in parlamentoya girdikten sonra söylem değiştirdiğinden yakınan Yön akımı, antiemperyalist mücadele olgusunun ikinci plana itildiğinden yakınmıştır. Avcioğlu (1967d: 3; 1966m: 3), önceleri ikinci kurtuluş savaşından söz eden TİP yöneticilerinin meclise alıştıktan sonra bu söylemi terk ederek, antiemperyalist mücadelenin sosyalist mücadele olduğunu, bu mücadeleyi de sosyalistlerin yürüteceğini söylediklerini ifade etmiştir. Bu tip bir yaklaşımın “namuslu, yürekli ve gerçekten yurtsever bütün kuvvetlerini bir milli cephede toplama” düşüncesinin sekteye uğratacağını düşünen yazar, TİP’in, sosyalistler ile zinde kuvvetleri ayırıştırma çabası içine girerek, milliyetçi demokratik güçleri böldüğünü iddia ederek, TİP yöneticilerinden Behice Boran’ı şu şekilde eleştirmiştir:

“Sayın Behice Boran, ‘Birinci Kurtuluş Savaşı, milli burjuvazinin önderliğinde kaldığından dejenere oldu’ diyor. İkinci Kurtuluş Savaşını yapmaya çıkan Boran, ilk savaşta bulunsaydı, ‘Kurtuluş Savaşı nasıl olsa dejenere edilecektir, çünkü bizim liderliğimizde değildir’ diye savaşı mı bırakacaktı? Proletaryaya, ‘madem öncü değilsiniz, savaştan vazgeçin, öncülüğe hazırlanın’ direktifini mi verecekti?”

Kendi tezlerinin TİP’te tamamen karşılık bulamaması, Yöncülerin TİP’e daha mesafeli durmalarını de beraberinde getirmiştir. Emperyalizme karşı ortak bir cephe oluşturma konusunda başarısız bulunan TİP (Selçuk, 1966j: 3), emperyalizmin Türkiye üzerinde oynadığı oyunları unutarak, küçük partililik hesaplarıyla, olaya dar bir pencereden bakmakla suçlanmıştır (Avcioğlu, 1967ı: 3). TİP’in yayın organı olan “Sosyal Adalet”in de ilerici güçleri bölen yayınlar yaptığını belirten Yön (Yön, 1965: 7), başarılı olamasa da bunu önlemeye çalışmıştır. Amaçlarının, ilericileri bölmekten ziyade, ikinci kurtuluş savaşına giden yolda güçlü bir birlik sağlamak olduğunu ısrarla vurgulayan Yöncüler, TİP’e yönelttikleri eleştirilerin zevk için değil, sosyalist

hareketin bütünlük ve başarısı için olduğunu vurgulamışlardır (Avcıoğlu, 1962t: 16; Sosyal, 1966b: 10). Sosyalist olursa da TİP'in her yaptığının, doğrudur mantığıyla ele alınamayacağı, TİP'in Türkiye'ye ilişkin yaptığı toplumsal yapı tarifinin, Batılı kitaplardan alınma bir "çeviri"den ibaret olduğu ifade edilmiştir (Avcıoğlu, 1966m: 3).

TİP içerisindeki bölünmeleri hızlandıran Milli Demokratik Devrim ve Sosyalist Devrim tezlerinden ilkinde daha yakın bir çizgi olan Yön hareketi, derginin yayın hayatına son verdiği dönemden hemen önce, TİP'e yönelik eleştirilerinin dozunu da yükseltmiştir. Yetkin (1998: 69), TİP ile Yön akımı arasında baş gösteren anlaşmazlığın, genel olarak dört başlık etrafında şekillendiğini ifade etmiştir. Bunlar; Türkiye'deki toplumsal sınıfların sosyalizme geçişte nasıl bir tavır takınacakları, devrimci savaşın hangi sınıflar arasında olacağı, devrimin öncülüğünü hangi sınıfın yapacağı ve devrime giden yolda stratejik öneme sahip yöntemin ne olacağı sorularına verilen cevaplardan ibarettir. Bu noktada Yöncülerin daha pratik ve pragmatik, TİP'in yönetici kadrosunun ise daha teorik ve doktriner bakış açısına sahip oldukları söylenebilir.

10.1.4. CKMP (MP)

Yön Dergisi'nde CKMP/MP çizgisine ilişkin 14 yazı yer almıştır. Bunlardan 12 tanesi isimsizdir. Geriye kalan yazılar da Mehmed Kemal ve Nimet Arzık imzalıdır.

Gerek CKMP gerekse de MP çizgisine mensup olanlar Yön'ün kazanmaya çalıştığı kitleler olarak göze çarpmaktadır. Özellikle bu partilerin içerisinde yer alan milliyetçi ve antiemperyalist unsurlar, Yön'ün, kurulmasının gerekliliğine inandığı geniş cephe için büyük bir önem teşkil etmektedir. Kurulması planlanan cephenin genişliğinin, başarı şansını artıracığına inanıldığından, bu oluşumlar içerisindeki vatansız oldukları düşünülen yığınların kazanılmasına çalışılmıştır. Bunun için de

milliyetçilik ile sosyalizmin birbirlerinden farklılaşan akımlar olduklarından ziyade, birbirlerini tamamlamayan akımlar olduğu düşüncesi savunulmuştur.

Yön sayfalarında, faşistlik suçlamalarına maruz kalan CKMP'nin, demokratik ve ilerici bir programının olduğu ifade edilmekle birlikte, partinin belirlediği güzel hedeflere ulaşma adına ortaya koyduğu araçlar yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Özellikle yetersiz devletçilik anlayışı ve yabancı sermayeden söz edilmeyişi, emperyalizme karşı çıkan bir programın eksiklikleri olarak değerlendirilmiş, CKMP'nin henüz yolunu bulmuş bir siyasi teşekkül görüntüsü vermemesine rağmen, içerisinde milliyetçi ve ilerici unsurlar bulunduğu vurgusu yapılmıştır (Yön, 1965: 4-5).

CKMP'den ayrılarak Osman Bölükbaşı⁵⁰ önderliğinde kurulan MP'nin içindeki “gerçek” milliyetçi unsurlar da Yön hareketinin dikkatini çekmiştir. Bölükbaşı'nın, solun her türlüüne karşı olmakla birlikte, bağımlı bir dış politikaya direnmesi, Yön'ün dikkatini çekmiştir. MP'nin özellikle Orta Anadolu'da sosyolojik bir temeli olduğunu belirten Yön hareketinin, parti ve Bölükbaşı'a ilişkin düşünceleri şu şekildedir (Yön, 1966: 4):

“Orta Anadolunun fakir ve sadık köylülerinin yanı sıra, şehirlerde Bölükbaşının ‘erkekliğine’ ve ‘doğru sözlülüğüne’ tutkun bazı fakir ve müteassıp [mutaassıp] çevrelerin oylanı Bölükbaşıya kaymaktadır. Büyük iş çevreleri ve kompradorlar, genellikle, Bölükbaşı'ya iltifat etmiş değillerdir. Bölükbaşı, daha çok Anadolu'da yeni sivrilmiş, aşırı muhafazakar iş adamlarından destek görmüştür. En fakir çevrelerin oylanını almasına ve büyük iş çevreleri kompradorlardan iltifat görmemesine rağmen, Bölükbaşı aşırı özel teşebbüscüdür. Fakat iktisadi görüşleri demode de bulunsa, üstünde yaşadığı topraklara sıkı sıkıya bağlı milliyetçi bir vatan evladı olduğu için saygı değer bir liderdir.”

Yöncüler, ekonomik görüşlerinde bir takım problemler olduğu ifade edilse de MP'nin, millet yararını önceleyen bir takım vatanseverleri bünyesinde barındırdığı savunulmuştur. Selçuk da (1967f: 5) “Millet Partisi Meclis Grubu Türk milletine açıkça ilan ve ifade eder ki, Türkiye'deki Amerikan üsleri bugünkü durumda bu

⁵⁰ Yön'ün, 166. sayısının kapağı Osman Bölükbaşı'na ayrılmış ve Bölükbaşı'na atfen “Aşırı sağcı ama Amerikan uşağı değil...” ifadesi kullanılmıştır. Bkz. Yön, Sayı: 166, s.1.

memleketi 32 milyonluk bir mezarlık haline bir tehlike kaynağıdır” ve “Tarihte milli iradenin hadimleri de, hainleri de çok görülmüştür. Aksini kabul etmek demokrasiyi millet yararına değil bir zümre menfaatine işleyen aşağılık ve sahtekarlık rejimi haline getirir” gibi söylemlere sahip MP’nin içindeki birtakım vatanseverler bulunduğu vurgu yapmıştır.

10.1.5. Diğer

Yön Dergisi’nin yayın hayatında olduğu dönemde başka birçok siyasal parti de faaliyet göstermesine rağmen, bu partilerin Yön sayfalarında, yer kaplamadıkları görülmektedir. Bunda, bu partilerin belirli oranda önemli bir taban oluşturmamaları ve kısa süreli oluşlarının etkisi olduğu söylenebilir. Bu partiler; Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi, Mutedil Liberal Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Memleketçi Parti, Düstur Partisi, Kemalist Gençlik Partisi, Millete Hizmet Partisi, Muhafazakar Parti ve Güven Partisi şeklinde sıralanabilir.

10.2. Sendikalar

Yön Dergisi’nde sendikacılık ile ilgili 256 yazı yer almıştır. Yön hareketi, tam manasıyla uygulamaya koyulabilecek sendikacılığın, kalkınma ve demokrasiye önemli katkılar sunacağını savunmuştur. Ancak mevcut durumda, açık rejim ve demokrasi gibi söylemlere rağmen, ülkedeki durumun, sendikaların güçlenmesinin istenmediğini gösterdiğine inanılmıştır (Yön, 1962: 6; Avcıoğlu, 1962u: 3). Oysa bir takım zorlamalarla kapitalist yola itildiği düşünülen Türkiye’deki şekli demokrasinin yaşadığı ekonomik ve sosyal güçlüklerin, sendikacılar aracılığıyla çalışanların bilinçlenip güçlenmeleri neticesinde sağlanabileceğinin altı çizilmiştir (Avcıoğlu, 1962ü: 3).

Batı’daki sendikacılık ile Türkiye’dekinin karıştırılmaması gerektiğini ifade eden Avcıoğlu (1963c: 3), güçlü ve toplumca içselleştirilmiş sendikaların bulunduğu

Batı ülkelerinde en geri hükümetlerin iş başına gelişlerinin bile, sendikaların gücünü sekteye uğratmadığını ve Türkiye gibi azgelişmiş ülkelerde durumun bu şekilde gelişmediğini vurgulamıştır. Bu noktada Yön akımı, sendikacılık kültürü köklü olmayan Türkiye gibi ülkelerde, sendikaların güçlü olmasını ancak ilerici hükümetlerin varlığıyla mümkün görmüştür.

Yön hareketi, işçilerin siyasal bakımdan örgütlenmelerinin, iyi bir gelişme olduğunu savunmakla birlikte, bünyesinde sendikaların bölünerek zayıf duruma düşmeleri tehlikesini barındırdığını da vurgulamıştır. Sendikaların birlik ve bütünlüğünün, oluşturacakları siyasal baskı gücüyle doğrudan ilintili olacağı ifade edilmiştir (Avcıoğlu, 1962ü: 3). İlerici cephenin bölünme kaygısını her dönem üzerinde taşıyan Yöncülerin, sendikal örgütlenmenin de bölünme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaması adına uğraş verdiği görülmektedir.

Sendikaların birlik ve bütünlüğünün yanında, demokrasi ve kalkınmaya olumlu katkılar yapmaları için bağımsız olmalarının da son derece önemli olduğu vurgulanmıştır. Yöncüler, sendikaların, hükümet ve dışarıdan yardım almak durumunda kalmalarının, bu bağımsızlığa indirilmiş bir darbe olacağını belirtmişlerdir (Avcıoğlu, 1962ü: 3; 1963c: 3; Yön, 1963: 7). Bu noktada özellikle ABD'nin, her fırsatta sendikal hareketlere tesir etmeye çalıştığının altı çizilmiştir (Ünsal, 1966: 12; Aşçıoğlu, 1966: 8-9).

Sendikaların ülke gidişatına önemli katkılar sağlayabilmesinin bir diğer koşulu da sendika içi demokrasi olgusunun varlığına bağlanmıştır. Sendikalı olanların mutlaka siyasi kanaatleri olacağı ve emek yanlısı partilere gönül verebilecekleri, ancak bu durumun sendika içi siyasi parti çatışması şeklinde cereyan etmemesi gerektiği savunulmuştur (Yön, 1963: 7; Avcıoğlu, 1963c: 3). Sendika içi demokrasi adına sendika liderliği olgusunu da önemseyen Avcıoğlu (1962ü: 3), sendika liderliğinin bir cins memuriyet haline gelmesi ve yeni liderlerin yetişme-ön plana geçmesinin engellenmesinin, sendikaların gerçek manasıyla güçlenmelerine engel teşkil edeceğini yazmıştır.

10.3. Ordu

Yön sayfalarında ordu ve askere ilişkin 105 yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 11 tanesi Doğan Avcıoğlu, 5 tanesi İlhan Selçuk, 4 tanesi ise Mümtaz Soysal imzası taşımaktadır. Birçok imzasız yazının yanında, bir takım çeviri eserlere ve İlhami Soysal, Mehmed Kemal ve Niyazi Berkes gibi Yöncülerin yazılarına rastlamak da mümkündür.

Yön sayfalarında yer alan orduya ilişkin yazıların, kalkınma, ilerleme, sosyalizm gibi başlıklarla paralellikler içerdiği görülmektedir. Bunun sebebi Yöncülerin, tarihsel bir misyon yüklendiğine inandıkları orduyu, daima ilerici bir niteliğe sahip ve toplumsal yenileşme hareketlerinin lokomotifleri olarak değerlendirmiş olmalarıdır.

Ordunun, Türkiye'nin geleceğinin sigortası olarak değerlendirilmesi, Yön yazarlarının, orduyla ilgili yapmış oldukları tarihsel çözümlemeyle ilintilidir. Soysal (1962: 7), II. Mahmut döneminde yeniden düzenlenen orduya “yeni nizam” anlamına gelen “Nizam-ı Cedit” adı verildiğinden hareketle, daha o dönemlerde ordunun ülkedeki yeni düzenin öncüsü konumunda olduğunu ifade etmiştir. Selçuk ise (1962: 10) Tanzimat'tan beri Türkiye'nin Batılılaşma ve hürriyet hareketlerinde her zaman halkın önünde yer alan ordunun, bu devrimci karakterinden ötürü, Türkiye'nin geleceğinin teminatı olduğunu savunmuştur. Avcıoğlu da (1962s: 3) Atatürk döneminde ülkenin hızla ileri gitmesi için liderlik yapan ordunun, 27 Mayıs sonrası bir sosyal adalet devri açtığını ve mevcut dönemde de en sağlam kuvvet olduğunu belirtmiştir. Yöncülerin kaleme aldıkları ordu referanslı bu tip yazılar, askerlerin, ülkenin gidişatında önemli roller oynamasının gerekliliği eksenindedir. Osmanlı döneminde beri yenileşmenin itici gücü görülen ordunun, mevcut dönemde de “gericileri” sindirerek, ilerici hamleler yapacağı savunulmuştur.

Yön hareketi, ordudan gelecek ilerici hamlelerin dayanağı olarak, Türk ordusuna mensupların fakir ve mütevazi ailelerden gelmelerini ve durumun da ordunun burjuvazinin aleti konumunda olmasına engel teşkil ettiğini savunmuştur. Bu bağlamda Avcıoğlu (1962h: 20), Türk ordusu ile Batı orduları arasındaki farklılığı şu şekilde kurgulamıştır:

“Bazı ilerici aydınlar, ordumuzu Batı ordularından ayıran bu temel farkı görmemekte ısrar etmektedir. Buna sebep, Batıdan aktarma düşünceler olsa gerektir. Gerçekten, Batı ordusu, burjuvazinin tam bir aleti olmuştur. Batı burjuvazisi, kendi çocuklarını asker yapmış, onları sınıf menfaatlerini koruyacak şekilde yetiştirmiş ve askerlik mesleğini işçi ve köylü çocuklarına kapamıştır. Bu sebeple, Batıda ordu, daima gerici kuvvetlerin safında yer almış haklarını arayan işçilere kurşun yağdırmıştır. ...Türkiye’de ise halktan çıkmış Atatürkçü bir ordu vardır. Bu orduyu hakim sınıfların elinde itaatkar bir alet olarak düşünmek büyük bir hatadır.”

Türk ordusunun, Batılı orduların aksine ilerici olduğu iddiasına bir diğer Yöncü, Soysal da (1962: 7) değinmiştir. Yazara göre, Türkiye’deki ordunun, Batıdakilerin aksine muhafazakar ve statik olmayışı, kiralanmış asker mantığının ve ordunun sadece belirli asalet sınıfından yetişmiş insanlardan teşekkül etmeyişinden kaynaklanmıştır. Bu söylemi sık sık işleyen Yöncülerin; Türk ordusunun geniş halk yığınlarından geldiğini ve bu halk yığınlarının da gerici değil ilerici olduklarını ileri sürmeleri, Batı dünyasındaki ordu-siyaset ilişkisinin Türkiye gibi ülkelerde farklılaşabileceği düşüncesini yerleştirmeye çalışmalarından kaynaklanmaktadır.

Avcıoğlu’nun (1962h: 20), ordu ve siyaset ilişkisine yönelik yapmış olduğu, ordunun, hem günlük siyasetin dışında kalması hem de milli kurtuluş cephesinin en güvenilir güçlerinden birisi olması yönündeki çözümleme, Yön hareketinin demokrasi algısındaki çelişkili durumun ortaya konması açısından önemlidir. Günlük siyasetin dışında kalması telkin edilen ordunun, aynı zamanda bir taraf olmaya zorlanması, demokratik anlamda bir muğlaklık içermektedir. Bir diğer Yöncü Selçuk ise (1965m: 5) her ülkenin silahlı kuvvetlerinin küçük siyaset dışında kalmasını ancak her ordunun da ülkenin milli varlığını korumakla yükümlü olduğunu

vurgulamıştır. Yazar, ordunun siyasete karışmasının çok tehlikeli olduğunu söyleyip kenara çekilmenin doğru olmadığını, yaptığı tarihsel tespitlerle şu şekilde işlemiştir:

“Politikayı gerçek anlamıyla ele alıp düşünürsek politika sınırları içinde bulunan büyük yurt ve dünya sorunlarını, bilmeden askerlik yapmanın artık mümkün olmadığını görürüz. Petrol davası bunlardan biridir. Yeryüzündeki petrol politikası hakkında kesin fikir sahibi olmalıdır kumandanlar... Yeryüzü politikası hakkında çok yakından bilgi sahibi olmalıdırlar. Çünkü savaş biçimlerini tayin eden ve karşılıklı müdafaa ve taarruz cephelerini tespit eden dünya politikasıdır. Askerlikle politikanın kesiştiği yüksek kumandan mevkilerinde bulunan bütün askerler bu sorunları çok iyi olmalıdırlar. Askerlikten başka hiçbir şey bilmeyen klasik asker tipi artık tarihe kavuşmuştur...”

Atatürk daha gençliğinde dünya politikasıyla ilgili idi. Denebilir ki Meşrutiyet yıllarında Osmanlı ordusunun genç subaylarının politikaya yakından ilgi duyması Türkiyeyi kurtarmıştır. Eğer Atatürk yurt ve dünya meselelerini çok yakından bilmese ve izlemese idi Milli Kurtuluş Savaşını zaferle sonuçlandıramazdı.

...Gerçi Milli Kurtuluş Savaşından sonra ordu ‘depolitize’ edilmiş, yani politikadan uzaklaştırılmıştır. Ama bu olay bazı çevrelerimiz tarafından çoğunlukla yanlış yorumlanmıştır. Atatürk çağı devrimcilik çağı idi. O çağda yalnız ordu değil, bütün toplum Atatürk devrimleri yönünde tek bir düşünce sistemine göre eğitilmek istenmişti. İhtilalin ilk yılları yaşanıyordu.”

Sadece askerlikle ilgili bilgilerle donatılmış tipteki askeri “klasik” olarak nitelendirip, tarihe karıştığını belirten Selçuk’un, siyasal yaşamla ilgilenmekle, ona müdahil olarak, yön vermek arasındaki ince ayırım konusunda bir kaygı gütmeyeceği görülmektedir. Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı’na atıf yapılarak, gerçekleştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulan “İkinci Kurtuluş Savaşı” için de orduya büyük görev düştüğü ve bu doğrultuda ordunun gidişatı belirlemek durumunda olduğu, Atatürk’ün daha askerken siyasete olan merakıyla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Hemen bu noktada Yöncülerin, ordunun siyasete olan ilgisinden memnun oldukları da söylenebilir. Bu durum Selçuk’un (1963d: 3), ordunun, 27 Mayıs ruhundan bir şey kaybetmediğini anlatmak için kullandığı, “subayların parlamentonun tarihi oturumlarına iştirak ettiği” ifadesiyle anlaşılmaktadır. Yazar, ordunun, 27 Mayıs sonrası irili ufaklı birkaç tasfiyeye uğrasa da ülke ve milletin kaderini ilgilendiren davalarla ilgili oluşunu da memnuniyetle karşılamaktadır.

Yön akımının “ilerici” ve “zinde” kuvvetler olarak tanımladıkları ara tabakaların en güçlüsü olduğuna inanılan ordunun öncülüğü, yine Yöncüler tarafından tarihsel bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de birçok ilerici adıma ordunun öncülük ettiğine dikkat çeken Soysal (1962: 7), Türkiye’deki bütün ilerici ve zinde kuvvetlere düşen görevin, ülkenin en güçlü, en örgütlü ve en güvenilir kuruluş olan ordunun etrafında kenetlenmek olduğunun altını çizmiştir. Bu çağrıda, askerin öncü rolünün kabul edilmesiyle birlikte, ilerici cephenin dağılmasının önlenmeye çalışılması kaygısı da görülmektedir.

Yöncüler, diğer bütün temel konularda olduğu gibi ordu-siyaset eksenine ilişkin görüşlerinde de “Türkiye’ye özgülük” düsturu ile hareket etmişlerdir. Yön sayfalarında, az gelişmiş ülkelerde ordunun ilerici bir güç olarak rol oynadığı ve bunun yadsınamayacağına yönelik birçok yazı yayınlanmıştır⁵¹. Batı eksenli kavramların Türkiye gibi ülkelerde bir anlam ifade etmediğinden yola çıkılarak, orduya biçilen rolün öneminde artışa gidilmiştir. Orduyu karalama çabalarının gereksiz olduğunu ifade eden Avcioğlu (1962h: 20), ordunun mutlaka faşizm getireceği yönündeki telkinleri, Nasır örneğiyle şu şekilde bertaraf etmeye çalışmıştır:

“Ordunun mutlaka faşizm getireceğini ileri sürenler, her şeyden önce Nasır denemesini aydınlığa çıkartmalıdırlar⁵²: Kral Faruk’u deviren Nasır ve Mısırlı genç subaylar, başlangıçta bir cins faşist idare kurmuşlardır. Genç subayların ilk yaptıkları icraat, işçileri asmak olmuştur! Yalnız, memleketi ileriye götürme ateşiyle yanan genç subaylar, bazı zikzaklardan sonra, halk kitlelerinden çok büyük bir tazyik gelmediği halde, sosyalizme yönelmişlerdir. Nasır, feodaliteyi ve burjuvaziyi siyasi ve iktisadi güç olarak tasfiye etmiş, bunların yerine işçi ve köylülere dayanma zarureti duymuştur. Başkan Nasırın bu yaz açıkladığı program, oldukça ileri sosyalist bir programdır. Bu değişikliği nasıl izah etmeli? Ordu ve faşizm kelimelerini aynı anlamda kullanmaya teşne [istekli] görünenler, her şeyden önce bu soruyu cevaplandırmalıdır.”

⁵¹ Bkz. “Değişen Toplumlarda İlerici Kuvvet: Ordu”, Yön, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.17; “İlerici Askeri Rejimler ve Marksist Teori”, Yön, 15 Temmuz 1966, Sayı:177, s.8-10; “Türk, İran ve İsrail Orduları”, Yön, 30 Haziran 1967, Sayı:222, s.16.

⁵² Toker, Yöncülerin Talat Aydemir’den Alpaslan Türkeş’e kadar, gözüne kestirdiği her subayda Nasır’ı aradığını ifade etmiştir. Bkz. Metin Toker, Solda ve Sağda Vuruşanlar, Ankara: Akis Yayınları, 1971, s.44.

Avcioğlu'nun bu ifadeleri, Yöncülerin, sosyalizme giden yolda orduya verdikleri önemi ortaya koymaktadır⁵³. Zaten Yön sayfalarında Ortadoğu'daki askerlerin öncülüğünden gerçekleştirilen dönemin sosyalist hareketlerinden övgüyle söz eden birçok yazıya rastlamak mümkündür. Bu ülkelerden daha önce kurtuluş mücadelesini başarıyla tamamlayan Türkiye'nin yeniden emperyalist kıskaca maruz kaldığı, zamanında Türkiye'nin kurtuluş mücadelesine hayıflanan bu ülkelerin ise ordularının yardımıyla sosyalist kurtuluşa eriştiği, Yön yazarlarının bu konuya ilişkin temel düşüncelerini oluşturmuştur.

Yön Dergisi'nin etrafında kümelenenler, ülke sorunlarını gündeme getirirken, mutlak bir suretle ordudan da söz etme gereği duymuşlardır. Çözüm noktasına giden yolda, orduyu önemli bir dayanak noktası olarak gören Yöncüler, siyasal hayata aktif olarak müdahil bir ordu tahayyül etmişlerdir. 27 Mayıs'ı alabildiğince destekleyen Yön, yeni anayasanın gelişinde olduğu gibi, bütün ilerici hamlelerin kaynağı olarak gördüğü orduyu, tasarladığı milli kurtuluş cephesinin öncüsü olarak tayin etmiştir. Bu bağlamda Yön'ün, ordu içerisinde önemli bir okuyucu kitlesine sahip olduğunu bilen Yöncülerin (Yön, 1965: 4), ordu mensuplarını kendi kalkınma reçeteleri doğrultusunda “yön”lendirmeye çalıştıkları söylenebilir.

Kurdukları strateji doğrultusunda, her konuda “Türkiye'ye özgünlük” düşüncesiyle hareket eden Yöncüler, özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinden beri tarihsel bir önem atfettikleri orduyu siyasal alana çekme kaygısı gütmüşlerdir. Kurulması planlanan kurtuluş cephesinde öncü rolün verildiği ordu, ilericilerin etrafında kenetlenmesi gereken bir güç olarak sunulmuştur. Özellikle parlamenterizmden umudun kesildiği dönemde, bu düşünce daha sıkça işlenir olmuştur. Aslında Yön çok partili demokratik bir rejimle geçilemeyeceğine inandığı

⁵³ Yön Bildirisi'ne imza koyup, harekete belli oranda destek veren Yalçın Küçük de yıllar sonra “Doğan Avcioğlu, ben, biz ayrı bir mektebiz. Biz orducuyuz. Biz bizim türümüzden olmayan solu ahmak buluruz... Devrimci ve halkçı Ordu'cuyuz.” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Bkz. Yalçın Küçük, İsyân 1, İstanbul, İthaki Yayınları, 2005, s.361. Tunçay ise Avcioğlu'nun devrim anlayışının, “iyi niyetli, ilerici bir askeri cuntanın müdahalesiyle Türkiye'nin toplumcu bir çizgiye girmesi” şeklinde olduğunu savunmuştur. Bkz. Mete Tunçay, “Doğan Avcioğlu'nun Arkasından”, Yapıt, Sayı:47, Aralık-Ocak 1983-84, s.95

sosyalizme, “ilerici” olarak nitelendirdiği bir askeri darbe ile geçmenin kurgusunu yapmıştır. Zaten ordunun mutlaka faşizm getireceği düşüncesinin yanlışlığını savunan Yön akımı, toplumu buna hazırlamaya çalışmıştır. Nasır örneğinden hareketle, kalkınabilmek adına belli bir dönem bir takım özgürlüklerden feragat edilebileceği savunulmuştur. Oysa dünyadaki gelişmeler, demokrasi kalkınma ilişkisini net bir şekilde ortaya koymuştur. Demokrasi, kalkınma, refah gibi kavramların birbirlerini besledikleri görülmüştür.

Yön hareketinin, orduya sürekli gönderme yapan düşünceleriyle, Osmanlı'nın son dönemlerinden beri zaten varolan darbe kültürünün gelişimine destek olduğu söylenebilir. Siyasilerin başarısız bulunan uygulamalarının, ordu sayesinde bertaraf edileceği düşüncesi, dönemin birtakım üçüncü dünya ülkelerinde gerçekleşen sosyalist nitelikli askeri darbelere öykünmeyle ilintilidir. Bu bağlamda sürekli olarak sosyalizme, Atatürkçülüğe vurgu yapan Yön'ün, bu fikir kalıplarını benimseyen kitle üzerinde de askeri darbeleri meşrulaştırıcı bir etki yaptığı söylenebilir. Bir takım sosyalist kesimlerin desteğini kazanan, 9 Mart 1971'deki darbe girişimi, bu çerçevede değerlendirilebilir.

11. YÖN VE “DOĞU MESELESİ”⁵⁴

Yön Dergisi'nde “Doğu Meselesi”ne ilişkin 61 yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan 2 tanesi Doğan Avcıoğlu imzası ile yayınlanırken, 30'a yakın yazı imzasız olarak yayınlanmıştır. Konuya ilişkin yayınlanan 17 yazı ise “Şemdinli Röportajı”⁵⁵ başlığı altında Muzaffer Erdost imzası taşımaktadır. Yön hareketinin “Doğu Meselesi”ne ilişkin düşünceleri, meseleye bakış ve meselenin çözümüne ilişkin saptamalar şeklinde ele alınmıştır.

⁵⁴ Yön sayfalarında, Türkiye'nin doğusunda var olan bir takım problemler için çoğunlukla “doğu meselesi”, “doğu davası”, “doğudaki problemler”, “doğudaki sorunlar” gibi tabirler kullanıldığından, çalışma için de “doğu meselesi” başlığı uygun görülmüştür. Buna ek olarak birkaç yazıda da “Kürt meselesi” tabirinin tercih edildiği görülmektedir.

⁵⁵ Yön'ün 172-189. sayıları arasında düzenli olarak (184. sayı hariç) yayınlanan yazı dizisinde, Şemdinli'deki vatandaşlarla yapılan görüşmeler yer almıştır. Bu görüşmeler, İlhan Erdost tarafından sonradan “Şemdinli Röportajı” adıyla kitaplaştırılmıştır.

11.1. “Doğu Meselesi”ne Bakış

Yön sayfalarında, Doğu Meselesi’ne bakış ile ilintili çıkan yazıların ağırlıklı bir bölümü, ya Avcıoğlu imzası taşımış ya da imzasız bir şekilde yayınlanmıştır. Bu konuya ilişkin çıkan sınırlı sayıdaki diğer yazılar, “Yöncü” olarak nitelendirilemeyecek kişiler tarafından kaleme alındıklarından, Yön hareketine mal edilmeyerek değerlendirmeye alınmamıştır.

Yön’ün beyni Avcıoğlu (1966n: 3), 27 Mayıs döneminden beri, dış politikadan milli savunmaya kadar birçok tabunun yıkıldığını, ancak “Kürt sorunu” tabusuna dokunmaya, sosyalistler dahil kimsenin cesaret edemediğini savunmuştur. Kürt meselesinin hem yok hem de varsayıldığını düşünen yazar, resmen böyle bir meselenin mevcudiyetinin kabul edilmediğini, buna karşın zaman zaman aydınların “Kürtçülük” yüzünden yargılandığını vurgulamıştır. Aslında doğu kalkınması fikrinin arkasında Kürt meselesine bir çözüm bulma endişesinin yattığı ifade edilmiştir.

Bu tabunun yıkılmaya çalışılmasını, vatanseverlik adına yapıcı bir eylem olarak değerlendiren Yön hareketi, bu meseleyle, bazı devletlerin yakından ilgilenmelerine karşın, Türkiye’nin ilgilenmeyişi bir eksiklik olarak değerlendirmiştir. Buradaki halkı kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilme arzusuyla bu sorunla ilgilenen dünya güçlerine fırsat verilmemesi gerektiği savunulmuştur (Yön, 1966: 8).

Doğu’daki feodal yapının çözülmeyişi ve uygulanan liberal iktisat politikaları, bu sorunun temel kaynakları olarak sunulmuştur. Uygulanan liberal iktisat politikalarının, ülkenin zengin bölgelerini daha da zenginleştirdiğine, fakir Doğu bölgelerini ise daha da fakirleştirdiğine ve bu durumun da Batı ve Doğu arasındaki eşitsizliği genişlettiğine değinilmiştir. Doğu’daki bir iki devlet fabrikası

dışında, imalat sanayi adı verilebilecek tesislerin mevcut olmadığı, halkın gereksinimlerinin az sayıdaki küçük işletmeler tarafından karşılandığı belirtilerek, sağlık ve eğitim gibi durumlarda da Batı'ya nazaran Doğu'nun çok daha sıkıntılı bir durumda olduğu vurgulanmıştır (Yön, 1962: 5).

Devletin Doğu'daki varlığının ne denli etkili olduğunu tartışmaya açan Yön akımı (Yön, 1962: 10), Doğu'daki; toprakların ne kadarının tapulu olduğu, evliliklerin ne kadarının nikah ile tescil edildiği ve yetişen kişilerin ne kadarının nüfus kağıdı olduğu sorularının cevaplarına yönelmiştir. Üç sorunun cevabının da “yok denecek kadar az” olduğunu ileri süren Yön, bu durumun sorgulanmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Devlet otoritesinin tam anlamıyla tesis edilemediği durumlarda, başka otoritelerin devreye girdiği vurgulanmıştır. Tam da bu noktada Yöncülerin, Doğu meselesinin nedenlerinden saydıkları aşiret, ağalık, hocalık, hacılık gibi oluşumların varlığıyla karşılaşmaktadır. Devlet ile Doğu'daki vatandaşlar arasına giren bu odakların, irtibatı keserek, kendi çıkarlarına hizmet eden ilişkilerin muhafazasına uğraştıkları ileri sürülmüştür.

Yöncülere göre (Yön, 1964: 8), Türkiye'nin “bir bütün” olduğu her zaman ifade edilmekle birlikte, Doğu'nun Batı'ya ne derece entegre olduğu tartışmalıdır. Bu bütünlüğü bozan nedenler arasında da; aşiretler, ağalar ve şeyhler, dil sorunu, din farklılaşmasının geldiği iddia edilmiştir.

Yön hareketine göre (Yön, 1964: 8), aşiretler, Doğu'daki parçalanmış yapının önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadırlar. Doğu'da; aşiretler topluluğu, aşiret, kabile (kol), oba ve çadır biçiminde bir yapılanma göze çarpmaktadır. Bu büyük toplulukların hem silahlı oldukları hem de seçime dayanan siyasal bir sistem içinde bulunduğu düşünüldüğünde, önderlerinin yerel yönetim mekanizmalarına yapabildikleri baskıları kestirmenin çok da zor olmayacağı savunulmuştur. Ağalar

ise, zenginlik, kurnazlık ve büyük bir aileye mensubiyetiyle tanınan kimseler olarak değerlendirilmiştir. Ağaların, bir önder olarak yaşamlarını sürdürebilmelerinin koşulu da sırtlarını güçlü bir aşirete yaslamaya dayandırılmıştır. Buna ek olarak efsaneleşmiş mucizeleri olduğu kabul edilen “şeyh” ya da “seyid” denilen dini önderlerin de ekonomik olarak iyi durumda olduklarından, bazı bölgelerde ağalık fonksiyonlarına sahip oldukları vurgulanmıştır.

Yön akımı, bu ağa ve şeyh takımının, düzenin devamlılığı için ellerinden geleni yaptıklarını belirtmiştir. Özellikle son dönemlerde üretim düzeninde yaşanan değişim sonucu geçilen makineli tarımın, makineleri ellerinde bulunduran bu takımın daha da güçlenmesine neden olduğu ve Doğu’daki sanayileşme düzeyi de düşünüldüğünde, halkın kötü durumunun daha iyi anlaşılacağı üzerinde durulmuştur. İşte böyle zor koşullarda hayatta kalma mücadelesi veren halkın, mevcut ekonomik ve sosyal yapıyı kırarak güce sahip olmadığından yakınılmıştır. Mevcut sosyal düzenin tasfiye edilememesinin bir diğer önemli nedeni de ağa ve şeyhlerin denetim mekanizmalarını kendileri lehine “iyi” işletmelerine bağlanmıştır. Köylülerin köy içi ve dışı temaslarının ağaların sürekli denetimleri altında olduğu vurgulanmıştır (Yön, 1964: 9).

Yön hareketi, Doğu’daki vatandaşların çoğunluğunun Türkçe bilmemelerinin büyük sıkıntılar yarattığını düşünmüştür. Doğulu vatandaşların Türkçe bilmediği gibi, memurların da doğulunun konuştuğu dili bilmedikleri, bu şekilde işini halledemeyen vatandaşların da Türkçe bilen birilerini araya koymak durumunda kaldıklarını, bu durumun da ağalık denen olguyu beslediği üzerinde durulmuştur. Böylelikle aşiretler, beylik, ağalık gibi oluşumların iyice kök saldığı vurgulanmıştır (Yön, 1962: 12).

Dilin, ulusların bütünlüğünün sağlanması adına önemli bir araç olduğuna inanan Yön akımı (Yön, 1964: 8), ortadaki kalkınma sorununun çözümü için, ilk koşulun da kalkındırarak ve kalkınacak arasındaki iletişimin sağlanması olduğunu ortaya atmıştır. Nüfus sayımları ve Toprak ve İskan Genel Müdürlüğü envanter

etütleri dikkate alan Yön, 9 kentte (Ağrı, Van, Hakkari, Siirt, Bitlis, Muş, Bingöl, Diyarbakır, Mardin) Türkçe'nin anadil olarak azınlıkta olduğunu, bu coğrafyada, Türkçe ile birlikte, Kürtçe ve Arapça'nın da yer aldığını vurgulamıştır (Yön, 1964: 8).

Doğu'daki dinsel anlamda bir farklılaşmanın da “bütünlüğü” bozan nedenler arasında olduğunu savunan Yöncülere göre (Yön, 1964: 8), dinsel farklılaşma, toplumun Doğu'da oldukça kapalı olması nedeniyle, topluluklar arasında önemli bir ayrılık sebebi teşkil etmiştir. Temel inanın İslamiyet olmakla birlikte, farklılaşmaların çoğunlukla mezhep ve tarikatlar ekseninde gelişim gösterdiği üzerinde durulmuştur.

Yöncülerin, bu tespitlere ek olarak, hükümetlerin Doğu'ya memur gönderme politikalarını da eleştirdikleri görülmektedir. Doğu bölgesine acemi, stajyer ya da Batı'da yola gelmeyen sorunlu memurların gönderilişinin, bölge halkında hükümetlere ve devlete karşı bir güvensizlik oluşturduğunun altı çizilmiştir (Yön, 1962: 12).

Doğu meselesinin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin gerekliliğine vurgu yapan Yön hareketi (Yön, 1962: 10-11), iklim ve sınır bölgesi olması hasbiyle maruz kalınan istilaların da Doğu'nun gelişmemesindeki önemli nedenlerden olduğunu ifade etmiştir. Tüm bu değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere, tek değil, birden çok etkenin Doğu meselesi etrafında değerlendirilmesi, Yön akımı için, en isabetli tespitlerin yapılması adına önem arz etmektedir.

“Doğu meselesi”ne bakışta etnik öğeler kullanılsa da temel kaygıları kalkınma olan Yön hareketinin, soruna ağırlıklı olarak ekonomik bir açıdan yaklaştığı söylenebilir. Sorunlu ekonomik ve sosyal ilişkilerin yarattığı düşünülen ağalık-şeyhlik gibi kurumların, Doğu bölgelerinin gelişimine engel olduğu, bunun da feodal ilişkileri yeniden üreterek, bu ilişkiler yumağını sürdürdüğü yönünde tespitler

de bulunulmuştur. Ulusal bütünlüğün önemli araçlarından olan dil olgusuna da değinen Yön akımı, Doğu'daki anadili Türkçe olmayan nüfusun fazlalığının da göz ardı edilmemesinin önemini vurgulamıştır. Devletin ve hükümetlerin Doğu'daki gerek ekonomik gerekse de sosyal hayatta önemli roller oynayamayışının, bölgedeki sorunlarda kırılmalar yarattığının altı çizilmiştir. Aslında Yön hareketinin, “Doğu meselesi”ne ilişkin tespitlerinde, bölgedeki sorunlara girift bir yumak şeklinde baktığı görülmektedir.

11.2. “Doğu Meselesi”ne Çözüm Önerileri

Yön hareketi, resmi tez ne olursa olsun, bir “Doğu meselesi”nin olduğu konusunda hemfikir olunmasının önemine işaret etmiştir. Doğu'dan yükselen seslere, özellikle kendini sosyalist olarak tanımlayanların kayıtsız kalmaları istenmiştir. Avcioğlu (1966n: 3), mevcut döneme gelinceye kadar, mutlak bir entegrasyonu amaç edinen ve bir etnik grubun dili ve kültürü unutturularak hakim etnik grupla tam kaynaştırılmasına yönelik uygulanan sert yöntemlerin başarısızlığından söz etmiştir.

Doğu'daki sorunların çözülerek kalkınmasının sağlanması Yön'e göre (Yön, 1964: 8), aydın ve politikacıların görünüşte önem verdikleri bir konu durumundayken, aslında yıllardan beridir, sorunlara yeterli çözümler getirilememiş, yapılanlar da birer iyi niyet ya da siyasal manevradan öteye geçememiştir. Sorunlara yeterli çözümlerin getirilememesinin en önemli nedenlerinden birisi olarak, Doğu'daki sorunların bir gizliliğe büründürülmesi gösterilmiştir. Ancak bu gizliliğin bir işe yaramadığı, özellikle Avrupa'daki devletlerde olaya olan ilginin arttığı ve sorunları ele alana birçok Araştırma Enstitüsü'nün kurulmasına neden olduğundan hareketle, “ülkenin çıkarları adına” bu gizliliği sürdürenlerin, bilerek ya da bilmeyerek ülkeye “kötülük” ettikleri düşünülmüştür. Basının da bu konuda iyi bir sınav veremediğini savunan Yön akımı (1962: 10), basın bu konuya ilgisiz olduğunu, büyük tirajlı gazetelerin Doğu'ya muhabir göndermeye lüzum görmediklerini, tasarruf, yüreksizlik, ilgisizlik ve gazete patronlarının hüznü

haberleri sütunlarında görmek istememeleri gibi gerekçelerlerin, gazetelerin Doğu'daki haberleri işlememelerini de beraberinde getirdiğinden şikayet etmiştir.

Peki, Doğu'daki sıkıntıların, bugüne kadar uygulanan yanlış politikalar yüzünden çözüme kavuşturulamadığından dem vuran Yön hareketinin, bu soruna ilişkin çözüm reçetesi ne olmuştur? Bu soruya, bizzat Avcıoğlu'nun (1966n: 3) verdiği cevap "Sosyalistler de dahil, mesele üzerinde ciddiyetle duran düşünürlerimizin bulunduğu söylenemez. Bu konudaki tabu o kadar güçlüdür ki, düşünceleri bile kurutmuştur. Hemen açıklayalım ki, bu satırların yazarı da, meselenin varlığına işaret etmekten ve şimdiye kadar gerçekçi bir çözüm yolu ileri sürülmediğini belirtmekten öte bir şey söyleyebilecek güçte hissetmemektedir kendisini" şeklindedir. Sosyalistler tarafından şimdiye kadar söylenen sosyalizm geldiğinde Doğu meselesinin de çözüleceği sözleri, Avcıoğlu tarafından yuvarlak bulunmuştur. Ortaçağ kalıntısı ağalık ve şeyhlik kurumlarının-derebeyliğin tasfiyesinin, herkese eşit olanak sağlayan bir kalkınma yoluna girilmesinin ve geniş kapsamlı bir toprak reformu yapılmasının, Doğu meselesinin çözümünde önemli bir aşama olduğunu belirten yazar, meselenin etnik yönüne de dikkat çekmiştir. Etnik yönü de olan bir meselenin, sadece ekonomik ve sınıfsal açıdan alınacak tedbirlerle çözülmesinin mümkün görünmediği ifade edilmiştir.

Bu güçlü tabu karşısında pek de yaratıcı fikirler üretilmediğini açıkça ifade eden Avcıoğlu, en azından sosyalistlerin bu konu üzerinde kafa yormaları gerektiği konusunda bir çağrı yapmayı uygun görmüştür. Yön sayfalarındaki söylemlerin de yetersizliğini bilen yazar, işin etnik boyutunu da hesaba katan çözümlerin kalıcı olacağını savunmuştur. Sunulan çözümlerin yetersizliğinden yakınılrsa da Yön'de imzasız yayınlanan bir yazıda, çareye ilişkin şu tespitler yer almıştır (Yön, 1962: 12):

"Çare ne? Söylenebilecek çareler bir hayli beylik. Ama gene de söyleyelim. Demokratik usulle mi olur, antidemokratik usulle mi bilmem. Ama Doğu halkına Türkçe okuyup yazma öğreteceksin. Bunun için okullar açacaksın. Norşin medresesinin kapatırken hiç değilse kırk tane köy enstitüsü faaliyete geçecek. Hayvancılığı da sıkı kayıt altına alıp, bu işi devlet çiftliklerinde yaptıracaksın.

Yazın yaylada, kışın köyde konmak adetinden bu civar halkını vazgeçirecek bir düzen kuracaksın. Verimsiz toprağı verimli hale getirmek

için, toprağın fazla bölünmesini önlemek için kayıtlar koyacaksın. On evlik, on beş evlik köyleri haritadan silecek, bunları birleştirecek, yirmi köyü, elli köyü bir köy haline getireceksin. Sonra en önemlisi, Doğuya memurlardan torpilsizini göndermek huyundan vazgeçeceksin. Büyük şehirlerde göbek bağlamış memur sınıfını, Doğu Anadolu diye bir yer olduğunu, buraya yaşlanan tecrübe sahibi gözde memurların da gitmesi gerektiğini anlatacaksın. Dahası da var. Bu memurlara o civarın dilini, adetlerini öğrenmek mükellefiyetini de koyacaksın. ...Bütün bunlardan sonra, nasıl İstanbul etrafına, nasıl Ankara etrafına fabrikalar, işletmeler kuruyorsan, Doğunu orasına burasına da fabrikalar, işletmelere kuracaksın. Devlet çiftliklerini, kazara Doğuya gelen Bakanlara göstermelik diye değil, gerçekten işe yarar, örnek alınır çiftlikler haline getireceksin. En önemlisi rüşveti kaldıracaksın. Memurun namuslu ve kaliteli olmasına dikkat edeceksin ve nihayet okul açacaksın okul. Doğuyu kalkındırmak istiyorsan bunları yapacaksın. Yoksa, Aliyi Veliyi tehcir etmekle bu derde deva bulamazsın.”

Bugüne kadar uygulanan politikaların eleştirisinden yola çıkılarak oluşturulduğu gözlemlenen yukarıda sıralanan “çareler” de Yöncülere “beylik” gelmiştir. Yine de sorunun çözümüne önemli katkılar sağlayacağı düşünülen bu önerilerin, ancak gerçekleştirilebilecek köklü reformlar ve bu reformların sonuna kadar arkasında durabilecek bir idareyle hayata geçirilebileceği savunulmuştur.

Entegrasyon konusundaki sıkıntıların da ağalık-şeyhlik gibi oluşumlara bağlı üretim ilişkilerinin kırılmasıyla giderilebileceğine dikkat çeken Yön (1964: 10), yapılması gerekli temel değişikliğin köylünün topraktan kopmasını sağlayacak tarım dışı iş olanaklarının sağlanması olduğunu düşünmüştür. Buradaki önemli noktanın da bu olanakların kontrol mekanizmasının, mevcut yapıyı kontrol edenler dışında bir yerlere yöneltilmesi olduğu vurgulanmış, bu durumun da ancak sanayileşme ile mümkün olacağını altı çizilmiştir. Şüphesiz buradaki sanayileşmenin de devlet destekli kurularak, kardan önce sosyal fayda kaygısıyla örgütlenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Doğu’daki sorunların çözümüne yönelik sınırlı da olsa önerilerde bulunan Yön hareketine göre (Avcıoğlu, 1966n: 3), bu soruna yönelik şüphe barındırmayan tek nokta, Türkiye üzerinde ayırıcı-bölücü emelleri olanların, akıllarını başlarına almaları gerektiğidir. Atatürk milliyetçiliği ve Anayasa çerçevesinde

düşünüldüğünde, Türk vatandaşlığının koşulunun, din ve mezhep birliği değil, Türk devletine olan bağlılık olduğu belirtilerek, çağdaş anlamda milletin, kader birliği yapmış ve bir arada yaşamak isteyen insanlardan oluştuğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda sosyalistlerin milliyetçilik anlayışlarının ırkçılık üzerine temellendirilmediği, ancak bir karış toprak için de en başta sosyalistlerin mücadele edecekleri ifade edilmiştir.

Yön akımı, cesaret edilemeyen birçok konuya dokunduğu gibi, “Doğu meselesi”ne yönelik de söylemlerde bulunmuştur. Bugüne kadar uygulanan politikalarının yetersizliği sonucu, çözülemeyen sorunların, özellikle sosyalistler tarafından ele alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ekonomik, sosyal ve siyasal birçok olguyu bünyesinde barındıran “Doğu meselesi”nin giriftliği, Yön’ün çok boyutlu çözümlere gerek duyulduğunu vurgulamasından da anlaşılmaktadır. Sorunun dış güçler tarafından ele alınmasından duydukları rahatsızlığı da dile getiren Yöncüler, bunu önlemenin yolunun, sorunu sahiplenerek, mevcut durumun çözümüne yönelik katkı sunmaktan geçtiğine inanmışlardır. Bu konuda kendilerini de yeterli görmeyen Yöncüler, “Doğu meselesi” konusunda daha kalıcı çözümlere gereksinim duyulduğunun altını çizmişlerdir.

12. YÖN VE DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFLERİ

Bu başlık altında, Yön hareketinin, dönemin koşulları çerçevesinde şekillendirdiği, dış politika konusuna ilişkin görüşleri ele alınmıştır.

12.1. Türkiye-ABD İlişkileri

Yön sayfalarında ABD’ye ilişkin 181 yazı yer almıştır. ABD karşıtlığının şekillendiği bu yazılardan 15’i Doğan Avcıoğlu, 3’ü İlhan Selçuk ve 2’si Mümtaz

Soysal tarafından kaleme alınmıştır. Geriye kalan yazıların büyük bir kısmı imzasız yayınlanmıştır.

Yön Dergisi, dış politikaya ilişkin değerlendirmeleri ile dönemin Türkiye’inde artık rahatlıkla tartışılmaya başlanılan, dış politikada “antiAmerikancılık” akımının önemli bayraktarlarından birisi durumundadır. Sosyalist dünya görüşünü benimseyen, tüm diğer oluşumlar gibi, Yön hareketi de derginin yayın hayatı boyunca, ABD merkezli politikaların tasfiye edilmesinin savunusunu yapmıştır.

Yöncülere göre her şeyden evvel, az gelişmiş bir toplumun ABD’nin yanında yer alması, doğrudan doğruya kendi kendisine cephe alarak, kendi varlığını baltalamasından başka bir şey değildir. Selçuk’a göre (1965n: 3), sömürgeciliğin son ve en büyük imparatorluğu konumundaki ABD’yi savunmak, sömürgeciliğe karşı ilk büyük savaşı veren Atatürk Türkiye’sine yakışmamaktadır.

Yeni dönemde, yeni tip bir sömürgecilik anlayışının bayraktarlığını yaptığı düşünülen ABD’nin, kapitalizmin dünya jandarmalığı görevini yüklediği (Selçuk, 1967c: 5), böylelikle de her ülkede kapitalizme bilerek ya da bilmeyerek hizmet eden yandaşlar temin ettiği savunulmuştur. Tanyol (1965c: 16), bu durumu şöyle ifade etmiştir.

“...Özellikle Amerikanın sömürgeciliği, Avrupalı kavimlerin sömürgeciliğinden daha ayrı bir nitelik gösteriyordu. Bunu biz bilmiyorduk. Çünkü Amerika ilk defa İkinci Dünya Savaşında kesin olarak dünya işlerine karıştı. O zamana kadar Güney Amerika’daki hükümet darbelerini, sarsıntılı hükümetleri, sosyologlar dahi, Latin Amerikanın sosyal yapısıyla açıklıyordu. Amerika dünyaya açılınca 150 yıldan beri Güney Amerika’daki hükümet darbelerinin gerisinde Amerikan kapitalistlerinin parmağı olduğu ortaya çıktı. Amerika hangi memleketle münasebete girerse, orada bir takım hükümet darbeleri oluyordu. Öyle sanıyorum ki bu metodu Amerika dünyaya açıldıktan sonra birçok ülkelere uyguladı. Ve kısmen başarı sağladı. Bu harekete karşı gelenleri komünistlikle suçladı.

Amerika bunu çeşitli yardım fonlarıyla yapıyor ve her yardım ettiği ülkede bir taraftar grubu kuruyordu. Hiçbir memleketi doğrudan doğruya işgal etmiyordu. Az gelişmiş ülkelere yapılan bu yardım o ülkede bir takım

insanları, grupları kendi hesabına çalıştırmayı hedef tutuyor, mutlu bir azınlık yaratıyordu. Hürriyet ve demokrasi taraftarlığı ile de mutlu azınlığı güçlendiriyor, onların dışında kalan halk kütlelerini uyarmaya ve gerçek demokrasiyi kurmaya savaşılanları da komünistlikle suçlamak için insanların kafalarını yıkıyor, her memlekette sadık adamlar ve gruplar yetiştiriyor. Öyle sanıyoruz ki bugün Türkiye’de böyle bir dram oynanmak isteniyor. Bir ülkeyi o ülkenin halkı satmaz. Bir ülkede bir kısım insanlar vicdanlarını, kafalarını yabancı bir devlete bilerek ya da bilmeyerek kiraya verir.”

Yön hareketindeki bu ABD algısı, ABD’nin eski tip toprak istilaları dönemi çağını kapatarak, yardım, fon, demokrasi gibi eylem ve söylemler vasıtasıyla ülkelerde hakimiyet kurmasından hareketle temellendirilmiştir. Yöncüler, ABD’nin “barış” anlayışını da buna delil olarak sunmuşlardır. Avcıoğlu (1965j: 3), ABD’nin barış içerisinde bir arada yaşamaktan anladığının, hükmettiği kapitalist dünya için düzenin muhafazasının sürdürülmesi olduğunu vurgulamıştır. Bu yüzden ABD’nin, ne şekilde olursa olsun, gerçek milliyetçilerin bir araya gelmelerini engellemeye çalıştığı ifade edilmiştir (Yön, 1965: 16).

ABD’nin, dış politikası gereği, gelişmekte olan ülkeleri kendi yörüngesine sokmaya çalışması, Yöncüler tarafından sürekli eleştiri konusu olmuştur. Türkiye’nin de giderek, bir Amerikan uydusu olduğu vurgulanarak, bunun önüne geçilmesi için bağımsız bir dış politika anlayışının uygulanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. ABD’ye verilen imtiyazlardan yakınılarak, bu imtiyazların geri alınışlarının, verilişleri kadar kolay olmadığı vurgulanmıştır (Yön, 1965: 4; Avcıoğlu, 1967i: 3). Bu noktada özellikle Türkiye’deki Amerikan üslerinden duyulan rahatsızlığa değinilmiştir (Avcıoğlu, 1965k: 9).

Dış yardımların, ülkenin kalkınmasına yönelik bir getiri sağlamayacağını savunan Yöncüler (Avcıoğlu, 1966o: 3), daha fazla dış yardım alabilmek için ABD’ye verilen tavizlere bir son verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Avcıoğlu (1967i: 3), ABD’nin büyük şirketlerle devlet yöneticilerinin iç içe oldukları bir ülke olduğundan hareketle, Türkiye’den ABD’ye yapılan yardım ricalarının, emperyalizmin Türkiye’ye iyice yerleşmesi anlamına geldiğinin altını çizmiştir.

Dış politikada ABD karşıtı bir çizgide yer alan Yön hareketinin, o dönem ABD ile Küba arasında patlak veren kriz sonrasında, ABD'nin Küba'ya uyguladığı ambargoya destek veren İnönü'yü ağır bir şekilde eleştirmişlerdir. Aşağıdaki satırlar, Yön'ün konuya bakışını yansıtması bakımından kayda değerdir (Yön, 1962: 4):

“Aktif ve bağımsız dış politika güdebilmek için önce dostların yardımlarıyla günbegün yaşamaktan kurtulmak lazım. Halbuki Menderes hükümetleri gibi İnönü hükümetleri de içeride köklü icraatlara girişmedikleri için ayakta durabilme ümitlerini Sam Amcanın vereceği dolarlara bağlamışlardır. Biraz daha fazla dolar alabilme endişesiyle hükümetler Sam amcadan fazla Sam Amcacı zorunda kalmaktadırlar. Küba'ya gemi göndermeme kararı da Sam Amcanın gözüne girecek, ona kesenin ağzını açtırma çabasının sonucudur. Dış ödemelerimizde nispi bir rahatlığa kavuşmadıkça veya Doğu ve Batıdan aynı zamanda yardım almaya başlamadıkça aktif ve bağımsız bir politika gütmeye hayali lafta kalmaya mahkum. Nitekim büyük tecrübesine rağmen İnönü, dış politikamıza en ufak bir nüans getirememiştir.”

Dergi sayfalarında yayınlanan birçok yazıda, bağımsız bir dış politikanın önemine değinilerek, bunun da iyi bir ekonomi ile mümkün olabileceği vurgulanmıştır. Türkiye'nin kendi kendine yeten ve dış yardımlara muhtaç olmayan bir ülke olması düşüncesi, Yöncülerin temel ilkelerinden birisini teşkil etmiştir. Dış yardım alabilmek adına, hiç kimsenin ülkeyi felakete sürüklemeye hakkı olmadığını savunan Avcıoğlu (1963d: 5), Türkiye'nin dış politika konusunda, büyük devletlerin arka bahçesi olmaması gerektiğini düşünmüştür.

Yöncüler, sürekli olarak “Türkiye'nin müttefiki” şeklinde lanse edilen ABD'nin, dünyayı felakete sürüklediğini savunmuşlardır. Özellikle Küba ve Vietnam konularında şiddetli bir ABD eleştirisinin yer aldığı Yön sayfalarında, ABD'nin yok edici politikalarından dem vurulmuştur. İyi insanların kalplerinin, ABD ile değil, ABD'ye karşı mücadele verenlerle olması gerektiğini ifade eden Aydemir (1965: 6), “Müttefikimiz Amerika” başlıklı yazısında, ABD'ye şu şekilde haykırmak gerektiğini belirtmiştir:

“1-Dünya nice kudretler görmüştür. Nice imparatorluklar, cihangirler görmüştür. Ama sonunda daima şu olmuştur ki, inançlar, iman bağlılıkları, milli uyanışlar ve kurtuluş hareketleri, bu yenilmez sanılan

kudretleri daima yere sermişlerdir... Silah ve para, hiçbir zaman, en büyük güç ve her şey demek değildir. Artık çağ değişiyor. Ve bu çağ, imparatorluk gücünde devletlerin değil, milletlerin, halkların çağıdır.

2-Bir takım ittifaklar içinde, seninle kader birliğine girişmiş ülkeler halkı, davranışlarından utanıyor; paraların ve silahların içinde gittikçe yalnızlaşıyorsun. Bugün birçok ülkelerde, birçok aydınlar için, bir Amerikalıya el vermek, gittikçe utanılacak hale gelmektedir.

3-Kaba kuvvetin zaferi, hiçbir zaman ebedi değildir. Kaldı ki, sen Vietnam'da daha şimdiden yenilgidesin. Çünkü dürüst insanların kalbi, iyi insanların kalbi ve hepimizin kalpleri seninle değil, köylerini, ocaklarını yaktığın, ormanlarını, tarlalarını yaktığın Vietnamlılarla beraber çarpıyor..."

Yöncülerdeki antiAmerikancı eğilimin, ABD'nin Kıbrıs konusunda Türkiye'den yana tavır almaması da yatmaktadır. Bu durum da ABD'ye verilen imtiyazlarla açıklanmış (Kemal, 1965f: 7), Türkiye'nin kendi dış politikasını üretmesine izin verilmediğinin altı çizilmiştir. Bu durumdan kurtulmanın yolunun da Atatürk dönemindeki gibi tam bağımsızlıkçı bir dış politika anlayışı olduğu savunulmuştur.

12.2. Türkiye-NATO İlişkileri

Yön Dergisi'nde NATO'ya ilişkin 108 yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 5 tanesi Doğan Avcıoğlu, 4 tanesi İlhan Selçuk, 2 tanesi Mümtaz Soysal, 2 tanesi ise Mehmed Kemal tarafından kaleme alınmıştır. Geriye kalan yazılar imzasız ve çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınan birer yazılardan oluşmaktadır. Yön sayfalarındaki NATO'ya ilişkin yazıların hepsi, sistematik bir olumsuzluk içermektedir. Yöncüler, Amerikan güdümünde işleyen NATO'nun, dünyada kapitalist sistemin bayraktarlığını yaparak, özellikle üye ülkelerdeki örgütlenmeye çalışan "sol" oluşumların önünü kestiğini savunmuşlardır.

Dönemsel olarak düşünüldüğünde, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortamda normal bir gelişme olarak değerlendirilebilecek olan NATO'ya üye olma Soysal'a göre (1965f: 3), artık gereksizdir. Mevcut durumda, NATO'ya üye olmanın bir getirisi olmadığını savunan yazar, bunun nedenlerini şu şekilde izah etmiştir:

“Stalin çağında, açık toprak isteğine kadar varan taşkın davranışlar yüzünden, Türkiyenin NATO kanadı altında güvenlik arama telaşına kapılması normal sayılabilir. Ama son on yılın gelişmeleri, NATO’yu son derece köhnemiş bir kuruluş durumuna soktu. Nedeni de gayet basit: Sovyetler Birliği, bir ara, yeryüzünde komünizmin yerleşmesini, topraklarına toprak katma, karşı tarafı baskı ve tehditlerle ürkütme, hatta gerekirse zor kullanma yollarıyla gerçekleştirmeyi tasarlamaktaydı. Ama, sonraları çekirdeksel silahlardaki gelişmelerin savaşı pek büyük bir kumar şekline getirmesi ve Sovyetler Birliğinde daha gerçekçi bir tutumun yerleşmesi, dış dünyaya karşı davranışları da değiştirdi. Moskova, artık, silahlı çatışmanın gereksizliğine herkesten çok inanmıştır. Bu inanca göre, kapitalizm üzerine kurulmuş olan düzen, iç çelişmeleri ve çekişmeleriyle, nasıl olsa dış müdahalesiz yıkılacak, Sovyetler Birliğine riziko almadan bu olup bitenlerden faydalanmak düşecektir; silahlanmayı teşvik eden çevrelerin çabaları, kurtuluş savaşlarına karşı koyanların uğraşmaları, bu doğal oluşumu hızlandırmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Kabul etmek gerekir ki, son on yılın olayları Moskova’daki düşünce değişikliğini bir hayli haklı çıkarmış, Amerikanın önderliğinde birleşenler pot üstüne pot kırmışlardır.

Değişen dünya karşısında, Türkiyenin NATO’yu hala on-on beş yıl öncesinin gözlükleriyle görmesi kadar yanlış bir şey olamaz...

Türkiye için, NATO’dan çıkış kararını verme zamanı geldi de geçiyor bile. Bu eskimiş, anlamsızlaşmış, kendi aleyhimize yönelmiş ve bizim için artık astarı yüzünden pahalı hale gelmiş olan kuruluşun ayrılmakla dış güvenliğimizi tehlikeye düşüreceklerimiz de sanılmasın...”

NATO’nun Türkiye’nin çıkarları açısından gereksiz bir örgüt olduğunu savunan Yön hareketi, NATO’nun vazgeçilmezliğine yönelik yapılan propagandalara kulak asılmaması gerektiğini telkin etmiştir. NATO’dan ayrılmanın herhangi bir dış güvenlik zafiyeti oluşturmayacağı, aksine NATO ısrarının Türkiye’yi sıkıntılı durumlara sokabileceği vurgulanmıştır. Kemal (1966d: 7), ABD’nin NATO aracılığıyla muhtelif memleketlerde üslenerek dünyayı bir savaşın eşiğine sürüklediğini, Türkiye’de silahlı Amerikan üsleri bulunduğu, Türkiye’nin de tehlikeli durumlara sürüklenebileceğini ifade etmiştir. Ülman ise (1962a: 16) NATO üyeliğinin, Türkiye’yi, kendi çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirmeyen bir savaşa katılmak zorunda bırakabileceğini savunmuştur.

Yön, sırf dış yardımlar gelecek diye, uluslararası savunma denklemlerine girerek, ülke bütçesine olağanüstü yükler yüklemenin sakıncalarına da değinmiştir. Türkiye’nin büyük devletler arasındaki silahlanma yarışına katılmasının ülkeye getireceği külfetlerin düşünülmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda

ülkenin çıkarlarının nerede olduğuna, ülke insanının karar vermesi gerektiği savunulmuş, bunun için de NATO'dan ayrılmak gerektiği vurgulanmıştır. Zira Yön hareketi, Türkiye'nin, NATO üyeliği yüzünden, değil bağımsız bir dış politika, bağımsız bir iç politika bile uygulayamaz duruma geldiğinden yakınmıştır (Yön, 1964: 2).

Yöncülerin NATO karşıtı tutumlarının zirve yaparak, kamuoyunu bu konuda yönlendirmeye çalışmalarını sağlayan, dönemin en önemli olayı da kuşkusuz Kıbrıs sorunu olmuştur. Türkiye'nin, çıkarlarını korumayan bir pakta neden üye olduğu sorusu, Yön sayfalarında, Kıbrıs sorunuyla birlikte sık sık ele alınmaya başlanmıştır. Alanlarda bekleyen uçakların NATO'ya tahsis edildiği için, Kıbrıs'ta ölen Türklere yardım edemedikleri, bu durumun da bağımsızlığın yitirilişinin göstergesi olduğunu belirten Kemal (1965g: 7), NATO'nun Türkiye'nin değil ABD'nin çıkarlarını koruduğunu vurgulamıştır. Selçuk ise (1965o: 3; 1966l: 5) silahlı kuvvetlerinin hemen hepsini NATO emrine veren Türkiye'nin, Kıbrıs buhranında Yunanistan'la baş başa kaldığını, bir saldırı ihtimaline yakın bulunduğu zaman da Batılı “dost”larından Johnson mektubuyla “Size verdiğimiz NATO silahlarını ancak bizim müsaademizle kullanabilirsiniz” uyarısını aldığını ifade etmiştir. Bir diğer Yöncü Avcıoğlu da (1966ö: 3; 1967j: 3) Johnson mektubundan hareketle, NATO'nun sadece güçlü devletlerin, diğer devletleri denetim altında tutmaya yaradığını vurgulamıştır.

NATO, Yöncülerin gözünde, biran önce terk edilmesi gereken bir yapılanma durumundadır. Türkiye'nin çıkarlarına uymadığı düşünülen paktın, Türkiye'ye siyasal ve ekonomik birçok külfet getirdiği savunulmuştur. Türkiye'nin en çok işine yarayacak dönemde, Türkiye'yi yalnız bıraktığına inanılan NATO'nun, Johnson mektubuyla da gerçek niyetinin belli olduğu vurgulanmıştır.

12.3. Türkiye-SSCB İlişkileri

Yön Dergisi'nde SSCB ile ilgili yazı sayısı 37'dir. Çekirdek kadronun imzalı olarak yayınladığı yazı sayısı 6'dır. Bunlardan 4'ü Doğan Avcıoğlu imzası taşırken, 2'si İlhan Selçuk imzası taşımaktadır. Geriye kalan 22 yazı da imzasız bir şekilde, dış politika bölümünde yer almıştır.

Yöncülerin, Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmesini gerekli gördükleri ülkelerin başında SSCB gelmiştir. Dönemin en güçlü iki devleti konumundaki ABD ve SSCB ile dengeli ilişkiler kurulmasının önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda ABD ile kurulan ilişkilere biraz mesafe koyularak, SSCB ile olan ilişkilere ağırlık verilmesinin, dış politikada başarıyı getireceği savunulmuştur.

Konjonktüre göre bir dış politika belirlemenin önemine inanan Yöncüler, Türk dış politikasının Batı'ya (kısaca ABD'ye) bağlanmasına yol açan en önemli etkenin İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki dönemde ortaya çıkan Sovyet tehdidi olduğuna inanmışlardır. Ülman'a göre (1962b: 14), Sovyetler Birliği'nin takındığı uzlaşmaz tavır yüzünden, Türkiye, ABD'ye yanaşmaktan başka seçenek bulamamıştır. Yön hareketi, dönemselsel olarak uygun görülebilecek olan bu politikanın, artık dünyanın mevcut koşulları gereği, bir kazanım getirmediğini savunmuştur.

Türkiye'nin çıkarlarının onurlu bir dış politikada olduğunu savunan Yön hareketi, bu politikanın da ancak dünyanın iki büyük devletine de eşit uzaklıkta bulunarak sağlanabileceğini vurgulamıştır. Avcıoğlu (1965l: 3), Türkiye'nin yıllarca Amerikan uyduluğunun bedellerini ödediğini, uyduluktan kurtulmanın yolunun, ABD'den biraz uzaklaşıp, SSCB'ye yaklaşmak olduğunu ifade etmiştir. SSCB ile olan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin, dış yardım oltasıyla avlanıp uydu durumuna düşürülen Türkiye gibi ülkelerin siyasal ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları bakımından büyük önem taşıdığını düşünen yazar, kapitalist ülkelerin yardımlarının, Üçüncü Dünya'nın sanayileşmesini önlemeye ve az gelişmiş ülkeleri

açık Pazar ve hammadde deposu olarak uydu durumunda tutmaya yöneldiğini, SSCB'nin çıkarlarının ise Üçüncü Dünya'yı kapitalist ülkelerin uydusu olmaktan kurtarmaktan geçtiğini ifade etmiştir. Zira Üçüncü Dünya'nın bağımsızlığını kazanmasının, kapitalizmin zayıflaması ile sonuçlanacağını altı çizilmiştir.

Dış politikada SSCB ile yakınlaşmanın önemine değinen Yön akımı, bu yakınlaşmanın ölçülü bir şekilde cereyan etmesi gerektiğinde ısrarcıdır. Tam bağımsızlığın sağlanabilmesi adına, hiçbir devletin uydusu durumuna gelinmemesi gerektiğini, Avcıoğlu (1966p: 3) şu sözlerle ifade etmiştir:

“Dış politikada uyduluktan kurtulma ve bağımsızlığa yönelme zorunluluğu artık anlaşılmalıdır. Bağımsız dış politika, Batı ittifakı içinde kalınsa dahi, Amerika'ya yüzde yüz bağlı olmaktan çıkıp, büyük komşu Sovyetler Birliği ile ekonomik, politik ve kültürel ilişkileri geliştirmeyi gerektirmektedir. ‘Ne Washington ne de Moskova’ diyebilmek, Washington’dan bir ölçüde uzaklaşıp, bir ölçüde Moskova’ya yaklaşmakla mümkündür. İçinde bulunduğumuz durumda, Sovyetlerle yakınlaşma, bağımsızlığa yönelmiş bir dış politikanın temel şartı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeptir ki, büyük komşuyu, ‘Amerika melek, Rusya umacı’ biçimindeki Soğuk Harp palavralarını bir kenara iterek, fakat ‘Rusya melek, Amerika umacı’ tersliğine de düşmeden, olduğu gibi tanımalıyız”

Türkiye'nin çıkarları adına SSCB ile ölçülü bir yakınlaşmayı savunan Yöncüler, Türkiye'deki tarihi Rus önyargısının da bir kenara bırakılması konusunda milliyetçilere seslenmişlerdir. Türkiye'de, Sovyet emperyalizmine örnek olarak, Orta Asya'daki Türklerin durumunun gösterildiğini belirten Avcıoğlu (1966p: 3), Çarlık Rusya'sının 1860-85 döneminde silah zoruyla sömürgeleştirdiği Türkistan'da, Stalin'in de insafsızca birçok Türk'ü katlettiğini doğrulamış, ancak bu zulmü unutmamakla birlikte, başka bir gerçeğin de varlığına işaret etmiştir. Yazara göre bu gerçek, aşiret hayatı yaşayan ve kırk yıl önce Anadolu'dan kat kat geride bulunan Türkistan'ın, komünist yönetim altında hızla kalkınarak, Anadolu'yu kat kat geçtiğidir. Bu bağlamda, milliyetçilik etiketini kimselere kaptırmayan bir kısım çevrelerin, “Sovyet zulmü altında inleyen kardeşlerimiz”in imdadına koşmadan önce, bu gerçeğe eğilmeleri ve Türkistan'dan önce Anadolu'yu kurtarmaya çaba göstermeleri istenmiştir. Bir diğer Yöncü Selçuk da (1967g: 5) bağımsızlık ülküsüne

sahip olanların, Orta Asya'daki Türkleri düşünüp duracaklarına, Anadolu Türklüğünü Amerikan güdümünden kurtarma çabasına girmelerini öğütlemiştir.

Her fırsatta Türkiye'nin çıkarlarını önceleyen Yön hareketi, dış politikada sınırlı da olsa SSCB'ye yaklaşılmasını olumlu karşılamış, dost diye nitelendirilen ülkelerin Türkiye'yi yüzüstü bırakmaları ihtimaline karşılık, SSCB ile sağlam bir dostluk kurulmasının önemini vurgulamıştır (Avcıoğlu, 1966r: 3). Yöncüler, Türkiye'yi uydu olarak görmeye alışmış devletlerin (başta da ABD'nin), Moskova ile gerçekleşen bazı konulardaki yakınlaşmaları tedirginlikle izlediklerini belirterek (Soysal, 1964: 8; Avcıoğlu, 1965l: 3), bu durumun devamlılığının Türkiye'nin yararına olduğunu savunmuşlardır.

12.4. Türkiye-Üçüncü Dünya İlişkileri

Yön sayfalarında Üçüncü Dünya'ya ilişkin 215 yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 13'ü Niyazi Berkes'e, 8'i Doğan Avcıoğlu, 2'si İlhan Selçuk ve 2'si de Fethi Naci'ye aittir. Bunun dışındaki yazılar; imzasız, çeviri ve çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınan yazılardan oluşmaktadır.

Yön hareketinin “Üçüncü Dünya” kavramına bakışı, “geri kalmış” değil, emperyalizm tarafından “geri bıraktırmış” ülkeler topluluğu şeklinde olmuştur (Avcıoğlu, 1966p: 3). Bu yüzden bu ülkelerdeki, dünyanın en emperyalist devleti konumundaki ABD karşıtı hareketler desteklenerek, Türkiye'nin de “Üçüncü Dünya” ülkeleriyle birlikte hareket etmesi gerektiği vurgulanmış ve SSCB'nin, ABD emperyalizmine karşı durarak Üçüncü Dünya'nın ekonomik ve siyasal bağımsızlığından yana olduğu belirtilmiştir.

Avcıoğlu (1966s: 3), Türkiye'nin istese de istemese de kader birliği içinde bulunduğu Üçüncü Dünya'nın, emperyalizmin ağır baskısı altında bir çıkar yol aradığını belirtmiştir. Yazara göre bu gelişmeleri doğru okuyabilmek, Türkiye'nin

sorunlarını da daha derinlemesine anlayabilmeye katkı sunmuştur. Türkiye'nin boşu boşuna kendini Batı dünyasına ait hissetmemesi gerektiğini ifade eden Avcıoğlu (1965m: 3), bu konuya ilişkin düşüncelerini şu sözleriyle aktarmıştır:

“Bu mücadelede Türkiye'nin yeri nedir? Batı ülkeleri Amerikanın liderliğinde tek bir blok manzarası gösterirken kör bir Batı hayranlığı içinde Batılılık taslamak ve ‘Batı aleminin ayrılmaz bir parçasıyız’ demek nisbeten kolaydı. Fakat artık sormak gerekir. Birbirleriyle çetin bir menfaat mücadelesine girmiş olan emperyalist ülkelerden hangisinin parçasıyız? Amerikan emperyalizminin mi, yoksa Fransız veya Alman emperyalizminin mi?”

Hangi emperyalizm söz konusu edilirse edilsin, onun ayrılmaz parçası olmak demek, peyk olmaya rıza göstermek demektir. Emperyalizm, dün olduğu gibi bugün de emperyalizmdir. Kendi devletleriyle elele Pazar, hammadde ve sermaye peşinde koşan monopoller, bir mucize ile melek kesilmemişlerdir. Emperyalizmden medet uman ülkeler, dün olduğu gibi bugün de geri bir tarım ülkesi kalmaya mahkumdurlar. Amerika, kıtanın öteki yarısında, milyarlarca dolar yatırmıştır. Güney Amerika sırtını emperyalizme dayayarak sosyal ekonomik ilerlemeye karşı duran geri sınıfların elinde, korkunç bir lüks ile korkunç sefaletin silah zoruyla bir arada yaşadığı geri kalmış ülkeler topluluğudur. Hala emperyalist ülkelerin koltuğunda kalkınabileceğini ümit eden bir Türkiye'nin geleceği başka türlü olamaz.

Bugün bir sürü ülkede milyarlarca insan emperyalizme karşı savaş vermektedir. Bir ‘Üçüncü Dünya’ doğmuştur. Atatürk'ün liderliğinde emperyalizme karşı ilk savaş bayrağını açan Türkiye'nin yeri onların safıdır.”

Türkiye'nin, Üçüncü Dünya'nın yanında olması konusu değinen bir diğer Yöncü Naci de (1965ı: 7) bağımsız ve onurlu bir dış politikanın yalnız bir gurur meselesinden ibaret olmadığı, aynı zamanda da kalkınmanın temel koşullarından birisi olduğunu vurgulayarak, Türkiye'nin yerinin Üçüncü Dünya olduğundan hareketle, Türkiye'nin sorunlarının, aslında Üçüncü Dünya'nın sorunları olduğunun netleştiğini savunmuştur. Çıkarları aynı yönde olan devletlerin de bir arada hareket etmelerinin önemine değinilmiştir. Dış politikaya yönelik bu telkinler yapılırken de Türkiye tarihine göndermeler yapıldığı görülmektedir.

Özellikle Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren, sömürge olmanın sıkıntılarını çeken bütün az gelişmiş ülkelerin gözlerinin Türkiye'ye çevirdikleri ifade edilerek, Türkiye'nin bu tip ülkeler için bir ümit, lider konumunda olduğu, ancak sonraki gelişmelerle bu konumunu kaybettiği vurgulanmıştır (Avcıoğlu, 1962v: 3).

Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirdiği dönemde milli kurtuluş hareketlerinin, dünyadaki burjuva devrimlerinin halkaları şeklinde tezahür ettiği belirtilerek, mevcut dönemdeki az gelişmiş ülkelerin milli kurtuluş hareketlerinin ise yavaş yavaş sosyalizme doğru gidişin bütünleyici parçaları olduklarının altı çizilmiştir (Naci, 1964: 10). Bu bağlamda kurtuluşu, sosyalizm, millileştirme ve plancılık gibi dönemin devletçi söylemlerinde arayan Üçüncü Dünya ülkelerinin bir kısmına imrenilerek bakıldığı görülmektedir.

Avcıoğlu (1965n: 7), bir taraftan Türkiye'nin, petrol konusunda Araplar kadar olamadığını, petrol tekellerinin Ortadoğu ülkelerine tanıdığı haklarla, Türkiye'ye tanıdığı haklar arasında dağlar kadar fark olduğunu savunurken, diğer taraftan birçok sömürge ve yarı sömürge gibi Cezayir'in de bağımsızlığına kavuşarak, planlamaya bağlı alınan önlemler neticesinde sosyalizme doğru gittiğini ifade etmiştir (Avcıoğlu, 1962v: 3). Bir diğer Yöncü Selçuk ise (1962i: 6) İngilizleri Süveyş'ten temizleyen ve toprak ağalarını tasfiye eden Mısır lideri Nasır'dan övgü dolu sözlerle bahsetmiştir.

Dış politika konusunda bağımsızlıkçı bir duruşu savunan Yön akımı, Üçüncü Dünya ile olan ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem vermiştir. Aslında Kurtuluş Savaşı'ndan beri tarihsel bir gönül ilişkisi olduğu savunulan bu coğrafyaya sırt çevrilmesinin, Türkiye'nin çıkarlarıyla örtüşmediğinin altı çizilmiştir. Özellikle, bağımsızlıklarını kazanan bu devletlerin bir takım askeri darbelerle yavaş yavaş sosyalist denemelere geçişleri, Yöncüleri daha da cezbetmiştir. Zaten Yön hareketinin Türkiye'ye özgü sosyalizm arayışında ortaya atmış olduğu az gelişmiş ülke sosyalizmi görüşünün de Yöncülerin Üçüncü Dünya'ya olan sempatik bakışlarının gerekçelerinden kabul edilebilir.

12.5. Kıbrıs Meselesi

Yön sayfalarında, Kıbrıs konusuyla ilgili 77 yazı yer almıştır. Bunlardan 8 tanesi Yön'deki Kıbrıs değerlendirmelerini yapan İbrahim Çamlı'ya aittir. Doğan

Avcıoğlu 5, Niyazi Berkes 3, İlhan Selçuk 2 ve Mümtaz Soysal da 2 yazı ile konuya katkı yapmışlardır.

1960'lı yılların en önemli dış politika meselesi haline gelen Kıbrıs Sorunu, Yön sayfalarında da yerini almıştır. Daha adada çatışmalar başlamadan önce, Yön'ün gözlerin Kıbrıs'a çevrilmesi gerektiğini içeren yazıları, adadaki sorunların Yön tarafından erken bir çözümlenmeyle işlendiğini göstermektedir. Yön'ün ilk yayınlandığı dönemlerde, 1959'da imzalanan Zürih ve Londra anlaşmalarının kusursuz işletilmesi temelli çözümler üzerinde durduğu net bir şekilde görülmektedir.

Yöncülere göre, Zürih ve Londra anlaşmalarını kerhen kabul etmek durumunda kalan Makarios, hemen her alanda anlaşmayı çiğneyen ifade ve uygulamalarda bulunarak, adadaki Rum tezlerini hakim kılmak istemektedir. Bu durum Yön sayfalarına şu şekilde yansımıştır (Yön, 1963: 4):

“Makarios'un Kıbrıs anlaşmalarını çiğneyerek Türk belediyelerini kapatmak istemesi ve Nihat Erim'in dış politika müzakeresi açılmasına yol açan önergesi, af gibi artık bıkkınlık veren meselelerden bir an için uzaklaşarak dikkati Kıbrıs'a çevirdi. Gerçekten yıllar boyunca Türk halk efkarının en önemli meselesi olan Kıbrıs meselesi, Londra anlaşmalarından sonra unutulmuştur. Öyle görünüyor ki halk efkarı da hükümet de meseleyi unutmuştur. Bu unutkanlıktan cesaret alan Ada Rumları ise Kıbrıs'ın tam hakimiyetini sağlama yolunda adım adım ilerliyorlar. Bilindiği gibi, Makarios kolayca işlemesi mümkün gözükmeyen Londra anlaşmasını bir taktik icabı kabul etmişti. Londra'da verilenleri alacak, sonrada fazlasını isteyecekti. Şimdi bu plan uygulanıyor. Başka türlü olsa, Makarios Kıbrıs anlaşmasını açıkça ihlale herhalde cesaret edemezdi. Şimdi Türk hükümetinin müdahalesiyle, Makarios'un biraz gerilemesi ve bazı tavizler vermesi gerekebilir.

Ama yine de Makarios mesafe almış olacak ve anlaşmalarla ilk gedik açılacaktır. Gerisi kolaydır. Esasen hukuki garantilere çok güvenmemek lazım. En sağlam garanti fiili, iktisadi garantiler. Adadaki Türk azınlığı Rum çoğunluğunun tam hakimiyetine düşmekten kurtaracak tek yol, iktisaden kuvvetlenmek ve Rumların iktisadi tâbiyetinden kurtulmaktır. Bunu da ancak Türkiye'nin planlı programlı bir aksiyonu gerçekleştirmesi yoluna koyabilirdi. Ne çare ki bu yolda ciddi hiçbir adım atılmadı. Kıbrıs kaderine terk edildi.”

Kıbrıs konusunda gösterilecek umursamazlığın, tüm Ada'nın kontrolünü Rumlara kaptırmakla sonuçlanacağını savunan Yön hareketi, konuyu sıcak tutmaya çalışmıştır. Ada'daki Türklerin Rum hakimiyetine girme tehlikesinin varlığına işaret eden Yöncüler, bunu köklü olarak bertaraf etmenin yolunun, Rumlara olan iktisadi bağımlılığın engellenmesinden geçtiğine inanmışlardır. Bunun için de Türkiye'nin planlı bir kalkınma gerçekleştirmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Uzun vadeli bir çözüm için gerekli görülen ekonomik kalkınmaya ek olarak, kısa vadede de imzalanan anlaşmaların uygulanmasında kararlı bir tutum sergilenmesi ve böylelikle de uluslararası kamuoyunun desteğinin sağlanması, Yöncülere göre büyük önem taşımaktadır. Avcıoğlu (1963e: 11), bu konuya ilişkin tespitlerini şu şekilde yapmıştır:

“Görüldüğü gibi, adada anlaşmaları değiştirme ve Türk azınlığını boyunduruk altına alma kampanyası almış yürümüştür. Yunan hükümeti bu kampanyayı desteklemekten kaçınmakla beraber Adadaki Yunan büyükelçisi Makarios'un baş müşaviri gibi çalışmaktadır. Adada Makarios'un Yunan büyükelçisinden direktif aldığı intibası yaygındır.

Ne yapmak lazım? Hiç şüphesiz kısa vadede yapılacak iş, Türk hükümetinin anlaşmaları tamamen eksiksiz uygulaması hususunda, her türlü yola başvurma azminde olduğunun Makarios'a iyice anlatılmasıdır. Türk hükümeti şimdi bunu yapmaktadır. Fakat milletlerarası gelişmelerden iyi faydalanmasını bilen ve dünya kamuoyuna Rum tezini her zaman daha iyi anlatmayı başaran Makarios'un karşısında azimli bir tutum davayı kazanmaya yetmez. Meselenin BM'e intikali ihtimali de göz önünde tutularak dünya kamuoyunu aydınlatmaya ihtiyaç var. Halbuki hükümet, Türk Kamu oyunu bile yeteri kadar aydınlatmamaktadır.

Uzun vadede ise tedbir kağıt üzerindeki garantilerden çok, Türk cemaatinin ekonomik durumunu sağlamalaştırmaktır. Bu yolda henüz ciddi bir şey yapılmadı. Halbuki Doğu kalkınma planı gibi bir de Kıbrıs planına ihtiyaç vardır. Fakat ilgili çevreler, Karamanlis ve Yunan kalkınmasına hayranlıkla vakit geçiriyorlar... Bu komplekslerden sıyrılmadıkça, davayı kazanmaya imkan yok.”

Zürich ve Londra Anlaşmalarının eksiksiz uygulanması yönünde görüş bildiren Avcıoğlu'na göre (1963f: 9), hukuki garantiler de her zaman fazla bir şey ifade etmeyebilir. Zira, İstanbul'daki Rumların, Kıbrıs Türklerine oranla geniş garantileri olmasa da büyük ekonomik güçleri sayesinde, Türkiye'nin mutlu azınlığını teşkil edebilmişlerdir. Bu bağlamda Yön hareketinin, Kıbrıs Türklerinin rahatının, ekonomik bakımdan güçlenmekten geçtiğini savunduğu söylenebilir.

Ekonomik bakımdan güçlenme işinin de ancak Türkiye’de oluşturulacak halkçı, devletçi ve dinamik bir yönetimle başarılabilceği düşünölmüştür.

Yön’ün Kıbrıs Sorunu’na ilişkin bakış açısının, 1964 ortalarına (14 ay kapalı kalımdıktan sonraki ilk sayı olan 78. sayı ile birlikte) doğru değışmeye başladığı görölmektedir. Bu döneme kadar Zürih ve Londra Anlaşmalarından yana tavır koyan Yön akımı, bu dönemden sonra değışen dünya koşulları çerçevesinde Kıbrıs’ta yeni düzenlemelerin gerekliliğine işaret etmiştir. Bu dönemden önce savunduğu görüşlerin yanlışlığını “Gün geçtikçe daha iyi anlaşılmıştır ki, Aralık 1963’ten önce, 1959 Kıbrıs statüsünün değıştirilmesi konusunda müzakerelere girişmeyi reddetmemiz hatalı olmuştur”, şeklinde ifade eden Yön, Makarios’un tarafsızlık politikasına karşı, ABD ve İngiltere’nin ENOSİS’i destekleyeceklerini tespit edememekten ötürü hayıflanmıştır (Yön, 1964: 8-9).

Çamlı (1964a: 7-8), NATO üyesi iki ülke olan Türkiye ve Yunanistan’ın Kıbrıs’ta askeri birlik bulundurmaları ve üçüncü garantör İngiltere ile Kıbrıs’a müdahale haklarının oluşunun, tarafsız ülkelerce hoş karşılanmadığından hareketle, Türkiye bu durumu iyi analiz ederek, Makarios’un tarafsız devletlerle olan ilişkilerini değerlendirip, bu gerçeğe göre hareket etmesi gerektiğini ileri sürerek, şu tarihsel değerlendirmede bulunmuştur:

“Şu gerçeği kabul etmek zorundayız ki, Kıbrıs Rum Cemaati ve bu cemaatin gerilla kuvvetleri EOKA’nın 1954 yılında İngiliz Sömürge İdaresine karşı açtıkları mücadele, dünya siyaset tarihine bir kurtuluş savaş olarak geçecektir...

Türk Cemaatinin bu savaşta seyirci kalması, dünya kamuoyunda, Kıbrıs meselesi etrafında yapılan değerler muhasebesinde, aleyhte olmuştur. Rumların mücadelelerini bağımsızlık bayrağı yanı sıra ENOSİS bayrağı altında yürütmüş olmaları Türk Cemaatinin pasif tutumunu haklı göstermez. Zira, Türk Cemaati, şartlara uygun şekilde, mukavemet hareketinin ENOSİS aleyhtarı olan kanadı ile birleşerek ve onları destekleyerek, savaşa katılsa idi, belki ENOSİS’i bertaraf edebilir ve müstemleke idaresinden temizlenmiş adada Rumlarla bilek kuvvetine dayanan bir eşitlik içinde yaşama imkanlarını sağlayabilirdi.”

Kıbrıs konusundaki yapılan yanlışları vurgulayan Çamlı (1964a: 8), “27 Mayıs sonrası nasıl bir tutum takınılması gerekirdi?” sorusuna ilişkin ise şu tespiti yaparak cevap vermiştir:

“Bu tutum ne olabilirdi? Tabii kestirmek güç. Akla ilk gelen, Kıbrıs’ın iç statüsünde, devlet mekanizmasının daha iyi çalışabilmesini sağlamak için gerekli bazı rötüşlere rıza göstermekti. Yahut daha cesur bir hareketle, Kıbrıs’ı zamanın gerçekleri içine oturtacak daha ömürlü bir çözüme gitmekti. Mesela, Kıbrıs, yabancı bir devletle, üs, askeri veya iç işlerine müdahale imkanı sağlayan diğer herhangi bir bağlantısı olmayan tam bağımsız bir devlet haline getirilebilir ve bu çerçevede içinde, azınlıktaki Türk Cemaatinin, işler gerekirse federatif bir sistem altında sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesi yolları aranabilirdi.

Ancak bu şekilde kayıtsız ve Self Determination’a kavuşan Rum çoğunluğunun, bunu, ileride ENOSİS’i gerçekleştirmek için kullanması mümkün olabilirdi. Yalnız Self-Determination ne kadar zamanımızın prensiplerinden biri ise, bunun başka bir devlete hele kuvvet bloklarından ilhak için kullanılması da o derece zamanımızın eğilimlerine aykırıdır. Ve kanaatimizce, 1961 yılında Cenevrede Laos Devletinin tarafsızlığına karar veren konferans gibi, en azından 14 devletin katıldığı, bütün bölge menfaatleri ve bütün ideoloji akımlarının temsil edildiği bir konferans toplamak ve Kıbrıs’ı da tıpkı Avusturya gibi tarafsız bir statüye bağlamak suretiyle ENOSİS bertaraf edilebilirdi. Böyle bir konferansta, dış politikamızın 1950 ile 1960 arasında aldığı yaralara rağmen, modern dünyanın ilk kurtuluş savaşlarından birini yapmış Milli Misakçı, Atatürk Türkiye’si, Megola İdea’cı Yunanistan’ın Helenizm’ini yenebilirdi. Kaldı ki, bütün karışık beyanlarına rağmen ENOSİS’e taraftar olmadığı genellikle kabul edilen Makarios’un bu konuda bizi desteklemesi ihtimal dahilindeydi. ...Aralık 1963 olayları patlak verip Rumların ‘Genocide’ hareketi başlayınca, iş işten geçmiş ve yanlış bir açı içine oturtulmuş olan Türk politikası hırpalanmaya başlamıştır.”

Kıbrıs konusunda fikir değiştirerek, adanın Yunan ve Türk askerleri birliklerinden arınmış, garantörlük iddiası güdülmeden bağımsız bir statüye kavuşabileceğini savunmaya başlayan Yöncüler, Kıbrıs konusunda SSCB’nin ABD karşısında bir denge unsuru olabileceğini düşünmüşlerdir. Başka bir deyişle, Türkiye’nin SSCB ile ilişkilerini geliştirmesinin Türkiye’nin lehine bir durum yaratacağını savunmuşlardır. Bu doğrultuda, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’in Sovyetler Birliği ziyaretini olumlu karşılamışlardır. Ancak Yön akımına göre (Yön, 1964: 12), Sovyetler ile geliştirilecek ilişkilerin Kıbrıs’ta Türkiye’nin çıkarlarına uygun bir formülün bulunmasını ne derece destekleyeceği, şu satırlara göre şüphelidir:

“Şüphesiz Erkin’in Moskova ziyareti durumumuzu kuvvetlendirmiştir. Enosis’e karşı olan Sovyetler Birliğinin iki cemaatin varlığını esas tutan bir çözümün yolunu kabul etmesi, Türkiye’nin Enosis’e karşı direnme gücünü arttırmıştır. Yalnız meseleyi aylarca NATO içinde çözümlenmeye çalışmamız dolayısıyla çok geç araştırdığımız Sovyet desteği, Birleşmiş Milletlerde bağlantısız ülkeler oyunu, Enosisçi Makarios’tan bize kaydırmaya yetecek midir? Sovyetler Türk tezini ne ölçüde destekleyecektir?...”

Kıbrıs konusunda SSCB ve bağlantısızların desteğini aramanın gerekliliğini savunan Yön hareketi, gündelik yaşantının ABD’ye tam bağımlı halde devam ettiği sürece, Kıbrıs sorununun ancak ABD’nin istediği şekilde çözülebileceğini savunmuştur (Avcıoğlu, 1967i: 3). ABD’nin de Enosis’ten yana tavır alacağını düşünen Yön, özellikle Ortadoğu petrolü ve Kıbrıs’taki bakır madenlerinin, Kıbrıs konusunu önemli hale getirdiğini düşünmüştür. ABD’nin Enosis’i reddeder görünüşü, “maskeli bir Enosis”i kabul ettiği, bunun nedeninin de Kıbrıs’ta yeşermeye başlayan bağımsızlık düşüncesiyle birlikte şekillenmesi muhtemel madenlerin millileştirilmesi fikri olduğu savunulmuştur (Yön, 1965: 6).

Yanlış politikalar yüzünden Kıbrıs’ta bir kırılma yaşandığını belirten Yön Dergisi, özellikle siyasi tarihimizde “Kanlı Noel” olarak bilinen olaylardan sonra, Türkiye’nin adaya müdahale edeceğine yönelik seslerin yükselmeye başladığını duyurmuştur. Ancak Türkiye’nin, iç ve dış politikasını tam anlamıyla belirleyecek düzeyde bağımsız olmadığını savunan Yön hareketi, Selçuk’un da (1965a: 3) belirttiği gibi Johnson Mektubu ile aldığı elindeki silahları yalnız NATO için kullanabileceği uyarısı neticesinde, adaya müdahale fikrini gözden geçirmesi zorunlu hale gelmiştir. Avcıoğlu da (1964b: 3; 1965o: 3), meselenin Kıbrıs davasını çoktan aştığını, Batılı devletlerin “dostluğunun”, “bizim emrimize verdiğiniz birliklerinizi ve size verdiğimiz silahları, ancak tasvip ettiğimiz işler için kullanabilirsiniz”, cümlesiyle ortaya çıktığını savunmuştur.

Bir çok şey için geç kalınmış olsa da oluşturulabilecek bir sosyalist iktidarın, Kıbrıs sorunu dahil, dış politikada bir atılım gerçekleştirilebileceği Yöncülerin temel savlarından. Soysal’a göre (1965g: 3), daha başından İngiltere’nin Yakın

Doğu'daki üs hesaplarına bulaşılmamış olursa ve ABD'nin NATO içerisinde çevirmek istediği oyunlara kesin bir şekilde baş kaldırılsaydı, Kıbrıs çok önceleri askeri üslerden temizlenmiş, tarafsızlığı teminat altına alınmış federal bir bağımsız devlet olurdu. Bu durum da Türk azınlığın Rum sultasına girmeden insanca yaşama olanağına kavuşmasını beraberinde getirirdi. Bu yüzden yazar, kar ve yararın yerine, akıl ve güzelliği koyan sosyalizmin, Kıbrıs konusunda da insani bir çözüm sunacağına altını çizmiştir.

Kıbrıs konusu, daha adadaki şiddet eylemleri tırmanmadan, Yön'ün masaya yatırarak, tüm basın ve halkın dikkatlerini bu noktaya çekmeye çalıştığı bir sorun olmuştur. Soruna ilişkin birtakım çözüm önerileri ortaya atan Yön hareketinin, ilk etapta ABD ve NATO eksenli planların yanında yer aldığı, ancak kısa bir süre sonra adanın yeni bir statüye kavuşmasını desteklediği görülmektedir. Özellikle ABD'yi "maskeli Enosisçi" ilan eden Yöncüler, Kıbrıs konusunda SSCB ve Üçüncü Dünya ülkelerinin desteklerinin önemine vurgu yapmışlardır. Bu desteğin sağlanabilmesinin yolunun da Türkiye'nin, askeri üslerden temizlenmiş, bağımsız federal bir Kıbrıs tezini savunmasından geçtiğinin altını çizmişlerdir. Kuşkusuz, Türkiye'nin kendi çıkarlarına yönelik bu politika değişikliğini gerçekleştirebilmesinin çaresinin tam bağımsız bir dış politika ile mümkün olabileceğine, bunun da sosyalist bir iktidarla sağlanacağına inanılmıştır.

12.6. Tam Bağımsız Türkiye ve Emperyalizm

Yön Dergisi'nde tam bağımsızlığa ilişkin 52 yazı yer almıştır. Bu yazılardan; 24'ü Doğan Avcıoğlu, 9'u İlhan Selçuk, 3'ü Niyazi Berkes, 2'si Şevket Süreyya Aydemir ve 2'si de Mehmed Kemal imzası taşımaktadır. Geriye kalanlar imzasız ve çeviri yazılardan oluşmaktadır.

Tam bağımsız bir Türkiye'den yana olduğunu ilk sayısından itibaren açıkça ortaya koyan Yön hareketi, Türkiye'nin, emperyalist güçlerin çıkarlarına hizmet eder

bir konuma sokulduğunu ve emperyalizmin şekil değiştirerek, yayıldığını savunmuştur. Önceleri doğrudan askeri işgallerle gerçekleştirilen sömürgeleştirme eylemlerinin, artık ikili anlaşmalar, dış yardımlar, ekonomik dayatmalar çerçevesinde gelişim gösterdiği, bunun adının da “yeni tip sömürgeleştirme” olduğu ifade edilmiştir. Bu konuya ilişkin Aydemir (1962e: 20), bağımsızlıklarına ulaşan eski sömürge devletlerin, pazar anlaşmaları ve dış yardımlar vasıtasıyla yeni tip bir sömürgeleştirmenin kurbanı olduklarını düşünmektedir.

Yön, Türkiye'nin tam bağımsızlığının, ekonomik alanda yapılan yanlış anlaşmalar ve tercihler neticesinde sekteye uğradığını öne sürerek, kökü dışarıda olan kapitalist politikalar, içerideki işbirlikçiler, sonunun nereye varacağı düşünülmeden kabul edilen dış yardımlar gibi olguların bağımsız Türkiye'nin önündeki büyük engeller olduğunu düşünmüştür. Bu noktada Avcıoğlu'nun yapmış olduğu tespitler, kendi ifadeleriyle şu şekildedir (Avcıoğlu, 1964b: 3):

“Henüz pek iyi anlaşılmayan husus, ekonomik ve teknik yardımlar için ödediğimiz fiyattır. Hemen söyleyelim ki, geniş ölçüde borç veren ülkenin mallarını yüksek fiyatla satın alma uğruna kullanılan dış yardımlar, artık yardım niteliğini taşımaktan çıkmış, ekonomiye net bir fayda sağlamadan, eski borçları yüksek faizli ve kısa süreli yeni borçlanmalarla kapama mekanizması haline gelmiştir. İçinde bulunduğumuz yılın borç ödeme miktarı, 175 milyon dolardır. Şimdiye kadar sağlanan yardımlar ise 135-140 milyondur. Son bir çaba ile bu miktar, 175-180 milyon doları bulsa da yardım ancak borç taksidini karşılayabilecektir. Fakat yeni yardımların önemli bir kısmını yüksek faizli ve kısa süreli krediler teşkil ettiği için, borç yükü, elimize bir şey geçmeden devamlı olarak yükselecektir. Durum, daha şimdiden sıkışmıştır. Zira 1965 borç taksidi 215 milyon dolardır. 254 milyon dolarlık yardım talebimiz yerine getirilse bile, bu durum kritiktir.

Öte taraftan, borç taksitlerini yüksek faizle tecilden öteye gitmeyen yardımlar, azar azar verilmekte ve şeytanca bir politika ile ekonomi her an yardıma muhtaç durumda tutulmaktadır. Her an yardım dilenciliği ise, afyon etkisi yaparak, iktidarları gündelik, yaşamaya alıştırmakta ve onları ince eleyip sık dokumadan, dolar karşılığı istenen siyasi, askeri ve ekonomik tavizleri kabule zorlamaktadır. Biraz cesaret gösterip, ‘dış yardıma hayır, borç ödemeye paydos’ diyebildiğimiz gün milletçe uyanışımızın hareket noktasını teşkil edecektir.

...Dış yardım ve yabancı sermaye edebiyatının altında, böyle acı gerçekler yatmaktadır. Memleketimiz, bu sözde yatırımlara karşılık, verdiğimiz askeri ve siyasi tavizler bir yana, ekonomi politikasının tespitini ve kontrolünü Sam Amcaya devretmiştir. Yardımın temel şartı, kapitalizmi geliştirmektir. Bu sebeple Türkiye, İkinci Dünya Savaşından sonra hazırlanan kalkınma planlarını, devletçiliği rafa kaldırmış ve devlet teşebbüslerini satışa çıkartmıştır. Parayı devletin sağladığı, fakat birkaç

yerli ve yabancı şahsın yönettiği Ereğli-Çelik ile Adana ağalarının emrindeki Çukurova Elektrik, zorla kapitalist yaratma çabasının gülünç örnekleridir.

Öte yandan, yardımların Türk parası karşılığının kullanılması, Amerikan Hükümetinin müsaadesine tabi kılınmıştır. Mekanizma kısaca şudur: Diyelim ki, Amerikan Hükümeti Türkiye'ye 100 milyon liralık buğday vermiştir. Bu buğdayların satışı ile Merkez Bankasında 100 milyon lira birikmektedir. Türk Hükümeti bu parayı, ancak Amerikan Hükümetinin müsaadesi ile harcayabilir. Böylece Türk ekonomisi tam bir kontrol altında tutulabilmekte, Amerikan Hükümeti milyarlarca Türk Lirasının kullanılmasında söz sahibi yapılarak, devlet içinde devlet olma durumuna getirilmektedir. Ayrıca zirai fazla yardımlarından biriken paraların yüzde 35'i ve diğer yardımlardan birikenin yüzde 10'u Amerikan Hükümetinin emrine verilmektedir. Milyarları bulan bu paraları, Amerikan Hükümeti canının istediği gibi kullanabilir. Sam Amca, bu paralarla, personeline ücret öder, Türkiye'deki Amerikan firmalarına kredi açar ve daha çeşitli faaliyetlere girişebilir. Düşününüz ki, bir yabancı devletin elinde milyarlarca Türk Lirası vardır ve bunun nasıl kullanılacağı hakkında Türk Hükümetinin en ufak bilgisi yoktur!

...Dünyayı Umumiye devrinde dahi, bu kadar sıkı bir yabancı kontrolü altına düşmüş değildik. Tabi ülkenin bağımsızlığına görünüşte saygı gösteren, bu tip bir ekonomik ve politik kontrole çağımızda “yeni sömürgecilik” adı verilmektedir.”

Alınan dış yardımların ülke ekonomisini geliştirmesi bir yana, ülke ekonomisine yeni yükler getirdiği savunularak, tam anlamıyla bağımsız bir ülkenin bu duruma düşmeyeceği vurgulanmıştır. Yapılan yardımlara konulan harcama yasağının, emperyalist ülkelerin sömürgeleştirdiği ülkelere reva gördüğü ekonomi modeli özetlediğine inanılmıştır. Rakamlarla desteklenen bu görüşler ışığında, Dünyayı Umumiye döneminden daha fazla yabancı kontrolü altında olduğu ileri sürülen Türkiye'nin, “yeni sömürgecilik” anlayışının kurbanlarından olduğu vurgulanmıştır.

Avcıoğlu (1965e: 3), Türkiye'nin adeta tröstlerin işgali altında bir ülke durumuna geldiğini belirtmiştir. Yazara göre, tröstlerin, Türkiye'de temel olarak ilgilendikleri iki alanı, petrol ve madenler oluşturmuştur. Askeri üslerle gelen emperyalizmin, sahip olduğu sermaye sayesinde ülkeye daimi olarak yerleştiğinden şikayet edilmiştir. Yön sayfalarında, iç destekçileri vasıtasıyla yayılan emperyalizmin, Türkiye'yi iyice sömürgeleştirdiği vurgusu yapılmıştır. Şekli demokrasinin, Türkiye'yi tam anlamıyla sömürgeleştirme uğraşısı içinde olanlarca

“başarılı” bir şekilde uygulandığını belirten Yöncüler, seçimleri sürekli olarak emperyalizmin kazandığını vurgulamışlardır. Yöncülerden Avcıoğlu (1967a: 3), İlhan Selçuk’un emperyalizmin sandıktan çıktığı deyişine sahip çıkarak, emperyalizmin içeride dayandığı güçlerin, serbest seçimleri üst üste kazandığını savunurken, Kemal (1966a: 8) de ülke çıkarlarını ABD’ye yakınlıkta görenlerin seçimleri kazandıklarından yakınmıştır.

Milliyetçilerin, Türkiye üzerinde oynanan emperyalist oyunlara karşı uyanık olmaları gerekliliğini savunan Yön hareketi, derginin sayfalarında bu konuya ilişkin birçok yazıya yer vermiştir. Üçüncü Dünya’daki bağımsızlık hareketlerinin emperyalizmi rahatsız ettiği, buna karşın emperyalist güçlerin, bu ülkelerdeki bir cins milliyetçilikle uzlaşma durumuna gittikleri vurgulanmıştır. Ülkelerdeki destek noktalarını kaybetmek istemeyen emperyalistlerin uzlaşma sağladıkları “milliyetçilik”, kapitalist dünya sistemi içindeki bağımlılık ilişkisini kabul eden milliyetçiliktir. Emperyalizm tarafından reddedilen milliyetçilik ise, kapitalist dünya sistemi içindeki bağımlı rolü reddeden ve kapitalist olmayan bağımsız kalkınma yolunu tercih eden milliyetçiliktir. Yön akımına göre, emperyalistler, gerçek milliyetçiliği, “ehlileştirip”, çıkarlarına uygun, bağımlı, sahte bir milliyetçiliğe dönüştürme çabası içerisinde girmişlerdir (Yön, 1967: 10-11). Ulusal bağımsızlık adına gerçek milliyetçilikten yana bir tavır koyan Yön, Amerikan emperyalizminin Türkiye içerisindeki kalelerinin yıkarak, tam bağımsızlığı sağlama misyonunu, gerçek milliyetçi saydığı sosyalistlere yüklemiştir. Bu sosyalistlerin millilik unsuruna önem veren Yön hareketi, Selçuk’un ifadesiyle (1966k: 5), Türkiye’nin Türkiye içinden kurtulacağına inanmıştır. Yabancı güçlere yamanmış kişi ve kurumlardan Türkiye’ye hayır gelmeyeceğini savunan yazar, Washington “uşakları” gibi Moskova “uşakları”nın da saygıyı hak etmediklerini belirtmiştir. Millilik unsuruna vurgu yapan bir diğer Yöncü de Avcıoğlu olmuştur. Avcıoğlu (1966p: 3), “önce Türkiye” demek şartıyla, komünistlere de saygı duyduklarından hareketle, Moskova ve Pekin “papağanları”nın, Washington “uşakları”ndan farklı olmadıklarını vurgulamıştır. Bu bağlamda Atatürk’e gönderme yapan yazar (1964c: 3), Atatürk’ün ABD ve SSCB’ye

boyun eğmeyerek, savunmuş olduğu “Yurtta sulh, cihanda sulh” politikasının önemine değinmiştir.

Tam bağımsızlığı önceleyen bir dış politikayı savunan Yön akımı, çağın gereklerinin iyi okunmasına yönelik çağrılarda bulunmuştur. Bir devletin kalkınabilmesini gerçek anlamda bağımsız olmasıyla ilişkilendiren Yöncüler, bağımsızlığın, diğer devletlerle hiçbir ilişki kurmama şeklinde algılanmasının da doğru olmadığını vurgulamışlardır. Aydemir (1962f: 9), çağın gerekleri çerçevesinde ülkeler arası bir takım ekonomik ilişkilerin kaçınılmaz olduğunu, ancak bu ilişkilerin, bir yabancı dikta, kilit noktaların kontrolü, iktisadi kapitülasyon şekline bürünmemesinin önemine değinmiştir. Yöncülerin dış politikada tam bağımsız olma düşüncelerinde, sürekli olarak Mustafa Kemal öncülüğünde gerçekleştirilen Milli Mücadele’ye atıf yaptıkları görülmektedir. “Tarih tekerrürden ibarettir” ilkesinin önemine vurgu yapılarak, bütün devletlerle bağımsızlıkçılık esasına dayalı ilişkiler kurulması ve tehlikeli olarak görülen bir durumdan kurtulabilmek için, bağımsızlığı zedeleyecek olan bir devletin koruması altına girmenin yanlılığı vurgulanmıştır⁵⁶.

Yöncülerin tam bağımsızlık olarak adlandırdıkları olgunun, 1980 öncesi Türkiye’ye ait, aslında Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünya anlayışının biçimlendirmesiyle şekillendiği söylenebilir. Zira Berlin Duvarı’nın yıkılması, SSCB’nin dağılması gibi gelişmelerle kapalı sistemlerin yaşama şansı kalmamıştır. Son dönemlerdeki ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmelerle birlikte ülkelerin “bağımsızlık”larından ziyade karşılıklı “bağımlılık”larından söz edilmektedir. Hemen her ülke ekonomik, siyasal ve kültürel anlamda birbirinden etkilenir hale gelmiştir. Dolayısıyla Yöncülerin, tam bağımsızlık düşüncesinin de aslında dönemin konjonktürü gereği, Üçüncü Dünya’daki gelişmelerin de göz önüne alınması neticesinde, sosyalizme gidiş için şekillendiği değerlendirilebilir.

⁵⁶ Avcoğlu’nun bu tip tarihsel değerlendirmeleri için bkz. Doğan Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi 1-2-3, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1976-1977-1978.

13. TÜRKİYE’DE SOL VE YÖN’ÜN TÜRKİYE SOLUNA ETKİLERİ

“Sağ” ve “Sol” tabirlerinin kaynağı için 1789 Fransız Devrimi’ne kadar gitmek gerekmektedir. Devrim sonrasında toplanan Genel Meclis’teki⁵⁷ oturma düzeni ile ilgili olan bu kelimeler, sonraki dönemlerde siyasal alanda kullanılan önemli kavramlar olarak günümüze kadar gelmişlerdir. Fransız Genel Meclisi’nde gerçekleşen toplantıda kralın solunda, köklü değişiklikleri ve eşitlik gibi düşünceleri savunanlar, sağında ise bu köklü değişikliklerden yana olmayanlar, daha ılımlılar ve soylular oturmuşlardır. İşte bu bağlamda “sol” kavramı bünyesinde, eşitlik düşüncesiyle birlikte, toplum yararına köklü değişiklikleri barındırmıştır.

Aslında “sol” Tunçay’ın da ifade ettiği gibi (2009a: 25) “gevşek” bir terimdir. Birbirlerinden farklı anlamları olan hem sosyalizmi hem de komünizmi bünyesinde barındıran daha genel bir terimdir. Luxemburg da (2004: 356-359), bir yapılanmaya sol denilebilmesi için, ilgili yapılanmanın, kapitalizmin içinde bulunan emek sermaye çelişmesini merkeze alarak, emekten yana siyaset ve söylem üretmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bu söylenenler bağlamında, 27 Mayıs sonrası ortaya çıkan Yön Akımı, Türkiye’deki “sol” fraksiyon içerisinde, sosyalist söylemleriyle kendisine yer bulmuştur. Yön’ün Türkiye’deki sol hareketlere etkisini saptamadan önce, kısaca Türkiye’de “sol”un gelişimine değinmekte yarar vardır.

13.1. Türkiye’de “Sol”

Solun iktidar anlayışının materyalist güç kavramına dayanması ve toplumsal örgütlenmeyi ekonomik temelde açıklamaya çalışması ve bu anlayışın da iktidar ve otorite konusundaki geleneksel ahlaki anlayışla uzlaşamaması, Osmanlı

⁵⁷ Etats Generaux

İmparatorluğu'nda sol hareketlerin oldukça yavaş bir seyir izlemesi sonucunu doğurmuştur (Karpas, 2007: 85). Bu yüzden Osmanlı toplumundaki sol eğilimlerin, ancak geleneksel devlet yapısının çözülmesiyle birlikte etkin bir hal aldığı söylenebilir. Bu bağlamda, bizzat devlet eliyle gerçekleştirilmek durumunda kalınan reformlar, hemen her anlamda fikirsiz hareketlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Osmanlı solunun ilk canlılık evresinin, 2. Meşrutiyet'le birlikte yaşandığı söylenebilir. Bu dönemdeki ilk sol filizlenmeler, sosyalist bir bilinç olmamakla birlikte, Selanik, Varna, Manastır, Üsküp, İstanbul gibi yerlerdeki işçi grevlerinde ortaya çıkmıştır (Tunçay, 2009a: 39). Ancak bu işçi grevleri genel itibarıyla, Rum ve Ermeni işçileri arasında görülmüştür. Zira, hem özel sermaye birikiminin sahibi hem de sanayi işçisi çoğunlukla gayrimüslimlerden oluşmuştur (Belge, 2008: 27).

Türk ve Müslüman nüfus içerisindeki sol eğilimlerin ilk net tezahürü İştirakçi⁵⁸ Hüseyin Hilmi'nin girişimleriyle 1910 yılında kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası'dır. Her ne kadar partinin adında "sosyalist" sözcüğü yer alsada, İştirak'in ilk sayısında yer alan "teşebbüs" ve "terakki" ifadeleri, sol algısındaki sıkıntıları ortaya koymaktadır (Tunçay, 2009a: 47; Belge, 2008: 27; Tunaya, 1998: 278-293). Zaten partinin yayın organı olan İştirak'teki özel teşebbüse önem atfedilen yazılar incelendiğinde, Prens Sabahattin'in bireyci fikirlerinin etkisi görülmektedir.

2. Meşrutiyet'in ilanından sonra canlılık evresine bürünen sol, siyasal tarihimize Bâb-ı Âli Baskını şeklinde geçen olay neticesinde iyiden iyiye baskıcı bir tutuma bürünen İttihat ve Terakki'nin tedbirlerinden nasibini almıştır. Bu dönemden, Birinci Dünya Savaşı'nın sona erip, galip devletlerin yenilen devletlere anlaşmalar imzalattıkları döneme kadar kayda değer bir sol örgütlenmenin varlığından söz edilemez.

⁵⁸ İştirak, Hilmi Bey tarafından çıkarılan sosyalist bir dergidir.

Savaş sonrası dönemde hareketlenen sol örgütler, yavaş yavaş siyaset sahnesindeki yerlerini almışlardır. Bu bağlamda 1919 yılında Hüseyin Hilmi'nin öncülüğünde Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın devamı niteliğinde Türkiye Sosyalist Fırkası kurulmuştur (Tekin, 2002: 175). Aynı dönemde irili ufaklı sosyalistlik iddiasıyla oluşturulmuş, ancak herhangi bir işçi hakkı savunuculuğunda bulunmayan bir takım oluşumlardan da söz edilebilir. Bu dönemde dikkati çeken özellik, işçilerinin kendilerinin parti kurma öncülüğünde bulunmayarak, başkalarının girişimlerine dar ölçüde katılması şeklindedir. Bu oluşumlara örnek olarak, Sosyal Demokratlar⁵⁹, Mesai Fırkası, Tettebbü⁶⁰ İctimai Fırkası, Amele Fırkası⁶¹ gibi oluşumlar gösterilebilir (Sülker, 1965: 10). Osmanlı Sosyalist Fırkası dışında bu dönemin sol hareketi üç genel örgütlenme etrafında şekillenmiştir. Bunlar; önderliğini Şefik Hüsnü'nün yaptığı, Almanya'da eğitim gören aydınlar ve Almanya'da çalışan işçiler aydınlar arasında bir gelişim gösteren Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası (Cerrahoğlu, 1968: 116), temelleri Rusya'daki Türk savaş esirleri arasında atılarak önderliğini Mustafa Suphi'nin yaptığı Türkiye Komünist Partisi ve Anadolu merkezli Türkiye Komünist Partisi⁶²'dir. Bu üç hareket 1920 yılında Bakü'de gerçekleştirilen bir kongrede Türkiye Komünist Partisi adı altında birleşmiş ve Mustafa Suphi çizgisinin baskın olduğu bir oluşum halini almıştır (Şener, 2010: 61). Mustafa Suphi ise, burjuvazi menşeli hiçbir hareketin,

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt:2, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s.237-241.

⁶⁰ Bir şeyi etraflıca inceleme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme (araştırma). Bkz. *Yeni Ansiklopedik Büyük Sözlük*, Isparta: Türk Köyü Yayınları, s.745.

⁶¹ Amele Fırkası'nın kömür işçileri tarafından değil, kömür müteahhitleri tarafından kurulması ilginç bir durumdur. Bkz. Kemal Sülker, "İşçilerle Politika İlişkisi Açısından Türkiye İşçi Partisi", Eylem, 1 Ekim 1965, Sayı:20, s.10.

⁶² Mustafa Suphi'nin partisinden ayrı bir oluşum olan Türkiye Komünist Partisi bizzat Mustafa Kemal tarafından, gizli faaliyet gösteren sol eğilimleri kontrol altına almak için oluşturulmuştur. Bkz. Aclan Sayılğan, Türkiye'de Sol Hareketler, Erol Cihangir (yay. haz.) İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2009, s.132. Ruşen Eşref'in Hakimiyyet-i Milliye'de yayımlanan röportajında Mustafa Kemal'in, komünizmin Türkiye'deki dini ve millî geleneklere uymadığını ifade ettiği belirtilmektedir. Mustafa Kemal için ülkedeki komünist partilerin durumu ise, Sadi'nin ifadesiyle, deneyerek kapanma yoluna gittikleri şeklindedir. Bkz. Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu), Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, s.503-505. "Resmî" Türkiye Komünist Fırkası'nın kurulmasına tepki olarak, kısa bir süre Yeşil Ordu'nun öncülüğünde Halk İştirakiyun Fırkası kurulmuştur. Mustafa Suphi ile benzer tezlere sahip olan fırka, Kurtuluş Savaşı'na destek vermekle birlikte, Kemalist hareketi, feodal aristokrasiye ve emperyalizme karşı milliyetçi ve yüzeysel bir burjuva savaşını olarak değerlendirmiştir. Bkz. Mustafa Şener, Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset, İstanbul, Yordam Kitap, 2010, s.62-63.

sömürgeleştirilen millet ve memleketleri gerçek anlamda kurtaramayacağını savunmuştur⁶³.

Aslında Mustafa Suphi, Şefik Hüsnü gibi sol hareketin öncüleri, İttihat ve Terakki içinden gelen, bu yılların entelektüel ortamında milliyetçi bir formasyon edinerek siyasal hayata adım atmış aydınlar görünümündedirler. Özellikle 93 Harbi'nden beri devam eden ortamda, kurtuluş için çıkış yolları aranmış, mutlak bir yenilgiden kurtulmanın yolları aranmıştır. Bu durum da aydınları, öncelikle imparatorluğa mensup öteki unsurların tutumlarından ötürü, ancak milli bir arayışın çıkış yolu olabileceği fikrine götürmüştür. Bu ortamda bazı Türk aydınları da Marksizm'i bir kurtuluş yolu olarak görerek, bu doğrultuda fikirler geliştirmeye yönelmişlerdir (Belge, 2008: 28). Batılı anlamda sanayi, burjuvazi ve işçi sınıfı gibi olguların olmadığı Osmanlı toplumunda yetişmiş bu aydınlar, mensubu oldukları toplumda Batı'daki toplumsal mücadelelerin yaşanmayışından da hareketle, sosyalizmle tanışmadan, Marksizm'le, hatta sonradan isimleştirilen Leninizm'le başa kalmışlardır.

Cumhuriyet ilan edildiğinde, sol akımlar bir yıldan fazladır tasfiye edilmiş bir durumda bulunmaktadır. İlegal zeminde faaliyetini sürdüren Türkiye Komünist Partisi ise, İstanbul'daki Aydınlik Dergisi çevresinde çalışmalarını yürütmeye başlamıştır. Her ne kadar Şefik Hüsnü'nün başında bulunduğu Aydınlik çevresinin yasal partisi olan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası 1923 yılı sonlarına kadar varlığını sürdürse de Türkiye Komünist Partisi de burada faaliyet göstermiştir. Aydınlik çevresi, yayımlanan yazılarla Kurtuluş Savaşı'na destek verse de⁶⁴ çeşitli tutuklamalara maruz kalmış ve yeni yönetimin "sol"a hoşgörülü olamayacağını anlamıştır. İlerleyen dönemlerde Türkiye Komünist Partisi içindeki bir grubun, Türkiye'de Batı'dakinden farklı olarak keskin bir sınıf çatışması olmadığı ve mevcut

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz Aslan, Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997; Ertan Göksu, Komintern Üyesi TKP: Üstü Örtülen Geleneğimiz, İstanbul: Maya Kitapları, 2003.

⁶⁴ Yasa dışı Türkiye Komünist Partisi'nin de Kurtuluş Savaşı'na çeşitli açılardan destek olduğu bilinmektedir. Bkz. R. P. Korirenko, "Siyasal Partiler", Türkiye Cumhuriyeti (1917-1974), Cilt:2, Billur Tunçok (çev.), Ankara: Kızılırmak Yayınları, 1979, s.188-189.

iktidarın milli egemenliğe dayalı bir halk hükümeti olduğundan hareketle, önce hükümeti “sol” açıdan etkileyip, sonradan sosyalizme yönelik ileri adımlar beklediği görülmüştür (Tunçay, 1988: 1950). Partinin sol eğilimli kanadı proletarya diktatörlüğü için savaşılmamasını isterken, sağ eğilimli kanat ise milliyetçi bir refleksle Ankara’daki Kemalist iktidarın desteklenmesini istemiştir (Yanardağ, 1988: 101). Türkiye’deki işçi hareketleri üzerine çalışan Şişmanov da parti içerisindeki sağcı unsurların Kemalist burjuvazinin peşine takıldıklarını ve Kemalist milliyetçilik ideolojisini partiye egemen kılmaya çalıştıklarını ifade etmiştir (Şişmanov, 1978: 121). Kemalist grubun önemli isimlerinden Şevket Süreyya Aydemir ise, Kurtuluş Savaşı’na rehberlik rolünün, dünyada gerçekleştirilen milli kurtuluş hareketlerini burjuvazinin uydusu sayan komünist partisine değil, inkılapçı, disiplinli, teşkilatçı ve milliyetçi bir cumhuriyet partisine düştüğünü ifade etmiştir (Aydemir, 1979: 403). Özellikle meşhur 1927 tutuklamaları⁶⁵ sırasında ve sonrasında keskinleşen fikir ayrılığı, parti içerisindeki bir grubun Kadro Dergisi’ni çıkarmaya başlamasıyla, bir yol ayrımına dönüşmüştür.

Soldan Kemalizme evrilen bir ekip tarafından çıkarılan Kadro, otuzlu yılların ilk yarısında, Türkiye’de karşı karşıya kalınan inkılapların teorik ve felsefi arka planını oluşturmaya çalışmıştır (Alpat, 2003: 154). Aslında bu durumun, Kadrocu ekibin, kafasındaki sosyalizm anlayışını tek parti ideolojisi ile şekillenen Kemalizmle yakın görmesiyle oluştuğu söylenebilir (Bilgin, 1991: 77). Bununla birlikte, Kadro her ne kadar iktidarın ideolojik arka bahçesi görünümünde olsa da, tek parti yönetimi içerisinde yükselen hoşnutsuzluk neticesinde 36. sayısıyla birlikte kapanmıştır. Hoşnutsuzluğun, ekibin Türkiye Komünist Partisi’nin eski mensupları oluşu ve komünist ideolojiyi yaymaya çalıştığı düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir (Yetkin, 1983: 112-123).

Çok partili döneme kadar birkaç küçük girişim dışında solun, yer altında faaliyetler ve iç çekişmelerle meşgul olduğu görülmektedir. Zaten yer altına inmek

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mete Tunçay, Türkiye’de Sol Akımlar 1925-1936, Cilt:2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009b, s.57-71.

durumunda bırakılan Türkiye Komünist Partisi, tutuklamalar ve parti içi anlaşmazlıklara uğraşmış, özellikle 1951 tutuklamalarıyla birlikte 27 Mayıs sonrası döneme kadar kendi kabuğuna çekilmiştir (Babalık, 2005: 52-57; Aykol, 2010: 31; Açikkaya, 2011: 56).

Çok partili dönemle birlikte irili ufaklı birçok sol eğilimli parti kurulmakla beraber, geniş bir taban oluşturamadan siyaset sahnesinden çekilmiş ya da çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu partilerden Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun Türkiye Sosyalist Partisi ile Şefik Hüsnü Değmer'in Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi dışında kalanlar⁶⁶, Tunçay'ın ifadesiyle (1988: 1954), "ciddi" girişimler olmamışlardır. Genel itibariyle "ciddi" sayılabilecek girişimlerin mahkeme kararlarıyla kapatılmaları, diğerlerinin ise kısa sürede kendiliğinden dağılmalarıyla sol oluşumların legal zemine çıkma çabaları kısa sürede son bulmuştur.

DP iktidarı sonrasında 1950'lerde kurulan tek sosyalist parti ise eski Türkiye Komünist Parti'li Hikmet Kıvılcımlı'nın kişiliğiyle özdeşleşen Vatan Partisi'dir. 1954 yılında kurulan Vatan Partisi, 1957 seçimlerine de girmiş, adli kovuşturmalarla meşgul olmak durumunda kalmıştır (Tunçay, 1988: 1954). Çok partili dönemde kurulan diğer sol eğilimli partiler gibi, Vatan Partisi de geniş bir taban bulamadığından seçimlerde de istediği başarıyı sağlayamayarak, silik bir hareket görüntüsünden kurtulamamıştır. Zaten Türkiye'deki solun tarihi söz konusu olduğunda, bu tarihin 1960'a kadar TKP'nin tarihi olduğu söylenebilir.

Gerek legal gerekse de illegal olarak 1960'lara kadar faaliyetlerini ağır baskılar altında sürdüren sol hareketler, 1961 Anayasası'nın getirdiği görece özgürlük ortamında kısmen rahat bir nefes almışlardır. Bu döneme kadar tam anlamıyla bir hareket olma özelliği taşıyamayan sol, Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142.

⁶⁶ Dönemin diğer sol eğilimli partileri olarak; Sosyal Adalet Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi ve Müstakil Türk Sosyalist Partisi gösterilebilir. Bkz. Tökin, age, s.81-85.

maddelerinin (komünizm propagandasını suç sayan maddeler) tüm frenlemelerine rağmen, dünyadaki konjonktürün de etkisiyle, kitlesel bir hal almıştır.

Yeni dönemle birlikte Türkiye Komünist Partisi'nden bağımsız sol oluşumların siyaset sahnesine çıktığı görülmektedir. Kuşkusuz bu oluşumlardan en ses getireni ve 1960'lara damgasını vuranı TİP'tir. 1961 yılında bir grup sendikacı tarafından kurulan (Sargın, 2001a: 64) ve kısa süre sonra başkanlığına Mehmet Ali Aybar'ın geçmesiyle popülaritesi artan TİP, meclise temsilci gönderen ilk sosyalist oluşum olarak da tarihe geçmiştir.

TİP'in kurulmasından birkaç ay sonra yayınlanan bildiri ile yayın hayatına başlayan bir dergi olan Yön, her ne kadar bir siyasi parti olmasa da geniş kitlelerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bir aydın hareketi olarak ortaya çıkan Yön, inandığı sosyalizmi, TİP'ten daha ateşli bir şekilde savunarak, bir dönem solun öncülüğünü üstlenir bir rol oynamıştır. Yön, solun arayışta olduğu bu dönemde, içerisinde milliyetçilerin de olduğu geniş bir cephe yaratarak, sosyalizme giden yolda "ilericileri" bira araya getirme amacını gütmüştür.

Bu dönemde ülke dışında faaliyetlerini sürdürmeye çalışan Türkiye Komünist Partisi, solun eski tüfeklerinden Mihri Belli ve DP döneminde Vatan Partisi deneyimiyle legale çıkma uğraşısı vermiş olan Hikmet Kıvılcımlı, Yön ve TİP kadar olmasa da, sol eğilimlerin odakları konumundadırlar. Bu değişik sol grupların belki de üzerinde mutabık kaldıkları en önemli nokta, kısa zaman önce gerçekleştirilen askeri darbeye muhalif olmamalarıdır⁶⁷. Belge'nin ifadesiyle (2008: 34), kısa görüşlü bir bakışla bu durumu şu şekilde gerekçelendirmek mümkündür:

"Sağcı DP solun herhangi bir biçimde soluk almasına izin vermek istemiyordu. Onun devamı olan AP'nin tutumu da aynıydı. Onlara karşı girişilen demokratik mücadelede askerler müdahale etmiş ve böylece açılan yeni dönemde yapılan yeni anayasayla sosyalizm de örgütlenme fırsatını bulmuştu. Onun da, kendine varolma fırsatı veren darbeyi eleştirmesi akıl

⁶⁷ Hatta Hikmet Kıvılcımlı bu durumu "İkinci Kuvayimilliyecilik" olarak adlandırmıştır. Bkz. Hikmet Kıvılcımlı, İkinci Kuvayimilliyeciliğimiz (Milli Birlik Komitesi'ne İki Açık Mektup), İstanbul: Derleniş Yayınları, 2008.

karı değildi. Ne var ki, darbeyi yapan subaylar tek parti ideolojisi içinde hareket ediyorlardı. Sosyalizme hayat hakkı tanımamış asıl güç de buydu. Bu gücün demokratikliğini savunmak, büyük bir paradokstu.”

27 Mayıs konusunda örtük bir fikir birliğinde bulunan sol oluşumlar, bunun dışındaki bazı konularda bir takım anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Belirli bir süre TİP'e destek veren Yön, ilerleyen dönemlerde TİP'in politikalarını dogmatik ve hayalci bulmuştur (Yetkin, 1998: 20). Sürekli olarak Türkiye'nin kendine özgü tarihsel durumunun göz ardı edilmemesinin gerekliliği üzerinde duran Yön, TİP'in Ortodoks bulduğu sosyalizm anlayışını eleştirmiştir. Yön'den sonra Avcıoğlu ekibinin çıkardığı Devrim Dergisi döneminde de TİP'le büyük fikir ayrılıkları yaşandığı söylenebilir.

Sol çevrelerden büyük destek sağlayan TİP, zamanla Türkiye Komünist Partisi'ne gönül verenler tarafından da eleştirilere maruz kalmıştır. TİP'te toplanan genç potansiyelin Esat Adil tarafından kurulan Türkiye Sosyalist Partisi'nden esirgenen bir nimete konmasından sürekli endişede olan eski Türkiye Komünist Partisi çevreleri bu partiye verdiği desteği çelmeye başlamıştır (Belge, 2008: 34). Sol içerisindeki kişisel ve tarihsel çekişmelerle uğraşmak durumunda kalan TİP, bu dönemde bir de teorik temelli tartışmaların odağı konumuna gelerek bir parçalanmaya sürüklenmiştir.

Dönemin solundaki en önemli tartışmalardan biri gerçekleşmesi gereken devrimin niteliği ile ilgidir. Gerek TİP'e gerekse de TİP dışındaki sol oluşumlara sempati duyanlar bir MDD⁶⁸ ve SD tartışması içerisinde kalmışlardır. TİP'in durumuna yönelik tartışmaların sürdüğü bir dönemde, Yön'ün 175. sayısında Mihri Belli'nin E. Tüfekçi imzasıyla kaleme aldığı “Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Barış?” başlıklı yazısı, sonraları MDD'ciler olarak adlandırılan ekibin yavaş yavaş ortaya çıkışını göstermektedir⁶⁹. Yön'deki tartışmalarla ortaya çıkan MDD,

⁶⁸ MDD kavramı, Marks ya da Engels'e ait değildir. Kavram ilk kez Lenin tarafından kullanılmış, sonrasında da Stalin ve Mao tarafından geliştirilmiştir.

⁶⁹ MDD'nin Türkiye'deki teorik tartışmalarının Mihri Belli tarafından Yön'de başlatıldığı ifade edilmektedir. Bkz. İleri, 1976a, s.13; Rasih Nuri İleri, Mihri Belli Olayı 2, İstanbul: Anadolu

sonrasında yayınlaşmaya giderek, bu teoriye gönül verenler tarafından çıkarılan Türk Solu, Aydınlık, İşçi-Köylü, Aydınlık Sosyalist Dergi ve Proleter Devrimci Aydınlık gibi dergilerde temsil edilir olmuştur. TİP'in genel çizgisine muhalif bir tavırla şekillenen MDD teorisine göre Türkiye gibi geri kalmış ülkelerde öncelikle feodal sömürü şekillerine son verilerek, emperyalizmden arınmak gerekmektedir. Yani sosyalist devrimden önce bir milli demokratik devrim olmalıdır (Emekçi, 1976: 9; Belli, 1970: 210-215). Belli'nin ifadesiyle (1970: 20), “Bir toplumun sosyalist devrim eşiğine varabilmesi için, onun gerçekten bağımsız ve gerçekten demokratik bir toplum durumuna yükselmesi, yani Milli Demokratik Devrim'in bütün görevlerini yerine getirmiş olması şarttır”. TİP'in buna karşı konumlandırmaya çalıştığı SD anlayışında ise Türkiye'de zaten kapitalist ilişkiler kurulduğundan, MDD sürecine gerek yoktur.

Aslında Yön ve MDD çizgileri birbirlerine oldukça yakın görünmektedir. Zira Türkiye'nin geri kalmışlığından hareketle, sosyalizme geçiş öncesi bir milli demokratik devrim dönemine inanarak, asker-sivil “ara tabakalar” ya da “zinde kuvvetler” denen gruplara önem vermişlerdir. Ancak MDD'ciler, öncü kuvvet olarak daha çok işçi sınıfını (Belli, 1975: 17) (bazı MDD'ciler ise köyüleri) görürken, Yöncüler öncü sınıf olayının gereksiz bir bölünme olduğunu savunmuşlardır.

Soldaki bu büyük MDD-SD “kavgası”, TİP'in Malatya'da gerçekleştirilen ikinci büyük kongresinde belirginleşmiş ve MDD'ciler bu dönemden sonra TİP'ten ayrılmaya başlamışlardır. Ancak TİP'teki tek anlaşmazlık bu konuda değildir. Parti içi kişisel çekişmeler, liderlik mücadeleleri gibi olgular, solun parlamentoda temsil edilmesini sağlayan TİP'i zayıf bırakmıştır⁷⁰.

Yayınları, 1976b, s.455; Haluk Yurtsever, Süreklilik ve Kopuş İçinde Marksizm ve Türkiye Solu, İstanbul: Etik Yayınevi, 1992, s.171. TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, partisi içindeki MDD'ye destek verenleri “Mihriciler” olarak adlandırmıştır. Bkz. Mehmet Ali Aybar, TİP Tarihi 3, İstanbul: BDS Yayınları, 1988, s.54.

⁷⁰ TİP 60'ların sonuna doğru resmi olmasa da gayri resmi olarak üç başlı bir görüntüye bürünmüştür. Bir tarafta genel başkan Mehmet Ali Aybar, bir tarafta başını Behice Boran ve Sadun Aren'in çektiği - çıkardıkları derginin adından ötürü- adına “Emekçi” denen grup ve bir tarafta da pek etkili olmasa da Ant Dergisi etrafında örgütlenen İdris Küçükömer, Murat Belge ve Murat Sarıca gibi isimlerin yer aldığı grup bulunmaktadır.

Solun hızla bölünüşü sadece TİP içerisinde olmamış, yurtiçindeki sosyalizm endeksli tartışmalara, yurtdışından eklenen bir olay da soldaki bölünmeyi hızlandırmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Sovyet tipi sosyalizmin sorgulanmasına neden olan Sovyetlerin Çekoslovakya’yı işgali (Göktolga, 2005: 942), soldaki ayrılıkları tetiklemiştir⁷¹. Bu yaşananlara ek olarak solun önemli isimlerinden İdris Küçükömer’in “Düzenin Yabancılaşması” eserinde ortaya attığı, Türkiye’de solun sağ, sağın da sol olduğu düşüncesi⁷² (Küçükömer, 2009: 85-96), soldaki çalkantıları artırmıştır.

Dönemin konjonktürüne uygun bir şekilde yenileşmenin yollarını arayan CHP ise, “ortanın solu” söylemi ile bürokrasinin egemen olduğu bir partiden, halka açılan bir parti olma yolunda politikalar yürütmeye çalışmıştır⁷³. İsmet İnönü’nün ortaya attığı, Bülent Ecevit’in ise geliştirmeye çalıştığı ortanın solu söylemi, gerek parti içinden gerekse de parti dışından birçok tepki almıştır. Parti içindeki tepkiler, yeni bir oluşuma gidilerek Güven Partisi’nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Parti dışındaki muhalefet ise (özellikle AP) “ortanın solu Moskova yolu” sloganı ile kitleleri CHP’nin söylemine karşı mesafeli durmaya davet etmiştir. Bu söylemi sahiplenen Ecevit’e göre ortanın solunu aşırı soldan ayıran başlıca unsur demokratik oluşudur. Aşırı solda devletin, ortanın solunda ise halkın egemenliği söz konusudur (Ecevit, 1974: 114). TİP’liler ise bu girişimi, CHP’nin TİP’in aldığı mesafeden ürkmemesinin bir tezahürü olarak değerlendirmiştir (Sargın, 2001a: 378).

Uluslararası gelişmelerden de etkilenen sol, bütün dünyayı sarsan 68 olaylarından nasibini almıştır. Batı dünyasında mevcut kapitalizme, Doğu’da ise

⁷¹ Prag’ın işgal edilmesi konusunda, TİP içinde herhangi bir fikir ayrılığı olmadığını savunan bir görüş için bkz. Nihat Sargın, TİP’li Yıllar (1961-1971) Anılar-Belgeler 2, İstanbul: Felis Yayınları, 2001b, s.660-696.

⁷² Bu görüşün bir değerlendirmesi için bkz. Nuray Mert, “İdris Küçükömer ve Düzenin Yabancılaşması”, İdris Küçükömer, A. Güner Sayar (ed.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2011, s.93-107.

⁷³ 1965 Genel Seçimleri öncesinde ortaya atılan söylem, 1965 ve 1969 seçimlerinde CHP’ye istediği ivmeyi kazandıramamışsa da 1973 ve özellikle de 1977 seçimlerindeki oy artışında önemli katkılar sağlamıştır.

“sosyalizm”e başkaldırı şeklinde gelişen olaylar, Batı’nın kendi 68’iyle kısmen uzlaşısı ile son bulurken, Doğu’da bu isteklerin reddiyle sonuçlanmıştır. Türkiye’deki 68 hareketleri ise Batı’daki gibi bir “özgürleştirme” şeklinde değil, adeta Stalin’in keşfine dönüşen solun “ortodoks” kaynaklarına yönelme şeklinde bir gelişim göstermiştir (Belge, 2008: 36). Giderek legal siyaset alanından uzaklaşmaya başlayan sol eğilimli gençlerin bir bölümü, SSCB ve Çin arasındaki anlaşmazlıktan ve Latin Amerika devrimciliğinden etkilenerek, dikkatlerini Vietnam ve Küba’ya özellikle de “ulusal kurtuluş savaşları” ve “halkın kurtuluş orduları”na yönelmişlerdir (Ünsal, 2002: 11). Bu yola başvuran gençler, ılımlı politikaların uygulanmasını ya da parlamentarizmi savunanlara pasifist ya da revizyonist gibi benzetmeler yaparak, silahlı mücadele yolunu seçmişlerdir.

Gerilen ortamda ordunun siyasete müdahale etmesi sonucu yaşanan 12 Mart rejimi, sol oluşumlarla etraflı bir mücadeleye girişilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu dönemin tavizsiz sert rejimi sol hareketleri engelleyememiş ve sol hareketler giderek daha da radikal bir hal almıştır. Etnik ayrışma temelli örgütlenmeler de büyük oranda 12 Mart rejimi ve sonrasının ürünü olarak görülmektedir. Özellikle 1974 sonrasında nicelik olarak büyüyen sol, artık genel olarak ülkenin marjinalinde gezinmiş ve gündemi etkilemekten çok, egemen güçlerce belirlenmiş bir gündeme tabi olmuştur (Aydınoglu, 1992: 169).

12 Eylül dönemine kadar irili ufaklı birçok sol örgütlenmeden söz etmekle beraber, bunların kendi aralarında bir “sol-içi iktidar” mücadelesi verdikleri görülmektedir. Bu da çok yönlü bir mücadele biçimini gerektirmiştir. Çünkü özellikle uluslararası teorik farklılara göre ayrışan kümeler içinde birden fazla grup bulunmakta ve bu gruplar da hem kendi kümeleri içindeki önderliği, hem de genel olarak sosyalist mücadele içindeki liderliği elde etmeye çalışmışlardır. Bu durum da zaten toplum içerisinde iyice yerleşemeyen sosyalizmin, tabanını daraltmıştır (Belge, 1988: 1962).

12 Eylül, toplumun ortasına bir milat gibi dikilerek, kuşaklar arası aktarımları durdurmuştur. Bu durumdan sol da nasibini almış, birçok sosyalist yakalanarak hapse atılmış, yakalanamayanlar yurt dışına kaçarak siyasi mülteci olmuşlardır. Siyasi mülteci konumundakiler mücadeleye yurtdışından devam etmek istemişler, ancak gönderilecek mesajlara yurtiçinden alıcı bulamamışlardır. Gerek askeri darbenin sola karşı ezici tutumu ve 70'lerin kötü anısıyla buna ses çıkaramayan bir toplum, gerekse de 1989'un sonunda Berlin Duvarı'nın yıkılması, Türkiye'de sosyalizmi hemen hemen yok olma noktasına getirmiştir (Belge, 2008: 43-44).

Günümüzde sosyalist anlamdaki sol eğilimli oluşumların, bir takım siyasal partilerle temsil edilseler de toplum nezdinde geniş bir tabanı bulunduğu söylenemez. Merkez sol partilerinin ise daha milliyetçi reflekslerle hareket ederek, Kemalizm temelli bir meşruiyet zemininde siyaset yaptıkları görülmektedir.

13.2. Yön'ün Türkiye'deki Sola Etkileri

Yayın hayatına başladığı dönemden itibaren, büyük bir okuyucu kitlesine ulaşan Yön Dergisi ve bu sayfalarda şekillenen akım, derginin kapandığı dönem sonrasında da savunulan çizginin temel aktörlerinden birisi konumunda olmuştur. Kemalist milliyetçilikle, sosyalist solu aynı potada eritmeye çalışan akım, Türkiye'ye özgü bir sosyalizm düşüncesiyle yola çıkmış, bu yolculukta da “gerçek milliyetçi” olarak nitelendirdiği kesimlerin desteğini arama çabasına girmiştir. Aslında Belge'nin vurguladığı (2003c: 27-28), Türkiye'de bütün siyasal ideolojilerin milliyetçilikten türediği düşüncesi ele alındığında, bu durumun belki de kayda değer bir tarafı yok gibi görünmektedir. Zira Osmanlı döneminde Batılı düşmanlarla ne şekilde baş edileceğine yönelik düşüncüler, “devleti nasıl kurtaracağız” şeklinde bir hal aldığından, milliyetçiliğe yönelişi de beraberinde getirmiş ve böylelikle de milliyetçilik diğer bütün ideolojilere kaynaklık etmiştir. Ancak Yön'ün bu noktadaki önemi, 1960'lara gelindiğinde farklı kesimler tarafından temsil edildiği kabul edilen “milliyetçilik” ve “sosyalizm”in, kalkınma, tam bağımsızlık, vatanseverlik gibi

olgular etrafında birleşebileceğine yönelik yayınlar yaparak, öncü bir rol üstlenmeye çalışmış olmasındandır. Hem sosyalistlere hem de milliyetçilere birleştirici birçok mesaj verilerek, gerçek milliyetçilerin sosyalistler olduğu vurgulanmış, solun milliyetçilere, milliyetçilerin de sola olan mesafeli duruşları aşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yön hareketinin, Türkiye siyasetindeki milliyetçi sol ya da ulusalcılık olarak adlandırılan düşünceye tesir ettiği söylenebilir.

Yön hareketi, Türkiye'nin yürütmesi gereken mücadelenin, “kapitalist olmayan gelişme” ve “milli demokrasi” programı çerçevesinde şekillenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bunun için de toplumun bütün ilerici güçlerini bünyesinde barındırması planlanan bir “milli kurtuluş cephesi”nin varlığı üzerinde durulmuştur. Yöncüler tarafından tasarlanan bu cephenin en önemli destekçisi de ordu olarak sunulmuştur. İşçi sınıfının tam anlamıyla örgütlü ve bilinçli olmadığı, feodal ilişkilerin hüküm sürdüğü toplumlarda sosyalizme gidişteki sınıf önderliği davasının gereksizliğine vurgu yapan Yön, “ara tabakalar” ve “zinde kuvvetler” gibi çözümlenmelerle Türkiye'ye özgü bir sosyalizmin teorik temellerini oluşturmaya çalışmıştır. Bir taraftan anayasanın, özellikle de “sosyal devlet” ilkesine vurgu yapılarak, eksiksiz uygulanmasını savunan Yöncüler, diğer taraftan da seçimlerin istenildiği gibi sonuçlanmaması gerekçesiyle parlamentarizme soğuk durmuşlardır. Bu yüzden derginin bazı sayılarında parlamentarizm vurgusu yapılsa da aslında çok partili hayata karşı hep mesafeli bir duruş sergilenmiş, uygulanan şekli demokrasiyi eleştirmek adına “Filipin tipi demokrasi” ya da “cici demokrasi” söylemleri kullanılmıştır. Yöncülerin bu tutumları, hareketin, iktidar mücadelesi ve stratejisi konusunda “ikircikli” bir duruş sergilemesini de beraberinde getirmiştir (Şener, 2010: 349). Yön Dergisi'nin kapanmasından sonra Devrim ve kısmen de Türk Solu⁷⁴ dergileri ile devam eden bu çizgi, 12 Mart Muhtırası'nı “Ordu antikemalist gidişe ‘artık dur’ dedi” şeklinde karşılamış (Devrim, 1971: 1), muhtıradan üç gün önce de

⁷⁴ Türk Solu tam anlamıyla Yön çizgisinde olmaktan ziyade, ona benzeyen yanları fazla olmakla birlikte, daha çok MDD'ci bir çizgide olmuştur. Türk Solu dergisinin yazarlarının bir bölümü, Yön ve Devrim dergilerinde de yazıları olan isimlerdir.

bir sol müdahale girişiminde bulunmuştur⁷⁵. Ordu'dan beklenen öncülük rolü Osmanlı'nın son dönemlerinden beri var olan askerin siyasete müdahalesini meşru sayan zihniyetin, Yön akımı ile birlikte "sol" siyaset zemininde de genişlemesine sebebiyet vermiştir.

27 Mayıs dönemi sonrası sağlanan görece özgürlük ortamında, dönemin anayasasının da elverişli olmasıyla, "sosyalizm", "sosyalist" sözcüklerini birer umacı olmaktan kurtararak meşru zemine taşıyan Yön, dönemin ilk legal sosyalist partisi TİP'e de büyük destek vermiştir. Özellikle 1965 seçimleri öncesinde dergi sayfalarında açıkça desteklenerek iktidar olmasının önemine değinilen TİP'in, seçimlerle iktidar olma şansına erişemeyeceği düşüncesi ve Yöncü tezleri desteklemeyişi neticesinde, zamanla Yöncülerin eleştirilerine maruz kaldığı söylenebilir. Yön'ün, MDD tezine zemin hazırlayan görüşlerinin, parti içinde güçlenmekle birlikte zamanla partiden tasfiyesi, TİP'li sosyalistler ile Yöncü sosyalistlerin karşılıklı suçlamalarla birbirlerinden kopuşlarını da beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin sosyalist aşamadan ziyade demokratik devrim aşamasında olduğunu savunan Yöncülerle, başını Aybar ve Boran gibi ağır topların çektiği, bu görüşe katılmayan TİP'liler, dönemin solundaki kopuşun temel aktörlerini oluşturmuşlardır. Böylelikle her fırsatta geniş bir cephe oluşturarak tüm "ilericileri" bir çatı altında toplamanın önemine değinen Yön, TİP'e bizzat soldan eleştiri yönelten ilk yayın organı oluşu (Belge, 1988: 1955) ve TİP'le giriştiği teorik mücadeleyle, Türkiye'deki sol hareketin bölünmesinde rol oynamıştır. Teoriye yönelik fikir ayrılıklarının en önemlilerinden birini teşkil eden "sınıf öncülüğü" meselesi, belki de diğer sol fraksiyonların Yön hareketine yönelttikleri en büyük eleştiriye oluşturmuştur. Kıvılcımlı (1989: 29), modern toplumlarda bir sosyal sınıf olmayan aydınların Yön sosyalizminde %96,5 olduğundan hareketle⁷⁶, bu eleştiriye net bir şekilde ortaya koymuştur. Aslında belirli aralıklarla Yön sayfalarında romantik sosyalizmin bir kenara bırakılması ve Yön akımının bir tür "aydın sosyalist

⁷⁵ Bkz. Muhsin Batur, Anılar ve Görüşler - Üç Dönemin Perde Arkası, Milliyet Yayınları, 1985, s.214-290.

⁷⁶ Bu oran, Yön Bildirisi'ne imza koyanların niteliklerinden hareketle verilmiştir.

hareketi”⁷⁷ olarak adlandırılmasının yanlışlığına vurgu yapılması, Yöncülerin bu eleştirileri sık sık aldıklarına bir işarettir.

Bir takım sol fraksiyonlardan bu tip eleştiriler olsa da Yön akımının, Türkiye’deki sol hayata bir fikir çeşitliliği getirdiği de yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle sosyalizm sözcüğünün kapalı kapılar ardında telaffuz edilebildiği bir dönemde yayın hayatına başlayan Yön’ün, bir kırılma gerçekleştirerek, sosyalizmi hem gündemde tutup hem de tartışmaya açması kayda değer bir gelişmedir. Dergi sayfalarında yer alan sosyalist strateji ve TİP’e ilişkin tartışmaların, durağan bir dönemden geçen solun, düşünsel anlamda canlanmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Yön’ün kendisinden sonra gelen sol akımlara bir başka etkisi de Kemalizm konusunda olmuştur. Uzun yıllar boyunca, sol örgütlenmelerin Kemalizme gönderme yapan oluşumlar olarak faaliyet göstermeleri, Yöncülerdeki Kemalizm algısı ile ilişkilendirilebilir. Sosyalizmi, Kemalizmin bitmemiş bir senfonisi sayan Yön hareketi, Atatürkçülüğün altı okunu da “Türk Sosyalizmi”nin temel taşları olarak ileri sürmüştür. Böylece Yön, dönemin diğer tüm etkin ideolojileri gibi, solun da Atatürk’ü referans gösteren yapısının oluşumunda öncü bir rol üstlenmiştir. Ancak bu noktada Yön hareketinin, bir tabu haline getirilen Atatürk döneminin eleştirilmezliğine de “ölçülü” de olsa bir karşıtlık sergilediği görülmektedir. Atatürk’ün etten kemikten bir varlık olduğundan hareketle, özellikle cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanan ekonomi politikası eleştirilmiş, o döneme kadar sol eğilimlilerin pek de cesaret edemedikleri bir noktaya kısmen de olsa dokunmuştur. Buna karşın bu durum, Yöncülerin, bir tür Kemalist-sol anlayışına sahip oldukları gerçeğini değiştirmemektedir. Bu açıdan Yön, kendisinden sonra gelen birçok Kemalist sol oluşumun esinlendiği bir hareket olmuştur.

⁷⁷ Kayalı da Yön’ü, bir aydın hareketi olarak beliren sol düşüncenin ilk önemli çıkışı olarak değerlendirmiştir. Bkz. Kurtuluş Kayalı, Ordu ve Siyaset - 27 Mayıs-12 Mart, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s.120.

Yön akımına kadar, kendisini sol olarak tanımlayan oluşumların değinme cesaretini gösteremedikleri bir diğer konu da Yöncülerin tabiriyle “Doğu” ya da “Kürt” meselesidir. Aslında o dönem Ahmet Hamdi Başar’ın öncülüğünde yayınlanan Barış Dünyası’nda tartışmaya açılan mesele (Barış Dünyası, 1962: 8), Yön’ün sayfalarına taşınmasıyla gündemde yer bulmuştur. Zira dönemin “sol” yayınları içerisinde en çok okunanı olan Yön Dergisi’nin tirajı düşünüldüğünde, böyle bir sonuca varmak olasıdır. Hemen belirtmek gerekir ki Yön hareketinin bu konudaki katkısı, sorunun çözümünden ziyade, varlığına işaret eder bir pozisyondadır. Zaten bizzat Yön’ün teorisyeni Avcıoğlu tarafından, sorunun ne şekilde çözülebileceğinin kestirilmesinin zor olduğu kaleme alınmış, kendini sosyalist olarak tanımlayanların bu soruna kafa yormak durumunda olduklarının altı çizilmiştir.

Yön’ün solda bıraktığı bir başka etkinin, gereğinden fazla teoriye boğulmanın hareketi başarısızlığa ulaştırabileceği düşüncesi olduğu söylenebilir. Sertel’in de ifade ettiği gibi (1969: 292), eylemsel anlamda daha canlı görülen Yön hareketi, teorik çözümlemelere yer vermekle birlikte, pek de kuramsal bir kaygı gütmemiştir. Yön’ün bu tutumuyla, özellikle pasifist politikalardan sonuç alınamayacağını düşünen sol hareketlere bir çeşit miras bıraktığı söylenebilir.

14. SONUÇ

“Türk Siyasal Yaşamında Yön Dergisi (1961-1967)” başlıklı bu çalışmada, bir dönem Türk siyasal yaşamını -özellikle de sol hareketi- derinden etkilemiş, Yön akımının, düşünsel arka planı ele alınmıştır. 1961 Anayasası sonrasındaki kısmi siyasal boşluk ortamında bir grup aydın tarafından çıkarılan dergi, kısa zamanda taraftar bularak, sosyalizme inanan kitlelerin en önemli sözcülerinden olmuştur. Dönemin siyasi dergilerine oranla önemli tirajları yakalayan Yön Dergisi, ilk sayısında yayınladığı bildiriyle de dergiden çok, bir “akım”, “hareket” ya da “oluşum” olduğunu göstermiştir. Derginin genel çizgisi çerçevesinde düşünsel bütünlüğünü benimseyerek, dergide belirli aralıklarla da olsa düzenli yazan yazarlar da “Yöncü” olarak adlandırılabilir bir ekibin meydana gelmesini sağlamışlardır.

Yöncülerin dergide kaleme aldıkları yazılarda belirli bir fikirsel tutarlılık olmakla birlikte, Yön’de çekirdek kadronun görüşleri dışında yazıların varlığına rastlamak da mümkündür. Türkiye’nin sorunlarının tartışılarak çözüleceğini, ortaya koyduğu bildiriyle de tescilleyen Yön, “sosyalist” dünya görüşünün dışına çıkmayan farklı fikirlere, sayfalarında yer vermiştir. İlerici olarak nitelendirilen aydınlar arasındaki tartışmalara sayfalarını açan Yön, bu durumu da açıkça desteklemiştir. Ancak dergi sayfalarında yayınlanan her yazının da Yön’e mal edilemeyeceği belirtilerek, Yön’ü ancak imzasız yazılar, başyazılar ve kurucuların yazılarının bağladığı vurgulanmıştır. Buna rağmen Avcıoğlu’nun dergi üzerinde belirli bir disiplin kurmuş olduğu da söylenebilir.

Temel sorunsalı, Türkiye’nin kalkınamaması olarak saptayıp yola çıkan Yön hareketi, kalkınmanın ancak yeni devletçilik, plan, toprak reformu vb. argümanların kullanılmasıyla oluşturulacak bir tip milli sosyalizmle sağlanacağını savunmuştur. Evrensel nitelikte bir sosyalizmi yadsıyan Yön’ün savunduğu sosyalizm, az gelişmiş ülkelerin hızla kalkınmasını sağlayacak bir kurtuluş reçetesi olarak sunulmuştur. Batı’dan ithal sosyalist modellerin, Türkiye’nin çok çeşitli özel koşullarına uymadığını savunan Yön, Türkiye’ye özgü sosyalizmin gerekliliğine işaret etmiştir.

Bu noktada birinci denencede ifade edilen Yön'ün milliyetçi-sosyalist bir çizgide olduğu önermesinin isabetliliği ortaya çıkmaktadır. Gerçek milliyetçilerin sosyalistler olduğunu savunan Yön, savunduğu çizgiyle dönemin Türkiye solundaki bölünmelerde de rol oynamıştır. Bu bağlamda ilk etapta TİP'e verilen destek, TİP'in Yön tezlerini kabul etmeyişi sonrası, sekteye uğramıştır. Zira Yön'ün savunduğu Türkiye'nin "demokratik devrim" aşamasında olduğu düşüncesi, TİP'li yöneticiler tarafından benimsenmemiş ve parlamenter sosyalizmden yana tavır takılmıştır.

Sosyalizme gidiş yolunda sınıf önderliği davasının dönemsel önemsizliğini savunan Yön akımı, işçi sınıfının önderliğinde gerçekleştirilecek bir devrimin Türkiye'de ancak hayal olduğunu belirterek, bu konuda klasik Marksist teoriyi savunanları, Türkiye'nin gerçeklerini bilmemekle itham etmiştir. Emperyalist işgal altında olduğu ileri sürülen Türkiye'nin, feodal ilişkilerden kurtulup ileri kapitalist düzeye erişmediği için güçlü bir işçi sınıfından yoksun oluşu ve var olan işçi sınıfının da baskı altına alınarak örgütlülük bilinci konusundaki yetersiz bırakılışının, klasik Marksist teorinin Türkiye'deki ilişkileri çözümlemesini olanaksız kıldığı savunulmuştur. Yöncülere göre Türkiye gibi ülkelerde, değişimin-devrimin motor gücünü, güçsüz işçi sınıfı değil, büyük oranda ordu, aydınlar ve gençliği içeren, "ilerici" işçilerin de dahil olduğu "ara tabakalar" ya da "zinde kuvvetler" denen örgütlenmeler oluşturmaktadır. Türkiye gibi, egemen sınıfların nispeten zayıf oldukları toplumlarda öne çıkan bu zinde kuvvetlerin, sosyalizme gidiş mücadelesinde de öncü olmalarının kaçınılmazlığı, Yön'ün en temel savlarından biri olmuştur. Kuşkusuz bu zinde kuvvetlerin en önemli ayağını teşkil eden ordunun, Yön hareketi için büyük bir önemi olmuştur. Orduya yüklenen misyonun, kurulması planlanan "milli kurtuluş" ya da "ilericiler cephesinin" öncülüğü olduğu, düzenli bir şekilde atıfta bulunulan Kurtuluş Savaşı dönemi Türkiye'sinden anlaşılmaktadır. İkinci Kurtuluş Savaşı eşiğinde olduğu ifade edilen Türkiye'nin, vatansever ve ilerici bir kurum olan ordu etrafında kenetlenmesinin önemine değinilerek, jakoben bir modelin sözcülüğü yapılmıştır.

Jakobenizm, Yön hareketinin dışladığı bir kavram olmamıştır. Sosyalizm fikrinin, her ülkeye aydınlar ve elitler eliyle girdiği savunularak, halkın arasından doğan, halkın içinden çıkan bir sosyalizm fikrinin olmadığı belirtilmiştir. Yöncüler, kendilerini “tepeden inmece” olarak nitelendiren kesimlere de lüzumsuz halk romantizmini bir kenara bırakarak, Türkiye’nin koşullarını iyi çözümlenmelerini öğüt vermişlerdir. Ordu ve aydınlara verilen bu önem Yön’ün, ordu içerisindeki siyasete müdahil olma yolunda istekli güçlerle ilişkili, elitist bir aydın hareketi olduğunu göstermektedir. Yön, ordunun her zaman faşizm getirmeyeceği söyleminden hareketle, ordunun siyasal alana müdahalesinin dönemin sol siyaset zemininde yer bulmasında etkili olmuştur. Bu durum, çalışmanın ikinci denencesini doğrulamaktadır.

Aslında Yön sayfalarında zaman zaman sosyalizmin bir siyasi parti yoluyla iktidara gelmesi öngörülmüş, Fabiancılığın İngiltere’de yaptığı önemli işlerden söz edilmişse de seçim yenilgileri neticesinde, çok partili sisteme karşı var olan mesafeli duruş, daha da belirginleşmiş ve şekli demokrasiyle bir yere varılamayacağı savunulmuşur. Demokrasi, kalkınma uğruna feda edilebilecek bir olgu olarak değerlendirilmiş, seçimlere pragmatist yaklaşılarak, sonuç odaklı çok partili sistem değerlendirmeleri yapılmıştır.

Yön hareketinin çok partili sisteme karşı olan mesafeli duruşu, Yöncülerin, Türkiye’nin çok partili sisteme geçişle birlikte tam anlamıyla bir Amerikan uydusu olduğu şeklindeki görüşleriyle doğrudan ilintilidir. Köklü ekonomik ve sosyal reformlar yapılmadan geçilen çok partili sistemin, demokrasi adı altında esaretten başka bir şey getirmediği savunulmuştur. Dönemin demokrasi anlayışını, “tatlı su demokrasisi”, “Filipin tipi demokrasi” gibi benzetmelerle eleştiren Yöncüler, 27 Mayıs öncesindeki dönemden ders çıkarmayanların, şekli demokrasiyi gerçek demokrasi gibi sunmalarından duydukları rahatsızlığı da dile getirmişlerdir. Yöncülere göre, ekonomik ve siyasal boyunduruk altına alınan halkın yararına işlemeyen seçim mekanizması, aslında menfaatleri halkla çatışanları iktidara getirmiştir. Zaten Yön’ün 27 Mayıs sürecini desteklemesinin altında da 27 Mayıs’ın,

Türkiye'nin kaderini menfaatleri kitlelerinkiyle çatışanların elinden alıp, kitlelerle dost olması gerekenlerin eline verdiği düşüncesi yatmaktadır. Zaten hiçbir zaman bir “darbe” ya da “cunta” nitelendirmesi yakıştırılmayan 27 Mayıs sonrası yönetim için, “hareket”, özellikle de “ihtilal” tabiri uygun görülmüştür. MBK yönetimi sonrasında kabul edilen yeni anayasanın ilerici olduğuna dair yapılan vurgular da Yön hareketinin şekli ya da yöntemsel anlamda bir kaygı gütmeyerek, Makyavelist bir tutum içerisinde olduğu sonucunu doğurabilir. Bu bakımdan Yön'ün, kendisinden sonra gelen birçok sol fraksiyonun, 27 Mayıs'ı bir darbe olarak değerlendirmeyip, bu oluşumlarda “her askeri müdahalenin kötü olmadığı” düşüncesinin yerleşmesinde etkisi olduğu söylenebilir.

Yön akımı, dönemin Türkiye'sindeki, “merkez-çevre” kutuplaşmasının keskinleşmesinde de pay sahibi olmuştur. Çevrenin, bir takım taleplerini dile getirerek, bu talepleri kısmen de olsa siyasal alana taşıdığı çok partili sistemin, Yöncülerce kalkınma adına ertelenebilecek/feda edilebilecek bir olgu olarak gösterilmesi, merkezin ülke siyasetinde tek belirleyici olmak istemesi şeklinde yorumlanabilir. Sosyalizme gidiş için sınıf önderliği davasında geniş halk yığınları ve işçi sınıfının öncülüğünü savunanları gereksiz halk romantizmi yapmakla suçlayan Yön, çevrenin çıkarlarının da merkezin çekirdeğini oluşturan ordu ve aydınların tarafından belirlenebileceğini savunarak, “merkez” odaklı elitist bir hareket olmuştur.

Kemalist milliyetçiliğin Türkiye'deki sol hareketlerde, hem yerini sağlamlaştırması hem de yavaş yavaş sorgulanmaya başlanmasının, Yön çizgisinin kısmi etkisinde şekillendiği de değerlendirilebilir. Belirli aralıklarla Marksizmden esinlense de aslında milliyetçi-sosyalist bir oluşum olan Yön akımı, Kemalizm, sosyalizm ve milliyetçiliği tek bir potada eritmeye çalışarak, solu belli bir oranda kitleleşirmiştir. Yöncüler tarafından sosyalizmin; en büyük milliyetçilik ve Kemalist devrimin tamamlanamamış aşaması olarak savunulması, Yön sonrasındaki bir takım sol çevrelere de miras kalmış, milliyetçiliği sola eklemeye çalışan Yön çizgisi, bunu bir ölçüde de başarmıştır. Yine 1970'li yıllarla başlayan soldaki

Kemalizm sorgusunda da Yön hareketinin etkileri görülebilir. Bu etkiler temelde, Atatürk'ün tabulaştırılmasının⁷⁸ yanlışlığı ve cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan hatalar üzerinden şekillenmiştir. Atatürk dönemindeki ekonomi politikalarının yanlışlığına değinen Yön, Atatürk'ün, bir doktrin adamı olmaktan ziyade aksiyon adamı olduğunu ifade ederek, değişik durumlarda değişik şeyler söylediğini vurgulayıp, pragmatist yönüne işaret etmiştir.

Yön'ün savunusunu yaptığı milliyetçi-sosyalist hareket, öncelik olarak, enternasyonal bir tutumdan ziyade, Türkiye'nin kalkınmasına yönelmiştir. Bu bağlamda desteklediği görülen Üçüncü Dünya'daki bağımsızlık hareketlerinin, "kapitalist olmayan kalkınma yolu"na yönelmeleri de Yöncülerin imrenerek izledikleri gelişmeler niteliğindedir. Ancak Yön hareketi her fırsatta "millilik" vasfına vurgu yaparak, "ne Washington ne Moskova" demiş ve tüm milliyetçileri geniş bir çatı/cephe altında toplamaya çalışmıştır. Milli Kurtuluş Cephesi olarak adlandırılan bu oluşum, Yön'ün belli oranda eklektik bir felsefeden izler taşıdığını da göstermektedir. Milliyetçilik ve sosyalizmi benzer şeyler olarak değerlendiren, demokrasi ve özgürlüklerden söz ederken, kalkınmanın ordu öncülüğünde olacağını belirten Yön akımı, bir takım kafa karışıklıkları ve "ikircikli" tutumları da bünyesinde barındırmıştır.

Tüm olumlu ve olumsuz etkilerine karşın, Yön akımı, Türk siyasal yaşamına damgasını vuran önemli odaklardan birisi olmuştur. Sosyalizm kavramını meşrulaştırarak, adeta örtük bir parti gibi iktidara oynayan hareket, yakın Türkiye tarihinin en etkili aydın örgütlenmelerindendir. Başlangıçta geniş bir hareket olan Yön, zamanla daralarak, yine Avcıoğlu önderliğinde çıkan Devrim'le çizgisini devam ettirmiştir. Özellikle MDD teorisinin filizlendiği Yön sayfaları, aktif, pragmatist ve TİP parlamentarizmini pasiflikle suçlayan Kemalist sola da kaynaklık etmiştir. İktidar eylemlerinin teorik altyapısını oluşturma kaygısıyla ortaya çıkan

⁷⁸ Türkiye'deki bazı tabulara dokunan Yön'ün, dönemin ağır baskılarına rağmen 83. sayısında üç adet Nazım Hikmet şiiri yayınlayarak bu konuda da, psikolojik bir kırılma sağladığı söylenebilir. Yön bu durumu, "Yön, bir demagojiyi daha yıkıyor" başlığıyla özetlemiştir. Bkz. "YÖN, bir demagojiyi daha yıkıyor", Yön, 30 Ekim 1964, Sayı:83, s.15.

Kemalist sol hareket Kadro ile benzerlikler taşısa da Yön akımının, mevcut sisteme muhalif, bağımsız ve eleştirel bir özgünlüğü olmuştur

27 Mayıs darbesi ile yönetimi ele geçiren askeri bürokrat kadroyu “yön”lendirmeye çalışan hareket, Türkiye’deki bir takım sol örgütlenmelerin de orduyla “flört” etmelerine önayak olmuştur. Doğrudan bir askeri müdahale taraftarlığı yapılmasa da hemen her çözümlemede orduya bir takım roller biçilmesi, Türk demokrasi kültüründe zaten net bir ayırımın yapılamadığı asker-siyaset ilişkilerinin, daha girift bir hal almasını da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan Yön hareketi, Türkiye’deki “askerin siyasal alana müdahalesi kültürünün” yerleşmesinde, zinde kuvvetler/ara tabakalar çözümlemesiyle önemli bir rol oynamıştır.

EKLER

Ek-1

YÖN BİLDİRİSİ

Türk halkının, çok çeşit iktisadi, siyasi ve sosyal meseleler ortasında, kendisini bütün özlemlerine kavuşturacak bir yön aramakta olduğu bu günlerde, toplum hayatının çeşitli kesimlerinde görev almış olan bizler, altına imzalarımızı attığımız bu bildiri ile, ortak amaçlarımızı açıklamayı doğru bulduk. Böyle bir bildirinin meselemizi çözmekte faydalı olabilecek olumlu tartışmalara yol açacağını düşünüyoruz.

1. Atatürk devrimleriyle amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, eğitim davasını sonuçlandırmanın, Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerine oturtmanın, ancak iktisadi alanda hızla kalkınmakta, yani milli istihsal seviyesini hızla yükseltmekte göstereceğimiz başarıya bağlı olduğuna inanıyoruz.

a) Atatürk devrimlerinin amacı olan Batılılaşmak, en geniş anlamıyla Batının istihsal seviyesine yaklaştığımız ölçüde gerçekleşebilir. Türkiye'deki istihsal seviyesi yükseldikçe, memleketin sosyal yapısı değişecek, şehir-köy ikiliği ortadan kalkacak, imkanlar genişleyecek ve Batı uyarlığının temeli olan akılcı düşünce kütlelere yayılacaktır.

b) Ne kadar çok gayret sarf edilirse edilsin, düşük bir istihsal seviyesiyle, kütlelerin kültür seviyesinde esaslı bir yükselme sağlamak hayaldir. İşsizlik, açlık, çıplaklık, soğuk ve sefalet, kütlelerin eğitime yönelmesini engelleyecek, yaşama içgüdü, öğrenme merakından daha ağır basacaktır.

c) Demokrasi, her şeyden önce insan haysiyetine dayanan ve insanı üstün değer sayan bir rejimdir. Açlığa, işsizliğe, evsizliğe çare bulamayan bir rejimin, ne kadar üzerinde titrersek titreyelim, demokrasi olmaktan çıkması ve bir gün çökmesi tabidir. Türk demokrasisinin yaşatılması, açlığı, işsizliği ve evsizliği ortadan kaldıracak yüksek bir istihsal seviyesine götüren yolları bulmakla mümkün olabilir.

d) Milli gelirin hızla artmasına önem vermeyen bir sosyal adalet politikası da, yoksulluğun bölüşülmesinden öteye geçemeyecektir. Buna karşılık, sosyal adalet

yer vermeyen bir kalkınma politikası başarısızlığa mahkumdur. O halde, sosyal adalet politikasının başlıca araçlarından biride istihsal seviyesinin yükseltilmesi olmalıdır.

2. Bugün Türk toplumuna yön verebilmek durumunda bulunan öğretmen, yazar, politikacı, sendikacı, müteşebbis ve idareci gibi kimselerin, belli bir kalkınma felsefesini ana hatları üzerinde anlaşmaya varmalarını zaruri sayıyoruz...

a) Yirminci yüzyılda haberleşme araçlarında ki gelişme sonucunda, kütleler, başka memleketlerde ki veya başka tabakalarda ki yüksek hayat standardının varlığını öğrenmekte ve asıl önemlisi, bu standarda erişmenin mümkün olduğunu görmektedir. Yoksulluğumuz bu yüzden, artık daha ıstıraplı bir şekilde hissedilmektedir. Hızlı nüfus artışı ve meselelerimizin bu artışa uygun bir tempo ile ele alınmayışı, durumu daha da ağırlaştırmıştır. Türkiye, bugün ciddi bir iktisadi ve sosyal buhranın içindedir. Sosyal buhran, iktisadi buhranın tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Geri bir tarım, artan ithal ihtiyacımızı karşılayacak kaynakları sağlamak şöyle dursun, hızla çoğalan nüfusun beslenme ihtiyacını bile karşılayamamaktadır. Topraksızlık, artan nüfusu şehirlere doğru itmekte, şehirlere akan bu nüfusa iş ve mesken sağlanmasında güçlük çekilmektedir. Köklü tedbirler alınmazsa, gecekondular ve işsizlik önümüzdeki yıllarda, millet hayatını tehlikeli bir yarası haline gelerek sosyal ve siyasi düzenin bozulmasına yol açabilecektir. Hızlı nüfus artışı yüzünden, Türkiye nüfusunun yarısını 18 yaşından küçük gençler teşkil etmektedir. Son olaylarında açıkça ortaya koyduğu gibi çığ halinde gelen bu gençlerin büyük bir kısmına okul ve sağlam bir gelecek sağlamak mümkün olmamaktadır.

b) İşin hazin tarafı, Türkiye'nin kaderine hakim olabilecek durumda bulunan çevrelerde, karşı karşıya bulunduğumuz çetin meseleleri şuuruna henüz varılmamış olmasıdır. Bu çevrelerce benimsenen ve uygulanabilecek olan bir kalkınma felsefesi yoktur. Kalkınmanın anlamı bütün genişliği ile anlaşılammıştır. Köklü reformlara girişmeden kalkınmanın başarılamayacağı ve buna karşılık kalkınma sonucunda toplum düzenine, insan davranışlarına bazı değişikliklerin geleceği unutulmaktadır. Bu yüzden hem kalkınma istenmekte, hem de köklü reformlara karşı konulmakta ve yeni davranışlar yadırganıp kötülenmektedir. Böyle bir tutumun sonucu olarak, toplum hayatının gidişinde söz sahibi bir çok kimse, dış yardımların biraz

genişlemesiyle, turizmin geliştirilmesiyle, sebze ve meyve ihracını artmasıyla kalkınma davasının çözülebileceğine içten inanmaktadır.

c) Türkiye'nin kalkınmasını belli bir amaca yöneltmek, siyasi iktidarın emrinde teknik bir organ olan Devlet Planlama Teşkilatı'nın yetkisini aşan bir iştir. Gerçi, memleketin seçkin uzmanlarını bir araya getiren Devlet Planlama Teşkilatı bir kalkınma stratejisi çizerek, bu yolda ilk gayreti göstermiştir. Ama bunu yeter saymamak gerekir. Yapılacak planların yön kazanması ve başarıya ulaşması, ancak Türk toplumuna yön verebilecek durumda bulunan çevrelerin açık bir kalkınma felsefesi üzerinde anlaşmalarıyla mümkün olacaktır.

3. Kalkınma felsefemizin hareket noktaları olarak, bütün imkanlarımızı harekete geçirmeyi, yatırımları hızla artırmaya, iktisadi hayata bütünüyle planlamayı, kütleleri sosyal adalete kavuşturmayı, istismarı kaldırmayı ve demokrasiyi kütlelere mal etmeyi zaruri sayıyoruz. Varmak istediğimiz bu amaçlara yeni bir devletçilik anlayışıyla erişebileceğimize inanıyoruz.

a) Türkiye'nin iktisadi hayatında özel teşebbüsü ve devlet teşebbüsünü birlikte yaşatan karma bir sistem kalacaktır. Fakat, ağırlık merkezi özel teşebbüs olan bir iktisadi sistemin, bugünkü yapısıyla Türkiye'yi, hızla ve sosyal adalet içinde çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırabileceğini sanmıyoruz. İktisat ilminin ve tarihin ışığında, inanıyoruz ki, özel teşebbüse dayanan kalkınma yavaştır, ıstıraplıdır, israflıdır ve sosyal adaletle bağdaşması, az gelişmiş bir memlekette, imkansızdır. Böyle bir kalkınma, siyaseti geniş ölçüde iktisadi güce tabi kılması yüzünden, demokratik değildir.

b) Özel teşebbüs kara dayanır. İktisadi sistemin itici kuvveti kardan ibaretse kalkınmanı çok yavaş bir tempo ile gerçekleşmesine, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin artmasına, "her mahallede bir milyoner" felsefesinin yerleşmesine, milli servetin en faydalı işlere değil en karlı işlere akarak israf edilmesine, durgunluğun ve işsizliğin sık sık baş göstermesine katlanmak gerekir. Günümüzde, hiçbir az gelişmiş memleket bunları göze alamaz. Batı memleketlerinin kalkınmaları sırasında çok elverişli şartlara ve sömürgeciliğe rağmen, gelişme, yavaş, israflı, sıkıntılı olmuş, liberal, fakat gücünü genel oydan almayan idareciler altında gerçekleştirilmiştir. Ancak yirminci yüzyılda esas itibariyle istihlal seviyesinin yükselmesi sayesinde ki, Batı memleketlerinde ki, iktisadi sistem az çok tatmin

edici bir şekilde işleyebilecek hale gelmiştir. Bununla birlikte, batı sosyalist partileri, düşünürleri ve hatta liberal eğilimli siyasetçiler, kendi memleketlerindeki iktisadi sistemin israfı olduğunu, zaruri ihtiyaçları ihmal ettiğini, hızlı bir gelişmeyi ve sosyal adaleti sağlamak bakımından da yetersiz kaldığını delilleriyle belirtmektedir.

c) Bu sebeptendir ki, günümüzün gerçeklerine uygun yeni bir devletçilik anlayışına Türkiye için zaruri sayıyoruz. Ayrıca, özel teşebbüsün mutlaka verimli, devlet teşebbüsünün de mutlaka verimsiz olduğu şeklindeki yaygın düşüncenin, sağlam delillere dayanmayan ve geniş bir propaganda ile beslenen bir inanç olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Verimli çalışma imkanlarına kavuşmak için, mesela İngiltere ve Fransa'da, bazı sanayi kollarının devletleştirilmesine gidildiğini hatırlatmak isteriz. Bir takım devlet işletmelerinin verimsiz kalış sebeplerini, devletçilikte değil aksine yeter derecede devletçi olmayışımızda ve devletçiliği sitemli bir şekilde uygulayamayışımızda aramak gerektiğine inanıyoruz.

4. Yeni devletçiliği, yukarda belirttiğimiz amaçlara erişmek için mutlaka başvurulması gereken şuurlu devlet müdahalesi şeklinde anlıyoruz.

a) Kalkınmayı hızlandırmak maksadıyla milli tasarrufun çoğaltılması ve milli gelirdeki artışların önemli bir kısmının tasarrufa yöneltilmesi, ancak geniş ölçüde ve bilgili devlet müdahalesi ile başarılabilir. Belli başlı tasarruf kaynaklarından biri olan vergilerde verimin artırılması, devletçilikle mümkündür. Çağımızda, vergilerde adalet şarttır. Fakat vergi adaletini sağlamak maksadıyla yüksek gelirlere alınan vergilere karşı bugün yöneltilen en önemli itiraz, bunların yatırımları azaltmasıdır. Devletçilik, milli tasarrufu yatırımlara yönelttiği için bu itirazı önler. Bundan başka, devletçilik, kalkınmanın nimetleri ve külfetleri arasında denge yaratarak tasarruf fikrinin geniş halk kitlelerince benimsenmesini kolaylaştırır. Ayrıca, devlet işletmelerinin kazançları, vergi yoluna sapsadan sağlanan önemli tasarruf kaynağı olur. Yatırım imkanlarını artırmak maksadıyla, boş duran işgücünün istihsale yöneltilmesi de, devletin demokratik, fakat planlı teşkilatlandırma gücü sayesinde mümkün olabilecektir.

b) Bugünkü imkanlarımızla, daha iyi teşkilat ve idare içinde şimdikinden çok daha fazla çok daha verimli şekilde yatırım yapmanın mümkün olduğuna inanıyoruz. Bunun için, iktisadi hayatı bütünüyle planlamak şarttır. Plan, iktisadi hayatı istenen amaçlara zamanında ve bütünüyle yöneltmeye imkan verecek yetkilerle araçları da

beraberinde getirmelidir. Bunu sağlayacak belli başlı şartlardan biri de iktisadi hayatın çeşitli kesimlerine hakim olan kilit sanayilerin mutlaka devlet elinde bulundurulmasıdır. Devletçiliği ciddi planlamanın ciddi bir unsuru sayıyoruz.

c) Planlama büyük iktisadi birimlere geçmeyi zaruri kılar. Halbuki Türkiye'nin iktisadi hayatı, tarım, sanayi ve ticaret alanlarında çok ufak işletmelere dayanmaktadır. Bu bakımdan, çiftçiyi teşkilatlandırarak istihsal kooperatiflerinin geliştirilmesi, küçük sanatlarda kooperatifçiliğin yaygın hale getirilmesi, perakende satış yerlerini azaltmak malların müstahsilden müstehlike geçiş yollarını kısaltarak, sanayide olduğu gibi, tarım ve ticarete büyük birim esasının mümkün olduğu ölçüde yerleştirilmesi lüzumludur.

Devlet kesimin yanı sıra, geniş kooperatif kesimi, Türk iktisadi sistemini temelini teşkil etmektedir.

d) Devletçilik aynı zamanda gelir dağılımdaki adaletsizleri gidermek, sosyal güvenliği gerçekleştirmek, müstahsil ve müstehlikin mutavassıt bir zümre tarafından ezilmesini önlemek, bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmak içinde en elverişli sistemdir.

Çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getirmek, çalışmaya dayanan kazançları yüksek seviyeye çıkarmak, devletçiliğin temel hedefidir. Kol ve kafa gücünün satarak geçinenlerin ezilmesine seyirci kalan, arsa spekülâtörlerinin ve ticaret alanında istismarcı mutavassıtların haksız kazançlarına göz yuman ve bu gibilerin bir yüksek devlet memurundan, fikir ve bilim adamından fazla kazanmasına ses çıkarmayan bir sistemin yirminci yüzyılda daha fazla sürüp gitmesine imkan yoktur.

e) Devletçilik, demokratik rejimin sadece bir şekilden ibaret kalmasını önleyip, demokrasinin kütlelere malolmasını sağlayacak temel müdahale vasıtasıdır. Planlı bir eğitim seferberliğine girişmek, Köy Enstitüleri ile açılan yolu genişletmek, milyonlarca işçi çocuğunu eğitim alanında ve memleket idaresinde herkesle eşit imkanlara kavuşturmak, yetişkinlerin eğitimi yoluyla kütlelere yükselme fırsatı hazırlamak ancak şuurlu bir devletçilikle mümkündür.

Sendikaların kuvvetlendirilmesi, ağanın teşkilatlanmış çiftçinin ve kooperatifin almasını sağlayacak şekilde toprak reformunun gerçekleştirilmesi modern devletçiliğin ödevidir ve bunlar ancak devlet müdahalesiyle başarılabilir. Varmak istediğimiz amaçların şu veya bu noktası tartışma konusu edilebilir. Bu bildirinin

yayınlanmasındaki maksat da bu çeşit tartışmalara yol açmaktır. Bugün içinde bulunduğumuz buhranlardan kurtulmanın birinci şartını, Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde görev almış olanların ve millet kaderine hakim olabilecek mevkilere gelmiş bulunanların, düşüncelerini açıkça ortaya koyarak, bir temel kalkınma felsefesi etrafında birleşmelerinde görüyoruz.

Ek-2

YÖN BİLDİRİSİ'Nİ İMZALAYANLARIN TAM LİSTESİ VE MESLEK GRUPLARI

İlk Etapta İmzalayanlar – 164 İmza⁷⁹

SOYAD, AD	MESLEK
ACEMOĞLU, Kevork	İÜ. Hukuk Fak. Doçenti
ADA, İhsan	Gazeteci
AKINCI, Muammer	Hazine Gn. Md. Yrd.
AKSOY, Muammer	Profesör
AKSOY, Suat	Ziraat Fak. Asistanı
AKTÜREL, Teoman	Şair-Yazar
AKYOL, Mete	Gazeteci
ALANGOYA, Yavuz	İÜ. Hukuk Fak. As.
ALANGU, Tahir	Yazar
ALKIN, Erdoğan	İÜ. İktisat Fak. As.
ALP, Ş.	Yazar
ALTAN, Çetin	Yazar
ANDAY, Melih Cevdet	Yazar-Şair
AREN, Sadun	SBF Profesörü
ARPAD, Burhan	Yazar
ARIBURNU, Kemal	İmar Bak. Neşriyat Md.
ASAF, Özdemir	Yazar-Şair
ASENA, Orhan	Doktor-Sanatçı
AŞÇIOĞLU, Reşit	Gazeteci
ATAÖV, Türkkaya	SBF Asistanı
AVCIOĞLU, Doğan	Gazeteci
AVCIOĞLU, Hamdi	Gazeteci
AYBAY, Rona	İÜ. Hukuk Fak. As.
AYTEKİN, Halil	Öğretmen
BALKAN, Yusuf	Doktor
BAPÇUM, Kahraman	Gazeteci
BARTINLIOĞLU, Atilla	Gazeteci
BAYDAR, Ferzan	İmar Bk. Memuru
BAYKAL, Deniz	SBF Asistanı
BAYKURT Fakir	İlköğretim Müfettişi
BORATAV, Korkut	SBF Asistanı
BULUTOĞLU, Kenan	İÜ. İktisat Fak. Doç.
CAN, Doğan	Gazeteci
CENKÇİ, Beyhan	Ank. Gaz. Send. 2. Bşk.
COŞAR, Ömer Sami	Gazeteci
COŞKUN, Alev	Kurucu Meclis Üyesi
CUMALI, Necati	Yazar
ÇAĞAN, Sermet	Gazeteci
ÇAPAN, Cevat	Gazeteci
DAVRAN, Cahit	İÜ. Hukuk Fak. As.

⁷⁹ Soyada göre alfabetik sıralanmıştır.

DEREN, H. Sezai	EİEİ Elek. Müh.
DİNÇER, Mekin	San. Kal. Bank. Uzm.
DİVİTÇİOĞLU, Sencer	İÜ. İktisat Fak. Doç.
DURALI, Salih	Etibank Elek. İşl. Gn. Md.
DURU, Orhan	Gazeteci
EGE, Süleyman	Gazeteci
EKMEKÇİ, Mustafa	Gazeteci
EKŞİ, Oktay	Gazeteci
ERDEM, Tarhan	Yük. Müh.
ERDEMİR, Mehmet	Çukurova Elek. AŞ. Gn. Md.
ERDOST, Muzaffer İlhan	Gazeteci
EROĞUZ, Özhan	San. Kalkınma Bank. Uzm.
ERSOY, Bahir	Teksif Başk.
ERSÜ, Vehbi	T. Senatör
EYÜBOĞLU, Cemal Reşit	Avukat
EYUBOĞLU, Sabahattin	Yazar
GENÇ, Hasan	Sendikacı
GEVGİLİLİ, Ali	Gazeteci
GİRAY, İ. Sefa	EİEİ Yük. Müh.
GÜMÜŞBAŞ, Yılmaz	Gazeteci
GÜNDÜZ, Necati	Gemerek Kaymakamı
GÜNEŞ, Turan	CHP Merk. İd. Kurulu Üyesi
GÜRELİ, Nail	Gazeteci
GÜRESİN, Ecvet	Gazeteci
GÜVEN, Rıza	Sendikacı
HİÇ, Mükerrerem	İÜ İktisat Fak. As.
HOCAOĞLU, Sırrı	Hatay Milletvekili
İŞİL, Erhan	Mal. Bak. İK. İşbirliği Gn. Md. Yrd.
İLBAŞ, M. Hadi	Gazeteci
İLKORUR, Sudi	San. Nak. AŞ. Tic. Md. Yrd.
İPEKÇİ, Abdi	Gazeteci
İREZ, Vedat Kaya	İktisatçı
K., Tarık Dursun	Yazar
KAFAOĞLU, Arslan Başer	Hesap Uzmanı
KANBOLAT, Yahya	Ziraat Fak. As.
KANSU, Ceyhun Atuf	Doktor-Sanatçı
KARA, Yunus	Sendikacı
KARACAN, Nuri	İÜ. İktisat Fak. As.
KARAMAN, Suphi	T. Senatör
KARASU, Nusret	Sağlık Eski Bakanı
KEYDER, Beysan	San. Kal. Bank. Uzm.
KIRATLI, Metin	SBF As.
KIRCA, Coşkun	İstanbul Milletvekili
KIŞLALI, Mehmet Ali	Gazeteci
KİREÇTEPE Bedii	Em. Hava Generali
KİRMİGİL, Yusuf	Hesap Uzmanı
KİVNİBİR, Yusuf	Hesap Uzmanı
KOÇ, M. Şükrü	Aydın Milletvekili
KORKMAZGİL, Hasan Hüseyin	Yazar

KORUM, Uğur	SBF Asistanı
KOŞAR, Rüçhan	İmar Bakanlığı Memuru
KÖKSAL, Ayhan	İÜ. Hukuk Fak. As.
KÖKSAL, Mehmet Can	İÜ. Hukuk Fak. As.
KURAN, Alp	Avukat
KUT, Dursun	İnşaat Teknikeri
KÜÇÜK, Sami	T. Senatör
KÜÇÜKÖMER, İdris	İÜ. İktisat Fak. Doç.
MAKAL, Mahmut	Yazar
NACI, Fethi	Eleştirmen
ÖKTEM, Öget	İÜ. Hukuk Fak. As.
ÖNGÜT, İbrahim	San. Kalkınma Bank. Uzm.
ÖRNEKOL, Ahmet S.	EİEİ Müh.
ÖZEK, Çetin	İÜ. Hukuk Fak. As.
ÖZER, Tahsin	Hesap Uzmanı
ÖZERDİM, Sami N.	Yazar
ÖZKAZANÇ, Hakkı	Gelirler Gn. Md. Müş.
ÖZMEN, Selahaddin	OYAK Gn. Md.
ÖZTAŞ, Nihat	Yazar
ÖZTÜRK, Bekir	Gazeteci
ÖZYÜREK, Mustafa	YTP Gençlik Kol. Gn. Sekr.
PAMUKÇU, Sina	Avukat
PAYASLIOĞLU, Arif	ODTÜ İİF. Dekan
PEKİN, Hüseyin	EİEİ Yük. Müh.
SARAÇ, Tahsin	Öğretmen
SARICA, Murat	İÜ. Hukuk Fak. As.
SAVAŞ, Hikmet	Gazeteci
SAVCI, Bahri	SBF Profesörü
SELÇUK, İlhan	Yazar
SELÇUK, Turhan	Karikatürist
SELİK, Mehmet	SBF Asistanı
SOYSAL, İlhami	Gazeteci
SOYSAL, Mümtaz	SBF Asistanı
SÖZEN, Metin	İÜ. Ed. Fak. As.
ŞAHİN, İsmail	Gazeteci
ŞALVUZ, Necdet	İmar Bk. Tetkik Kur. Üy.
TAHİR, Kemal	Yazar
TALU, Esin	Gazeteci
TAMER, Erdoğan	Gazeteci
TANİLLİ, Server	İÜ. Hukuk Fak. As.
TEKİN, Nedim	CHP Gençlik Koll. YK. Üy.
TEZGÖREN, İtimat	Öğretmen
TEZİÇ, Erdoğan	İÜ. Hukuk Fak. As.
TEZİÇ, Meriç	İÜ. Hukuk Fak. As.
TIĞLI, Sabri	Gazeteci
TİMUR, Taner	SBF As.
TİRALI, Naim	Giresun Milletvekili
TOKATLI, Erdoğan	Gazeteci
TOKATLI, Orhan	Gazeteci

TOKPINAR, Metin	Sanayi Kal. Bank. Uzm.
TONGUÇ, Engin	Doktor-Sanatçı
TORUN, Adil	Sendikacı
TORUN, Osman Nuri	Sanayi Kal. Bank. Uzm.
TUNCER, Cengiz	Gazeteci
TURANİ, Adnan	Ressam
TURHAN, Seyfettin	Gazeteci
TÜKEL, Turhan	Gazeteci
TÜMER, Melih	Sanayi Kal. Bank. Uzm.
TÜREL, Nihat	Avukat
TÜRESİNLER, Namık K.	Sanayi Kal. Bank. Uzm.
TÜTENGİL, Cavit Orhan	İÜ. İkt. Fak. Doç.
ULUATAM, Özhan	SBF As.
ULVİ, Ali	Karikatürist
ÜNLÜ, Cemalettin	Gazeteci
ÜSTÜNDAĞ, Üstün	İktisatçı
VANLI, Şevki	Mimar
VARDAR, Berke	İÜ. Ed. Fak. As.
VELİ, Adnan	Yazar
YAYIN, Selahattin	Sendikacı
YEĞENAĞA, Turgut	Mühendis
YEĞENOĞLU, Mustafa	Müteahhit-Mühendis
YENAL, Aysel	İÜ. İkt. Fak. As.
YILMAER, Hasan	İst. Gaz. Send. Bşk.
YÜCEL, Tahsin	İÜ. Ed. Fak. As.

Sonradan İmzalayanlar⁸⁰ - 878 İmza⁸¹

ABACI, M. Hayrettin	Avukat
AÇIKALIN, Cemal	Lise mezunu
ADIGÜZEL, Doğan	Hukuk Fak. Öğr.
AĞIRGÜN, Yusuf	İÜ. Hukuk Fak. Öğr.
AHISKA, Abidin	İktisat Fak. Öğr.
AKAN, Mehmet	İTÜ Öğr.
AKÇAKOCA, Ülker	Amme İda. Ens. As.
AKÇABAY, İsmet	Hukuk Fak. Öğr.
AKÇAM, Dursun	Öğretmen
AKÇEŞME, Kamber	Seyyar Dokuma İşinde
AKÇURA, Tuğrul	Mimar, Şehir Plancısı
AKDEMİR, Nihat	Avukat
AKGÜN, Talât	Lise Öğretmeni
AKIMSAR, Besim	Gazeteci
AKIN, Aziz	Hakim

⁸⁰ İlk sayının yayınlanmasından sonra, Yön'ün açtığı imza kampanyasına mektupla destek verip, bildiriye imzalarının yer almalarını isteyenlerden oluşmuştur. Yön 2. Sayıyla birlikte, bildiriye imza koymak isteyenlerin isimlerini yayınlamaya başlamıştır.

⁸¹ Soyada göre alfabetik sıralanmıştır.

AKIN, Cemal	Sanatçı-Yazar
AKIN, Gürol	SBF Öğr.
AKIN, Necati	Ortaokul Resim Öğretmeni
AKKAN, Rahmi	Çamlica Sanatoryumunda
AKKAYNAK, Aydın	Çiftçi
AKMEN, İ. Üstün	Hukuk Fak. Öğr.
AKSAL, Ahmet	Öğretmen
AKSAN, Gültekin	Hukuk Fak. Öğr.
AKŞİT, Hüseyin	İlköğretim Müfettişi
AKTAŞ, Aziz V.	Öğretmen
AKTÜRK, Süleyman	Hukuk Fak. Öğr.
AKYEL, Turhan	Öğretmen
AKYÜREK, Ferit	Üniv. Öğr.
ALATGİL, Ali	Terzi
ALBAYOĞLU, Fuat	Yorgancı
ALDEMİR, Tevfik	Eğitim Ens. Öğr.
ALKAN, Atilla	Etibank Gn. Md. Raportörü
ALKAN, İsmail Nafiz	İlkokul Öğretmeni
ALKAN, Safiye	Hukuk Fak. Öğr.
ALP, Celal	Üniv. Öğr.
ALPARGUN, Artan	SBF Öğr.
ALPSOY, Murat	İktisat Fak. Mezunu
ALPTEKİN, Hamdi	Bardakçı Esnafı
ALTAN, Orhan	İktisat Fak. Mezunu
ALTAN, Orhan	Elektrik Müh.
ALTIN, Eşref	SBF Öğr.
ALTIN, Ferit	Üniv. Öğr.
ALTINBAŞ, Ömer	Hukuk Fak. Öğr.
ALTINMAN, Nurhan	İktisat Fak. Öğr.
ALTINTAŞ, Erol	Hukuk Fak. Öğr.
ANT, Bekir	İktisat Fak. Öğr.
ANTİS, İsmail ⁸²	Tarih Öğretmeni
APAYDIN, Talip	Öğretmen
ARDA, Fatma	Psik. Öğr.
ARGUN, Emel	Ev Kadını
ARIK, Kazım	Orman Fak. Öğr.
ARIK, Niyazi	Öğretmen
ARIKAN, Özcan	Üniv. Öğr.
ARIMAN, Nami	Teknik Ü. Merk. Kitaplık Md.
ARMAN, Ersen	İktisat Fak. Öğr.
ARPAÇ, Hasan Gazi	-----
ARSAN, Yıldırım	Öğr.
ARSLAN, N. Nazif	Avukat
ARSLAN, Neş'et	Hukuk Fak. Öğr.
ARTAN, Necati	Hava Yüzbaşı

⁸² Prof. Dr. Sina Akşin, Kafkas Üniversitesi tarafından 29 Nisan 2007 tarihinde düzenlenen "Geçmişten Günümüze Türkiye Yol Ayrımında" adlı söyleşide Yön Bildirisi'ni İsmail Antis takma adıyla imzaladığını ifade etmiştir. Atılğan da (2008: 317) Akşin'in, "Doğan Avcıoğlu Sempozyumu"nda bu durumu belirttiğini aktarmıştır.

ARTAN, Yüksel	Yıldız Tekn. Ok. Öğr.
ARTUNA, Fehmi	-----
ARZIK, Nimet	Yazar
ASA, Kısmet	Ed. Fak. Öğr.
ASLAN, Mustafa	Doktor
ASLAN, Seyit	Oto Sanatkarı
AŞKAN, Hasan	SBF Öğr.
AŞKAYANAR, Muzaffer	Ank. İk. Tic. İl. Ak. Öğr.
ATA, Hüsamettin	Orman Fak. Öğr.
ATA, Mahir	Hukuk Fak. Öğr.
ATAKSOY, Yılmaz	Avukat - Uşak Barosu Bşk.
ATAKULU, Hurşit	Avukat
ATALAY, Atilla	Hukuk Fak. Öğr.
ATALAY, Sümer	Köy Öğretmeni
ATALAY, Taliş	Doktor
ATAMAN, Haşim	Öğretmen
ATAÜN, Arif	Teknisyen
ATEŞ, H. Mehmet	Hukuk Fak. Öğr.
ATICI, İsmail	Hukuk Fak. Öğr.
ATILLA, Faik	Amerikan As. Yrd. Kur. Den. Gr. Müt.
ATURGİL, Yusuf	Arkeoloji Müzesi Memuru
AVCI, Arif	Avukat
AVCIOĞLU, Celal	Em. Öğretmen
AY, Behzat	Öğretmen
AY, Nermin	Öğretmen
AYBAY, Aydın	Hukuk Fak. As.
AYDEMİR, Mefharet	Öğretmen
AYDENİZ, İ. Kenan	Hukuk Fak. Öğr.
AYDIN, Gündüz	İktisat Fak. Öğr.
AYDIN, Hurşit	Öğretmen
AYDIN, Mehmet	Öğretmen
AYDINALP, Zeynel	Öğretmen
AYDINOĞLU, Gülali Zülal	Öğretmen
AYSEVER, Necla	Daktilograf
AYSEVER, Nevin	Öğrenci
AYTAÇ, Ömer	Öğrenci
AYVALI, M. Nuri	Öğretmen-Şair
AZARYA, Viktor	Öğr.
AZERİ, M. Halil	Hukuk Fak. Öğr.
BABACAN, İsfendiyar	Hukuk Fak. Öğr.
BAFRA, Sahir	Öğrenci
BAĞCIGİL, Erol	İktisat Fak.
BAHDINLI, Yusuf Ziya	Öğretmen-Editör
BARAN, İlhan	Yurt dışı öğr.-Paris
BARAN, Ümran	Trabzon Ses Gaz. Sahibi
BARIN, İhsan	Motor Tekniker Öğr.
BAŞAR, Osman	İktisat Fak. Öğr.
BAŞARGAN, Özdemir	Dz. Assb. Bçvş.
BATI, Derviş	Oksijen Kaynakçısı

BATOĞLU, Bayram	Öğretmen
BATUK, Yıldırım	İtalyan Tic. Lis. Öğr.
BATUR, Nevzat	Ecz. Ok. Öğr.
BAYAZİTOĞLU, Mes'ut	Tüccar
BAYDAR, Ayten	Öğretmen
BAYDAR, Mehmet	SBF Öğr.
BAYER, Okan	İşçi
BAYER, Okan	Dişçi
BAYEZİT, Ömer	İnş. Yük. Müh.
BAYKARA, Hüseyin	Avukat
BAYRAKÇI, Refik	Şair-Yazar
BAYRAKTAR, H. Tahsin	Esnaf
BAYRAKTUTAN, Orhan	Belediye Zab. Mem.
BAYRAKTUTAN, Turhan	Futbolcu
BAYSAL, Ayhan	Memur
BAYSAL, Firuz	Ege Ün. Tıp. Fak. As.
BELENTEPE, Orhan	Lise Öğr.
BENER, Erhan	Mal. Bak. Haz. Gn. Md. Mua.
BENLİOĞLU, Celalettin	Öğretmen
BESLEN, Coşkun	Adapazarı Şek. Fab. Mem.
BEYGO, Taner	Hukuk Fak. Öğr.
BIYIK, Yusuf	Tek. Öğretmen
BİBER, Hakkı	Hukuk Fak. Öğr.
BİLBAŞAR, Kemal	Yazar
BİLEN, Fuat	İktisat Fak. Öğr.
BİLGE, Nebil	Hukuk Fak. Öğr.
BİLGİN, Pertev	İktisat Fak. Maliye As.
BİLGEOĞLU, Altay	İşçi
BİNGÖL, Orhan	Tic. İl. Mezunu
BİTER, Alaattin	Orman Fak. Öğr.
BODUR, Atalay	Orman Fak. Öğr.
BODUR, Atilla	İkt. Fak. Mez.
BOLKAN, Ahmet	Tütün Müstahsili
BOZKURT, Mehmet	Öğretmen
BOZTURGUT, Cemil	Özel İdare Memuru
BÖLÜKBAŞIOĞLU, Coşkun	CHP Mr. Bas. Bür. Ş.
BRAZER, Ahmet	Orman Fak. Öğr.
BUBİK, Osman	SBF Öğr.
BUCAK, Faik	Av. Sürgündeki "Ağa"lardan
BURAN, Mustafa	Üniv. Öğr.
BÜTÜN, Mustafa	Teknisyen
CAN, Bahattin	Öğretmen
CAN, Maksudiye	Öğretmen
CAN, Necdet Ali	Öğretmen
CANDEMİR, Yücel	İTÜ İkt. Kür. As.
CANER, Muammer	İkt. Fak. Öğr.
CEBECİOĞLU, Hayati	İnş. Yük. Müh.
CENGİZ, Halil	Öğretmen
CERİD, Münir	Mak. Y. Müh.

CERİDOĞLU, Mahcure Selma	İkt. Fak. Öğr.
CERDİOĞLU, Yalçın	Hukuk Fak. Öğr.
CETİZ, Tulga	Yurt dış. Öğ. Paris
CEYHAN, Cenan	SBF Öğr.
CEYHUN, Turan	Hukuk Fak. Öğr.
CEYLAN, Mustafa	Elek. Fak. Öğr.
COŞKUN, Kenan	Şair-Ressam
COŞKUNER, Necati	Yargıç Adayı
CUMHUR, Ali	Hukuk Fak. Öğr.
ÇAKALOZ, Ayla	Tıp Fak. Öğr.
ÇAKIR, Hasan	Zeytinci
ÇAKIR, Mehmet	Öğretmen
ÇAKIR, Nazmi	Kauçuk İşçisi
ÇAKMAK, Şefik	SBF Öğr.
ÇAKMAKÇI, Selçuk	Hukuk Fak. Öğr.
ÇALIKOĞLU, Adnan	Avukat-Uşak Es. Mil. Vek.
ÇALIŞIR, Süleyman	Orman Fak. Öğr.
ÇALIŞKAN, Sami	Sümerbank Antalya Mağ. Muh.
ÇALIŞKANLAR, H. Vedat	Terzi
ÇAMLI, İbrahim	Yazar
ÇAN, Dursun	Öğretmen
ÇAVUŞOĞLU, Abdullah	Elek. Y. Müh.
ÇAYHAN, Yakup	İthalatçı-Tüccar
ÇEHRELİ, Yaşar	Stajyer Mimar
ÇELİK, Ayhan	Hukuk Fak. Öğr.
ÇELİK, Kamer Ali	Hukuk Fak. Öğr.
ÇELİK, M. Erol	İkt. Fak. Öğr.
ÇELİK, Mehmet	Hukuk Fak. Öğr.
ÇELİK, Nuri	PTT Memuru
ÇELİK, Sırrı	İlköğretim Müf.
ÇELİK, Vecdi	İTİA Öğr.
ÇETİN, Hüseyin	Öğretmen
ÇETİN, Mustafa	Em. Albay
ÇETİNÇELİK, Ayla	Hukuk Fak. Öğr.
ÇETİNER, Salih	İTÜ İnş. Fak. Sekr.
ÇETİNKAYA, Ali	Milli Eğ. Md. Küt. Mem.
ÇETİNTEMET, Harun	Hukuk Fak. Öğr.
ÇEVİKÇE, Erol	-----
ÇEVİRGEN, M. Fahrettin	Maden Müh.
ÇINAR, Kemal	Hukuk Fak. Öğr.
ÇINAR, Remzi	Üniv. Öğr.
ÇINARLIOĞLU, Mehmet	Tornacı
ÇINKILINÇ, Mümin	Sayacı
ÇİÇEKLİ, Ali	Öğretmen
ÇİFTÇİ, Hüseyin Sabri	İşsiz
ÇİLİNGİROĞLU, Süha	Avukat
ÇİLLİ, Ali Sadık	İşçi
ÇİNSAR, Mustafa	Hukuk Fak. Öğr.
ÇOBANLI, Cemal	Tıp Fak. Öğr.

ÇOBANOĞLU, Emin	Doktor
ÇOLAK, Yusuf	Yıldız Tek. Ok. Öğr.
ÇONGAR, Enis	Hukuk Fak. Öğr.
ÇORUM, Cahit	Fen Fak. Öğr.
ÇÖLKESEN, Tuncay	Üniv. Öğr.
ÇULLU, Tekin H.	Send. TC Kur. Mec. Üy.
DAĞTEKİN, Vural	Stajyer Doktor
DARDAN, Sabri	Deniz Hast. Raportör
DEĞERLİ, Erol	Hukuk Fak. Öğr.
DEMİR, Maksut	İng. Öğretmeni-Lise Md. Mua.
DEMİR, Osman	Sağlık Mem.
DEMİRASLAN, İlhan	Doktor
DEMİRCAN, Ertuğrul	Hukuk Fak. Öğr.
DEMİRÖVEN, Rüştü	İkt. Fak. Öğr.
DEMİREL, Ercan	İkt. Fak. Öğr.
DENİZ, Erkut	SBF Öğr.
DENİZCİ, Handan	Ev Kadını
DENİZCİ, Hüseyin	Hilton Oteli Veznedarı
DEVECİ, Şemsettin	Öğretmen
DIRAMALI, Çetin	Öğrenci
DİKMEN, Şansal	Hukuk Fak. Öğr.
DİLBER, Ali	Dekoratör
DİLMAÇ, Muzaffer	Tıp Fak. Öğr.
DİLSİZOĞLU, Salih	İkt. Fak. Öğr.
DİNÇAY, Erbay	Orm. Fak. Öğr.
DİREK, Zeki	Avukat
DİVİL, Sırrı	Öğretmen
DİZDAROĞLU, Ali	Hukuk Fak. Öğr.
DOĞAN, Tuncer	Hukuk Fak. Öğr.
DOĞANAY, Ayhan	Ed. Fak. Öğr.
DOĞRUL, Ömer	Hukuk Fak. Öğr.
DOĞU, Oğuz	Sıhhi Tesisatçı
DOLUORMAN, Necati	Film Rejisörü-Yapımcı
DONAT, Atilla	SBF Öğr.
DOSDOĞRU, M. Hulusi	Doktor
DOSDOĞRU, Sabire	Doktor
DOYURGAN, Ergun	Lise Mezunu
DÖNMEZ, Kâzım	Hukuk Fak. Öğr.
DUATEPE, Mennan	Hukuk Fak. Öğr.
DUMAN, Ahmet	Üniv. Öğr.
DURAN, Cabir	Üniv. Öğr.
DURSUN, Enver	Hukuk Fak. Öğr.
DURU, Hamit	Serbest Y. Mim. Mim. Bir. Es. YK. Ü.
DURUKAN, Mehmet	TMO Ajans Md.
ECER, Mehmet	Teknisyen
EKER, Remzi	Orman Fak. Öğr.
EKMEN, Besim	İkt. Fak. Öğr.
ELSON, Özen	AİTİA Mezunu
EMEK, Emin	Tüccar Terzi

EMİROĞLU, Kadem	Öğrenci
ENİŞ, Gökçe	İkt. Fak. Öğr.
ENÖKTEM, Sebahat	Öğretmen
ER, Recep	Sinema Teşrifat İşçisi
ER, Refik	Hukuk Fak. Öğr.
ERAKSOY, Kutlu	Doktor
ERBAŞ, Hilmi	Gazinocu
ERDAL, Salim	İkt. Tic. İl. Ak. Öğr.
ERDEM, Ali Naili	Hukuk Fak. Öğr.
ERDEM, Cahit	Halk Eğ. Md.
ERDEM, Nevzat	Astsubay Bçvş.
ERDEMOĞLU, Celal	Stajyer Doktor
ERDİNÇ, Mehmet	Öğretmen
ERDOĞAN, Azmi	Akşam Tek. Ok. Öğr.
ERDOĞAN, Fikret	Bankacı
ERDOĞDU, Vahap	Tarım Öğretmeni
EREM, Müşfik	Teknisyen
EREN, Fahri	Sağlık Mem.
EREN, M. Edip	Hukuk Fak. Öğr.
ERGEN, Ertan	Hukuk Fak. Öğr.
ERGENEKON, Galip	Desinatör-Sendikacı
ERGİNER, Suat	Yazar-Milli Koruma Tş. Em. Md. Mv.
ERGÜN, Sırrı	Eczacı
ERGÜL, Kenan	İkt. Fak. Öğr.
ERGÜL, Nusret	Güm. Tek. Bk. Mem.
ERGÜN, Ahmet	Öğretmen
ERGÜVEN, Özcan	Savcı Yrd.
ERKAN, Mehmet	Orman Fak. Öğr.
ERKMAN, Timur	SBF Öğr.
ERKUT, Yalçın	İkt. Fak. Öğr.
ERKUTUN, Mehmet İ.	Y. Müh. Bayındırlık Bk.
ERMUTLU, Erhan	İnş. Y. Müh.
ERNALBANT, Mazhar	Avukat
EROĞLU, Ceylani	Hukuk Fak. Öğr.
EROĞLU, Coşkun	Fotoğrafçı
EROĞLU, Osman	Hukuk Fak. Öğr.
EROĞLU, Osman	Şoför
EROKYAR, Hasip	Memur
EROKYAR, Nur	Terzi
ERSES, Bülent	İkt. Fak. Öğr.
ERSİN, Veli	Hoca
ERSOY, Emin	Öğr.
ERSOY, Mustafa Vasıf	C. Savcısı
ERSOY, Sevinç	Öğretmen
ERSOY, Vehbi	Em. Öğretmen
ERTAN, Ali Rıza	Serbest
ERTAN, Muzaffer	THY İk. Md. Stok. K. Mem.
ERTEM, Metin	Hukuk Fak. Öğr.
ERTUGAY, M. Celal	Yazar

ERTUNÇ, Birgül	Hukuk Fak. Öğr.
ERTÜRK, Abdullah	İlköğretim Müf.
ERTÜRK, Hasan Şevki	Hukuk Fak. Öğr.
ERTÜRK, Hüseyin	Üniv. Öğr.
ERTÜRK, Necati	Stajyer Avukat
ERTÜRK, Ziya	Hukuk Fak. Öğr.
ERYILMAZ, Özcan	İkt. Fak. Öğr.
ESEN, İlhan	Hürriyet G. İzm. Br. Ş. Kur. M. Üy.
ESEN, Mustafa	Öğretmen
EVCİ, Güngör	Tütün Müstahsili
EVCİ, İbrahim	Tütün Müstahsili
EVRENAS, Oğuz	Hukuk Fak. Öğr.
EVRENSEL, Hamza	Öğretmen
EYÜBOĞLU, Ercan	SBF Öğr.
FALAY, Oktay	İkt. Tic. İl. Ak. Öğr.
FERLENGER, Ahmet	Hukuk Fak. Öğr.
FIRAT, Mehmet	SBF Öğr.
FİNCAN, Mahmut	Hukuk Fak. Öğr.
FOTO, Hüsnü	Hürriyet G. Foto Muh.
GARİBAĞAOĞLU, Muharrem	Öğretmen
GAZİOĞLU, Hakkı	Avukat
GELEN, İrfan	Veteriner Hekim
GEMİCİ, Güleren	SBF Öğrenci
GEMİCİ, Hüseyin	Nakliyat Komisyoncusu
GENCER, Ercüment	Maiyet Mem.
GENÇAY, Güngör	Şair
GİRAY, Ahmet Uçkun	Orman Fak. Öğr.
GÖBELEZOĞLU, Aslan	Doktor
GÖĞÜŞ, Yıldırım	İTÜ Tek. Ok. Öğr.
GÖKER, Münir	Hukuk Fak. Öğr.
GÖKNEL, A. Rasim	Öğretmen-Yazar
GÖKTEKİN, Ruhi	Hukuk Fak. Öğr.
GÖKTÜRK, İbrahim	Em. Subay-Mütercim
GÖLGELİ, Mehmet	Üniv. Öğr.
GÖLLÜ, Melih	İnş. Fak. Öğr.
GÖNENÇ, Erdinç	SBF Öğr.
GÖREN, İsmet	Orm. Fak. Öğr.
GÖRGÜLÜ, Haluk	Lise Öğr.
GÖRGÜLÜ, Salih	Hukuk Fak. Öğr.
GÖRGÜN, Ziyaettin	İktisatçı-Sanatçı
GÜÇKAN, Orhan	Maden Müh.
GÜLER, Hüsnü	Hukukçu
GÜLSEREN, Necat	Hukuk Fak. Öğr.
GÜLŞEN, Yüksel	Gazeteci
GÜLTEKİN, Adnan	Balıkçı
GÜLTEKİN, Mehmet	Öğretmen
GÜMÜŞ, M. Fatih	Hukukçu-Öğretmen
GÜN, Lütfü	İlköğretim Müf.
GÜN, Zekeriya Mahmut	Öğretmen

GÜNAL, Behçet	İkt. Fak. Öğr.
GÜNAL, Fatma	Hukuk Fak. Öğr.
GÜNBULUT, Enver	İkt. Fak. Öğr.
GÜNDOĞAN, Şerafettin	Y. Kimya Müh.
GÜNDÜZ, Çınar	İkt. Fak. Öğr.
GÜNDÜZ, Yahya	Öğretmen
GÜNEŞLİ, Nahit	Hukuk Fak. Öğr.
GÜRAY, Ayhan	İkt. Fak. Öğr.
GÜRBÜZ, Erdoğan	Hukuk Fak. Öğr.
GÜRGÖZE, Aydemir	Banka Mem.
GÜRKAYNAK, Hikmet	İkt. Fak. Öğr.
GÜRLER, Galip	İlköğretim Müf. Köy ve Eğ. Derg. Sahibi
GÜRLEYEN, İlker	Hukuk Fak. Öğr.
GÜRSEL, Hatice	-----
GÜRSEL, İbrahim	Tic. Kom. İş.
GÜRSOY, Kenan	Bilardo İmalatçısı
GÜRSOY, Mustafa	Y. Müh. Mim.
GÜRSU, Remzi	SBF Öğr.
GÜVENAY, Ayla	Hukuk Fak. Öğr.
HACALOĞLU, Çetin	Milletlerarası İk. İşb. Gn. Skr. Mem.
HACIARİFOĞLU, Mahir	Öğretmenokulu Ed. Öğrm.
HAKES, Turgut	Serbest Meslek
HALHAPUT, Hasan	Hukuk Fak. Öğr.
HALKAPINAR, Aziz	Hür. Gaz. İzm. Muh. Gaz. Send. Y. K. Üy.
HAMİDİ, Mehmet	-----
HAMLECİ, Muhlis	İktisatçı-Muhasip
HANTA, Ramazan	CHP Ceyhan Genç. Kl. Bşk.
HARCANOĞLU, Ünal	Hukuk Fak. Öğr.
HARPUT, Salim	Öğretmen
HAŞLAK, Salim	Öğretmen
HATİPOĞLU, Aydın	Hukuk Fak. Öğr.
HATUNGİL, Tahsin	Orm. Mh. Mua. Tpr. İsk. Gn. Md. 4. Şb. Şefi
HAZARFEN, Ahmet	Öğretmen
HAZARLI, Umran	İkt. Fak. Öğr.
HAZİNEDAROĞLU, Zihni	Avukat-Şair
HEDİKZADE, Azime	Öğretmen
HEİKMOĞLU, Yılmaz	Eczacı
HEPER, Erol	İkt. Fak. Öğr.
HEZARFEN, Ayşe	Ev Kadını
HEZARFEN, Cevat	Yd. Sb. Öğretmen
HİŞİL, Abdullah	Öğretmen
HİSARLI, Ahmet Lütfi	Serbest
HÜNALP, Ayhan	Gazeteci
ILGAZ, İlhan	İkt. Fak. Öğr.
IRMAK, Hüseyin	İkt. Tic. İlm. Ak. Öğr.
İGDELELİ, Fuat	İnş. Müt.
İLETMİŞ, Halil	Zir. Fak. Öğr.
İLHAN, Atilla	Yazar
İLİCİ, Lütfi İ.	Eczacı Kalfası

İLTER, Hacer	Ev Kadını
İLTER, Remzi	Makinist
İNAN, İsmail	Hukuk Fak. Öğr.
İNANÇ, Remzi	Yd. Sb. Öğretmen
İNANLI, Haldun	Avukat
İNCE, Bayram	İşçi Temsilcisi
İYİGÜN, Kaplan	Hukuk Fak. Öğr.
İZER, İlkay	İnş. Fak. Öğr.
JARRAR, İbrahim	Maden Fak. Öğr.
KAÇMAZ, Ahmet	İnş. Y. Müh.
KAÇMAZ, Nafiz	İş Adamı
KADIOĞLU, Baki	Doktor
KADİRAĞA, Turan	Hukuk Fak. Öğr.
KAHRAMAN, Süreyya	Öğretmen
KALAYCIOĞLU, Bayram	Orm. Fak. Öğr.
KALEVEZ, Bekir Kadri	Em. Albay
KALPAKÇIOĞLU, Özdemir	Gazeteci
KANAR, Haşim	İlköğretim Müft.
KANAR, Nimet	Öğretmen
KANCOĞLU, Mehmet	Hukuk Fak. Mez.
KANDIRALI, İrfan	Mim. Fak. Öğr.
KARA, Mehmet	Öğretmen
KARABABA, Nuri	Hukuk Fak. Öğr.
KARABİBER, Mustafa	SBF Öğr.
KARABULUT, Mehmet	Öğretmen
KARAGÖZ, Ali Rıza	Şair
KARAHAN, Cahit	Üniv. Öğr.
KARAL, Enver Ziya	Ord. Prof. -Kur. Mec. Anayasa Kom. Bşk.
KARAMAĞRALI, Nihal	Romancı
KARAMAN, Feriha	İTİA İkt. As.
KARANFİL, Haygaz	Kunduracı
KARAOĞLU, Hasan	İkt. Fak. Öğr.
KARAVİT, Malik	Başbakanlık Muh. 1. Mümy.
KARAYEL, Şeref	İkt. Tic. İl. Ak. Öğr.
KARSLIOĞLU, Hami	Eğ. Ens. Öğr.
KARTAL, Rana	Doktor
KASAROĞLU, Doğan	Avukat
KASAROĞLU, Yalçın	-----
KATIRCIOĞLU, Ercüment	İkt. Fak. Öğr.
KATMAN, Kahraman	Öğretmen
KAVCAR, Mehmet	Tıp Fak. Öğr.
KAYA, Abidin Yılmaz	Tic. İl. Ak. Öğr. Muhasis
KAYA, Altan	Orman Fak. Öğr.
KAYA, Kemal	Hukuk Fak. Öğr.
KAYACAN, Ayhan	Hukuk Fak. Öğr.
KAYAN, Alp Arslan	Danıştay Kanun Sözcüsü
KAYHAN, Sadık	Halicı
KAYMAK, Gürol	Hukuk Fak. Öğr.
KAYRAL, Mahmut	Elek. Fak. As.

KAYTANLI, İsmail Hakkı	Ortaokul Md.
KAZGAN, Gülten	İkt. Fak. Doç.
KELECİOĞLU, Attila	Fizik Y. Müh.
KERMEN, Osman Asaf	Sanayici
KESKİNCİOĞLU, Faruk	Berber
KILÇAR, Ali Rıza	Öğretmen
KILIÇ, Hikmet	Hukuk Fak. Öğr.
KILIÇ, İmdat	Assb. Üstçvş.
KILIÇ, Naim	Vatan TAŞ İd. Kur. Üy.
KILIÇ, Nurettin	Öğretmen
KILIÇASLAN, Gündüz R.	İkt. Fak. Öğr.
KILIÇER, Erdoğan	Hukuk Fak. Öğr.
KIRDAR, Üstün	İTÜ Öğr.
KIRGIZ, Ümit	Hukuk Fak. Öğr.
KIŞLALI, Ahmet	Gazeteci
KIZILIRMAK, Abdullah	Astronomi Doç.
KIZILKAYA, Z. Hasan	Gezici Sağ. Mem.
KIZILTAN, Özdemir	İkt. Fak. Öğr.
KIZILTUĞ, Yaşar	Güm. Tek. Bk. Mem.
KİHTER, Cemil	Tıp Fak. Öğr.
KOCA, H. Ali	Zir. Tekn.
KOÇ, Aydemir	Milletlerarası İk. İşb. Gn. Sk. M.
KOÇ, Kemalettin	SBF Öğr.
KOÇAK, Abdullah	Doktor
KOÇAK, Yunus	Avukat
KONU, Ali	İlköğretim Md. Yrd.
KONURALP, Tanju	SBF Öğr.
KORAY, İhsan	Orm. Fak. Öğr.
KORKMAZ, Ali Hikmet	Gazeteci
KORKMAZ, Hüseyin	DSİ Mem.
KORUR, Ali	Hukuk Fak. Öğr.
KOSİFOĞLU, M. Gültekin	Elektrikçi
KOYUTÜRK, Oğuz	Eczacı
KOZLUCA, Metin	Sanat Ens. Elk. Lab. Ş.
KÖK, Sualp	İTÜ Tek. Ok. Öğr.
KÖKNAR, Ergun	Mimar
KÖNEL, Doğan	Hukuk Fak. Öğr.
KÖROĞLU, Kâzım	Öğretmen
KÖRPETÜTÜNCÜ, Sırrı	Büro Kâtibi
KÖSE, Niyazi	Erzincan Halk. Eğ. Br. Bşk.
KÖSE, Oktay	Hürr. Gz. İzm. Muhabiri
KUCOOĞLU, İ. Hakkı	Hukuk Fak. Öğr.
KUMAN, İsmet	Hukuk Fak. Öğr.
KUNTTAV, Necil	Robert Kol. Öğr.
KURAL, Ahmet	İkt. Fak. Öğr.
KURLUK, Mustafa	Tıp Fak. Öğr.
KURŞUNLU, Hasan	Öğretmen
KURT, Erol	Hukuk Fak. Öğr.
KURTULUŞ, Aydın	-----

KUŞATLI, Coşkun Aras	Avukat
KUTSAV, Saim	Savunma Öğretmeni ve Yazarı
KUYUMCU, İbrahim	Tekn. Öğretmen
KÜÇÜK, Temren	Gazeteci
KÜÇÜK, Yalçın	DPT
KÜKREKOL, Orhan	Zir. Müh. O. YK. Üy.
KÜTÜKLÜ, Murat	Oto Makinist
MADEN, Sait	Ressam
MANGIT, Çetin	Y. İkt. Tic. Ok. Mez. Gm. Nk. İş.
MANGIT, Sevgi	Ev Kadını
MELİKİYAN, Stepan	Rejisör
MENGUN, Cenum	İkt. Fak. Öğr.
MERT, Hüseyin	Orm. Fak. Öğr.
METE, Nahit	Soma Liny. İşçi Baş. Tem.
MOROĞLU, Erdoğan	Hukuk Fak. As.
MUTLU, Necdet	İnş. Müh.
MUTLU, Sedat	Fak. Öğr.
NACAK, Halit	Teknisyen
NAKİBOĞLU, Mehmet Güner	İkt. Fak. Öğr.
NAKİP, Hakbilen	Dil Tar. Coğ. Fak. Öğr.
NAM, Hikmet	Fen Fak. Jeofizik Öğr.
NANECİ, Mehmet	Üniv. Öğr.
NAZSIZ, Hıncal	Esnaf
NEBİOĞLU, Kemal	Toreyis Gn. Skr.
NİDA, Ömer	Galatasaray Lis. Yön. Mem.
NOYAN, Kemal	Gazi Lis. Öğrm. Ank.
OCAKÇIOĞLU, Bora	Robert Kol. Öğr.
OCAKTAN, Hayri	Zabıt Kâtibi
OĞUZ, Necmi	Orm. İşl. Mem.
OĞUZ, Olcay	Lise Öğr.
OĞUZ, Sezar	Dev. Mem.
OKAY, Haydar	Tütün Müstahsili
OKUR, Hasan	Öğretmen
OKYAR, Uğurel	Üniv. Öğr.
OKYAR, Yurdakul	İktisatçı
OLCAY, Mehmet	Terzi
OLCAYTO, Turgay	Hukuk Fak. Öğr.
ONAR, Mustafa	Ed. Fak. Öğr.
ONAT, Semih	SBF Öğr.
ONAY, Mehmet	Hukuk Fak. Öğr.
ONUR, Mustafa	Doktor
ONURSAL, Ayhan	Doktor
ORAKÇIOĞLU, Burhan	Tıp Fak. Öğr.
ORAL, Celal	Memleketçi Serb. Rar. Yozgat İl Bşk. D.Vk.
ORAL, Uğur	Tıp Fak. Öğr.
ORUÇ, Maide	Fen Fak. Dr. As.
OYLUM, Nuri	İkt. Fak. Öğr.
ÖCAL, Sabahattin	Doktor
ÖÇER, Oktay	Hukuk Öğr.

ÖDEMİŞ, Bircan	Lise Öğr.
ÖDEMİŞ, İbrahim	Öğretmen
ÖKTEM, Cemal	Nahiye Md.
ÖKTEM, Özcan	Doktor
ÖKTEM, Tuncay	Ed. Fak. San. Tar. Mez.
ÖLMEZ, Ümit	Şair-Yazar
ÖNAL, Kaya	Ast. Sb. Bçvş.
ÖNEL, Namık	Hukuk Fak. Öğr.
ÖNER, İbrahim	Hava Tğm.
ÖNEY, Erden	SBF İkt. As.
ÖRSAY, Cemalettin	Hukuk Fak. Öğr.
ÖVÜNÇ, Yılmaz	Denizyoll. Gemi Anb. Mem.
ÖYMEN, Gülden	SBF Öğr.
ÖYMEN, Onur	SBF Öğr.
ÖZ, Ahmet	Sanatkâr
ÖZAK, Niyazi	Em. Mem.
ÖZAKIN, Aydın	SBF Mez.
ÖZAR, Önder	SBF Öğr.
ÖZBAL, Hakkı	Sendikacı
ÖZBEK, Ziya	Çiftçi
ÖZCAN, İlhan	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZDEDEOĞLU, Mustafa	Muh. Mem.
ÖZDEĞİRMENÇİ, Mehmet	İnş. Fak. Öğr.
ÖZDEMİR, Coşkun	Doktor
ÖZDEMİR, Emine	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZDEMİR, Erol	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZDEMİR, Mahmut	Lise Öğr.
ÖZDEN, Tülin	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZDOĞAN, Alper	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZDOĞAN, Ata	Doktor
ÖZDOĞAN, Ünsal	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZEN, Mustafa	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZENLİ, M. Hilmi	Amerikan As. Yr. Gr. Terc.
ÖZER, İbrahim	Astsubay
ÖZER, İbrahim	-----
ÖZER, İhsan	İşsiz
ÖZER, Nevzat	Tarım Y. Müh.
ÖZER, Nihat	Cum. Sav. Yrd.
ÖZER, Rıfat	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZER, Tahsin	Maliye Bak. Hesap Uzm.
ÖZERTEN, Özer	Sanatkâr
ÖZGEN, Hilmi	Y. Murakebe Hey. Müş.
ÖZGEN, Seyfi	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZGÜDEN, Doğan	Gazeteci
ÖZGÜNEN, Tuncay	Tıp Fak. Öğr.
ÖZKAN, Ercan	İkt. Fak. Öğr.
ÖZKAN, Erkmn	SBF Öğr.
ÖZKAN, Hüseyin	Hakim Mua.
ÖZKAN, Kemal	Doktor

ÖZKARA, Rıza	Öğretmen
ÖZKAYA, İlhan	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZKAYNAK, Mehmet	Öğretmen
ÖZKORKMAZ, Coşkun	Hukuk Fak. Öğr.
ÖZKÖK, Abdi	Zir. Y. Müh. Tar. Bak. Müş.
ÖZKURT, Ekrem	Avukat
ÖZLÜ, Demir	Felsefe Öğr.
ÖZMEN, Ekrem	Öğretmen
ÖZMEN, Güner	SBF Öğr.
ÖZOĞUZ, Veysel Bülent	İnş. Müh.
ÖZOL, Cengiz	İkt. Öğr.
ÖZONUR, Haşim	Öğretmen
ÖZÖN, Nijat	Yazar
ÖZSOMAR, Erdoğan	Mal. Bak. Haz. Kam. Kont.
ÖZTEKİN, Meral	İkt. Fak. Öğr.
ÖZTÜRK, Baki	İİTİA Öğr.
ÖZTÜRK, Burhan	Orm. Fak. Öğr.
ÖZTÜRK, Güzin	Sosyal As.
ÖZTÜRKOĞLU, Oktay	DDY 2. İşl. Md.
ÖZÜÇER, Hüsnü Fahreddin	Doktor
PALA, Hüseyin	İnş. Fen. Mem.
PALANCA, Cafer	Esnaf
PANDAR, Mustafa	Hukuk Fak. Öğr.
PAYDALI, Ferhan	Lis. Öğr.
PEKCAN, Erol	Orm. Fak. Öğr.
PEKİN, Mahmut	İşçi Tems.
PİŞKİN, Mehmet	Hukuk Fak. Öğr.
PORSUK, Hatay	Tıp Fak. Öğr.
POSTALLIOĞLU, Güngör	Hava Tğm.
RAHTUVAN, Hülya	Hukuk Fak. Öğr.
REFİĞ, Halit	Rejisör
RESSAMOĞLU, Mehmet	Gazeteci
RIVŞANOĞLU, Atilla	Hukuk Fak. Öğr.
RİŞVANOĞLU, Kamber	Av. CKMP Sivas İ. İd. H. Ü.
SABUNCU, Gönül	Hukuk Fak. Öğr.
SABUNCU, Nejat	Dr. Tıp Fak. Pat. Anat. As.
SABUNCU, Polat	Hukuk Fak. Öğr.
SAĞLAM, Aydüz	Güm. Tek. Bak. Mem.
SAĞLAM, Ayhan	Topçu Üstğm.
SAKAR, Kahraman	Terzi
SAKLICA, Mehmet Muhtar	İkt. Fak. Öğr.
SALTIK, Ahmet	Sosy. Öğr.
SALTIK, Mehmet	Muamelat Mem.
SANLI, Ali	Hukuk Fak. Öğr.
SARAL, Kemal	Har. Kad. Müh.
SARGUT, Erhan	Hukuk Fak. Öğr.
SARI, Yalçın	İkt. Fak. Öğr.
SARICA, Sevda	Avukat
SARIGÖLLÜ, Kural	Hukuk Fak. Öğr.

SARISOY, Vecdi	Hukuk Fak. Öğr.
SAVAŞ, Vural	DTCF Öğr.
SAVAŞIR, Yusuf	Doktor
SAVAŞMAN, Adnan	Denizci
SAYAN, Kerim	Öğretmen
SAYAR, Nuran	Mem.
SAYILI, Mustafa	Güm. Tek. Bk. Hukukçu
SAYIN, Hasan	Anbar Mem.
SAYIN, Osman Ziya	Hava Meyd. Kont.
SAYLAM, Sait	Hukuk Fak. Öğr.
SEDES, İzzet	Gazeteci
SELÇUK, Handan	-----
SELVİ, Yusuf	Avukat Stajyeri
SENCER, Ahmet	İTİA Öğr.
SERİN, Yılmaz	Mak. Tek.
SEVİL, Cemal	İnş. Tek. Send.
SEYDA, Mehmet	Romancı-Yazar
SEYYAR, Mehmet	Öğretmen
SEZEN, Merih	Avukat
SEZER, Avni	Lise Öğr.
SEZER, Vedat Tunç	-----
SİLE, Halit Gür	Hukuk Fak. Öğr.
SİYAHKAN, Nacati	Hukuk Fak. Öğr.
SOLU, Şeref	Bayd. Müf. Em.
SOMEREN, Emrullah	Sağ. Mem.
SÖNMEZ, Alev	SBF Öğr.
SÖNMEZ, Turgut	Hukuk Fak. Öğr.
SUDA, Yüksel	Hukuk Fak. Öğr.
SUER, Münir	Tıp Fak. Öğr.
SUPGUN, Metin	İkt. Fak. Öğr.
SÜER, Mehmet Çetin	İk. Tic. İl. Ak. Mez.
SÜLKER, Kemal	Gazeteci
SÜLMANCIKOĞLU, İrfan	Toreyis Gn. Bş. V.
SÜREYYA, Ahmet	Hukuk Fak. Öğr.
ŞAFAK, Ömer	İnş. Yük. Müh.
ŞANLI, Çetin	İkt. Fak. Öğr.
ŞANLI, Mehmet	Hakim
ŞANLI, Metin	İkt. Fak. Öğr.
ŞANLI, Mustafa	Öğretmen
ŞANLI, Mustafa	Öğretmen
ŞARKUŞ, Mustafa	Hukuk Fak. Öğr.
ŞEKER, Şefki	Kunduracı
ŞEKERCİOĞLU, C. Metin	Hukuk Fak. Mezunu
ŞEN, Behçet	Galata Nahiye Md.
ŞENEL, Alaeddin	SBF Öğr.
ŞENGÜL, Mehmet Ali	Öğretmen
ŞENGÜL, Sadreddin	Öğretmen
ŞEREF, Cüneyt	Öğr.
ŞİMŞEK, Deniz	İkt. Fak. Öğr.

ŞÖLEN, Yakan	SBF Öğr.
TAFLOĞLU, Çetin	Üniv. Öğr.
TAĞTEKİN, Muharrem	Arkeoloji Mz. Mem.
TAMER, A. K. Doğan	Hukuk Fak. Öğr.
TAN, Turgut	SBF Öğr.
TANIK, Tansel	İkt. Fak. Öğr.
TANÖR, Bülent	Hukuk Fak. Öğr.
TANRIKULU, Mehmet	İlköğretim Müf.
TANSEL, Oğuz	Öğretmen
TANSEL, Ülkün	ODTÜ Maden Müh. Böl.
TANYERİ, Naim	Dernek Bşk.
TANYERİ, Şemay	İnş. Y. Müh.
TAPTIK, Nazmiye	Samatya İşç. Sig. Hst. Bakt. İnt. Müt.
TARHAN, Erol	İkt. Fak. Dok. Öğr.
TARIM, Himmet	PTT Mem.
TAŞKESEN, Mehmet	Hukuk Fak. Öğr.
TAŞKESEN, Nilgün	Desinatris
TAŞKIRAN, Muharrem	İkt. Fak. Öğr.
TAŞLIOĞLU, Hüseyin	PTT Tek.
TATAR, Süleyman	İşçi
TATLIDİL, Kurtuluş	Muhasebeci
TAVİL, Demirel	Hukukçu
TEKFİDAN, Osman	Saatçi
TEKİN, Ateş	Muhasebeci
TEKİN, Necip	Hukuk Fak. Öğr.
TEMEL, Şevket	Necati Eğ. Ens.
TEMELKURAN, Erol	Öğretmen
TEMİZEL, Kamuran	İkt. Fak. Öğr.
TEOMAN, Giray	İkt. Fak. Öğr.
TERZİLER, Mehmet	Hukuk Fak. Öğr.
TIK, Nedim	Hukuk Fak. Öğr.
TİKVEŞLİ, İsmail	Şoför
TİL, Hüseyin	Öğretmen
TOGAY, Hasan	Türk. Bel. İş. Send. Fd. Gn. Skr.
TOK, Faruk	Hukuk Fak. Öğr.
TOK, Mustafa	Hukuk Fak. Öğr.
TOK, Perihan	Öğretmen
TOK, Süreyya	Öğretmen
TOLAY, Ulvi	Orm. Fak. Öğr.
TOLGA, Erdoğan	Y. Müh. Mim.
TOLGA, Hayri	İnş. Fak. Öğr.
TOLLUOĞLU, Nihat	Avukat
TOP, Ahmet	Gaziantep Çim. San. İş. Send. Bşk.
TOPÇUOĞLU, İbrahim	Müt. T. S. Part. İzm. İl. Bşk.
TOPRAK, Savaş	SBF Öğr.
TORUN, İsrafil	Öğretmen
TOSKAY, Tunca	İkt. Fak. Mez.
TOSUN, Sahir	Kolacı
TUNA, İbrahim	Tek. Ok. Öğr.

TUNCER, Erol	J. Mız. Assby. Üşçvş.
TUNÇAY, Mete	SBF As. Siyasal Bilimci
TURAN, A. Uğur	Hukuk Fak. Öğr.
TURAN, Cengiz	Hukuk Fak. Öğr.
TURAN, Nevzat	Lise Öğr.
TURGUNER, Necati	Tütün Müstahsili
TURGUT, Lütfi	Hukuk Fak. Öğr.
TURNAERİ, Ahmet	İnş. Kalfası
TOTAL, Mustafa	Öğretmen
TÜBLEK, Nehar	Karikatürist
TÜMER, Vural	Hukuk Fak. Öğr.
TÜNAY, Tansu	İTÜ Öğr.
TÜREL, Nihat	Avukat
TÜRER, Erdoğan	Çiftçi
TÜRKER, Mustafa	Em. Yarbay
TÜRKKAN, Vedat Nuri	Gazeteci-Yazar
TÜRKOĞLU, Ahmet	Sinema Teşrifat İşçisi
TÜTER, Şakir	Havalandırma Tesisatçısı
TÜZEL, Erdum	SBF Öğr.
TÜZÜN, Mehmet	Üniv. Öğr.
UCA, Burhan	Lise Öğr.
UCA, İlhami	Hukuk Fak. Öğr.
UÇAY, Yaşar	Y. Müh.
UÇUK, Turgut	SBF Öğr.
UĞUR, Naci	Hukuk Fak. Öğr.
UĞURAY, Ali Rıza	Sorgu Hakimi
UĞURLU, Nurer	Hukuk Fak. Öğr.
UĞUROLA, Mehmet	İşçi
ULUÇ, Burhanettin	Cum. Sen. Üy. Em. Gen.
ULUÇAY, Ahmet	İşçi
ULUĞ, Sümer	Belediye Encümeni Mem.
ULUĞ, Şeref	Top. Pilot Yzb.
ULUS, Münir	Fen. Fak.
ULUTÜRK, Galip	Üniv. Öğr.
UNANER, H. Ersin	Hukuk Fak. Öğr.
UNGUN, Tunga	Hukuk Fak. Öğr.
USEKES, Hilmi	TSDD İst. Anb. Şef.
USLU, İsmet	Hukuk Fak. Öğr.
UYANIK, Cevat	Yazar
UYGUÇGİL, Kenan	PTT Teknisyeni
UYGUN, Yüksel	Hukuk Fak. Öğr.
UYSAL, Muhsin	Orm. Fak. Öğr.
UYSAL, Yalçın	Sendikacı
UZCAN, Dilek	Hukuk Fak. Öğr.
UZUNSELVİ, Aydın	Hukuk Fak. Öğr.
ÜÇÜNCÜOĞLU, Esin	Hukuk Fak. Öğr.
ÜLGEN, Altan	Hukuk Fak. Öğr.
ÜLKÜ, Celal	Demir ve Kaynak İş. Tek.
ÜNAL, Bekir Bektaş	Un Değirmeni Sah.

ÜNAL, Mustafa	Serbest
ÜNLÜ, İbrahim	Balıkesir Nahiye Muht.
ÜNLÜ, Kâmil	Eğ. Ens. Öğr.
ÜNLÜ, Tacettin	Avukat
ÜNLÜ, Ulvi	Hukuk Fak. Öğr.
ÜNVER, Bekir Sami	Yazar
ÜSGÜL, Zafer	SBF Öğr.
VÂ-NU, Vâlâ Nurettin	Yazar
VARDAR, Cemil	Öğretmen
VARLIK, Utku	Güzel San. Ak. Öğr.
VARYOZ, Hüseyin	Tek. Assby. Kıd. Bçvş.
VURAL, Mustafa	Hukuk Fak. Öğr.
YAĞMUR, Ahmet	Üniv. Öğr.
YAKAL, Fahrettin	Em. Tümg. Doktor
YAKAR, Yunus	Toreyis Gn. Bşk.
YALAZKAN, Çelik	Hukuk Fak. Öğr.
YALÇIN, Hasan	Kimya Y. Müh.
YALÇIN, Mehmet	Öğretmen
YALÇIN, Sade	Karikatürist
YALÇIN, Şükrü	Mak. Ust.
YALÇINKAYA, Sırrı	Kad. Tek.
YALIN, Cihat	Hukuk Fak. Öğr.
YALIN, Erol	Tek. Ün. İnş. Fak. Öğr.
YALTIRAK, İlker	Galatasaray Lis. Öğr.
YANBOLLU, Nurettin	Fen Fak. Jeo. Öğr.
YASA, İbrahim	SBF Doç. Sosyolog
YAŞAL, Çağlar	İnş. Fak. Öğr.
YAŞAR, Ali	Hukuk Fak. Öğr.
YAVAŞ, Tahsin	Öğretmen
YAVUZ, Mehmet	Öğretmen
YAVUZ, Ünsal	Mak. Tek. Öğr.
YAZAR, Şahap	Koop. Muh.
YAZGAN, Aydın	Müstafi Köy Sağ. Mem.
YAZGAN, Nazmi	Hukuk Fak. Öğr.
YAZICI, Fikri	İkt. Fak. Öğr.
YAZICI, Gökşen	İkt. Fak. Mez.
YAZICIOĞLU, Osman Zeki	Hukuk Fak. Öğr.
YELEN, Yusuf	Kunduracı
YENAL, Okandan	Hukuk Fak. Öğr.
YENERSU, Neriman	Em. Öğretmen
YENİDÜNYA, Suat	SBF Öğr.
YENİSEY, Kâzım	Hür. Gz. İzm. Muh.
YEŞİLKAYA, Hasan	Hukuk Fak. Öğr.
YETEN, Hüseyin Yılmaz	Hukuk Fak. Öğr.
YETERGİL, Sahir	Y. Müh.
YILDIRIM, Erdal	Üniv. Öğr.
YILDIZ, Ataman	İkt.
YILMAZ, Altan	SBF. Öğr.
YILMAZ, Hüseyin	Öğretmen

YILMAZ, Mehmet	Şeh. Kad. Md. Tapu Az. Ayaş.
YILMAZ, Salih Zeki	Hava Üztğm.
YILMAZKAYA, Necmettin	Deniz Ass. Bçvş.
YİCİ, Özkal	Tür. Pet. İş. Send. Gn. Sk. Y.
YOLAZI, Öner	Hukuk Fak. Öğr.
YURDAGÜL, Sümer	Hukuk Fak. Öğr.
YUTÖREN, Serim	Mount Holyoke Kol. Siy. Blm.
YURTSEVER, Atilla	Pilot-Kdm. Üstğm.
YÜCEER, Mehmet	Öğretmen
YÜCEIŞIK, İnci	Tıp Fak. Öğr.
YÜKSEL, Ali	Zir. Müh.
YÜKSEL, Halil	Üniv. Öğr.
YÜRÜK, Muhsin	Terzi
YÜRÜK, Nezih	Astsubay
YÜZÜAK, Atilla	Japonya Büyükelçiliğinde Mem.
ZINGİL, Teoman	Avukat
ZİYLAN, Çetin	Danıştayda Yard.
ZORLU, Mete	İkt. Fak. Öğr.
ZÜMRÜTDAL, Necdet	Stajyer Tütün Eksperi

Ek-3

YÖN DERGİSİ'NDE YAZAN YAZARLAR VE YAZMA SIKLIKLARI⁸³

	SOYAD, AD	Yazı Sayısı
1	AVCIOĞLU, Doğan	194
2	SELÇUK, İlhan	129
3	KEMAL, Mehmed	81
4	NACİ, Fethi	78
5	ARZİK, Nimet	71
6	SOYSAL, Mümtaz	69
7	MUTLUAY, Rauf	63
8	BERKES, Niyazi	56
9	HÜSEYİN, Hasan	48
10	SOYSAL, İlhami	47
11	AYDEMİR, Şevket Süreyya	41
12	İLHAN, Âtilla	40
13	AŞÇIOĞLU, Adil	39
14	AKALAN, Ayperi	35
15	ÖZÖN, Nijat	34
16	ERDOST, Muzaffer İlhan	28
17	ULUBELEN, Erol	27
18	FUAT, Memet	27
19	DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü	26
20	KOCAGÖZ, Samim	25
21	BAYKURT, Fakir	23
22	NESİN, Aziz	23
23	TOPRAK, Ömer Faruk	22
24	AKSOY, Muammer	21
25	AREN, Sadun	21
26	EKMEKÇİ, Mustafa (M. Hasırşapkalı)	20
27	TANYOL, Cahit	20
28	HİLÂV, Selahattin	19
29	ALTAN, Çetin	18
30	KÜÇÜKÖMER, İdris	17
31	KANSU, Ceyhun Atuf	15
32	KAFAOĞLU, Arslan Başer	14
33	KARABULUT, Mehmet	13
34	KEMAL, Yaşar	13
35	ANDAY, Melih Cevdet	12
36	KOÇ, M. Şükrü	12
37	ASILYAZICI, Hayati	11

⁸³ Özdemir'in (1986; 328-33) çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur. Sıralama en fazla yazandan, en az yazana doğru, soyad-ad şeklindedir.

38	AY, Behzat	11
39	ÇAMLI, İbrahim	11
40	ERDİNİ, Kamuran	11
41	ÖZGEN, Hilmi	11
42	ATAÖV, Türkkaya	10
43	HOCAOĞLU, Sırrı	10
44	ASHWORTH, Selma	9
45	AKÇAM, Dursun	9
46	BELLİ, Mihri	9
47	BERKES, Fay Kirby	9
48	PAMUKÇU, Sina	9
49	TANJU, Sadun	9
50	AKIN, Gülten	8
51	ALKAN, Erdoğan	8
52	DAMAR, Arif	8
53	TİMUR, Taner	8
54	ÜNSAL, Engin	8
55	YÜCEL, Can	8
56	AKOL, Osman K.	7
57	ERTEM, Raif	7
58	SANLI, Sevgi	7
59	BAŞGÖZ, Turhan	6
60	HABORA, Bülent	6
61	KIRMIZITOPRAK, Sait	6
62	KAZGAN, Gülten	6
63	ŞEREF, Muvaffak	6
64	TAMER, Ülkü	6
65	TEKSOY, Rekin	6
66	TOROS, Aydos	6
67	TUNÇAY, Mete	6
68	ÜLMAN, Haluk	6
69	ALANGU, Tahir	5
70	APAYDIN, Orhan	5
71	ASLAN, İffet	5
72	BAŞAR, Erdoğan	5
73	BAŞAR, Cavid	5
74	ERİM, Nihat	5
75	GÖNENÇ, Mekin	5
76	GÜNEŞ, Turan	5
77	IRGAT, Cahit	5
78	KARAN, Muzaffer	5
79	KÖYLÜ, Halil	5
80	KUDRET, Cevdet	5
81	MUMCU, Uğur	5
82	REFİĞ, Halit	5

83	AKTÜREL, Teoman	4
84	APAYDIN, Talip	4
85	ARDA, Nahit	4
86	BAŞARAN, Mehmet	4
87	BEZİRCİ, Asım	4
88	CANKOÇAK, Uğur	4
89	CANSEVER, Edip	4
90	ÇELİKKANAT, Kaya	4
91	DERİŞ, Neşe	4
92	DOĞAN, Mehmet	4
93	ERSOY, M. Vâsif	4
94	EYUBOĞLU, Sabahattin	4
95	EYÜBOĞLU, Cemal Reşit	4
96	GEVGİLİLİ, Ali	4
97	KARTAL, Numan	4
98	KEMAL, Orhan	4
99	KURDAŞ, Kemal	4
100	HALİL, Mehmet	4
101	ÖGMEN, Örsan	4
102	RIFAT, Oktay	4
103	SARAÇ, Tahsin	4
104	SAVCI, Bahri	4
105	SEZER, Baykan	4
106	TARAY, Cemal Hüsnü	4
107	TARUS, İlhan	4
108	ULUÇ, Burhanettin	4
109	BELGİL, Vehbi	3
110	BORAN, Behice	3
111	BUYRUKÇU, Muzaffer	3
112	CEM, Celile	3
113	ÇELİK, Edip	3
114	ÇETİN, Celalettin	3
115	DİLBER, Ali	3
116	DİNO, Abidin	3
117	DURAN, Lütfi	3
118	EKŞİ, Oktay	3
119	GANİOĞLU, A. Necati	3
120	GELEN, Arif	3
121	GİRAY, Fethi	3
122	GÜZELCE, İbrahim	3
123	HİÇ, Mükerrerem	3
124	İDİL, Yılmaz	3
125	İPEKÇİ, Abdi	3
126	TAHİR, Kemal	3
127	KIŞLALI, Ahmet Taner	3
128	KURDAKUL, Şükran	3

129	KUTLAR, Onat	3
130	KÜÇÜK, Yalçın	3
131	ÖZLÜ, Demir	3
132	SAY, Ahmet	3
133	SEYDA, Mehmet	3
134	TİTİZ, Reşat	3
135	TONGUÇ, Engin	3
136	TUĞRUL, Semih	3
137	TUKYU, Selahattin	3
138	TUNÇKANAT, Haydar	3
139	TÜRKOĞLU, Batuhan	3
140	ABADAN, Nermin	2
141	ALKAN, İlhan	2
142	ATILGAN, Cemal	2
143	BAPÇUM, Kahraman	2
144	BAYKAL, Süha	2
145	BULUTOĞLU, Kenan	2
146	CUMALI, Necati	2
147	ÇİFTLER, Kemal	2
148	DEMİRCİ, Mustafa	2
149	EDGÜ, Ferit	2
150	ERDEMİR, Mehmet	2
151	ERDOĞDU, Vahap	2
152	ERHAT, Azra	2
153	ERİKAN, Celil	2
154	GERÇEKÇİ, Musa	2
155	ILGAZ, Rifat	2
156	IŞIK, Mesut	2
157	KARAKUŞ, Mustafa	2
158	KATIRCIOĞLU, Sami	2
159	KAYA, Kemal	2
160	KEPENEK, Yakup	2
161	KILIÇÇÖTE, Lütfi	2
162	MANSUR, Fatma	2
163	MERSİN, Hafız İbrahim	2
164	NADİ, Nadir	2
165	NUREDDİN, Vâlâ	2
166	OĞUZ, İsmail H.	2
167	OKTAY, Ahmet	2
168	OTYAM, Fikret	2
169	ÖZTÜRK, Tahir	2
170	PAZARKAYA, Yüksel	2
171	RÜZGÂR, Ali	2
172	SERHAN, Fatma İrfan	2
173	SERTEL, Murat	2

174	ŞANLI, Mustafa	2
175	ŞASA, Ayşe	2
176	TİRİTOĞLU, Alaattin	2
177	TOP, Ahmet	2
178	TUĞSAVUL, İnci	2
179	TUNGA, Niyazi	2
180	TÜRK, İbrahim	2
181	UĞURLU, Nurer	2
182	UYAR, Turgut	2
183	UYSAL, Hayrettin	2
184	UZUNAĞA, Ali	2
185	VAYISOĞLU, Safa	2
186	YAKAL, Fahrettin	2
187	YARDIMCI, Nejat	2

Ek-4**YÖN DERGİSİ'NDEKİ BAŞYAZI YAZARLARI VE YAZMA SIKLIKLARI⁸⁴**

SOYAD, AD	BAŞYAZI SAYISI
AVCIOĞLU, Doğan	142
SOYSAL, Mümtaz	37
SELÇUK, İlhan	31
AREN, Sadun	4
TARAY, Cemal Hüsnü	2
SOYSAL, İlhami	1
ÇAMLI, İbrahim	1
Diğer ⁸⁵	4

⁸⁴ Sıralama en fazla yazandan, en az yazana doğru, soyad-ad şeklindedir.

⁸⁵ "Diğer" olarak nitelendirilen ve Yn'n başyazı bölümünde yer alan yazılar, yabancı yazarlar ya da devlet adamlarının çeviri yazılarından oluşmaktadır. İlgili yazıların sahipleri; Edward S. Mason, Norodom Sihanouk, James Murray ve Bertrand Russel şeklindedir.

KAYNAKÇA

- ABADAN, Nermin (1966), *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- AÇIKKAYA, Savaş (2011), *Solun Türk Devrimiyle İmtihani*, İstanbul: Paraf Yayınları.
- AHMAD, Feroz (1992), *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, İstanbul: Hil Yayınları.
- AHMAD Feroz, Bedia T. AHMAD (1976), *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKÇAY, Ümit (2007), *Kapitalizmi Planlamak; Türkiye’de Planlama ve DPT’nin Dönüşümü*, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- AKIN, Rıdvan (2010), *Türk Siyasal Tarihi 1908-2000*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- AKSOY, Suat (1962), “Toprak”, *Yön*, 7 Şubat 1962, Sayı:8, s.7.
- AKYILDIZ, Hüseyin, Ömer EROĞLU (2004), “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.9, S.1, s.43-62.
- AKYOL, Taha (2012), “Darbeye Tam Teşebbüs”, *Hürriyet*, 30 Eylül 2012, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=21586949&tarikh=2012-09-30>, Erişim Tarihi: 04.12.2012.
- ALBAYRAK, Sadık (2003), “Tohum Yeşerdi”, *Yeni Şafak*, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2003/mart/16/salbayrak.html>, Erişim Tarihi: 10.09.2011.
- ALKAN, Erdoğan (1962a), “Dinler ve Sosyalizm”, *Yön*, 19 Eylül 1962, Sayı:40, s.18-19.

- ALKAN, Erdoğan (1962b), “Gericiler Azınlıktadır”, *Yön*, 21 Kasım 1962, Sayı:49, s.14.
- ALPAT, İnönü (2003), “Kadro”, *Popüler Türkiye Solu Sözlüğü*, İzmir: Mayıs Yayınları, s.154.
- ALTAN, Çetin (1961a), “Yaşasın Liberalizm”, *Yön*, 20 Aralık 1961, Sayı:1, s.9.
- ALTAN, Çetin (1961b), “Eski Sakız”, *Yön*, 27 Aralık 1961, Sayı:2, s.4.
- ALTAN, Çetin (1962a), “Vatanperver Olunca...”, *Yön*, 17 Ocak 1962, Sayı:5, s.5.
- ALTAN, Çetin (1962b), “İthamlar, Yalanlar, Şantajlar”, *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.6.
- ALTAN, Çetin (1962c), “Meselenin Özüne Gelelim”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.6.
- ALTAN, Çetin (1962d), “Gerçeği Görmek, Görebilmek...”, *Yön*, 3 Ocak 1962, Sayı:3, s.5.
- ALTAN, Çetin (1967), “Sosyalist Gençliğin Büyük Görevi”, *Dönüşüm*, 1 Şubat 1967, Sayı:12.
- ALTAN, Mehmet (2006), *Darbelerin Ekonomisi*, İstanbul: Hemen Kitap.
- ALTUĞ, Kurtul (1976), *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, İstanbul: Koza Yayınları.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1984), *Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar 1960-1965*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AREN, Sadun (1961a), “Ne İstedığımızı Biliyor Muyuz”, *Yön*, 20 Aralık 1961, Sayı:1, s.18.
- AREN, Sadun (1961b), “Kalkınma, Demokrasi ve Metod”, *Yön*, 27 Aralık 1961, Sayı:1, s.16-17.
- AREN, Sadun (1962a), “Asıl Çözüm Yolu”, *Yön*, 6 Haziran 1962, Sayı:25, s.3.
- AREN, Sadun (1962b), “Nasıl Bir Sosyalizm?”, *Yön*, 21 Mart 1962, Sayı:14, s.12-13.

- AREN, Sadun (1962c), “Çıkar Yol Sosyalizmdir”, *Yön*, 22 Ağustos 1962, Sayı:36, s.20.
- AREN, Sadun (1962d), “Sosyalizm Tartışmaları”, *Yön*, 19 Eylül 1962, Sayı:40, s.5.
- AREN, Sadun (1962e), “Halkçılık İlkesi ve Sosyalizm”, *Yön*, 7 Ekim 1962, Sayı:47, s.5.
- AREN, Sadun (1962f), “Ekonomik Sistemin Önemi”, *Yön*, 5 Aralık 1962, Sayı:51, s.5.
- AREN, Sadun (1962g), “Devletçilik ve Ötesi”, *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.15.
- AREN, Sadun (1962h), “Plan ve Kalkınma”, *Yön*, 3 Ocak 1962, Sayı:3, s.16-17.
- AREN, Sadun (1962ı), “Sınır Meselesi”, *Yön*, 17 Ocak 1962, Sayı:5, s.16.
- AREN, Sadun (1962i), “Gelir Dağılımı ve Devletçilik”, *Yön*, 31 Ocak 1962, Sayı:7, s.9.
- AREN, Sadun (1962j), “Sanayiinin Himayesi”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.17-18.
- AREN, Sadun (1962k), “Plan Meselesi”, *Yön*, 25 Nisan 1962, Sayı:19, s.7.
- AREN, Sadun (1962l), “Dış Yardım Kâfi Değildir”, *Yön*, 28 Mart 1962, Sayı:15, s.6.
- AREN, Sadun (1962m), “Vergi Meselesi”, *Yön*, 9 Mayıs 1962, Sayı:21, s.3.
- AREN, Sadun (1993), *Tip Olayı 1961-1971*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- ARKADAŞ, Şemsi (1962), *147’ler Meselesi Beyaz Kitap*, İstanbul: Sermet Matbaası.
- ARZİK, Nimet (1961), “Sakit Olmıyanların İçyüzü / 1940-1950”, *Yön*, 20 Aralık 1961, Sayı:1, s.11.
- ARZİK, Nimet (1962), “Sakit Olmıyanların İçyüzü / 1940-1950 – DP Nasıl Kuruldu?”, *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.17.
- ASLAN, Yavuz (1997), *Türkiye Komünist Fırkası’nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- AŞÇIOĞLU, Adil (1966), “Türk Sendikacılığında Amerikan Etkisi”, *Yön*, 12 Ağustos, 1966, Sayı:176, s.8-9.

- ATAÖV, Türkkaya (1962), “Atatürk’ün Dış Politikası”, *Yön*, 7 Kasım 1962, Sayı:47, s.18.
- ATILGAN, Gökhan (2008), *Yön-Devrim Hareketi; Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*, İstanbul: Yordam Kitap.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (1964), “İslam Birliği Kuruntusu”, *Ötüken*, 17 Nisan 1964, Sayı:4, s.7-9.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (1966), “Kürtler ve Komünistler”, *Ötüken*, 30 Nisan 1966, Sayı:28, s.2-3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962a), “Anlamak İstemediğimiz 27 Mayıs”, *Yön*, 23 Mayıs 1962, Sayı:23, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962b), “Hükümet Ne Yapıyor?”, *Yön*, 2 Mayıs 1962, Sayı:20, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962c), “Yapıcı Milliyetçilik”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962d), “Faşizme Dikkat!”, *Yön*, 26 Eylül 1962, Sayı:41, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962e), “Tehlikeli Dönemeç”, *Yön*, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962f), “Niçin Sosyalizm?”, *Yön*, 31 Ocak 1962, Sayı:7, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962g), “Sosyalizm Anlayışımız”, *Yön*, 22 Ağustos 1962, Sayı:36, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962h), “Sosyalist Gerçekçilik”, *Yön*, 12 Eylül 1962, Sayı:39, s.20.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962ı), “141, 142 ve Gerçek”, *Yön*, 21 Kasım 1962, Sayı:49, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962i), “Kaynağa Dönüş”, *Yön*, 7 Kasım 1962, Sayı:47, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962j), “Kalkınma Programı - Devletçilik”, *Yön*, 13 Haziran 1962, Sayı:26, s.7.

- AVCIOĞLU, Doğan (1962k), “Plan Konusundaki Gerçek...”, *Yön*, 5 Eylül 1962, Sayı:38, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962l), “İnönü’nün Konuşmaları”, *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962m), “I-Arayış”, *Yön*, 7 Mart 1962, Sayı:12, s.9.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962n), “II-A’dan Z’ye Kadar Reform”, *Yön*, 14 Mart 1962, Sayı:13, s.8.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962o), “III-Ortak Çalışma”, *Yön*, 21 Mart 1962, Sayı:14, s.8.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962ö), “IV-İş Orduları”, *Yön*, 28 Mart 1962, Sayı:15, s.8.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962p), “Sistemsiz İyi Niyet”, *Yön*, 18 Nisan 1962, Sayı:18, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962r), “Demokrasi Düşmanları”, *Yön*, 4 Nisan 1962, Sayı:16, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962s), “Rejim Buhranı”, *Yön*, 21 Şubat 1962, Sayı:10, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962ş), “Olup Bitene Şaşmamak Lazım”, *Yön*, 15 Ağustos 1962, Sayı:35, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962t), “Türkiye İşçi Partisine Dair...”, *Yön*, 28 Kasım 1962, Sayı:50, s.16.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962u), “141, 142 ve Gerçek”, *Yön*, 21 Kasım 1962, Sayı:49, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962ü), “Sendikaların Uyanma Saati”, *Yön*, 26 Aralık 1962, Sayı:54, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1962v), “Sosyalist Cezayir!”, *Yön*, 28 Mart 1962, Sayı:15, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1963a), “Devekuşu Politikası”, *Yön*, 9 Ocak 1963, Sayı:56, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1963b), “Sınıf Mücadelesini Kim Körüklüyor?”, *Yön*, 16 Ocak 1963, Sayı:57, s.3.

- AVCIOĞLU, Doğan (1963c), “Sendikacılık, Şimdi Başlıyor...”, *Yön*, 17 Nisan 1963, Sayı:70, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1963d), “Füzeler Kalkarken”, *Yön*, 30 Ocak 1963, Sayı:59, s.5.
- AVCIOĞLU, Doğan (1963e), “Kıbrıs-Makarios, Türkiyeye Kafa Tutuyor ve Türk Azınlığına Tanınan Hakları Kaldırmaya Çalışıyor”, *Yön*, 17 Nisan 1963, Sayı:70, s.11.
- AVCIOĞLU, Doğan (1963f), “Türkiye’yi Saran Tehlikeler”, *Yön*, 1 Mayıs 1963, Sayı:72, s.8-10.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964a), “Medrese Atatürkçülüğünden Gerçek Atatürkçülüğe”, *Yön*, 13 Kasım 1964, Sayı:85, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964b), “Milliyetçilere Sesleniş”, *Yön*, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964c), “Milliyetçiliğin Yeniden Uyanışı”, *Yön*, 6 Kasım 1964, Sayı:84, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964d), “Kapitalist Gelişmeler”, *Yön*, 4 Aralık 1964, Sayı:88, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964e), “Yabancı Sermaye İle Kalkınma Efsanesi”, *Yön*, 9 Ekim 1964, Sayı:80, s.8-9.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964f), “Kalkınma Çağı”, *Yön*, 16 Ekim 1964, Sayı:81, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1964g), “Gençliğe Çağrı”, *Yön*, 25 Aralık 1964, Sayı:91, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965a), “1965 Yılında Atatürkçülük”, *Yön*, 12 Kasım 1965, Sayı:137, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965b), “Cumhuriyetin 42. Yılında”, *Yön*, 29 Ekim 1965, Sayı:135, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965c), “Bir Hatırlatma”, *Yön*, 16 Nisan 1965, Sayı:107, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965d), “Özel Sektöre Düşen Görev”, *Yön*, 28 Mayıs 1965, Sayı:113, s.3.

- AVCIOĞLU, Doğan (1965e), “Basında Kapitalizm”, *Yön*, 5 Mart 1965, Sayı:101, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965f), “Kalkınmaya Götüren Yol”, *Yön*, 22 Ocak 1965, Sayı:95, s.8-9.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965g), “Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu”, *Yön*, 14 Mayıs 1965, Sayı:111, s.8-9.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965h), “Yabancı Petrol Şirketinin Yalanları”, *Yön*, 4 Haziran 1965, Sayı:114, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965ı), “Yeni Dönem”, *Yön*, 22 Ekim 1965, Sayı:134, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965i), “Ortanın Solu”, *Yön*, 30 Temmuz 1965, Sayı:122, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965j), “Milli Kurtuluş Savaşları ve Amerika”, *Yön*, Sayı:142, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965k), “Türkiye’deki Amerikan Üsleri”, *Yön*, 26 Kasım 1965, Sayı:139, s.8-9.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965l), “Demagojiye Paydos!”, *Yön*, 13 Ağustos 1965, Sayı:124, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965m), “Emperyalizmin Çırpınışları”, *Yön*, 12 Şubat 1965, Sayı:98, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965n), “Arap Şeyhlerinden Utanmalıyız”, *Yön*, 18 Haziran 1965, Sayı:116, s.7.
- AVCIOĞLU, Doğan (1965o), “Kıbrıs ve Ötesi”, *Yön*, 31 Aralık 1965, Sayı:144, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966a), Çatıdaki Kavga, *Yön*, 11 Mart 1966, Sayı:154, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966b), “Bir Sosyalist Stratejinin Esasları”, *Yön*, 14 Ekim 1966, Sayı:185, s.8-10.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966c), “27 Mayıs”, *Yön*, 27 Mayıs 1966, Sayı:165, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966d), “Sınıf Mücadelesi, Sosyalizm ve Milliyetçilik”, *Yön*, 23 Eylül 1966, Sayı:182, s.3.

- AVCIOĞLU, Doğan (1966e), “Milliyetçi Mücadele Yavaş Gidiyor!”, *Yön*, 7 Ekim 1966, Sayı:184, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966f), “Faşizm”, *Yön*, 18 Şubat 1966, Sayı:151, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966g), “Bir Sosyalist Stratejinin Esasları”, *Yön*, 14 Ekim 1966, Sayı:185, s.8-10.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966h), “Gericilik - İlericilik”, *Yön*, 5 Ağustos 1966, Sayı:175, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966i), “Parlamentoculuk”, *Yön*, 8 Nisan 1966, Sayı:158, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966i), “Durum Muhakemesi”, *Yön*, 15 Temmuz 1966, Sayı:172, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966j), “Orta Yolculuk”, *Yön*, 22 Temmuz 1966, Sayı:173, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966k), “CHP İçindeki Mücadele”, *Yön*, 21 Ekim 1966, Sayı:186, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966l), “CHP’de Sola Açılış”, *Yön*, 28 Ekim 1966, Sayı:187, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966m), “TİP’e Dair...”, *Yön*, 17 Haziran 1966, Sayı:168, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966n), “Kürt Meselesi”, *Yön*, 16 Aralık 1966, Sayı:194, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966o), “Türkiye’nin Açlığı ve Amerika”, *Yön*, 20 Mayıs 1966, Sayı:164, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966ö), “Dış Politika Tabuları”, *Yön*, 25 Mart 1966, Sayı:156, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966p), “Sovyetler ve Biz”, *Yön*, 28 Ocak 1966, Sayı:148, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966r), “AP İktidarı ve Sovyetler”, *Yön*, 23 Aralık 1966, Sayı:195, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1966s), “Üçüncü Dünya”, *Yön*, 15 Nisan 1966, Sayı:159, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967a), “Son Söz”, *Yön*, 30 Haziran 1967, Sayı:222, s.3.

- AVCIOĞLU, Doğan (1967b), “Sosyalist Strateji ve Prof. S. Aren”, *Yön*, 6 Ocak 1967, Sayı:197, s.16.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967c), “Biz Ne İstiyoruz?”, *Yön*, 11 Ocak 1967, Sayı:198, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967d), “Açık Seçik”, *Yön*, 20 Ocak 1967, Sayı:199, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967e), “Plan”, *Yön*, 23 Haziran 1967, Sayı:221, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967f), “CHP’nin Süleymancıları”, *Yön*, 21 Nisan 1967, Sayı:212, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967g), “Seçim Ekonomisi”, *Yön*, 17 Şubat 1967, Sayı:203, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967h), “İşbirlikçilerin Yeni Partisi”, *Yön*, 5 Mayıs 1967, Sayı:214, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967ı), “Büyük Oyun”, *Yön*, 6 Ocak 1967, Sayı:197, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967i), “Sunay’ın Amerika Gezisi”, *Yön*, 31 Mart 1967, Sayı:209, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1967j), “Türkiyenin Dünyadaki Yeri”, *Yön*, 14 Nisan 1967, Sayı:211, s.3.
- AVCIOĞLU, Doğan (1969), *31 Martta Yabancı Parmağı*, Ankara: Bilgi Basımevi.
- AVCOĞLU, Doğan (1977), *Milli Kurtuluş Tarihi*, Cilt 1, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- AVCOĞLU, Doğan (1976), *Milli Kurtuluş Tarihi*, Cilt 2, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- AVCOĞLU, Doğan (1978), *Milli Kurtuluş Tarihi*, Cilt 3, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- AVCIOĞLU, Doğan (1978), *Türklerin Tarihi*, Birinci Kitap, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- AVCIOĞLU, Doğan (1990), *Türkiye’nin Düzeni*, Birinci Kitap, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- AVCIOĞLU, Doğan (1997), *Devrim ve Demokrasi Üzerine*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

- AVCIOĞLU, Doğan (2003), *Türkiye'nin Düzeni*, İkinci Kitap, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- AY, Behzat (1962a), "Gerçekler, Demokrasi, Milliyetçilik...", *Yön*, 11 Temmuz 1962, Sayı: 30, s.9.
- AY, Behzat (1962b), "Ekonomide Atatürkçülük", *Yön*, 7 Kasım 1962, Sayı:47, s.20.
- AY, Behzat (1962c), "Kimler Gerici?", *Yön*, 21 Kasım 1962, Sayı:49, s.14.
- AYBAR, Mehmet Ali (1988), *TİP Tarihi 3*, İstanbul: BDS Yayınları.
- AYBAR, Mehmet Ali (2003), *Mehmet Ali Aybar'ın Müdafaaaları ve Mektupları (1946-1961)*, Barış Ünlü (yay. haz.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962a), "27 Mayıs Hareketinde İki Cereyan", *Yön*, 30 Mayıs 1962, Sayı:24, s.8.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962b), "Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü", *Yön*, 31 Ocak 1962, Sayı:7, s.7.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962c), "Çağın Gerisinde Kalmak", *Yön*, 7 Şubat 1962, Sayı:8, s.6.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962d), "Sosyalizm ve Kapitalizm", *Yön*, 29 Ağustos 1962, Sayı:37, s.20.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962e), "Sosyal Devlet ve Türk Sosyalizmi", *Yön*, 19 Eylül 1962, Sayı:40, s.20.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962f), "Akımlar Arasında", *Yön*, 31 Ekim 1962, Sayı:46, s.9.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962g), "Komünist İmalatı", *Yön*, 14 Şubat 1962, Sayı:10, s.6.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962h), "Komünizm İle Mücadele", *Yön*, 5 Eylül 1962, Sayı:38, s.8.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962ı), "Fikir Atatürkçülüğü ve Kelime Atatürkçülüğü", *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.9.

- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962i), “Garip Bir Devletçilik”, *Yön*, 25 Nisan 1962, Sayı:19, s.9.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962j), “Plan ve Siyasi Şartlar”, *Yön*, 5 Aralık 1962, Sayı:51, s.16.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1962k), “Anayasa, Sosyal Devlet ve İdealist İnsan”, *Yön*, 7 Mart 1962, Sayı:13, s.9.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1963a), “Türk Sosyalizminin İlkeleri”, *Yön*, 9 Ocak 1963, Sayı:56, s.8-10.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1963b), “Memleketçi Sosyalizmin İlkeleri”, *Yön*, 23 Ocak 1963, Sayı:58, s.16.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1963c), “Tribün Politikası ve Ankarada Bir Miting”, *Yön*, 2 Ocak 1963, Sayı:55, s.16.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1964), “Atatürk ve Doğmatizm-Doktrin-Aksiyon”, *Yön*, 27 Kasım 1964, Sayı:87, s.16.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1965), “Müttefikimiz Amerika”, *Yön*, 31 Aralık 1965, Sayı:144, s.6.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1968), *İnkılap ve Kadro*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1975), *İkinci Adam*, 3. Cilt, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1979), *Suyu Arayan Adam*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- AYDEMİR, Talat (1968), *Talat Aydemir'in Hatıraları*, İstanbul: Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları.
- AYDIN, Mustafa (2006), *Siyasetin Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
- AYDINOĞLU, Ergun (1992), *Türk Solu - Eleştirel Bir Tarih Denemesi 1960-1971*, İstanbul: Belge Yayınları.
- AYKOL, Hüseyin (2010), *Türkiye’de Sol Örgütler*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- BABALIK, Naciye (2005), *Türkiye Komünist Partisi’nin Sönümlenmesi*, İstanbul: İmge Kitabevi.

- BALI, Rıfat N. (2003), “60’lı Yıllarda Türk Basını”, *Tarih ve Toplum*, Cilt:40, Sayı:240, s.25-31.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı (1965), “Dil Reformasından Anladığım”, *Türk Yurdu*, Eylül 1965, Cilt: 4, Sayı:9, s.4-5.
- BARBAROS, R. Funda, İ. Doğa KARATEPE (2009), “60’lı Yıllarda Türkiye’ye ‘Planlamadan’ Bakış”, *Ege Akademik Bakış*, Sayı:1, Cilt:9, 2009, s.261-289.
- BAŞAR, Erdoğan (1965), “İkinci Milli Kurtuluş Savaşı”, *Yön*, 9 Nisan 1965, Sayı:106, s.8-9.
- BATUR, Muhsin (1985), *Anılar ve Görüşler - Üç Dönemin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları.
- BEHRAMOĞLU, Namık (1965), “Gerçekler ve Kalkınma Yolu”, *Dönüşüm*, 20 Haziran 1965, Sayı:5, s.11.
- BELGE, Murat (1988), “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm (1960’tan Sonra), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:7, İstanbul: İletişim Yayınları, s.1955-1962.
- BELGE, Murat (2003a), “Sunuş”, Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Milliyetçilik*, Cilt:4, İstanbul: İletişim Yayınları, s.15-22.
- BELGE, Murat (2003b), “Sol”, Irvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Belge Yayınları, s.159-188.
- BELGE, Murat (2003c), “Milliyetçilik ve Sol”, *Birikim*, Ocak 2003, Sayı:165, s.27-30.
- BELGE, Murat (2008), “Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”, Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Sol*, Cilt:8, İstanbul: İletişim Yayınları, s.19-48.
- BELLİ, Mihri (1970), *Yazılar 1965-1970*, Ankara: Sol Yayınları.
- BELLİ, Mihri (1970), *Milli Demokratik Devrim*, Ankara: Aydınlık Yayınları.

- BELLİ, Mihri (1975), “Bağımsızlık Savaşı Emperyalizme Karşı Verilir”, *Emekçi*, Temmuz 1975, Sayı:8-9, s.9-17.
- BERİŞ, Hamit Emrah (2005), “Kemalist-Liberal Sentez Çabası: Forum Dergisi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Liberalizm*, Cilt:7, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.530-540.
- BERİŞ, Hamit Emrah (2007), “Ordu ve Siyaset”, Mümtez’er Türköne (der.), *Siyaset*, Ankara: Lotus Yaymevi, s.413-449.
- BERKES, Niyazi (1963a), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – I- Yüzeydeki Dalgalanmalar”, *Yön*, 16 Ocak 1963, Sayı:57, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1963b), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – II- Gericilik ve Batının Zararlı Tesirleri”, *Yön*, 23 Ocak 1963, Sayı:58, s.8-10.
- BERKES, Niyazi (1963c), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – VI – Meşrutiyette Toplumsal Reform Şansı Nasıl Kaçırıldı?”, *Yön*, 6 Şubat 1963, Sayı:60, s.8-10.
- BERKES, Niyazi (1963d), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – V – Meşrutiyette Türkçülük Hareketleri”, *Yön*, 13 Şubat 1963, Sayı:61, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1963e), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – VI – Turancılık ve Panislamizm”, *Yön*, 20 Şubat 1963, Sayı:62, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1963f), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – VII – Atatürkçülük Nedir, Ne Değildir?”, *Yön*, 28 Şubat 1963, Sayı:63, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1963g), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – VIII – Fakir Ülkelerin Kurtuluş Yolu Olarak Devletçilik”, *Yön*, 6 Mart 1963, Sayı:64, s.10-11.
- BERKES, Niyazi (1963h), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – XI – DP ve Demokraaaasiiii!”, *Yön*, 27 Mart 1963, Sayı:67, s.10-11.
- BERKES, Niyazi (1963i), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – XII – Batıya Peşkeş Çekilen Türkiye”, *Yön*, 3 Nisan 1963, Sayı:68, s.11-12
- BERKES, Niyazi (1963j), “200 Yıldır Neden Bocalıyoruz? – Son Yazı: Atatürk’ün Özlediği Türkiye’yi Kurabiliriz”, *Yön*, 10 Nisan 1963, Sayı:69, s.11-12.

- BERKES, Niyazi (1965a), “Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler: II – Batı Emperyalizmi ve Batı Uygarlığı”, *Yön*, 19 Şubat 1965, Sayı:99, 12-13.
- BERKES, Niyazi (1965b), “Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler: I – Satılık Memleket”, *Yön*, 12 Şubat 1965, Sayı:98, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1965c), “Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler: V – Teneke Uygarlığı”, *Yön*, 12 Mart 1965, Sayı:102, s.12-13.
- BERKES, Niyazi (1965d), “Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler: III – Batı Uygarlığı ve Tanzimat”, *Yön*, 26 Şubat 1965, Sayı:100, s. 10-11.
- BERKES, Niyazi (1965e), “Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler: VIII – Milli Kurtuluş Savaşı”, *Yön*, 2 Nisan 1965, Sayı:105, s.10-11.
- BERKES, Niyazi (1965f), “10 Ekim 1965 Seçimlerinin Önemi”, *Yön*, 23 Temmuz 1965, Sayı:121, s.16.
- BERKES, Niyazi (1965g), “Türk Aydınlarının Özellikleri Üzerine Düşünceler...”, *Yön*, 9 Temmuz 1965, Sayı:119, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1965h), “Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler: VI – Niyazi Berkes, Türk Aydınlarını Anlatıyor”, *Yön*, 19 Mart 1965, Sayı:103, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1966), “Azgelişmişliğin Tarihsel Nedenleri”, *Yön*, 28 Ekim 1966, Sayı:187, s.8-9.
- BERKES, Niyazi (1975), *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- BERKES, Niyazi (2005), *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Ahmet Kuyaş (yay. haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BİLGİN, Vedat (1991), “Türkiye Solunun Toplumsal Özellikleri Üzerine”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı:15, s.77-80.
- BORATAV, Korkut (1974), *100 Soruda Türkiye’de Devletçilik*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- BORATAV, Korkut (2002), “İktisat Tarihi (1908-1980)”, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cilt:4, Sina Akşin (yay. yön.), İstanbul: Cem Yayınevi, 7. Basım, s.297-380
- BULUTOĞLU, Kenan (1962), “Devletçilikten Vazgeçemeyiz Çünkü...”, *Yön*, 7 Şubat 1962, Sayı:8, s.13.
- BURAN, Hasan (2005), *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- CEMAL, Hasan (1999), *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- CERRAHOĞLU, A. (1968), *Türkiye’de Sosyalizm*, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.
- CİHAN, Ali Faik (1962), “Gericilerin Gücü”, *Yön*, 25 Temmuz 1962, Sayı:32, s.13.
- CİZRE, Ümit (2002), *AP-Ordu İlişkileri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- COLE, G.D.H. (1963), “Kapitalizmin Yaşama Şansı”, *Yön*, 9 Ocak 1963, Sayı:56, s.16.
- ÇAMLI, İbrahim (1962), “Faşizm”, *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.7.
- ÇAMLI, İbrahim (1964a), “Kıbrıs Gerçeği”, *Yön*, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.8-9.
- ÇAVDAR, Tefik (1985), “Adalet Partisi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt:8, s.2089-2101.
- ÇAVDAR, Tefik (1997), “Dönüşüm Dergisi Üzerine”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt: XXI, Sayı:201, Temmuz 1997, s.28-32.
- DOĞRUEL, Fatma, A. Suut DOĞRUEL (2005), *Türkiye’de Enflasyonun Tarihi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- DEMİREL, Tanel (2005), “Demokrat Parti”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Liberalizm*, Cilt:7, Tanel Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.480-529.
- DUMAN, Fatih (2007), “Sivil Toplum”, Mümtaz’er Türköne (der.), *Siyaset*, Ankara: Lotus Yayınevi, s.347-377.

- DURSUN, Davut (2008), *Siyaset Bilimi*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- ECEVİT, Bülent (1974), *Ortanın Solu*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- ERDAL, Adnan, Önder DİLEK (2008), “Kamu Müdahaleciliğinin Yeni Evresi ve Planlı Ekonomi: 1960-1980 Dönemi”, *Türkiye'nin Ekonomi-Politigi 1923-2007*, Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, Adem Üzümcü (ed.), Ankara: Orion Kitabevi, s.123-138.
- ERDOĞAN, Mustafa (2005), “Liberalizm ve Türkiye'deki Serüveni”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Liberalizm*, Cilt:7, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.23-40.
- EROĞUL, Cem (2003), “Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971”, Irvin C. Shick&E. Ahmet Tonak (der.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Belge Yayınları, s.112-158.
- ESİN, Numan (2005), *Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anıları*, İstanbul: Doğan Kitap.
- EYÜBOĞLU, Cemal Reşit (1964), “Anayasa, 141-142 ve Düşün Özgürlüğü”, *Yön*, 9 Ekim 1964, Sayı:80, s.6.
- FLEW, Antony (2005), “Demokrasi”, *Felsefe Sözlüğü*, Nurşen Özsoy (çev.), Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- GEVGİLİLİ, Ali (1981), *Yükseliş ve Düşüş*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- GÖNENÇ, Levent (2006), “2000'li Yıllarda Merkez-Çevre İlişkilerini Yeniden Düşünmek”, *Toplum ve Bilim*, Sayı:105, s.129-152
- GÖKÇE, Birsen (1999), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- GÖKSU, Ertan (2003), *Komintern Üyesi TKP: Üstü Örtülen Geleneğimiz*, İstanbul: Maya Kitapları.
- GÖKTOLGA, Oğuzhan (2005), “Dünyada ve Türkiye'de '68' Hareketi ve Sonuçları”, *Türkiye'de Siyasal Hayat*, Cilt:2, Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ (ed.), s.937-953.

- GÜNAL, Erdoğan [tarihsiz], *Türkiye’de Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni 1908-2008*, İstanbul: Kara Kutu Yayınları.
- GÜNEŞ, Turan (1961), “CHP Halktan Nasıl Uzaklaştı”, *Yön*, 20 Aralık 1961, Sayı:1, s.14.
- GÜNEŞ, Turan (1962a), “Demokrat Parti Neydi?”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.15.
- GÜNEŞ, Turan (1962b), “DP İktidarı”, *Yön*, 30 Mayıs 1962, Sayı:24, s.12.
- GÜNYOL, Vedat (1984), “Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri”, *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul: Gelişim Yayınları, s.85-112.
- HEYWOOD, Andrew (2006), *Siyaset*, Buğra Kalkan (ed.), Bekir Berat Özipek (çev.), Ankara: Liberte Yayınları.
- HEYWOOD, Andrew (2007), *Siyasi İdeolojiler*, Hüsamettin İnaç (çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- HOCAOĞLU, Sırrı (1961), “CHP Devrimcilikten Nasıl Uzaklaştı? - Bekçilik Ödevi Alan Bir Parti Hiç Bir İleri Hamleyi Başaramaz”, *Yön*, 27 Aralık 1961, Sayı:2, s.14.
- HÜRKAN, Serhat (2006), *Üç Dergi Üç İnsan, Akis-Devrim-Yankı, Toker, Avcioğlu, Kışlalı*, Ankara: Sinemis Yayınları.
- İŞIKLI, Alpaslan (2003), “Ücretli Emek ve Sendikalaşma”, Irvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Belge Yayınları, s.326-353
- İDİL, Yılmaz (1962), “Türkiye’yi Yıkmak İstesem, Nasıl Hareket Ederdim?”, *Yön*, 14 Mayıs 1962, Sayı:22, s.13-15.
- İLERİ, Rasih Nuri (1976a), *Mihri Belli Olayı-1*, İstanbul: Anadolu Yayınları.
- İLERİ, Rasih Nuri (1976b), *Mihri Belli Olayı-2*, İstanbul: Anadolu Yayınları.
- İPEKÇİ, Abdi (1961), “14’ler Faşist miydi, Sosyalist mi?”, *Yön*, 20 Aralık 1961, Sayı:1, s.15-16.

- İPEKÇİ, Abdi (1962a), “Fabianizm veya Islahatçı Sosyalizm”, *Yön*, 31 Ocak 1962, Sayı:7, s.8.
- İPEKÇİ, Abdi (1962b), “Sosyalizm, Komünizmin Zehiri mi, Panzehiri mi?”, *Yön*, 17 Ocak 1962, Sayı:5, s.7.
- İPEKÇİ, Abdi, Ömer Sami Coşar (1965), *İhtilalin İcyüzü*, İstanbul: Uygun Yayınevi.
- KAÇMAZOĞLU, H. Bayram (2000), *27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent (2010), *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-I*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- KALAYCIOĞLU, Ersin (2007), “1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar”, *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay (ed.), İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları, s.471-500.
- KANBOLAT, Yahya (1979), *Olduğu Gibi; Eski Türkiye İşçi Partisi Üzerine Anılar*, Hatay: Bayır Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1966a), “Sağ ve Sol”, *Diriliş*, Nisan 1966, Sayı:2, s. 6-8.
- KARAKOÇ, Sezai (1966b), “Devrimler ve Edebiyatımız”, *Diriliş*, Ağustos 1966, Sayı:5, s.8-10.
- KARAMAN, Hayreddin (1964), “İslam'da Toprak Mülkiyeti ve Reform”, *Tohum*, Nisan 1964, Sayı:7, s.6.
- KARAN, Muzaffer (1962), “Kemalizm Türk Sosyalizmi”, *Yön*, 12 Eylül 1962, Sayı:39, s.6.
- KARAN, Muzaffer (1967), “Faşizm Özlemleri”, *Yön*, 17 Mart 1967, Sayı:207, s.13.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2006), *Politikada 45 Yıl*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KARASAR, Niyazi (1982), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara.
- KARPAT, Kemal H. (1966), “The Turkish Left”, *Journal of Contemporary History*, Vol:1, No:1, p.169-186.

- KARPAT, Kemal H. (1973), *Social Change and Politics In Turkey – A Structural-Historical Analysis*, Leiden/Netherlands: E.J.Brill.
- KARPAT, Kemal H. (2003), *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, Abdulkerim Sönmez (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- KARPAT, Kemal H. (2007), *Türkiye’de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980*, (çev. Esin Soğancılar, Ankara: İmge Kitabevi.
- KARPAT, Kemal H. (2011), *Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KAYALI, Kurtuluş (1994), *Ordu ve Siyaset - 27 Mayıs-12 Mart*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KAZGAN, Gülten (1962a), “İktisadi Gelişme ve Sistemler”, *Yön*, 7 Mart 1962, Sayı:12, s.7.
- KAZGAN, Gülten (1962b), “Aydının Sorumluluğu”, *Yön*, 7 Şubat 1962, Sayı:8, s.8.
- KEMAL, Mehmed (1965a), “Öğünürken Geçmişe Bakmak”, *Yön*, 21 Mayıs 1965, Sayı:112, s.7.
- KEMAL, Mehmed (1965b), “27 Mayıs Hüznü”, *Yön*, 28 Mayıs 1965, Sayı:113, s.5.
- KEMAL, Mehmed (1965c), “Sosyalizm Deyince”, *Yön*, 16 Nisan 1965, Sayı:107, s.6.
- KEMAL, Mehmed (1965d), “Doların Zaferi”, *Yön*, 15 Ekim 1965, Sayı:133, s.7.
- KEMAL, Mehmed (1965e), “Genç Atatürkçüye!”, *Yön*, 18 Haziran 1965, Sayı:116, s.6.
- KEMAL, Mehmed (1965f), “Türk Türk’e Kalabilmek”, *Yön*, 14 Ocak 1965, Sayı:146, s.7.
- KEMAL, Mehmed (1965g), “Her Taşın Altında”, *Yön*, 17 Eylül 1965, Sayı:129, s.7.
- KEMAL, Mehmed (1966a), “Atatürk Yادigarı Milli Bağımsızlık”, *Yön*, 8 Temmuz 1966, Sayı:171, s.7.
- KEMAL, Mehmed (1966b), “Milli Türk Sağı...”, *Yön*, 27 Mayıs 1966, Sayı:165, s.6.

- KEMAL, Mehmed (1966c), “Nurcular ve ‘Korusuncu’lar”, *Yön*, 10 Haziran 1966, Sayı:167, s.6.
- KEMAL, Mehmed (1966d), “Eşikteki Tehlike”, *Yön*, 19 Ağustos 1966, Sayı:177, s.7.
- KEMAL, Mehmed (2000), “Mehmed Kemal: Bir Dostu Anarken...”, *Doğan Avcıoğlu – Bir Jön Türkün Ardından...*, Hikmet Özdemir (der.), Ankara: Bilgi Yayınevi, s.334-336.
- KEMAL, Yaşar (1962), “Kasaba Politikacıları”, *Yön*, 14 Mayıs 1962, Sayı:22, s.9.
- KEYDER, Çağlar (1983), “Cumhuriyet Döneminde Türk İktisadi Düşüncesi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:4, İstanbul: İletişim Yayınları, s.1074-1084.
- KEYDER, Çağlar (2003), “Türkiye’de Demokrasinin Ekonomi Politikası”, Irvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Belge Yayınları s.38-76.
- KIVILCIMLI, Hikmet (2008), *İkinci Kuvayimilliyeciliğimiz (Milli Birlik Komitesi’ne İki Açık Mektup)*, İstanbul: Derleniş Yayınları.
- KIVILCIMLI, Hikmet (1989), *27 Mayıs Yön’ün Yönü Devletçiliğimiz*, İstanbul: Bibliotek Yayınları.
- KONGAR, Emre (2004), *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KORALTÜRK, Murat, Cem ÇETİN (2005), “Türkiye’de Liberal İktisadi Düşünce”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Liberalizm*, Cilt:7, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.316-355.
- KORİRENKO, R. P. (1979), “Siyasal Partiler”, *Türkiye Cumhuriyeti (1917-1974)*, Cilt:2, Billur Tunçok (çev.), Ankara: Kızıllırmak Yayınları, s.186-200.
- KURDAKUL, Şükran (1965), “Sosyalist Muhalefeti Mecliste Görünce...”, *Eylem*, 15 Kasım 1965, Sayı:22, s.2-4.
- KÜÇÜK, Yalçın (1984), “Devrimci Doğan”, *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1984, s.2.

- KÜÇÜK, Yalçın (1988), *Aydın Üzerine Tezler*, 5.Cilt, Birinci Basım, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- KÜÇÜK, Yalçın (1997), *Aydın Üzerine Tezler*, 5.Cilt, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- KÜÇÜK, Yalçın (2005), *İsyân 1*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- KÜÇÜK, Yalçın (2005), *İsyân 2*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- KÜÇÜK, Yalçın (2006), *Türkiye Üzerine Tezler*, İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- KÜÇÜKÖMER, İdris (1962a), “Bizim Liberallerimiz!”, *Yön*, 24 Ekim 1962, Sayı:45, s.20.
- KÜÇÜKÖMER, İdris (1962b), “İrkçı Milliyetçilik ve Türkiye”, *Yön*, 12 Aralık 1962, Sayı:52, s.11.
- KÜÇÜKÖMER, İdris (1962c), “I-Planlama Trajedisi Mi? - II-Uzmanların Planı Sosyalist Plan Mı?”, *Yön*, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.9.
- KÜÇÜKÖMER, İdris (1964), “Türkiye’de Çombeler”, *Yön*, 4 Aralık 1964, Sayı:88, s.16.
- KÜÇÜKÖMER, İdris (2009), *Batılılaşma&Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- KÜRKCÜ, Ertuğrul (1988), “Kapitalizm ile Komünizm Arasında ‘Geleneksel Aydınlar’: Yön Hareketi”, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt:6, İstanbul: İletişim Yayınları, s.2006-2007.
- LANDAU, Jacob M. (1979), *Türkiye’de Sağ ve Sol Akımlar*, (çev. Erdinç Baykal), Ankara: Turhan Kitabevi.
- LİPOVSKY, Igor P. (1992), *The Socialist Movement in Turkey 1960-1980*, Leiden: Brill Academic Pub.
- LUXEMBURG, Rosa (2004), *Sermaye Birikimi*, (çev. Tayfun Ertan), İstanbul: Belge Yayınları.
- MARDİN, Şerif (2006), “Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri”, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset- Makaleler 1*, Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.35-78

- MAZICI, Nurşen (2001), “27 Mayıs, Kemalizmin Restorasyonu Mu?”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Kemalizm*, Cilt 2, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.555-569.
- MERT, Nuray (2011), “İdris Küçükömer ve Düzenin Yabancılaşması”, *İdris Küçükömer*, A. Güner Sayar (ed.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.93-107.
- MUMCU, Uğur (1977), *Bir Pulsuz Dilekçe*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- NACİ, Fethi (1964), “Üçüncü Dünya ve Biz”, *Yön*, 16 Ekim 1964, Sayı:81, s.10.
- NACİ, Fethi (1965a), “1965 Yılında Türk Milliyetçisi Kimdir?”, *Yön*, 26 Şubat 1965, Sayı:100, s.5.
- NACİ, Fethi (1965b), “Biçim Değiştiren Faşizm”, *Yön*, 23 Temmuz 1965, Sayı:121, s.5.
- NACİ, Fethi (1965c), “Sosyalizmin Türkçesi”, *Yön*, 29 Ekim 1965, Sayı:135, s.6.
- NACİ, Fethi (1965d), “Kökü Dışarda Bir Akım: Anti-Komünizm”, *Yön*, 2 Temmuz 1965, Sayı:118, s.6.
- NACİ, Fethi (1965e), “Seçimlerden Sonra”, *Yön*, 15 Ekim 1965, Sayı:133, s.6.
- NACİ, Fethi (1965f), “Halka Anlatmak”, *Yön*, 26 Kasım 1965, Sayı:139, s.5.
- NACİ, Fethi (1965g), “Seçme Özgürlüğü ve TİP”, *Yön*, 10 Eylül 1965, Sayı:128, s.6.
- NACİ, Fethi (1965h), “Öbür Gün...”, *Yön*, 8 Ekim 1965, Sayı:132, s.6.
- NACİ, Fethi (1965ı), “Karanlıktan Alacakaranlığa”, *Yön*, 31 Aralık 1965, Sayı:144, s.7.
- NESİN, Aziz (1963a), “Toplumcu Çevrelerde Dört Önemli Tartışma Konusu”, *Sosyal Adalet*, 25 Haziran 1963, Sayı:15, s.5.
- NESİN, Aziz (1963b), “Tepedeki Kadro İle Toplumculuk Gerçekleştirilemez”, *Sosyal Adalet*, 2 Temmuz 1963, Sayı:16, s.8.
- NESİN, Aziz (1963c), “Türkiye’de Toplumculuğun Öncülüğünü Kim Yapacak”, *Sosyal Adalet*, 9 Temmuz 1963, Sayı:17, s.8-9.

- OĞUZ, İsmail H. (1962), “Sosyalizm ve Milliyetçilik”, *Yön*, 18 Temmuz 1962, Sayı:31, s.7.
- OZANKAYA, Özer (1966), *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- ÖZDEMİR, Hikmet (1986), *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ÖZİPEK, Bekir Berat (2005), “Kâzım Berzeg”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Liberalizm*, Cilt:7, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.606-616.
- PARLAK, Bekir (2011), “Devrim (Revolution)”, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Bursa: MKM Yayıncılık.
- SADİ, Kerim, (A. Cerrahoğlu) (1994), *Türkiye’de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SANÇAR, Nejdet (1965), “Milli Geleneklerimiz”, *Türk Yurdu*, Mart 1965, Cilt: 4, Sayı:3, s.13-14.
- SARGIN, Nihat (2001a), *TİP’li Yıllar (1961-1971) Anılar-Belgeler 1*, İstanbul: Felis Yayınevi.
- SARGIN, Nihat (2001b), *TİP’li Yıllar (1961-1971) Anılar-Belgeler 2*, İstanbul: Felis Yayınevi.
- SARMAŞIK, Belgin (2001), *Atilla İlhan’a Mektuplar*, İstanbul: Otopsi Yayınları.
- SAYILGAN, Aclan (2009), *Türkiye’de Sol Hareketler*, Erol Cihangir (yay. haz.) İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- SEFERCİOĞLU, Necmeddin (2008), *Türkçü Dergiler*, Ankara: Türk Ocakları Yayınları.
- SELÇUK, İlhan (1962a), “Panorama”, *Yön*, 7 Mart 1962, Sayı:12, s.6.
- SELÇUK, İlhan (1962b), “Bizim Milliyetçiliğimiz”, *Yön*, 3 Ocak 1962, Sayı:3, s.7.
- SELÇUK, İlhan (1962c), “Şantaj, İflas Edecektir”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.5.

- SELÇUK, İlhan (1962d), “1962’de Türk Milliyetçiliği”, *Yön*, 6 Haziran 1962, Sayı:25, s.7.
- SELÇUK, İlhan (1962e), “Bu Da Bir Taktik Ama...”, *Yön*, 2 Mayıs 1962, Sayı:20, s.6.
- SELÇUK, İlhan (1962f), “Marksist İş Adamları ve Yazarlar”, *Yön*, 1 Ağustos 1962, Sayı:33, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1962g), “Zor Ama Keyifli Mücadele”, *Yön*, 15 Ağustos 1962, Sayı:35, s.7.
- SELÇUK, İlhan (1962h), “Türkiyede Demokrasi Geriliyor Mu?”, *Yön*, 13 Haziran 1962, Sayı:26, s.6.
- SELÇUK, İlhan (1962ı), “Türkiyede Ordu”, *Yön*, 17 Ocak 1962, Sayı:5, s.10.
- SELÇUK, İlhan (1962i), “Nasır’a Övgü”, *Yön*, 27 Haziran 1962, Sayı:28, s.6.
- SELÇUK, İlhan (1963a), “Müesseseleşme Yolunda”, *Yön*, 6 Mart 1963, Sayı:64, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1963b), “Bir Fırsat Daha”, *Yön*, 3 Nisan 1963, Sayı:68, s.4.
- SELÇUK, İlhan (1963c), “Gençlik, Gençlik...”, *Yön*, 15 Mayıs 1963, Sayı:74, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1963d), “Hayallere Kapılmıyalım”, *Yön*, 24 Nisan 1963, Sayı:71, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1964), “Gerçeklerin Yönü”, *Yön*, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.6.
- SELÇUK, İlhan (1965a), “Millet Yapar!”, *Yön*, 14 Mayıs 1965, Sayı:111, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965b), “Milliyetçiliğin Temelleri”, *Yön*, 29 Ocak 1965, Sayı:96, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965c), “Ham Hayallerin Sahipleri”, *Yön*, 9 Temmuz 1965, Sayı:119, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965d), “Kökü Dışarıda Bir Dernek”, *Yön*, 20 Ağustos 1965, Sayı:125, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965e), “İnsan Pazarı”, *Yön*, 18 Haziran 1965, Sayı:116, s.5.

- SELÇUK, İlhan (1965f), “Atatürkçülük Emperyalizme Karşı Savaş Demektir”, *Yön*, 12 Kasım 1965, Sayı:137, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965g), “Özel Teşebbüs Devletçiliği”, *Yön*, 12 Şubat 1965, Sayı:98, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965h), “İşte O Zaman...”, *Yön*, 17 Eylül 1965, Sayı:129, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965i), “Devrimciliği Yitirince”, *Yön*, 15 Ekim 1965, Sayı:133, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965i), “En Tutarlı Silah”, *Yön*, 22 Ekim 1965, Sayı:134, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965j), “İçten Dışa...”, *Yön*, 23 Temmuz 1965, Sayı:121, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965k), “Sun’i Lider Çürüdü!”, *Yön*, 8 Ekim 1965, Sayı:132, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965l), “Halk Partisinin Sorumu...”, *Yön*, 25 Haziran 1965, Sayı:117, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965m), “Ordu ve Politika”, *Yön*, 31 Aralık 1965, Sayı:144, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1965n), “Çağdışı Bir İmparatorluk!”, *Yön*, 7 Mayıs 1965, Sayı:110, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1965o), “Yıkılmak... Ve Yapmak”, *Yön*, 24 Eylül 1965, Sayı:130, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1966a), “Çifte Teminat Varken”, *Yön*, 22 Temmuz 1966, Sayı:173, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966b), “Tepeden İnme!”, *Yön*, 2 Eylül 1966, Sayı:179, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966c), “Gardrop Atatürkçüleri”, *Yön*, 9 Eylül 1966, Sayı:180, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966d), “Atatürkçü Emperyalist Cephe Kurulamadıkça...”, *Yön*, 11 Kasım 1966, Sayı:189, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1966e), “28 Nisanı Anarken...”, *Yön*, 29 Nisan 1966, Sayı:161, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966f), “Nurculuğu Besleyenler”, *Yön*, 28 Ocak 1966, Sayı:148, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966g), “Özgürlük Reformu ve AP!”, *Yön*, 25 Mart 1966, Sayı:156, s.5.

- SELÇUK, İlhan (1966h), “Şampiyonluk Yolunda!”, *Yön*, 15 Nisan 1966, Sayı:159, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966i), “Bu İktidarın İktidarı Nereye Kadardır?”, *Yön*, 22 Nisan 1966, Sayı:160, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1966i), “Sakal Ve Keçi”, *Yön*, 6 Mayıs 1966, Sayı:162, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966j), “Vatan Haini, Vatan Hainidir!”, *Yön*, 4 Kasım 1966, Sayı:188, s.3.
- SELÇUK, İlhan (1966k), “Türkiye Komünist Partisi”, *Yön*, 1 Nisan 1966, Sayı:157, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1966l), “Karanlıkta Uyuyanlar Uyanıyor”, *Yön*, 21 Ocak 1966, Sayı:147, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967a), “Yeni Ufuklara Doğrulurken”, *Yön*, 30 Haziran 1967, Sayı:222, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967b), “Gerçekçi Açıdan”, *Yön*, 5 Mayıs 1967, Sayı:214, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967c), “İdeolojik Savaş ve Milli Gerçekler”, *Yön*, 14 Nisan 1967, Sayı:211, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967d), “Birinci Vazife”, *Yön*, 17 Şubat 1967, Sayı:203, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967e), “Medrese Softaların Beter!”, *Yön*, 10 Mart 1967, Sayı:206, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967f), “Çelişmesiz...”, *Yön*, 11 Ocak 1967, Sayı:198, s.5.
- SELÇUK, İlhan (1967g), “Kızıl Elma”, *Yön*, 6 Ocak 1967, Sayı:197, s.5.
- SENCER, Muzaffer (1974), *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, İstanbul: May Yayınları.
- SERTEL, Yıldız (1969), *Türkiye’de İlerici Akımlar*, İstanbul: Ant Yayınları.
- SEZER, Sennur (2011), “Bir Demet Yaban Çiçeği”, *Radikal*, 18.08.2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1060347>, Erişim Tarihi: 10.04.2012.

- SOMEL, Ali (2010), *Devletçilik ve Planlama Tartışmalarına Damga Vuran Forum Dergisi*, İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- SOYSAL, İlhami (1962), “Çıkmazlar İçinde Bir Işık Ordu”, *Yön*, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.7.
- SOYSAL, İlhami (1964), “Moskovada Bir Kadın Hakimiyeti Var, Kadınlar Çalışma Hayatının Bütün Kesimlerinde Görev Almış”, *Yön*, 13 Kasım 1964, Sayı:85, s.8-9.
- SOYSAL, İlhami (1965), “Süleymanlılar”, *Yön*, 29 Ocak 1965, Sayı:96, s.6.
- SOYSAL, İlhami (1966a), “Yağma Hasanın Böreği...”, *Yön*, 27 Mayıs 1966, Sayı:165, s.7.
- SOYSAL, İlhami (1966b), “Eğri Oturalım, Doğru Konuşalım!”, *Yön*, 29 Temmuz 1966, Sayı:174, s.10-11.
- SOYSAL, Mümtaz (1962a), “İkinci Yılın Eşiğinde”, *Yön*, 19 Aralık 1962, Sayı:53, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1962b), “Büyük Yalan”, *Yön*, 19 Eylül 1962, Sayı:40, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1962c), “Karşı İhtilal”, *Yön*, 26 Eylül 1962, Sayı:41, s.20.
- SOYSAL, Mümtaz (1962d), “Atatürk’ten Sonraki İnönü”, *Yön*, 14 Kasım 1962, Sayı:48, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1962e), “Teşhiste Yanılma”, *Yön*, 21 Şubat 1962, Sayı:10, s.14.
- SOYSAL, Mümtaz (1962f), “Milliyetçilik”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.11.
- SOYSAL, Mümtaz (1962g), “Sosyalizmin Sınırları”, *Yön*, 31 Ocak 1962, Sayı:7, s.13.
- SOYSAL, Mümtaz (1962h), “Köyde Sosyalizm”, *Yön*, 5 Eylül 1962, Sayı:38, s.20.
- SOYSAL, Mümtaz (1962i), “Devrimcinin Halkçılığı”, *Yön*, 7 Kasım 1962, Sayı:47, s.4.
- SOYSAL, Mümtaz (1962i), “Göz Oyan Kargalar”, *Yön*, 25 Temmuz 1962, Sayı:32, s.7.

- SOYSAL, Mümtaz (1962j), “Plan ve İnsan”, *Yön*, 1 Ağustos 1962, Sayı:33, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1962k), “İktisadi Kamu Teşebbüsleri ve Plan...”, *Yön*, 19 Eylül 1962, Sayı:40, s.7.
- SOYSAL, Mümtaz (1962l), “Demokrasi Anlayışımız”, *Yön*, 11 Temmuz 1962, Sayı:30, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1962m), “Boşluk!”, *Yön*, 18 Temmuz 1962, Sayı:31, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1962n), “İlerici Cephenin Bütünlüğü”, *Yön*, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.6.
- SOYSAL, Mümtaz (1962o), “AP’nin Öğrettikleri”, *Yön*, 5 Aralık 1962, Sayı:51, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1963a), “27 Mayıs”, *Yön*, 29 Mayıs 1963, Sayı:76, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1963b), “Nakarât”, *Yön*, 1 Mayıs 1963, Sayı:72, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1964a), “Hayal Perdesi”, *Yön*, 11 Aralık 1964, Sayı:89, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1964b), “Aldatış”, *Yön*, 27 Kasım 1964, Sayı:87, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965a), “Başkalık”, *Yön*, 6 Ağustos 1965, Sayı:123, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965b), “Testi Kırılmadan”, *Yön*, 8 Ekim 1965, Sayı:132, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965c), “Ortanın Solu Mu Sorumlu?”, *Yön*, 15 Ekim 1965, Sayı:133, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965d), “Kovansız Arılar”, *Yön*, 12 Mart 1965, Sayı:102, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965e), “Türkiye Gerçek Demokrasiye Doğru Yavaş Yavaş İlerlerken Çok Komik Birşey Oldu”, *Yön*, 18 Haziran 1965, Sayı:116, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965f), “Yalnızlık”, *Yön*, 24 Aralık 1965, Sayı:143, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1965g), “Sistem Yapar”, *Yön*, 21 Mayıs 1965, Sayı:112, s.3.
- SOYSAL, Mümtaz (1966a), “Gençlik ve Dış Politika”, *Yön*, 2 Eylül 1966, Sayı:179, s.3.

- SOYSAL, Mümtaz (1966b), “Gençlik ve Amerika”, *Yön*, 29 Nisan 1966, Sayı:161, s.3.
- SUĞUR, Nadir (1998), “Türkiye’de Sosyal ve Ekonomik Değişmeler”, *Dünya’nın ve Türkiye’nin Yakın Tarihi*, İhsan Güneş (ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.157-169.
- SUNAR, Lütfi (2004), “Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri: Türk Devlet İdeolojisi ve Sol Kemalizmin Oluşumu Bağlamında Bir Analiz”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, s.511-526
- SUNGUROĞLU, İsmet (1964), “Uyutulmaktan Bıktık, Artık Eylem İstiyoruz”, *Eylem*, Mart 1964, Sayı:1, s.3-5.
- SÜLKER, Kemal (1965), “İşçilerle Politika İlişkisi Açısından Türkiye İşçi Partisi”, *Eylem*, 1 Ekim 1965, Sayı:20, s.6-21.
- ŞAHİN, Haluk (1984), “Haftalık Haber Dergileri”, *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul: Gelişim Yayınları, s.55-70.
- ŞAHİN, Hüseyin (2000), *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- ŞENEL, Alaeddin (1962), “Okuyucu’dan Yön’e – Liberal Sistemin Fiyaskosu”, *Yön*, 3 Ocak 1962, Sayı:3, s.2.
- ŞENER, Mustafa (2010), *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset*, İstanbul: Yordam Kitap.
- ŞENGÜL, H. Tarık (2009), *Kentsel Çelişki ve Siyaset*, Ankara: İmge Kitabevi.
- ŞİŞMANOV, Dimitir (1978), *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi - Kısa Tarih (1908-1965)*, Ayşe Zarakolu ve Ragıp Zarakolu (yay. haz.), İstanbul: Belge Yayınları.
- TANÖR, Bülent (2000), *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TANYOL, Cahit (1962a), “Türkiyede Mülkiyet Meselesi”, *Yön*, 31 Ekim 1962, Sayı:46, s.7-8.

- TANYOL, Cahit (1962b), “Gerçekçi ve Osmanlı Mustafa Kemal”, *Yön*, 7 Kasım 1962, Sayı:47, s.8-9.
- TANYOL, Cahit (1964), “Parazit Kadro”, *Yön*, 9 Ekim 1964, Sayı:80, s.6.
- TANYOL, Cahit (1965a), “Çıkar Yol Niçin Sosyalizm”, *Yön*, 17 Eylül 1965, Sayı:129, s.12.
- TANYOL, Cahit (1965b), “Türkiye’de Mülkiyet Yapısı ve Sosyalizmi Zorunlu Kılan Nedenler”, *Yön*, 22 Ekim 1965, Sayı:134, s.12.
- TANYOL, Cahit (1965c), “Tehlike Çanı”, *Yön*, 9 Temmuz 1965, Sayı:119, s.16.
- TANYOL, Cahit (1966), “Sömürge Demokrasilerinin Nitelikleri”, *Yön*, 29 Temmuz 1966, Sayı: 174, s.16.
- TEKİN, Yusuf (2002), “Türkiye’de İlk Sosyalist Hareket ‘İştirak Çevresi’nin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:57, Sayı:4, s.171-184.
- TİMUR, Taner (1962a), “Hürriyet... Fakat kimin için?”, *Yön*, 25 Nisan 1962, Sayı:19, s.8-9.
- TİMUR, Taner (1962b), “Liderimiz Var Mı?”, *Yön*, 14 Şubat 1962, Sayı:9, s.13.
- TİMUR, Taner (1962c), “Çarpışan İki Tez”, *Yön*, 24 Ocak 1962, Sayı:6, s.16.
- TİMUR, Taner (1962d), “Demokrasi ve Demokrasi...”, *Yön*, 6 Haziran 1962, Sayı:25, s.13.
- TOKER, Metin (1971), *Solda ve Sağda Vuruşanlar*, Ankara: Akis Yayınları.
- TOKGÖZ, Turhan (1962), “Gerçekçi Sosyalizm”, *Yön*, 19 Eylül 1962, Sayı:40, s.15.
- TOPRAK, Zafer (1984), “Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı”, *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul: Gelişim Yayınları, s.13-54.
- TÖKİN, F. Hüsrev (1965), *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965*, İstanbul: Elif Yayınları.
- TUNAYA, Tarık Zafer (1998), *Türkiye’de Siyasal Partiler*, Cilt:1, İstanbul, İletişim Yayınları.

- TUNAYA, Tarık Zafer (1999), *Türkiye’de Siyasal Partiler*, Cilt:2, İstanbul, İletişim Yayınları.
- TUNCEL, Gökhan (2005), “Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi”, *Türkiye’de Siyasal Hayat*, Cilt:2, Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ (ed.), s.709-736.
- TUNCER, Hüseyin (2001), “Türk Yurdu Tarihçesi”, <http://www.turkyurdu.com.tr/tarihce.php>, Erişim Tarihi: 13.12.2011.
- TUNÇAY, Mete (1983), “Doğan Avcıoğlu’nun Arkasından”, *Yapıt*, Sayı:47, Aralık-Ocak 1983/84, s.93-95.
- TUNÇAY, Mete (1988), “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm (1960’a Kadar)”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:7, İstanbul: İletişim Yayınları, s.1950-1954.
- TUNÇAY, Mete (2009a), *Türkiye’de Sol Akımlar 1908-1925*, Cilt:1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TUNÇAY, Mete (2009b), *Türkiye’de Sol Akımlar 1925-1936*, Cilt:2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TÜFEKÇİ, E. (Mihri Belli) (1966a), “Sosyalizmde Metod Meselesi”, *Yön*, 25 Şubat 1966, Sayı:152, s.12.
- TÜFEKÇİ, E. (Mihri Belli) (1966b), “Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı”, *Yön*, 5 Ağustos 1966, Sayı:175, s.10-11.
- TÜTENGİL, Cavit Orhan (1979), *100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- UÇER, S. Sırrı (1967), “Din ve Milliyet”, *Tohum*, Eylül 1967, Sayı:31, s.18-20.
- ÜLMAN, Haluk (1962a), “Dış Politikamızın Değişkenleri: II”, *Yön*, 20 Haziran 1962, Sayı:27, s.16.
- ÜLMAN, Haluk (1962b), “Dış Politikamızın Değişkenleri”, *Yön*, 13 Haziran 1962, Sayı:26, s.14-15.

- ÜNSAL, Artun (2002), *Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ÜNSAL, Engin (1966), “Sendikacılığımızda Amerikan Oyunları”, *Yön*, 1 Temmuz 1966, Sayı:170, s.12.
- YANARDAĞ, Merdan (1988), *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul: Yalçın Yayınları.
- YETKİN, Çetin (1983), *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*, Altın Kitaplar Yayınevi.
- YETKİN, Çetin (1998), *12 Mart 1971 Öncesinde Türkiye’de Soldaki Bölünmeler*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- YURTSEVER, Haluk (1992), *Süreklilik ve Kopuş İçinde Marksizm ve Türkiye Solu*, İstanbul: Etik Yayınevi.
- ZÜRCHER, Erik Jan (2005), *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul: İletişim Yayınları.
- “10 yıl Önce TBMM’de Gizli Oturum – İnönü’ye de Komünist Dediler”, *Yön*, 3 Ocak 1962, Sayı:3, s.12-13.
- “28-29 Nisan Olayları”, *Yön*, 29 Nisan 1966, Sayı:161, s.4.
- “27 Mayıs İhtilalinde Amerikan Gizli Teşkilatı CIA’nın Parmağı Var Mı?”, *Yön*, 2 Ocak 1963, Sayı:55, s.10-12.
- “Adalet Partisi, TİP Gibi Türkesli CKMP’den de Korkuyor!”, *Yön*, 6 Ağustos 1965, Sayı:123, s.4-6.
- “Adli Kapitulasyonlar Kökünden Kaldırılmalı”, *Yön*, 17 Aralık 1965, Sayı:142, s.4-5.
- “Ağaların Bilinmeyen Tarafları”, *Yön*, 21 Şubat 1962, Sayı:10, s.10-12.
- “Ağaları Tanıyor Musunuz?”, *Yön*, 10 Ocak 1962, Sayı:4, s.12-13.
- “Akis’in Hikâyesi”, *Akis*, 31 Aralık 1967, Sayı:12.
- “Amerika, Neden Enosis’ten Yanadır”, *Yön*, 19 Şubat 1965, Sayı:98, s.6.
- “Amerikanın Milliyetçilikle Savaş Politikası”, *Yön*, 24 Eylül 1965, Sayı:130, s.16.

- “Değişen Toplumlarda İlerici Kuvvet: Ordu”, *Yön*, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.17.
- “Direnen Faşizm”, *Yön*, 26 Ağustos 1966, Sayı:178, s.14-15.
- “Doğu”, *Yön*, 3 Ocak 1962, Sayı:3, s.5.
- “Doğu’nun Kalkınması Türkiye’nin Kalkınması Demektir...”, *Barış Dünyası*, Mayıs 1962, Sayı:2, s.8-15.
- “Dönüşüme Yapılan Saldırı ve Bulandırılmak İstenen Gerçek”, *Dönüşüm*, 20 Haziran 1965, Sayı:5.
- “Emperyalist ve Sosyalist Açından Millet Gerçeği ve Milliyetçilik”, *Yön*, 19 Mayıs 1967, Sayı:216, s.8-10.
- “Faşizmin Kalıntıları”, *Yön*, 11 Temmuz 1962, Sayı:30, s.13-14.
- “Gandencilik Komünistlik midir?”, *Yön*, 11 Mart 1966, Sayı:154, s.8-10.
- “Gazetemiz Nasıl Çıktı?”, *Sosyal Adalet*, 19 Mart 1963, Sayı:1, s.2.
- “Genel Başkan Mehmet Ali Aybar Dönüşümün Sorularına Cevap Verdi”, *Dönüşüm*, 1 Aralık 1966, Sayı:8, s.6-7.
- “İlerici Askeri Rejimler ve Marksist Teori”, *Yön*, 15 Temmuz 1966, Sayı:177, s.8-10.
- “İslamın Dirilişi”, *Diriliş*, Nisan 1966, Sayı:2.
- “Kendi Aramızda”, *Akis*, 15 Mayıs 1954, Sayı:1.
- “Kıbrıs: NATO Genel Sekreterinin Çabası”, *Yön*, 13 Kasım 1964, Sayı:84, s.12.
- “Kıbrıs Meselesi”, *Yön*, 9 Ocak 1963, Sayı:56, s.4.
- “Kıbrıs ve Yön”, *Yön*, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.8-9.
- “Kompradorların ‘Ulu Hakan’ı Abdülhamit ve Sonrası...”, *Yön*, 23 Temmuz 1965, Sayı:121, s.8-9
- “Kraldan Daha Kralcı Politika”, *Yön*, 10 Ekim 1962, Sayı:43, s.4.
- “Komünizm Propagandası ve Yön”, *Yön*, 16 Ekim 1964, Sayı:81, s.8.
- “Küba ve Türkiye”, *Yön*, 31 Ekim 1962, Sayı:46, s.5.

- “Kürt Meselesinde Son Gelişmeler - Milletlerarası Durum”, *Yön*, 8 Nisan 1966, Sayı:158, s.8-9.
- “London Times ve Yön”, *Yön*, 9 Temmuz 1965, Sayı:119, s.4.
- “Mihri Belli Yaşama Veda Etti”, *Radikal*, 16.08.2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1060192&CategoryID=77>, Erişim Tarihi:10.04.2012.
- “Milliyetçilik Karşısında Emperyalizm”, *Yön*, 26 Mayıs 1967, Sayı:217, s.8-10.
- “Okuyucularımıza”, *Yön*, 22 Ağustos 1962, Sayı:36, s.2.
- “Ordu, Antikemalist Gidişe ‘Artık Dur’ Dedi”, *Devrim*, 16 Mart 1971, Sayı:73, s.1.
- “Ortanın Solu ve Amerika”, *Yön*, 14 Nisan 1967, Sayı:211, s.8-11.
- “Oy verebilirler miydi ki?”, *Akis*, 23 Ekim 1965, Sayı:592.
- “Planlı Gidişe Hazır Mıyız?”, *Yön*, 9 Mayıs 1962, Sayı:21, s.10-12.
- “Peyk”, *Yeni Ansiklopedik Büyük Sözlük*, Isparta: Türk Köyü Yayınları, s.623.
- “Seçim Kampanyasının Baş Yıldızı: Bölükbaşı”, *Yön*, 3 Haziran 1966, Sayı:166, s.4-5.
- “Seçim Sonuçları Washington’u Sevindirdi”, *Yön*, 15 Ekim 1965, Sayı:133, s.4-5.
- “Seçimler Ve Yön”, *Yön*, 10 Eylül 1965, Sayı:128, s.4.
- “Sendikacılık Dediğin...”, *Yön*, 29 Ağustos 1962, Sayı:37, s.4.
- “Sendikacılık Nasıl Olur?”, *Yön*, 9 Ocak 1963, Sayı:56, s.7.
- “Sosyal Adalet Dergisi ve Yön”, *Yön*, 13 Ağustos 1965, Sayı:124, s.7.
- “Sosyalist Osmanlılar”, *Yön*, 31 Ocak 1962, Sayı:7, s.12.
- “Sosyolog Gözüyle Doğu Meselemiz”, *Yön*, 18 Aralık 1964, Sayı:90, s.8-10.
- “Tetebbu”, *Yeni Ansiklopedik Büyük Sözlük*, Isparta: Türk Köyü Yayınları, s.745.
- “TKP Program Üzerine Parti Kavramını Çarpıtıyorlar”, *Emekçi*, Temmuz-Ağustos 1976, Sayı:20-21-22, s.3-20.
- “Türk Milliyetçilerine Sesleniş”, *Yön*, 7 Mayıs 1965, Sayı:110, s.8-9.

“Türk, İran ve İsrail Orduları”, *Yön*, 30 Haziran 1967, Sayı:222, s.16.

“YÖN, Bir Demagojiyi Daha Yıkıyor”, *Yön*, 30 Ekim 1964, Sayı:83, s.15.

“Yön Neden Kapatıldı? – Orgeneral Cemal Tural Açıklıyor”, *Yön*, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.11.

“Yön’den Yön’cülere”, *Yön*, 25 Eylül 1964, Sayı:78, s.2.

Dolmuş, 5 Ocak 1956, Sayı:1.

Eylem, Tıp Özel Sayısı, 1 Ekim 1965, Sayı:20.

Milliyet, 2 Haziran 1960

Yeni İstanbul, 2 Haziran 1960

Havadis, 28 Ekim 1960

Cumhuriyet, 28 Ekim 1960

Vatan, 28 Ekim 1960

Yeni Sabah, 10 Ocak 1961

Milliyet, 10 Ocak 1961

“Türkiye Büyük Millet Meclisi - Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri- 1961 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları”, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1961, Erişim Tarihi: 14.11.2011.

Resmî Gazete, 1.7.1960, S.10540.

Resmî Gazete, 2.7.1960, S.10541.

Resmî Gazete, 20.7.1961, S.10859.